

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CENGİZ AYTMATOV’UN ROMANLARINDA DEĞER
AKTARIMI

Esra YİĞİTBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

KIRŞEHİR
KASIM 2015

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

VALUE TRANSFER THE NOVELS OF CENGİZ
AYTMATOV

Esra YİĞİTBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

DANIŞMAN

Doç. Dr. M. Fatih KANTER

KIRŞEHİR

KASIM 2015

EK -4

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma jürimiz tarafından Pürk Dilve Edey Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ /
~~DOKTORA TEZİ~~ olarak kabul edilmiştir.

Doc.Dr. M. Fatih KANER (İmza)
Başkan

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Doc.Dr. Oktay Yivli (İmza)
Üye

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Y.Doc.Dr. Abdülkerim KARADENİZ (İmza)
Üye

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)

Akademik Unvan, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğuna, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Esra YİĞİTBAŞ

CENGİZ AYTMAOV’UN ROMANLARINDA

DEĞER AKTARIMI

Yüksek Lisans Tezi

Esra YİĞİTBAŞ

Ahi Evran Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Kasım 2015

ÖZET

Her ulusun yetiştirmekten onur duyduğu sanatçı, devlet adamı ya da bir büyük mistiği vardır. Cengiz Aytmatov onlardan bidiridir. Türk milletinin büyük bir yazarıdır. Cengiz Aytmatov’un romanlarını “Değer aktarları” noktasında ele aldığımız bu çalışmada Aytmatov’un özellikle üzerinde durduğu insani ve evrensel değerleri ortaya konuldu. Ülkü değer noktasında insan tipleri, karşı değer insan tipleri, efsanevi karakter aktarları, mekân değer aktarları, zaman değer aktarları, din aktarları ve diğer aktarları tespit edilen hususları oluşturur. Cengiz Aytmatov’un uluslararası bir yazar olmasının arka planında insana, hayata ve canlının her türüne duyduğu sevgi, saygı yer alır.

“Cengiz Aytmatov’un Romanlarında Değer Aktarımı” adlı bu yüksek lisans tezi büyük yazarın romanlarında sadece bir yönünü, insanlık erdeminin temel taşlarına nispeten değinmişse amacına ulaşmış demektir.

Anahtar Kelimeler: Erdem, değerler, roman, efsaneler, Cengiz Aytmatov.

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. M. Fatih KANTER

Sayfa Adedi: 418

VALUE TRANSFER THE NOVELS OF CENGİZ AYTMATOV

Master's Thesis

Esra YİĞİTBAŞ

Ahi Evran University

Institute of Social Science

November 2015

ABSTRACT

Every nation has the honored artist. Chingiz Aitmatov is Notifications them. A great writer of the Turkish nation. This work of Chingiz Aitmatov's novel "value transfer" point have studied in. this study were revealed in human and universal values on which especially Aitmatov. The types of people from the ideal value, against the value of human types, the legendary character transfer, transfer space value, time value transfer creates transfer and other issues that have been identified religion transfer. Chingiz Aitmatov's man in the background of an international author, love of life and all kinds of live, located respected. "Value Export in Chingiz Aitmatov's novel" has examined the thesis based on only one aspect of this great writer's novel. If it reached this operation until relatively objective is a cornerstone of the human virtues.

Keywords: Virtue, novel, legends, Cengiz Aytmatov.

Thesis Advisos: Assis. Prof. M. Fatih KANTER

Number Of Pages: 418

ÖNSÖZ

Cengiz Aytmatov’un romanlarını “Değer aktarları” noktasında ele aldığımız bu çalışmada Aytmatov’un özellikle üzerinde durduğu insani ve evrensel değerleri ortaya konuldu. Ülkü değer noktasında insan tipleri, karşı değer insan tipleri, efsanevi karakter aktarları, mekân değer aktarları, zaman değer aktarları, din aktarları ve diğer aktarları tespit edilen hususları oluşturur. Cengiz Aytmatov’un uluslararası bir yazar olmasının arka planında insana, hayata ve canlının her türüne duyduğu sevgi, saygı yer alır.

Savaşın insan hayatında yol açtığı yıkımı anlattığı Toprak Ana romanında, tabiatın temsili bir anlamda annesi olan “Toprak”la birlikte insanların iç dünyasında yıkımını işler. Yerleri doldurulamayan insanların ardından yaşananlar romanın dramı ile birlikte aslında insanlığın acısını imler. Aytmatov’un Soveyt rejimiyle hesaplaşmasını konu edindiği Elveda Gülsarı romanında insanlık için yola çıkan ülkü insanların harcanmasına isyanını dile getirir. Mümin Dede ve torunu efsanevi kahraman olan Geyik Ana’nın maceralarına yer verdiği Beyaz Gemi’de semboller dünyasından yararlanarak insani erdemi ön plana alır. Gün Olur Asra Bedel romanında, Ana-Beyit mezarlığına yapılan yolculuğa Yedigey’in geçmişiyle de yolculuğa çıkar. ABD ve Sovyetler Birliği’nin ortak programına göre hazırlanan proje konu edinilir ve bu iki süper gücün Dünya haricindeki enerji kaynakları aramalarını, yetinmeyişlik ve uzay üssünün kurulduğu Ana- Beyit mezarlığı ile hırsın kutsalı tanımayışı olarak sunar. İnsanın emellleri için sınır tanımayışı kutsalla birlikte tabiatı da içine almasını Dişi Kurdun Rüyası romanında işleyen yazar, tabiat insan ilişkisini dikkatlere sunar. Kasandra Damgası’nda kendi yerel kültür ve değerlerinin dairesinden çıkarak Yunan mitolojisinden yararlanır. Bilimsel gelişmelerin insanlığı

tehdit etmesini işler. Son romanı olan Ebedi Gelin romanında yine doğanın dengesiyle oynayan insanları konu edinen yazar Ebedi Gelin efsanesinden yararlanır.

Cengiz Aytmatov'un kimliğini inşa eden biyografisi ve kültürü, yazar olma serüveninde kılavuzu olmuştur. Aytmatov erdem ve değerler dünyası üzerine kurulan bu dünyadan evrensele giden yolu kalemiyle çizer. Dünyanın sadece güçlülere değil herkese ait olduğuna vurgu yapar. Hayvanlar ve özellikle tabiat ona göre yaşamı anlamlı kılan, tamamlayan önemli unsurlardır. Bu nedenle eserlerinde onlardan doğrudan ya da dolaylı biçimde bahsetmiş, bazısında kahraman olarak (Toprak Ana, Akbar ve Taşçaynar, Geyik Ana, Kar Kaplanı Jaabars.) yer vermiştir.

Kadın kimliği Aytmatov romanlarının önemli konularındandır. Babasının Stalin döneminde rejimin kırımına uğraması sonucu, annesi ve özellikle güçlü karektere sahip babaannesi tarafından büyütülen öksüz ve çocuk Cengiz'in benliğinin oluşumunda kadınların gücü önemli rol oynamıştır. Bundan ötürü romanlarına yansıyan kadın ve kadının yaşama kattığı değerler, biyografisinden önemli izdüşümler taşır. Semboller romanlarının önemli özelliğidir. Yetiştirdiği coğrafyanın efsane ve masal bakımından zengin olması, çocukluğunun bu söylencelerle donatılması yazar olma sürecinde semboller üzerinden mesajını iletmesinde etkili olmuştur. Öte yandan baskıcı idare ve rejimlerin tasallutu edebiyatta sembolik anlatıma yol açtığı önemli bir gerçekliktir. Milyonlarca insanın kırımına yol açan Soyvet rejiminin baskıcı yönetimi bilinen, en çok da babasının ölümünden dolayı Cengiz Aytmatov tarafından ayırdına varılan bir gerçekliktir. Bu büyük yazar babasının intikamını ondan kendine miras kalan 'Törekul' adıyla törelerine ve dolayısıyla değrelerine bağlı olarak estetik ve ironik biçimde ödetmiştir. Tez

konumuzun fikirsel arkaplanında Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU'dan aldığımız lisans dersleri vardır. Hocam Doç. Dr. M. Fatih KANTER konumuzu uygun bulup isim ve metodoloji noktasında yol gösterici oldu. Kendilerine teşekkürlerimizi sunarız.

Esra YİĞİTBAŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	vii
BÖLÜM I.....	1
1. CENGİZ AYTMAOV VE DEĞER AKTARIMI.....	1
BÖLÜM II	18
2. CENGİZ AYTMAOV VE ESERLERİNDE DEĞER AKTARIMI	18
2.1. TOPRAK ANA.....	18
2.1.1. Özet	18
2.1.2. Kahramanlar	26
2.1.3. Romanın Değer Aktarları.....	32
2.1.3.1. Toprak ana.....	32
2.1.3.2. Tolgonay	41
2.1.3.3. Aliman.....	50
2.1.3.4. Komşu ayşe kadın	52
2.1.3.5. Cenşenkul.....	53
2.2. ELVEDA GÜLSARI.....	55

2.2.1. Özet	55
2.2.2. Kahramanlar	68
2.2.3. Romanın Değer Aktarları	73
2.2.3.1. Tanabay	74
2.2.3.2. Çora	99
2.2.3.3. Caydar	99
2.2.3.4. Bibican	101
2.2.3.5. Diğer değer aktarları	102
2.3. BEYAZ GEMİ	104
2.3.1. Özet	104
2.3.2. Kahramanlar	114
2.3.4. Romanın Değer Aktarları	116
2.3.4.1. Urazkul	116
2.3.4.2. Çocuk	117
2.3.4.3. Nine	118
2.3.4.4. Geyik ana	121
2.3.4.5. Mümin dede	129
2.3.4.6. Büke teyze	132
2.3.4.7. Urazkul	135

2.3.4.8. Değer aktarı olarak mekân	137
2.3.4.8.1. Muhafız dağı:	137
2.3.4.8.2. Issık-Göl:	138
2.4. GÜN OLUR ASRA BEDEL	142
2.4.1. Özet	142
2.4.2. Kahramanlar	165
2.4.3. Romanın Değer Aktarları	172
2.4.3.1. Mankurt	172
2.4.3.2. Ukubala	173
2.4.3.3. Zarife	173
2.4.3.4. Begimay'ın hikâyesi	175
2.4.3.5. Nayman ana efsanesi	178
2.4.3.6. Sabitcan	184
2.4.3.7. Şahmerdan	191
2.4.3.8. Yedigey	194
2.4.3.9. Abutalip	205
2.4.3.10. Kazangap	214
2.4.3.11. Adilbay	216
2.4.3.12. Raymalı ağa	217

2.4.3.13. Değer aktarı olarak mekân	218
2.4.3.13.1. Aral gölü:	219
2.4.3.13.2. Sarı- Özek bozkırı:	222
2.4.3.13.3.Orman-Göğsü gezegeni:.....	223
2.4.13.4. Boranlı istasyonu.....	227
2.4.3.13.5. Ana-Beyit:	228
2.4.13.6. Alma-Ata.....	232
2.4.3.14. Romanın diğer değer aktarları.....	235
2.4.3.14.1. Uzay istasyonu ile bağlantının kesilmesi:	235
2.4.3.14.2. Dini inanışlar:.....	235
2.5. DİŞİ KURDUN RÜYALARI	240
2.5.1. Özet	240
2.5.2. Kahramanlar	255
2.5.3. Romanın Değer Aktarları	263
2.5.3.1. Akbar (Dişi kurt)	264
2.5.3.2. Abdias kallistratov	268
2.5.3.3. Bos kandalov (Patron).....	274
2.5.3.4. Grişan	274
2.5.3.5. İnga fedorovna	278

2.5.3.6. Gök tursun.....	279
2.5.3.7. Arzıgöl	281
2.5.3.8. Gülümhan.....	281
2.5.3.9. Boston	282
2.5.3.10. Romanın değer aktarı olarak mekân	290
2.5.3.10.1. Mujankum	290
2.5.3.10.2. Issık-Göl.....	293
2.5.3.11. Dini inanışlar	294
2.6. KASANDRA DAMGASI.....	306
2.6.1. Özet	306
2.6.2. Kahramanlar	315
2.6.3. Romanın Değer Aktarları	325
2.6.3.1. Kasandra efsanesi.....	325
2.6.3.2. Andrey andreyeviç kriltsov (Uzay rahibi).....	326
2.6.3.4. Robert bork (Fütürolog)	330
2.6.3.5. Jessi	333
2.6.3.6. Runa fedulovna lopatina	334
2.6.3.7. Oliver ordok	338
2.6.4. Diğer Değer Aktarları	339

2.6.4.1. Balinaların toplu intiharı	339
2.6.4.2. Kızıl meydan	342
2.7. EDEBİ GELİN/ DAĞLAR YIKILDIĞI ZAMAN	343
2.7.1. Özet	343
2.7.2. Kahramanlar	355
2.7.3. Romanın Değer Aktarları	363
2.7.3.1. Aydana/ Arsen	363
2.7.3.2. Edebi gelin	376
2.7.3.3. Eles/ Arsen	377
2.7.4. Romanın Değer Aktarı Olarak Mekân	385
2.7.4.1. Avrasya restoranı	385
2.7.4.2. Heidelberg şatosu	386
2.7.4.3. Üzengili dağları	386
2.7.5. Dinsel Değer Aktarı	386
2.7.6. Diğer Değer Aktarları	389
BÖLÜM III	393
3. SONUÇ	393
KAYNAKÇA	399

BÖLÜM I

1. CENGİZ AYTMATOV VE DEĞER AKTARIMI

Cengiz Aytmatov, 12 Aralık 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas vadisinde yer alan Şeker Köyü'nde doğar. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır.

Memur olan babası 1937 yılında Stalin'in politikası gereği kurşuna dizilerek öldürülür. Annesi tiyatro sanatçısıdır. Kocasını öldükten sonra dört çocuğu ile kendi köyleri Şeker'e döner ve onları orada büyütür. Cengiz Aytmatov ilkokula kendi köyünde başlar. Babaannesi Ayıkman Hanım, etrafında saygı gören bilge bir kadındır ve torunu Aytmatov'u ninniler, masallar, efsaneler ile besler.

İkinci Dünya savaşının yokluk yıllarını babasız geçiren Aytmatov, çocuk yaşından itibaren çalışmaya başlar. On dört yaşında Şeker Köyü'nde Sovyet kolhozu sekreterliğine getirilir. Orada bir yıl da vergi memuru olarak çalışır. 1946 yılında Kazakistan'ın Cambul şehrine veterinerlik teknik okulu okumaya ardından da 1948 yılında Frunze (bugünkü Bişkek) Tarım Enstitüsünde okumaya gider. Zooteknisyen olarak bütün ülkeyi, Kazakistan'ı dolaşır. 1953 yılında buradan veteriner olarak mezun olur.

Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında Pravda Gazetesi'nde yayımlanan Gazeteci Cyuda'dır. Bu hikâyeyi, 1957 yılında yayımlanan Yüzyüze takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden yazarın Cemile adlı hikâyesi 1958 yılında Novy Mir (Yeni Dünya) dergisinde yayımlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair

Louis Aragon tarafından Fransızcaya tercüme edilmesi ve Avrupa’da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı ön sözde Cemile hikâyesi için “dünyanın en güzel aşk hikâyesi” ifadesini kullanır.

Aytmatov, Cemile’nin yayımlandığı 1958 yılında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’ne girer. Aynı yılın sonunda Kruşçev’in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet Komünist Partisine ve Yazarlar Birliğine kabul edilir. Aytmatov’un partiye girmesi ancak böyle bir durumda mümkün olur, çünkü Aytmatov’un babası Stalin muhalifidir. Sırf bu yüzden öğrencilik yıllarında bursu kesilir, babasının muhalif olmasından dolayı terslikler yaşar. Bu tarihten sonra hem Kırgız hem de Rus yazarlar arasında yerini pekiştirir. Bu yıllarda Literaturnyi Kırgızistan dergisi editörlüğünü, sonra beş yıl boyunca Pravda’nın Orta Asya muhabirliğini yapar. Aytmatov 1963 yılında, İlk Öğretmen, Deve Gözü, Cemile ve Selvi Boylum Al Yazmalım adlı hikâyelerinden oluşan Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler adlı kitabıyla Lenin Edebiyat Ödülü’nü kazanır. 1959-67 yılları arasında Novy Mir’in editörlüğünü yapar. 1968’de Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü’nü kazanır. Aynı yıl Kırgızistan milli yazarı seçilir.

Cengiz Aytmatov’un edebi seyri bu yıllarda hikâyecilikten roman yazarlığına doğru kayar. İlk romanı olan Toprak Ana 1963’te neşredilir. Yine aynı yıl yayımlandığında büyük heyecan uyandıran Elveda Gülsarı’yı kaleme alan Aytmatov, daha sonraki yıllarda çeşitli yayın organlarında hikâyelerini yayımlatmaya devam eder. 1964’te yayımlanan Kızıl Elma ve 1969’da yayınlanan Oğulla Buluşma hikâyelerinden sonra, yazar 1970’te edebiyat âleminde yankı bulan Beyaz Gemi romanını neşreder. Daha sonra 1972’de Asker Çocuğu hikâyesini, 1975’de Kazak yazar Kaltay Muhammedcanov’la birlikte Fuji-Yama adlı tiyatro eserini, 1976’da

Sultanmurat, 1977’de Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek hikâyelerini neşreder. 1980 yılında kaleme aldığı Gün Uzar Yüzyıl Olur romanı yazarın edebiyat hayatında izlediği yol bakımından önemlidir.

Aytmatov, 1986 yılında neşredilen Dişi Kurdun Rüyaları isimli romanıyla, yazarlık seyrini mahalli olandan evrensel olana taşır. 1990’da yayımlanan Beyaz Yağmur ve Yıldırım Sesli Manasçı hikâyelerinden sonra, aynı yıl Cengiz Han’a Küsen Bulut’u yayımlar.

Kasandra Damgası adlı romanı yayımlandıktan sonra 2007 yılında son romanı olan Edebi Nişanlı’yı yayımlar.

Aytmatov, başarılı bir edebiyatçı olduğundan devletten itibar görür ve devletin çeşitli birimlerinde görev alır. 1978 yılında Yüksek Sovyet Prezidium’u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı olarak ödüllendirilir. 1983 yılında Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü’nü ikinci kez kazanır. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunur. Sovyetler birliği dağılmadan önce Gorbaçov’un beş danışmanından biri olur.

Cengiz Aytmatov; edebi çalışmalarına ek olarak, 15 yıl Avrupa’da SSCB ve Kırgızistan’ın büyükelçiliğini yapar. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinde görevlerde bulunur.

Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Kırgızistan’ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra, edebi çalışmalarının yanı sıra ülkesini Lüksemburg, Belçika ve Hollanda’da büyükelçi olarak temsil eden Aytmatov, AB, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinin Kırgız delegeliğini de üstlenir. Kırgız yetkilileri, 80. doğum

günü dolayısıyla 2008 yılını Aytmatov yılı ilan ederler. Aytmatov, 9 Haziran 2008 tarihinde hakkın rahmetine kavuşur.

Aytmatov, hayatı boyunca Türk kimliğinden asla ödün vermeyen bir yazar olarak karşımıza çıkar. Eserlerinde de bu kimliği kültür unsurlarıyla süsleyerek anlatmayı başarır. Eserlerinde milli olan unsurları evrensel duygularla birleştirerek okuyucusuna en güzel şekilde hissettirir ve böylece hem kendini hem de eserlerini ebedileştirir.

Eserlerini, Kırgızca ve Rusça olarak kaleme alan Aytmatov, eserlerinin çoğunda tema olarak aşk, dostluk, savaş döneminin acıları ve kahramanlıkları ile Kırgız gençliğinin gelenek ve göreneklerine bağlılığını seçer.

Cengiz Törekuloviç Aytmatov 12 Aralık 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı olan Şeker Köyü'nde dünyaya gelir. Aytmatov'un Babası Törekul Aytmatov aydın bir memur ve Parti üyesidir. Ancak o dönem Stalin'in başlatmış olduğu "temizlik" kampanyası Aytmatov'ların ailesinden uzak geçmez. Törekul Aytmatov 1937 yılında Stalin tarafından "Halk Düşmanı" ilan edilir ve kurşuna dizilir. Aytmatov ise babası kurşuna dizildiği için kendisine sürülen "Halk düşmanının oğlu" damgasıyla büyür. Aytmatov'un annesi Nagima Aytmatova dört çocuğu kendi başına büyütmek durumunda kalır. Çocuklarını büyütmek için çeşitli memuriyet görevlerinde bulunur. Aytmatov daha çok babaannesi tarafından büyütülür. Cengiz Aytmatov çocukken kendisini ninniler, masallar, efsanelerle büyüten babaannesi Ayıkman Hanım'ın etkisinde kalır ve edebiyata ilgisinde babaannesinin rolü büyük olur.

Cengiz Aytmatov ilköğrenimine Şeker Köyü'nde başlar. Aytmatov daha çocukken yaşayan şifahi kültürle beslenir. Bir taraftan babaannesi Ayıkman Hanım'ın okuduğu şiirlerle, anlattığı ninniler, masallar, efsanelerle beslenir. Diğer taraftan ozanların atışmalarını dinler, sohbetlerine katılır. Şifahi kültürün çok canlı yaşandığı bu toprakların destani havası yazarı içten içe kuşatıp zenginleştirir.

Babasız büyüyen Aytmatov'un çalışma yaşamı oldukça erken başlar. Aytmatov'un gençlik yılları İkinci Dünya Savaşı'nın yokluk yıllarına denk geldiğinden çalışma hayatına erken yaşta yani on dört yaşında başlamak zorunda kalır. Köyde kadınlar ve çocuklar haricindeki eli silah tutan herkes savaşa çağrıldığından köyde yaşanan yokluk ve sefaletle şahit olur ve ilerleyen yıllarda bunları eserlerine konu olarak edinir. İlk önce Köy yönetiminde (Sovyetinde) Kolhoz Sekreterliği yapar. Ardından vergi memuru olarak çalışmaya devam eder. Aytmatov 1946'da Kazakistan'ın Cambul şehrine veteriner teknik okuluna gider. Okuldan mezun olunca 1948'de Kırgızistan'ın Başkenti Bişkek'te (Frunze) Tarım Enstitüsüne devam eder. 1953'te buradan veteriner olarak mezun olur. Aytmatov mezun olduktan sonra bir taraftan Zooteknisyen olarak çalışır, diğer taraftan da muhabirlik yapar. Aytmatov'un gazetecilik yılları onun yazın hayatına başlamasına oldukça katkı sağlar. Akıcı ve sade üslubu ile hazırladığı haberler ve araştırmalar onun daha gazetecilik yıllarında dikkatleri üzerine çeker. Stalin'in ölümünden sonra diğer mağdur olan toprak sahipleri gibi Aytmatov'un da babasına 1956 yılında iade-i itibar verilir. Bu olaydan sonra Aytmatov, nihayet Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne kabul edilir.

Aytmatov edebiyat dünyasına ilk önce yazdığı hikâyeler ile girer. Hikâyelerinde hem Rus kültürünü hem de Kırgız kültürünü oldukça başarılı kaleme

alır. Kırgız Türk toplumunun kültür mirası olan Manas Destanından yararlanan Aytmatov, bu mirası ince ince eserlerine vermeyi ustalıkla başarır. Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında Pravda Gazetesi'nde yayımlanan Gazeteci Cyuda'dır. Bu hikâyeyi 1957 yılında yayımlanan Yüzyüze takip eder. Yazarın Cemile adlı hikâyesi 1958 yılında Novy Mir (Yeni Dünya) dergisinde yayımlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair Louis Aragon tarafından Fransızca'ya tercüme edilmesi ve Avrupa'da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı ön sözde Cemile hikâyesi için “dünyanın en güzel aşk hikâyesi” ifadesini kullanır.

Aytmatov, 1956'da Yazarlar Birliği üyesi olur. Taşkent'te yapılan Asya-Afrika Yazarlar Konferansı'na katılır. Kırgızistan Edebiyatı adlı yayın organında redaktörlük yapar. 1959'da Komunist Parti'ye üye olur. 1963'te Lenin Ödülü'nü alan Aytmatov 1959-67 yılları arasında Novy Mir'in editörlüğünü yapar. Aynı yıl Kırgızistan Milli Yazarı seçilir. Aytmatov, hikâyelerinde okuyucusunun eserlerinden etkilenmesini değil, bizzat okuduğu hikâyede kendine bir yer bulmasını ister. İlk eserlerinden itibaren gelişen bu arayış hemen hemen her eserinde yeni bir yapıyla karşımıza çıkar.

Kahramanlarını kişileştirmeye başlamadan önceki yıllarda eseri farklı bir yapı almaya başlar. 1960'lı yıllardan itibaren Kırgız geleneklerine bağlı eserler verme noktasında düşünce yapısını oluştururken, bir yandan da Radlow'un 19.yüzyıldaki çalışmalarından etkilenecek Kırgız kültürünün, destansı öğelerini inceler. Bu gücün kaynağına olan Manas Destanının oluşumunu sağlayan unsurların neler olduğunu anlamaya çalışır. Bu konuda yapılan çalışmaları takip eder. Onun eserlerinde mitolojik sembollerden yararlanması tesadüfi değildir. Mitolojik bilinci Aytmatov'un

sanat anlayışının şekillenmesinde de doğrudan etkilidir. Etrafındaki insanlar, bütünüyle masal ve efsane yaratmaya meyilli insanlardır. Toplum, mitoloji toplumunun bir uzantısıdır. Aytmatov'un eserinin ve sanatının oluşumunda bu toplumun etkisi doğrudandır. Onun etkilendiği en büyük etkenlerden biri de görüldüğü gibi geniş bir perspektife sahip olan Türk mitolojisidir.

Cengiz Aytmatov, diğer edebi yazarlar gibi insanı konu edinir ve dolayısıyla da onun temel problemlerini eserlerinde işler. Bu noktada en çok üzerinde durduğu mesele ise; insanın bu dünyada insanca bir hayat sürmesidir. Sosyalist bir yazar olduğu halde tâbi olduğu devletin totaliter rejim anlayışını, sanatı aracılığıyla sürekli eleştirmesinin arkasında da bu fikir bulunur. Yazara göre 21. yüzyıla girerken insanoğlunun en büyük problemi teknolojik ilerlemelere rağmen buna paralel olarak gelişmesi gereken iç dünyasının gelişmemesidir. Bu hususu eserlerinde kaleme aldığı tabiat ve insan yaklaşımıyla yansıtır. Buna en iyi örnek de Dişi Kurdun Rüyalari romanı ile en son yazdığı romanı olan Edebi Nişanlı romanıdır.

Aytmatov'un 1963 yılında yazdığı Toprak Ana adlı eseri ona Lenin Ödülü'nü kazanır. 1964 yılında Al Elma adlı hikâyesini yazar. 1965 yılında Kırgız Sinemacılar Birliği Başkanı olur, Beyrut'taki, 1966'da Delhi'deki Asya Afrika Yazarlar Konferansı'na katılır. Aynı yıl bir diğer önemli eseri olan Gülsarı'yı, Rusça olarak yazar.

Gülsarı romanı, bir bakıma geçmişin muhasebesi gibidir. Yapılan hatalar, alınan mesafe bir bir sorgulanır. Gülsarı ile birlikte Tanabay'ın silinişi bir devri olanca hüznüyle gözler önüne serer. Eser o yıl çok sayıda eleştirmenin dikkatini çeker.

1967'de Sovyet Yazarlar Birliği İdare Heyeti Üyeliğine seçilir. 1968'de Büyük Sovyet Ödölünü alır. Aynı yıl Kırgız Halk Edipleri adlı çalışması yayınlanır. 1970'te Beyaz Gemi, Askerin Oğlu, Oğulla Görüşme adlı eserleri Moskova'da yayınlanır.

1970'li yıllarla birlikte yazarın geleneksel motif, efsane ve masallara yaklaşımı çok özel renkler kazanmaya başlar. Beyaz Gemi romanında konu edilen Geyik Ana efsanesi de bunun kanıtıdır.

1973 yılında ilk ve tek tiyatro eseri olan Fujiyama'yı Kazak Kaltay Muhammedcanov ile birlikte yazar. Yazarı da şaşırtan bir ilgi gören eser pek çok dile çevrilir, bazı ülkelerde sahnelenir. Ayrıca Kırgız film tarafından sinemaya da uyarlanır.

1980'de Gün Uzar Yüzyıl Olur yayımlanır. Roman başta Sovyetler olmak üzere bütün dünyada heyecanla karşılanır. Daha önceki eserlerinde rastlamadığımız yoğun eleştiriye bu eserde rastlarız. Yazarın bu eserinin ardından uzunca bir süre için edebi çalışmalarına ara verdiğini, politik konumuyla ilgili çalışmalara yöneldiğini görürüz.

1960-1980 yılları arasında SSCB Yüksek Sovyet'ine milletvekili olarak seçilir. 1978 tarihinde Yüksek Sovyet Prezidyum'u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı ödölü ile ödüllendirilir. 1968'de Büyük Sovyet Edebiyat Ödölü'nü kazanır. 1980'de bu ödölü ikinci ve 1983 yılında ise üçüncü kez kazanır. SSCB'nin son devlet başkanı Mihail Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunur.

Kırgızistan Meclisi'nde Talas Bölgesi Milletvekilliğinin yanı sıra Kırgızistan'ın Benelux Devletleri ve Fransa Büyükelçiliğini de yapar. Ayrıca Avrupa Birliği, NATO, UNESCO delegeliği de yapar. Uluslararası Cengiz Aytmatov Vakfı Onur Başkanlığı'nı da yapan Aytmatov'un oğlu Askar Aytmatov Kırgızistan'a Dışişleri Bakanı olur. Cengiz Aytmatov çağdaş Sovyet coğrafyasının dünya edebiyatında en tanınmış simasıdır. Aytmatov'un eserleri 165'ten fazla dile çevrilmiş, eserleri 60 milyon adetten fazla baskı yapmış ve birçok romanı filme çekilmiştir.

İnsanoğlu tarih sahnesinde yaşamaya başladığı günden itibaren yaşamlarını idame eden birtakım manevi değerlere ihtiyaç duymuş ve bunun ışığı altında bazı değer yargılarını benimsemiş, geliştirmiştir. Yaşamlarının her evresinde çeşitli gereksinimler duyan ve bu gereksinimlerini yerine getirmek için çeşitli yollar geliştirmeye çalışan insanlar, olaylar, nesneler, varlıklar, mekânlar, dini görüşler, maddi ve manevi olgular ile kendi aralarında ortak bir dil geliştirirler. Geliştirdikleri bu ortak dile ise “değer” ismini verirler.

Değer kavramı “Ahlak Felsefesi”nin önemli başlıklarından biridir. İnsanda ahlâkî kişiliğin oluşması dolayısıyla da değerler sisteminin gelişmesi belli bir dönemde ve belli bir süreçte olur. Bireye şahsiyetini asıl veren yer; onun yakın çevresi, ailesi, büyükleri, okuldaki öğretmenleri ve birlikte bulunduğu arkadaşlarıdır. Bunların etkileri, bireyin hayatının ilk yıllarında, yani çocukluk ve ergenlik çağında çok etkili olur. Şahsiyeti gelişen birey, davranışlarını içinde bulunduğu toplumun değer yargılarına göre şekillendirir ve aynı düşünceye sahip insanları toplum ya da millet yapar. *“Tek-kşi olan bireye değerlerle kavramsal nitelikler kazandırarak bir kişilik oluşturmak ve toplumsal çerçevede ona bir kültür bağlamında değer*

kazandırmak”tır (Çetin, 2010:124). Değerlerin davranışa dönüşmesi ise ancak değerlerin içselleştirilmesi ile olur. Değerleri dünyasında içselleştiren birey, sahip olduğu değer sistemine göre hareket eder ve devamlılığını sağlar. *“Toplum ancak değerleri içselleştirmiş bireylerden oluştuğu zaman devamlılık sağlayabilir. Tersi durumda insanların bir arada bulunması zorlaşacak ve toplumsal yapıyı tehdit eden, istenmeyen davranışlar artacaktır”*(Akbaş, 2004: 86). Milletler varlıklarını korumak ve devam ettirmek için sahip oldukları değerleri korumak zorundadırlar. Değerlerin zaman içinde yıpranması veya yok olması o millette çözülme süreci başlatırken değerlerin hatırlanması, zenginleştirilmesi ise o millet için yeniden doğuş anlamına gelir. Millet hafızasında saklanan maddi ve manevi değerlerin unutulmaması; çeşitli vesilelerle tekrarlarının yapılması ve yaşatılmasına bağlıdır. *“Araştırmalar göstermiştir ki, değerler kültürü destekleyerek toplumun yapılanmasına yardım eder. Ayrıca hükümeti, okulu, verimliliği ve sosyal refahı etkiler. Değerler genel olarak toplumun gelişmişlik seviyesini, insan ilişkilerini ve hükümet şeklini etkiler. Bu seviyede toplumsal etkisi olan değerlerin oluşumu şansa bırakılmamalıdır”*(Akbaş, 2004: 80). Bu da bu değerlerin kayıt altına alınmasıyla olur.

Toplum tarafından değerlerin benimsenip gelecek nesillere ulaşmasında edebi eserlere önemli görevler düşer. Sanatçı, kendi milletine ait değerleri ne kadar çok eserine sindirebilir ve yaşatabilirse değer aktarımı noktasında o kadar başarılı olur. *“Edebiyat eserleri hem bireysel hem de toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele, doğruya yönelme ve yeni değerler kazandırma yolunda telkinlerde bulunur, insanları bunlar doğrultusunda eğitir”*(Kavcar, 1999:6). Edebi eserlerin diğer bir görevi ise dil aracılığı ile genç kuşaklara; ait oldukları milletlerin örf, adet ve ananelerine bağlı olarak gelişen sözlü gelenek ve yazılı gelenek unsurlarını taşımasıdır. Dil aracılığı ile

bunu gerçekleştirmeyi başaran yazar, başarılı kabul edilir ve eseri de edebi eser olarak değerlendirilir. *“Millete ait değerler ise edebî metinlerle yaşatılır ve geleceğe aktarılır. Bu nedenle ana dili öğretiminde temel materyal olarak kullanılan metinlerin özellikle değer aktarımında önemi çok büyüktür”*(Özbay ve Tayşi, 2011:24). Seçilen metinlerin toplumun kültürel yapısına uygun olmasına dikkat edilir.

Yaşadığı dönemin sıkıntılarını ve çıkmazlarını, eserlerine ustalıkla yerleştirmeyi başaran Cengiz Aytmatov, değerler bütününe geçmişten getirdiği bilgi birikimi ve geleceğe dair öngörüsü ile gerçekleştirir. Çocukluğundan itibaren köklü bir kültür mirası ile yetişen Aytmatov, okuduğu klasiklerle de kendini oldukça geliştirir. İçinde bulunduğu sosyal rejim, onun dünyaya bakışının çeşitlenmesine ve kendine özgü bir dil geliştirmesine sebep olur. Görünenin altında görünmeyen ancak asıl anlatılmak istenen duygu ve düşüncenin sezilerek ve içten gelen bir vecih ile anlaşılmasına yönelik eserler oluşturmaya katkıda bulunur. Döneminin bütün sosyal ve kültürel problemlerini kendi süzgecinden geçiren yazar, milli olan değerler ile evrensel olan değerleri ustalıkla karıştırmayı başarır.

Eserlerini Kırgız coğrafyasının engin kültür dünyasında şekillendiren Cengiz Aytmatov, edindiği kültür mirasını ve bilgi birikimi, çeşitli yollarla eserlerine estetik biçimde yansıtmayı başarır. Kimi eserlerinde yazar, bunu insanlar aracılığıyla yaparken kimi eserlerinde ise; mekân, zaman, efsane unsurlarıyla gerçekleştirir. Ali İhsan Kolcu, gelenek ve törelere dayanalı eserlerini inşa eden yazar için şunları kaydeder; *“Her yazar bir milletin çocuğudur ve o milletin hayatını anlatmak, eserlerini kendi milli gelenek ve törelerini kaynak olarak zenginleştirmek zorundadır. Benim yaptığım önce bu, yani kendi milletimin hayatını ve geleneklerini anlatıyorum.*

Fakat orada kaldığınız takdirde bir yere varamazsınız. Edebiyatın milli hayatı ve gelenekleri anlatmanın ötesinde doğru genişletmek ‘evrensel’ olana ulaşmak için gayret göstermek durumundadır. İyi bir yazar ‘tipik insan’ ortaya koyma ustalığına erişen yazardır.”(Kolcu,1999: 69) diyen Cengiz Aytmatov, eserleriyle bunu istekli yaptığını gösterir.

Kahramanlarını tarihten ve yaşadığı devirden alan yazar onlara, ele aldığı konulara bağlı olarak toplumsal ve siyasi görevler verir. Kimine toplum tarafından benimsenen değerler yüklerken kimine ise zıddı bir işlevsellik yükler. Ülkü değer aktarlığını yüklediği kahramanlarına, örflerine, adetlerine bağlı ve bunları yaşatmaya çalışan insanlar olarak karakterleştirirken bir de onlarla mücadele eden, manevi değerlerini yitirmiş, benliklerini kaybetmiş bir insan ya da insan grubu oluşturur. Yazar böylece kahramanlarının kurgusal bir mücadele içine girmelerini sağlar ve onların ülkü değer - karşı değer çatışması yaşamalarına ortam hazırlar. Karşı değer olarak işlenen kahramanların en belirgin özellikleri ise kimliklerini çeşitli vesilelerle yitirmiş olmalarıdır. Kimisi sosyalist devrimin etkisiyle çağdaş ‘mankurt’ olur ve sosyalist devrimin öğretilerini savunur, kimisi ise daha iyi şartlar altında yaşayabilmek uğruna etraflarında gelişen olaylara kayıtsız kalmayı tercih eder. Bu yapı aslında Cengiz Aytmatov’un içinde yaşadığı ortamdır. Eserlerini kaleme alış yıllarına bakıldığında sosyalist baskıların yoğun olduğu dönemlerde bu çatışmaları sembollerle anlattığını, baskının azaldığı dönemlerde ise kahramanlarıyla doğrudan anlattığını, tarihten aldığı karakterleri ise romanlarında kullandığı kahramanlarla aynileştirerek ülkü değer – karşı değer çatışması yaşattığını gözlemliyoruz.

Romanlarının diğer bir konu başlığı ise efsanelerdir. Gerek küçüklüğünde dinlediği masal ve efsaneler gerekse okuduğu hikâye ve klasikler yazarın muhayyile

dünyasının oluşmasında etkili olmuştur. *“Cengiz Aytmatov’un eserlerinde mitolojik sembollerden yararlanması tesadüfî değildir. Mitolojik bilinci Aytmatov’un sanat anlayışının şekillenmesinde de doğrudan etkilidir. Etrafındaki insanlar, bütünüyle masal ve efsane yaratmaya meyilli insanlardır. Toplum, mitoloji toplumunun bir uzantısıdır. Aytmatov’un eserinin ve sanatının oluşumunda bu toplumun etkisi doğrudandır. Onun etkilendiği en büyük etkenlerden biri de görüldüğü gibi geniş bir perspektife sahip olan Türk mitolojisidir.”*(Uzun, 2007:728). İçinde yaşadığı toplumun uzantısı olan eserleri bu noktada içinde yaşadığı toplumun sessiz dili olur.

Eserlerinde mitolojiyi çağdaş zamana kurgulamayı başaran yazar, okuyucusuna iki dünyayı aynı anda yaşama hazzını tattırır. Kurgusunda özellikle ülkü değer kahramanlarına efsaneleri anlattırarak bu değerlerin aktarlığını yaptırır. Zaten karşı değer aktarlığı yapan kahramanlar ne bunların farkındadırlar ne de bu efsaneleri anlatanlara değer verirler. *“Yazar eserlerinde, rejime olan tepkisini, yozlaşmış, millî ve manevî değerlerinden uzaklaştırılmış insanların durumunu daha evrensel bir boyutta anlatabilmek için tarihî ve efsanevî olaylardan yararlanmıştır.”*(Uzun,1998). Yazar manevi değerlerine bağlı olan insanları bulundukları bağlamda mutlu ve huzurlu bir atmosferde yaşatmayı ihmal etmez.

Aytmatov, eserlerinde sadece kendi coğrafyasında oluşan ve gelişen efsanelere yer vermez. Ait olduğu kültür coğrafyasının ürünlerini kullanarak millilikten evrenselliğe ulaşmayı başaran yazar, kendi sınırlarını aşarak başka milletlerin mitolojilerinden de yararlanır. Kurgusuna paralel seçtiği mitoloji ile kahramanları arasında özel bir bağ kurar ve roman kahramanı ile mitoloji kahramanını aynileştirmeyi başarır. *“Edebi yönden ele alındığında mit üretimi hem zihinsel hem de ruhsal bir süreçtir. İnanç katmanıyla birlikte olgunlaşan mit üretme*

sürecinde insan, yaratıcı faaliyetin içerisinde sembolik dile, alegorik ve metaforik sistemlere ve onların imkânlarına ulaşmış olur. Sembolik dilin sınırlarını yoklayarak kendisini, evreni, içinde yaşadığı dünyayı anlamlandırmaya çalışan insan, muhayyilesini işin içine katarak aslında bir sanat eseri üretir. Kendisinden güçlü, üst varlıklar üreterek fantastiğin de alanına geçerek yarattığı mitolojik kahramanlarla kendisini özdeşleştirir. Modern dünyanın romancısının yaptığı da bundan farklı değildir. O, gerçekte var olmayan fakat gerçekten beslenen yeni ve hayali bir dünyayı dilin imkânlarıyla yaratır. Mitolojinin tanrıları, kahramanları, olağanüstü varlıkları insanın yeryüzündeki yazgısını sembolik düzlemde yaşarlar. Mitlerde insanın ruhundan (psychesinden) bedenine ve tüm yönleriyle yaşantısına kadar her şey mevcuttur. Evrenin ve insanın yaratılış öyküsünde, mitolojik kahramanların maceralarında bu sebeple bireysel gelişim öyküleri dile getirilir.”(Gariper ve Küçükcoşkun, 2012:51) Mitolojik kahramanlar ile kendi kahramanları arasında ortak bir dil geliştiren yazar, geçmişle günü birleştirerek okuyucusuna bu iki dünyayı gizemsileştirerek anlatır. Tıpkı efsanelerde olduğu gibi güçlü olanla güçsüz olanı, ülkü değerle karşı değeri karşılaştırır.

Yazar Aytmatov eserlerinde doğa ile insanı iç içe işler. “İnsan yazgısının evrendeki diğer canlı varlıklarla ne kadar birbirine bağlıdır.”(Korkmaz, 2009: 17). Doğal ortamlarında huzur içinde yaşayan canlıların insanlar tarafından nasıl yok edilmeye çalışıldığını karşı değer olarak işlerken insanların kendilerine de acımadıklarını dramatize eder. Bu kısır döngü içerisinde kendi âlemlerinde yaşayamaya çalışan insanlar ile hayvanlar, birbirlerinden habersiz aynı kaderi farklı dünyalarda yaşarlar. Hayvanların da insanlar gibi duyuları ve sezgileri vardır. “Hayvanlar herhangi bir şeyin bilincine varıyorsa kendilerinin ve kendi eylemlerinin

de bilincine varıyorlardır.”(Francione, 2008: 222) Tabiatı canlı bir varlık olarak değerlendiren yazar, tabiatla insanı bir bütün olarak görmek ister. Ancak; insanların savaşlar ve doğadan daha fazla yararlanabilmek uğruna tabiata zarar veriyor olmaları, yazarı derinden yaralar. “Ne kadar uzun yaşarsak yeryüzündeki hayatın korunması ve idamesi konusunda da bir o kadar tatminsiz oluruz. Aslında Einstein’ın görmenin ve anlamamanın zevki olarak tanımladığı tabiatın paha biçilemez hediyesinden kim gönüllü olarak vazgeçmek ister ki?”(Korkin, 2009: 356).diyen Korkin’in söylemini pekiştirircesine yazar, doğanın tahrip edilmesini hemen hemen bütün romanlarında işlemeyi kendine borç bilir.

Yazarın ele aldığı birçok konuda, dinî inanışların insanlar üzerinde bıraktığı izlere rastlarız. Sovyet Rusya’sının dinler karşısındaki inkârcı tutumunu eserlerinde ele alan yazar, rejimin dinin yaşanmasına yönelik baskısından söz etmekten çekinmez. Aytmatov’un eserlerinde işlediği dinî unsurların varlığı aynı zamanda Kırgız halkında var olan dinî inanışların rejimin baskısına karşı direnebildiğini, bütünüyle ortadan kaybolmadığını gözler önüne sererek değer aktarlığı yapar. Yazar romanlarında farklı dinî inanışlara yer vererek Türklerin tarih boyunca inandığı dini inanış serüvenini anlatır. Türkler, tarih sahnesinde var oldukları günden itibaren çeşitli dinlerin etkisinde kalmışlardır. İslâmiyet’i kabul ettikten sonra bile, eski inanışlarını tam olarak terk etmeyip gelenek ve görenek bağlamında hayatlarında yaşatmaya devam etmişlerdir. Aytmatov da bu yaşantı tarzını yeni bir biçime oturtarak romanlarında kullanır. Sembolik olarak geliştirdiği dini değer aktarlığını, ülkü değer insanlar aracılığıyla okuruna verir. Sovyet Rusya’sının yürüttüğü politikanın etkisiyle dinlerinden uzaklaşmak zorunda kalan halkı tekrar bilinçlendirmek için yazar bazı eserlerinde din felsefesi yapar ve dini kavramlar

üzerinde de durur. Anlatılarında Sovyet Rusya'sının insanları robotlaştırarak kendi benliklerini unutturduğuna da sık sık değinerek okuyucusunun doğru-yanlış ayırdını yapmasını sağlamaya çalışır.

Aytmatov, eserlerinde gerek yaşadığı coğrafyanın kendisine sunduğu kültürel mirası kullanarak gerekse, okuduğu ve gördüğü dünyayı kendi hayal dünyasında şekillendirerek eserlerini oluşturur. Eserlerinde insanlara unuttukları değerleri hatırlatırken kahramanları aracılığıyla da değer aktarımları yapar.

ESERLERİ:

- Zorlu Geçit
- Yüzyüze
- Cemile
- İlk Öğretmenim
- Dağlar ve Steplerden Masallar
- Elveda, Gülsarı!
- Beyaz Gemi
- Selvi Boylum Al Yazmalım
- Fuji-Yama
- Gün Olur Asra Bedel
- Dişi kurdun Rüyaları

- Toprak Ana
- Cengiz Han'a Küsen Bulut
- Çocukluğum
- Kırmızı Elma
- .Kasndra Damgası
- Dağlar Devrildiğinde-Ebedi Nişanlı

BÖLÜM II

2. CENGİZ AYTMATOV VE ESERLERİNDE DEĞER AKTARIMI

2.1. TOPRAK ANA

2.1.1. Özet

Roman, Tolgonay'ın çocukluktan beri gelmeye alışkın olduğu ve her yıl hasat mevsiminde elini boş çevirmeyen tarlayla yani TOPRAK ANA ile dertleşmesiyle başlar. Eskiden hasat kaldırmak niyetiyle umutlanarak koştuğu topraklara şimdi 'Ölenleri Anma Günü' denilen günde kaybettiklerini tekrar yâd etmek için gelir. Yanında ise kendisine babaanne diye hitap eden bisikletli bir de erkek çocuğu vardır.

Tolgonay, geçmişi hatırlar. Toprak ana ile birlikte ne kadar çok zorluğa göğüs gerdiklerini, nelerle mücadele etmek zorunda kaldıklarını, mutluluklarını, kaybettiklerini, yaşadıklarını anımsarlar: Dedesinin borçları yüzünden ırgatlık yapmak zorunda kalan Tolgonay'ın ailesi geçimlerini topraktan sağlarlar. Tolgonay henüz bebekken getirildiği bu topraklarda ilk başta buğday başaklarının gölgesinde oturtturulur, çocukken buğday başaklarına bekçilik yaptırılır, büyüyünce de diğer akranları gibi tarlada çalışmaya başlar. Bir gün tarlanın kenarında geçen deve katarlarının arasında kendi akranlarını görür. Elbiselerine, giyim- kuşamlarına imrenir. Onlar gibi olmanın hayalini kurar. Hiçbir zaman onlar gibi giyinemez ancak alımlı bir kız olur. Henüz on yedisinde, onlara can olan, kan olan topraklarında çalışırken genç bir delikanlının da toprak anada çalıştığını görür. Dünyasında toprağa ayrı bir değer veren Tolgonay, toprağı bu denli güzel ve hızlı işleyen delikanlı ile tanışır. İsminin Suvankul olduğunu öğrendiği delikanlı ile beraber

çalıştıkları tarlada birbirlerine âşık olurlar. Mutluluklarını, özlemlerini ve kederlerini yaşayacakları bu topraklar Savunkul ile Tolgonay'a döşek olur, yorgan olur. Tek hayalleri kendilerine ait bir topraklarının olması ve mutlu mesut yaşamak olan çift evlenirler.

Hayallerini elde etmek için çanla başla çalışan çift, zaman içinde hem toprak sahibi olur hem de Kasım, Maysalbek, Caynak isimli üç erkek çocuğuna sahip olurlar. Yıllar su gibi akar. Suvankul elini attığı hiçbir işi yarım bırakmaz. Gayretleri sonunda kolhozda ekip başı olur. Daha önce kullanmayı bilmedikleri ve görmedikleri traktör ve motor kullanmayı öğrenir. Bu dönemde Kasım da Aliman'la evlenir. Tolgonay, Aliman'a hiçbir zaman kaynanalık yapmaz. Hem evde hem de tarlada canla başla çalışırlar. Bütün köylü gibi onlar da hasadın ilk gününü bayram şenliğinde geçirirler. Hasadın ilk ekmeğini Aliman ile Kasım pişirir ve hep beraber dualar eşliğinde ekmeği yerler. Tolgonay, o zamanlar kendinin ne kadar şanslı olduğunu düşünür; kocası Suvankul'un yanında olduğunu, evlatlarından Kasım'ın yuvasını kurduğunu, işinde başarısından dolayı Kolhoz tamir atölyesinin kendisini bisikletle ödüllendirildiğini, yakında kolhozun gençler için hazırladıkları evlerden birinde Aliman'la mesut yaşayacağını, Maysalbek'in, kendi isteğiyle küçük yaşta evden ayrılarak öğretmen okulunda okuduğunu, en küçük oğlu Caynak'ın ise genç, yerinde duramayan kıpır kıpır bir çocuk olduğunu hatırlar.

Kolhozdakiler; alınan ilk hasadın ardından toplanması gereken buğdaylar için tekrar tarlaya çalışmaya giderler. Yamaçlardaki buğdayları biçmek için gidenler çaydan hızlıca bir Rus askerinin geçtiğini görürler. Acelesi olan bu askeri köprüden geçmesi için uyarsalar da asker, onlara bir şeyler söyleyerek oradan uzaklaşır. Kasım biçerdöverin başında çalışırken anlam verilmez bir şekilde makinanın sesinin

kesilmesi üzerine Aliman kocasının yanına gider ve oradan Tolgonay'a acı acı seslenir. Tolgonay ile diğer çalışanlar apar topar biçerdöverin başında toplandıklarında dereden geçen Rus askerin, savaş habercisi olduğunu öğrenirler. Yaşanan ilk şokun ardından Kasım, herkesi bir an önce çalışmaya teşvik eder. Kalan buğdayların kış gelmeden toparlanması gerektiğini hatırlatarak biçerdöverini çalıştırır.

Savaş, tarladaki hasadın kaldırılmasını hızlandırır. Kolhozdaki herkes insanüstü çaba sarf ederek başakları toplamaya çalışır. Bu arada köyün delikanlıları da teker teker askere çağrılmaya başlanır. Kasım ilk çağrılanlardan biri olur. Suvankul, Kasım'ın askere gitmeden biraz rahatlaması için traktör sürücüsü olduğu zaman ödül olarak aldığı dağın yamacında bağlı olan Rahvan doru atı bulunduğu yerden getirir. Atını gören Kasım bir an rahatlar. Kasım ve Suvankul atlarında Aliman, Tolgonay ise Caynak'ın kullandığı arabayla askerlik şubesine doğru yol alırlar. İsmi okunan Kasım, çevre yerleşim yerlerinden gelen askerler ile istasyonda buluşup savaşa sevk edilmek için yola çıkarlar. Kocasının ardından çok gözyaşı döker.

Savaş olanca hızıyla devam ederken Maysalbek'ten mektup gelir. Mektupta kendisinin ve arkadaşlarının askere çağrıldığını ancak henüz cepheye gönderilmediklerini yazar. Bu arada Kasım'dan cepheye hareket ettiklerine dair haberler gelir. Suvankul, yaşlandığı için bıraktığı ekip başı görevini gençler askerde olduğundan tekrar yapmaya başlar. Tolgonay buna güvenerek onun askere gitmeyeceğini düşünür. Ancak işler onun düşündüğü gibi gelişmez. Şimdi askere gitme sırası Suvankul'a gelir. Suvankul zor da olsa Tolgonay'a askere gitmek zorunda olduğunu anlatmaya çalışır. Tolgonay gözyaşlarına boğulur. Suvankul,

Tolgonay’a doya doya ağlamasını ancak şimdiden sonra evin baybişesi, köyün ekip başı olacağı için kimsenin yanında ağlamamasını, güçlü olmasını öğütler. Fırtınalı bir günde Suvankul’u da askere uğurlarlar.

Tolgonay, ekip başı görevine dört elle sarılır. Köyün iş yapacak erkekleri askerde olduğundan hasadın yerden kaldırılma işi kolhozda geride kalanlara düşer. Tolgonay, kimine tatlı söz kullanarak kimine zorlayarak bu işleri yaptırır. Aliman da Tolgonay’ın yanından ayrılmayıp kendine yardım eder. Bir taraftan da Kasım’dan gelecek haberleri dört gözle bekler.

Bir kış gününün sabahında Maysalbek’ten bir telgraf gelir. Telgrafta evin yakınındaki istasyondan arkadaşlarıyla geçirilip cepheye doğru gidecekleri, eğer istasyona gelirlerse oradan geçerken onlara el sallayabileceği yazar. Hemen apar topar hazırlanan Tolgonay ve Aliman yollara koyulurlar. Tolgonay oğlunu göreceği için, Aliman ise kocasına en çok benzeyen kayınını göreceği için heyecanlanır. İstasyona vardıklarında vagonlar birbirini takip eder gider. Ancak sabaha doğru istasyondan geçen vagonların birinden Maysalbek görünür. Hayal meyal gördükleri Maysalbek onlara bağırarak annesine şapkasını atar.

Aylardan haftalardan sonra Kasım’dan mektup gelir, Aliman buna çok mutlu olur. Bu arada kışın bitimine doğru henüz on sekizine yeni girmiş Caynak da sürekli askerlik şubesine çağrılarak talim yaptırılır. Yine böyle çağrıldığı bir gün eve erken döner. Tolgonay hiçbir şeyden şüphelenmez ama Caynak o gece onlar üzülmeyin diye mektup bırakarak askere gitmek için evden ayrılır. Bu olaydan çok geçmeden Kasım’ın ve babası Suvankul’un ölüm haberleri gelir. Aliman da Tolgonay da çok ağlarlar. Ölenlerle ölümediği için hayata kaldıkları yerden devam etmek zorunda

kalan gelin ile kaynana tek geçim kaynakları olan toprağı tekrar işlemeye başlarlar. Aliman bir önceki baharda yaşadıklarını hatırlar, o günleri yadeder.

Savaşın üçüncü ve dördüncü yıllarında cepheden iyi haberler gelir ancak köyde kalanlar için durum hiç de iç açıcı değildir. Açlıkla boğuşmaya başlayan köylüyü kışın son günlerinde sabana bağlamayı düşündükleri üç atın çalınması sarsar. Savaşın ağır şartları, hem cephede olanları hem de cephe gerisinde yaşamak zorunda kalanları huzursuz eder. Tolgonay, güçlkle tarlaya ektikleri ekinlerin hepsinin cepheye gönderileceğini bildiğinden kolhozda yaşayanların aç kalmaması için başka bir yol bulur: Stalin'in kurallarına uygun olmasa da planı uygulamaya koyar. Herkes evinden bir avuç-son erzakını -toprağa ekilmek üzere vermek zorunda kalır. Komşu Ayşe kadın da çocuklarının son rızkını istemeye istemeye vermek zorunda kalır. Toplanan iki çuval erzak tarlaya ekilmek üzere götürülür. Tolgonay, tarlaya bıraktığı tohumları, ekecek başka kimse kalmadığından çocukların ekmesini isteyerek onları görevlendirir. Çocukların tohum ekme işini başarıp başaramadığını kontrol etmek için tarlaya giden Tolgonay, çocukların dövülerek bağlandığını erzakın ise kaçırıldığını görür. Atıyla erzakları kaçırانların peşlerine düşer, çok geçmeden onlara yetişir ve tohumlukları vermeleri için yalvarır. Ancak işlerinden savaş kaçağı olan Cenşenku, dönerek silahıyla Tolgonay'ın atını öldürür. Tolgonay da hafif yaralar alır. Onu asıl üzen aldığı yaralar değil, çoluk çocuğun rızkının çalınmış olmasıydı.

Savaşın bitiminden kısa bir süre önce Maysalbek'ten bir mektup gelir. Maysalbek, mektubunda annesine hücum gittiklerini, sağ olarak kurtulamayacağına inandığını yazar. Tolgonay böylece iki oğlunu ve kocasını savaşta kaybetmiş olur. Çaynak'a gelince o da mektuplarında paraşütçü olduğunu yazar. En son

arkadaşlarına yardım için düşman hatlarına paraşütle atladığı görülür ama bir daha ondan da haber alınamaz. Çaynak'ın henüz on sekizinde iken savaşa gidip bir daha dönememiş olması Tolgonay'ı derinden sarsar. Onu başkaları unutsa dahi kendisinin asla unutmayacağını Toprak Anayla dertleşirken söyler.

Savaş beşinci yılında sona erer. Cepheden sağ kalanlar köylerine dönerler. Ama içlerinde ne Tolgonay'ın oğulları ne de kocası vardır. Gelini Aliman'la yapayalnızdırlar. Tolgonay, gelini Aliman'ın gençliğine acır, ona birkaç kez eğer isterse köyüne dönebileceğinin imasında bulunur. Hem Tolgonay hem de Aliman birbirlerinden ayrılmak istemezler. Nasıl ki Tolgonay Aliman'ın tekrardan evlenip hayata tutunmasını istediği gibi, Aliman da Tolgonay'ın hayattan umudunu kesmemesi, acısını hafifletmesi için haber alamadıkları Çaynak'ın bir gün mutlaka döneceğine inandığını söylemesiyle birbirlerini avuturlar. Savaşın ardından üç yıl geçer ve umutlar iyice tükenir.

Tolgonay ve Aliman haricinde köyde yaşayanların hayatları eskisi gibi olmasa da düzelmeye başlar. Köyde düğün alayları düzenlenmeye başlar ve geleneksel olarak oynadıkları Kökpar oyunları oynanır. Yine böyle bir düğünde Kökpar oynayan gençler arasında komşu köyden gelen çoban birinci olur ve vurulmuş tekeyi Tolgonay'ın evinin önüne bırakır. Geleneğe göre kapının önüne bırakılan teke o evde yaşayan genç kıza aşk ilanıdır. Tolgonay bu olaya bir türlü anlam veremez. Aklının ucundan çobanın Aliman'a âşık olacağı geçmez. Çoban da utancından Aliman'a ilgi duyduğunu itiraf edemez. Tolgonay bu olaydan sonra Aliman'ın çaya sık sık gidişine, kendine özenmeye başlamasına anlam vermeye başlar. Bir gece üstü başı dağınık ve sarhoş bir halde eve dönen Aliman, Tolgonay'ın yardımcı olmaya çalışmasına rağmen onu tersler. Bir ilkbahar günü Tolgonay,

Aliman'ın hareketlerinden evden ayrılmaya hazırlık yaptığını anlar. O gece ikisi de uyuyamaz. Ertesi gün işten dönen Aliman'ın dışarı çıkmamasından, çobanın da ortada gözükmemesinden bir şeylerin ters gittiğini anlayan Tolgonay daha sonra anlayacağı olayları yaşamaya başlar.

Asker kaçağı Cenşenkul yakalanarak, yargılanmak üzere köye getirilir. Mahkemeye tanıklık etmek için çağrılan Tolgonay, Cenşenkul'un hakkındaki iddiaları reddetmesi üzerine dayanamayarak söze atılır. Savaş sırasında atlarını çaldıklarını, çocukların ekmek için tarlaya götürdükleri son lokmalarını çalarken arkasına takılıp kendinin yaralandığını, atının ise öldüğünü söyler. Hiç suçu yokmuş gibi hiddetlenen Cenşenkul, Tolgonay'a kendisiyle uğraşacağına gidip Aliman'ın kimden hamile kaldığını öğrenmesini ister. Tolgonay, böylece Aliman'ın mutsuzluğunun kaynağını öğrenir. Tolgonay ona kızmaz, elinden geldiğince yardım etmeye çalışır ama Aliman onun bu yardımlara cevap vermez.

Aliman, karnındaki bebeğiyle artık bu köyde yaşayamayacağını düşünür ve kendi köyüne dönmeye karar verir. Hiç kimseye söylemeden yola koyulur. Tolgonay bunu anlayınca hemen Aliman'ın peşine düşer, ailesinin hamile olduğu öğrenip onu aşağılamalarından korkar. Bir de bakar ki Aliman kader arkadaşlığı yaptığı Tolgonay'dan ayrılamayacağını anlamış geri dönmektedir.

Yaz mevsimi geçer, sonbahar mevsimi geldiğinde Aliman'ın doğumu da yaklaşır. Tolgonay olsun köy halkı olsun herkes Aliman'a yardım etmeye çalışır. Hatta komşuları Ayşe, hasta olmasına rağmen kendini düşünmeden çobanın köyüne gider, çobana Aliman'ın hamile olduğunu ve çocuğuna sahip çıkmasını söylemeyi

planlar ancak oraya vardığında çobanın evli ve çocuklu olduğunu ve dolayısıyla Aliman'a sahip çıkmayacağını anlar.

Tolgonay, gelini Aliman'ın, doğumunun yaklaştığını anladığından bir an gözünden kaçırmak istemez. Aliman ise utancından sancıları yaklaşmasına rağmen Tolgonay'a hissettirmeden evden dışarı çıkar. Tolgonay, ise Aliman'ın eve gelmekte geciktiğini fark edince hemen onu aramaya koyulur. Aliman'ı, ahırda kendi başına doğurmaya çalışırken gören Tolgonay, ona yardım edemeyeceğini anlayınca komşuları Ayşe'nin oğlu Bektaş'tan Aliman'ı doktora yetiştirmesini ister. Bektaş elinden geldiğince yardım etmeye çalışır. Arabasıyla yola çıkarlar. Aliman'ın ağrıları gittikçe şiddetlenir ve en sonunda doğum gerçekleşir. Tolgonay, Aliman'a yardım etmeye çalışsa da bebeği kurtarırlar ama Aliman oracıkta hayatını kaybeder. Tolgonay böylece kader yoldaşı, sevgili gelini Aliman'ı da diğer yitirdikleri gibi yitirir.

Aliman'ın yadigârı, sevgili torunu Canbolat, Tolgonay'ın bütün umudu olur. Canbolat kendi ninesi zannettiği Tolgonay'ı çok sever. Tolgonay da onu çok sever. Hatta Canbolat küçükken hastalandığında havaların soğuk olmasına aldırmadan onu kucağında nehrin öteki kıyısına geçirip doktora yetiştirir, ardından da kendi soğuk aldığından ölümden döner. Yıllar hızla birbirini kovalar ve Canbolat on iki yaşına girer. Ahırdan babası olarak bildiği Kasım'ın yirmi yıllık bisikletini alır ve onarma işini yapamayınca Bektaş ona yardım eder ve bisikleti çalışır hale getirirler. Bektaş, hasat mevsimi geldiğinden Tolgonay'dan Canbolat'ın yanında çalışması için izin alır. Tolgonay, Canbolat'ın tarlada nasıl çalıştığını görebilmek için yanına gider. Biçerdöverin üstünde Bektaş'la çalıştığını görür ve rahatalar. Tarlada çalışanların bayram günü olan bu günde Tolgonay hasadın ilk ekmeğini Canbolat'ın elinden yer.

Çalışanların hepsi tarlada geceyi geçirirler. Tolgonay da oradakilerin ısrarı üzerine eve dönmeyip geceyi tarlada samanların üzerinde geçirir. Gökyüzü eskiden gördüğü gökyüzü gibi değildir, Torgay kuşu da eskisi gibi ötmemektedir.

Toprak Anayla dertleşen Tolgonay, “Ölenleri Anma Günü” denilen bu gün de yine yitirdiklerini yâd ederler. Tolgonay, Canbolat’a hala gerçeği söyleyememenin huzursuzluğunu yaşar ve Toprak Ana’ya günü geldiğinde Canbolat’a gerçeği söyleyeceğini onun da iyi niyetli bir insansa kendini anlayabileceğini söyler ve Toprak Ana’dan, güneşten yağmurda savaşların gereksiz olduğunu insanoğluna anlatmalarını ister. Toprak Ana ise Tolgonay’a insan olduğu ve anne olduğu için bu işi kendisinin yapması gerektiğini söyler. İki dost bir daha ki seneye yine aynı yerde, aynı günde buluşmak üzere ayrılırlar.

2.1.2. Kahramanlar

Toprak Ana: Romanda Tolgonay’la dertleşen, romanın başından sonuna kadar olayların her merhalesinde Tolgonay’la kendini hissettiren hayali bir sestir. Toprak ana, hem Tolgonay’ın yaşadıklarını hem de kendi yaşadıklarını hatırlar. İnsanoğlunun kendi hemcinslerine ve toprağa verdiği işkenceyi anlamaya çalışır.

Tolgonay: Kendini bildi bileli toprakla beraber yaşayan Tolgonay, henüz on yedi yaşında tarlada çalışırken Savunkul’u görür ve ona âşık olur. İkili aşklarını, sevgilerini, mutluluklarını hep toprakla beraber yaşarlar. Birbirlerine evlilik yeminlerini de toprağın üstünde verirler. Çok çalışırlar, çabalarlar ve en sonunda yeryüzünde yaşayan bütün insanların sahip olmak istediği gibi evlada ve toprağa sahip olurlar. Üç erkek çocuğa sahip olan çift, ilk çocukları olan Kasım’ı Aliman’la evlendirirler. Aliman da Tolgonay gibi çalışkan ve yuvasına bağlı bir kadındır. Mutlu

mesut hayatlarını kâbusa çeviren olay yani savaş, Tolgonay'ın üç evladını ve kocası Suvankul'u elinden alır. Gelini Aliman ile hayatta yapayalnız kalırlar. İkisinin de birbirlerine destek olarak yaşadıkları hayata bir darbe de yakın köyden gelip çobanlık yapan kişi vurur. Evli olduğu halde Aliman'la evleneceğini söyleyerek kandırır ve onu hamile bırakarak ortadan kaybolur. Dünyası başına yıkılan Aliman, utancından çocuğunu kendi başına doğurmaya çalışır. Ancak bunu başaramaz. Tolgonay Aliman'ın ölümünden sonra, Aliman'ın oğlu Canbolat'la hayatta tutunmaya çalışır. Kolhoz Makine Tamir Atölyesi'nin Kasım'a hediye ettiği bisikleti Canbolat babasının diye kullanır. Tolgonay, ona gerçek babasının kim olduğunu yalnız kalma korkusu yüzünden söyleyemez.

Suvankul: Tolgonay'ın kocasıdır. Ömrünü ailesine ve çocuklarına adanmış ekmeğini topraktan çıkaran çalışkan bir çiftçidir. Çalışkanlığından dolayı Kolhozda çeşitli görevlerde bulunur. O zamanlar yeni yeni kullanılmaya başlanan ve pek kimse tarafından bilinmeyen traktör ve motor kurslarına katılır, kendini geliştirir. Karısı ve oğullarıyla mutlu yaşayan Suvankul'un mutluluğunu bir atlının getirmiş olduğu savaş haberi böler. Savaşa önce oğlu Kasım çağrılır, ardından da kendi çağrılır. Karısı Tolgonay'a onun yokluğunda aileyi kendisinin idare edeceğini, güçlü olması gerektiğini, ayrıca kolhozun erkeklerinin askere çağrıldığını dolayısıyla da kolhozun en bilge kişisi olarak kolhozu yönetmesi gerektiğine kolhoz yetkilileriyle karar verdiklerini söyler. Savaşa gittikten kısa bir sonra Savunkul'dan ölüm haberi gelir.

Kasım: Tolgonay'ın büyük oğludur. Babası gibi çalışkan ve dürüst bir çiftçidir. Biçerdöver kullanmak üzere gittiği Zareçye köyünde Aliman'la tanışır ve evlenirler. İlk başta ailesiyle hep beraber aynı evde yaşayan çift, kolhozun onlar için uygun gördüğü yerde evlerinin temellerini atarlar. Kolhozda çalışan herkes gibi Kasım ve

Aliman da tarlada çalışırlar. Kasım, biçerdöver kullanır, Aliman ise Tolgonay’la beraber buğday başaklarını toplarlar. Evliliklerinin ilk hasadını bayram şenliğinde kutlayan çift, hasadın ilk ekmeğini pişirerek aileleriyle mutlu mesut yerler. Her şeyden habersiz ailece geçirdikleri mutlu gecenin ardından kolhozda yaşayan herkes tarlada kalan diğer başakları toplamak için çalışmaya koyulurlar. Kasım biçerdöverinin başında çalışırken birden bire bir sessizlik olur. Aliman ve diğer alışanlar Kasım’ın yanına geldiklerinde savaşın çıktığının haberini alırlar. Savaş haberini alan herkes ne yapacağını şaşırır. Kasım ise bütün bu olumsuzluklara rağmen, kış gelmeden başakların toplanması gerektiğini söyler ve çalışmaya devam ederler. Savaş, herkes gibi Aliman ve Kasım’ın da hayallerini yarım bırakır. Çok geçmeden savaşa çağrılan Kasım’dan birkaç kez mektup gelir, sonra da ölüm haberi gelir.

Aliman: Tolgonay’ın gelinidir. Kocasını Kasım’la köylerine çalışmaya geldiğinde tanışır ve evlenirler. Kocasını çok seven ona bağı bir kadındır. Aliman hem kocasıyla hem de kocasının ailesiyle çok iyi anlaşır. Mutluklarını Kasım’ın savaşa çağrılmasını böler. Kaynanası Tolgonay’la evin diğer erkekleri olan Suvankul, Maysalbek ve Caynak’ı savaşa uğurlarlar. Böylece kader birliği yaptığı Tolgonay’la baş başa kalırlar. Bütün acıları beraber yaşarlar. Savaşa gönderdikleri erkeklerden teker teker ölüm haberleri gelir ve tüm bu acılara beraber katlanmak zorunda kalırlar. Savaş bitip sağ kalanlar evlerine döndükten sonra hayat yavaş yavaş akışını yakalar ve kolhozda yaşam eskisi gibi olmaya başladığında yakın köyden gelen oban, Aliman’ın aklını eler. oban kendi köyünde evli olduğu için Aliman ile gönül eyler, hamile bırakır ve bir daha geri dönmez. Aliman’ı yaşamında son vuran vurgun bu

olay olur. Aliman, gayri meşru hamile kaldığı çocuğu utancından kendi doğurmaya çalışırken ölür ve geriye oğlu Canbolat kalır.

Çoban: Savaş bittikten sonra köye, yakın kurak köylerden çobanlar sürülerini otlatmak için gelirler. Bu çoban da sürülerini otlatmak için köyden gelip geçerken Aliman'ın aklını çeler. Aliman da Kasım'ı genç yaşta savaşta kaybettiğinden sığınacak liman olarak kendisine ilgi gösteren bu çobanı görür. Çoban, Aliman'ı evleneceğiz vaadiyle kandırarak hamile bırakır. Çoban ve Aliman birlikte kaçmak için sözleşirler ama çoban onu yüzüstü bırakır. Tolunay'ın komşusu Ayşe, Aliman'ın durumuna üzülmeye çobanın köyüne gidip çobana Aliman'ın hamile olduğunu ve onunla evlenmesini gerektiğini söyler. Çoban ise zaten evli ve çocuklu olduğunu söyleyerek hayatına devam etmeyi tercih eder ve bu sayfayı kapatır.

Maysalbek: Tolgonay'ın ikinci oğludur. Öğretmen olmak için erken yaşta evinden ayrılan Masalbek, eğitimini tamamlamak için uğraşırken savaş çıkar. En büyük hayali öğretmen olmak olan Masalbek'in, eline kalem tutturulacağına silah tutturulur. Savaştan annesine yazdığı son mektupta öleceğini bile bile cepheye gittiğini yazar.

Caynak: Tolgonay'ın üçüncü oğludur. Köyde devrimin savunuculuğunu yapan kıpır kıpır bir gençtir. Güzel akordeon çalıp yır söyler. Yaşı henüz on sekize yeni basmışken savaşa çağrılır. Annesi, üzülmeyin diye bir mektup bırakarak sessizce cepheye gider. Tolgonay önce Caynak'ın cephede paraşütçü olduğunu öğrenir. Ardından paraşütle arkadaşlarına yardım etmek için düşman sathına geçtiğine dair haberler alır; ancak savaş bittikten yıllar sonra bile Caynak'ın ölü ya da diri olduğuna dair kesin bir bilgi kimse ulaşamaz.

Cenşenkul: Asker kaçağıdır. Askerden kaçtıktan sonra kendi gibi asker kaçağı arkadaşlarıyla zor durumda olan köylülerin ellerinde kalan son yiyeceklerini ve atlarını çalarak onları açlık ve sefalet çekmelerine sebep olan kötü biridir. Savaş bittikten sonra evine gelip gittiğine dair haber alanlar Cenşenkul'u yakalatır, cezasını çeksin diye mahkemeye verirler. Cenşenkul, mahkemede bütün yaptıklarını inkâr eder. Tanıklık yapmak için mahkemeye gelen Tolgonay, Cenşenkul'un bütün yaptıklarını bir bir anlatır. Cenşenkul ise Tolgonay'dan öç almak için onun kendisiyle değil, gelini Aliman'la ilgilenip onun kimden hamile kaldığını öğrenmesini ister. Bu olaydan sonra köylüler Cenşenkul'un evinin eşyalarını bir gece arabaya yükleyerek onları köyden atarlar.

Canbolat: Aliman'ın çobandan olma oğludur. Tolgonay evlatlarını, kocasını ve gelini Aliman'ı kaybettikten sonra umutlarını Canbolat'la yaşatmak ister. Ona kendi torunu gibi davranan Tolgonay, onun da bir gün gerçeği öğrenip gideceğinden korkar. Ama aklının bir köşesi de Canbolat'ın yaradılışı eğer iyiye kendisini terk etmeyeceği yönündedir.

Komşu Ayşe: Tolgonay'ın en yakın komşusudur. Kendi hassas biri olduğundan sürekli hastadır. Kocasının olmadığından çocuklarına kendi bakmak zorundadır. Savaş sırasında hep beraber yorulan köylüler, ellerinden gelen çabayı gösterirler. Tolgonay o dönemde kolhoz yöneticisi olduğundan köylüler onu yormamak için ellerinden geleni yapmaya çalışırlar. Tolgonay, ellerindeki buğdayın neredeyse hepsini cephede savaşanlara göndermek zorunda olduklarından geride kalan çocuk ve köylülerin ne yiyeceğini düşünür ve buna pratik bir çözüm bulur. Ona göre her ev son buğdaylarından birer avuç verir ve tarlaya ekebilirlerse o buğday da onların

olabileceği yönündedir. Tolgonay, kapı kapı dolaşarak köylülerin son buğdaylarını ister; ancak köylülerden bazıları vermek istemez. Vermek istemeyen köylülerden biri de Komşu Ayşe'dir. Çocuklarının son rızkını vermek istemez. Tolgonay onu dinlemez ve bir avuç buğdaylarını tarlaya ekilmek üzere alır. İşler Tolgonay'ın düşlediği gibi ilerlemez. Asker kaçağı Cenşenkul ve arkadaşları bu buğday başaklarını çalarlar. Onları yakalamak isteyen Tolgonay peşlerine düşer. Cenşenkul'un attığı mermiyle atı ölür kendisi ise yaralanır. Ellerindeki son yiyeceklerini kaptıran köylüler ise Tolgonay'ın düştüğü duruma çok üzülürler ve ellerinde kalan son buğdaylarını kaptırmış olsalar da Tolgonay'a sitem etmezler.

Bektaş: Komşu Ayşe'nin oğludur. Savaş çıktığında küçük olduğu için savaşa çağrılmamış, iyi niyetli yardımsever bir delikanlıdır. Tolgonay'la Aliman'ı doktora yetiştirmek için uğraşırlar ancak başarılı olamazlar. Bektaş, Aliman'ın çocuğu olan Canbolat'ı daima kollar ve ona babasızlığını hissettirmemeye çalışır. Onu hasadın ilk günü yanında tutar, babası olarak bildiği Kasım'ın bisikletini onarmakta ona yardımcı olur.

2.1.3. Romanın Değer Aktarları

2.1.3.1. Toprak ana

İnsanlığın var olduğu günden beri metafor olarak kullanılan doğurganlık ve anaçlığın timsali isim ‘Toprak Ana’dır. Doğurganlık, çoğalma gibi kavramlar geçmişten günümüze kadar toprağa atfedilmiştir. İnsanlar onu hem işlemişler hem de ondan ürün alarak yaşamlarını idame ettirmişlerdir.

İslam inancına göre topraktan gelen insan, önce onu eker biçer, karnını doyurur, kök salar ve en sonunda da geldikleri yere yani toprağa dönerler. Bu döngü eserde tinsel olarak işlenmiş bir değer olarak karşımıza çıkar. Evrenin sonuna kadar bu şekilde devam edecek olan döngüye insanoğlu her zaman dünyanın her tarafında, başka isimler altında toprağı eker, biçerler.

Toprakta kök salma içgüdüğü insanları, ona sahip olmaya yöneltmiş onun için savaş vermesine, kan dökülmesine sebep olmuştur. Bir tarafta toprak için birbirini öldüren insanlar diğer tarafta ona sahip olmanın geçici gururunu yaşayan insanlar bu kısır döngüyü devam ettirmek uğruna değer ve karşı değerler geliştirirler.

Çeşitli milletlerin mitolojilerinde insanlar, yaratılışlarına ait çeşitli tinsel mitler geliştirmişlerdir. Bu mitlerden Altaylara ait olan “ Yaratılış Efsanesi “ sinde evrenin yaratılışı, Tanrı ile Kişi arasında geçen diyalogla anlatılır. Su yaratıldıktan sonra Tanrı Kişi’ye suyun altından toprak çıkarmasını emreder. Kişi toprağı alarak Tanrı’ya verir. Tanrı bu toprağı etrafa serperek yeryüzünü meydana getirir. Tanrı tekrar Kişi’ye suyun dibine dalarak toprak çıkarmasını emreder. Kişi de tekrar suya dalar, iki avucuna toprak alır. Avucundakinin birini Tanrı’ya verir, diğerini ise Tanrı

görmesin diye ağzına atar. Sakladığı bu toprakla kendine bir yer yaratmak isteyen Kişi, Tanrı'nın genişle dediği toprakla ağzındaki toprak da genişlemeye başlar, Nereye giderse gitsin Tanrı'yı yanında bulan Kişi'yi Tanrı cezalandırır.

Manas Destanı'na göre insanlara tanrı toprağı kullansınlar, ondan verim alıp hayatlarına devam etsinler diye yaratırken insanoğlu sadece kendilerine ait olsun diye Tanrının buyruğına karşı gelerek karşı değerler oluşturup toprak için savaşmayı tercih etmişlerdir. İnsanların iradelerine bırakılan bu durum, insanların her çağda karşılaşacakları sıkıntıları doğurmuş, beraberinde birbirlerini öldürüp “dünya hâkimiyeti” fikrinin belirmesine sebep olmuştur. Yazar Aytmatov da Toprak Ana romanıyla insanların yüzyıllardır sahip olmaya çalıştıkları toprağı, kendi süzgecinden geçirerek okurlarına sunar.

Temsili olarak ismi ve işlevi gereğı toprak, analığı temsil eder. Ülkü değerler noktasında bakıldığında ana; cömert, evlatları arasında ayrım gözetmeyen fedakârlık timsalidir. Toprak, üzerine ekildiğı zaman insanları doyuran, sırlarını barındıran anadır. Sen ona bir verirsin o sana sorgusuz sualsiz bin verir. Toprak, insanların karnını doyurduğu gibi acılarına da ortak olur. İnsanları ana gibi bağına basar. Ülkü değer olan toprak, savaş sırasında insanların çektiğı acılara tanık olur, onlar gibi acıları yüreğinde hissederek duygudaşlık kurar. Hayatta olanlara sırdaşlık, ölenlere ise kucak açar. *“Tarla, Tolgonay'ın vatan için yani toprak için toprağı verdiğ i kocası ve yavrularının güvenli barınağını da simgeler. Onunla konuşurken, bir bakıma toprağı dönüşleriyle de konuşmuş olur.”*(Korkmaz 200: 41) İçinde doldurulamayan boşluğu ilahi bekayla doldurur; Topraktan geldik toprağı gidiyoruz.

Tolgonay, Toprak Anaya her yıl aynı zamanlarda ‘Ölenleri anma gününde’ gelerek bütün kaybettiklerini yâd eder. Tolgonay’ın yaşadığı bütün acı- atlı olaylara toprak ana, tanıklık ederek ona bu hayatta yalnız olmadığını hatırlatır. Çekilen benzer acılar, iki anayı ortak noktada buluşturur. Nasıl ki Tolgonay evlatları olmadan kimsesiz öksüz ise toprak da boş bırakıldığı, ürün ekilmediği zaman aynı kimsesiz ve öksüzlüğü yaşar. Kadim dostlar yıllar geçse de asla birbirlerini bırakmazlar. “*Selamınaleyküm sevgili tarlam! Dedi yavaş sesle.*

-AleykümselamTolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş.. Aa, baston da kullanıyorsun artık.

-Evet, güzel toprağım, yaşlandım. Ee aradan bir yıl geçti ve sen bir hasat daha verdin.. Biliyor musun bugün “ Ölüleri Anma Günü “

- Biliyorum ve seni bekliyorum Tolgonay, ama bu defa da yalnız geldin değil mi ?

-Gördüğün gibi yalnız hep yalnız. ” (Aytmatov, 1995:6) İki anayı yaklaştıran şey ikisinin de aynı acıları tatmış olmalarıdır.

Tolgonay

Yazar Aytmatov, Tolgonay ile toprak anayı dertleştirecek sözü metafor olan ve bir türlü anlam veremediği savaş mevzusuna getirir. Kendine tercüman olarak seçtiği kahramanla dünya görüşünü okuyuculuğuyla paylaşır. Savaşların çok gereksiz olduğunu kahramanı Toprak Ana’ya şu şekilde söyler: “...*Toprak Ana, gerçeği söyle: İnsanlar savaşmadan yaşayamazlar mı?*

-Çok güç bir soru sordun Tolgonay. Nice nice milletler savaş sonunda yok olup gittiler, nice nice şehirler kül oldu. Ve toprak üzerinde insan ayağının izini görmek için yüzyıllarca beklediğim çağlar oldu. İnsanlar ne zaman bir savaş başlatacak olsa, onlara şöyle diyordum: “Durun! Kan dökmeyin! “ Şimdi de tekrar ediyorum: “ Ey dağların, denizlerin öbür tarafındaki insanlar, siz ki mavi göğün altında yaşıyorsunuz, savaş neyinize gerek? Ben toprağım, bana bakın! Ben her biriniz için aynıyım ve siz de benim gözümde eşitsiniz. Benim için önemli olan sizin sözleriniz değildir. Ben sizin dostluğuna muhtacım, çalışmanıza, beni işlemenize!...”(Aytmatov, 1995:77) diyen Toprak Ana, haykırışının sonuç vermeyeceğinin de farkındadır.

Tolgonay’ın Toprak Anası içinde maddi ve manevi değerleri taşıyan atalar kültüdür. İlk insandan beri yaratılan bütün insanların sırdaşı, yoldaşı, ekmeğidir. Toprak Ana anıları içinde barındıran Tolgonay ile dertleşen dert ortağı, sırdaşıdır. Nasıl ki Tolgonay evlatlarının yokluğunu çeker, Toprak Ana da ekinler ekilip buğday başakları toplanmadığında aynı acıları çeker: “-Savaş olunca benim acı çekmediğimi mi sanıyorsun Tolgonay? Çok, çok acı çekiyorum savaşlarda. Ölen köylülerin güçlü kollarını özliyorum hep. Tohum eken evlatlarımı yitirmiş olduğum için hep ağlıyorum. Onlar hiç gelmeyecek: Savunkul, Kasım, Caynak ve ölen bütün öteki askerler hiç gelmeyecek. Ben, işimden, ekilmeden beledikçe, ya da yetiştirdiğim buğdaylar toplanmadan oldukları yerde kaldıkları zamanlar, o gelmeyenleri çağırırım: “ Neredesiniz çiftçilerim? Nerelerdesiniz? Haydi, kalkın gelin, yardım edin bana! Boğuluyorum, ölüyorum evlatlarım... Yetişin, kurtarın beni! ” derim. Ah, ah Savunkul çapasını kavrayıp gelebilse, Kasım biçerdöveriyle, Caynak arabasıyla

çıkagelselerdi!... Ama sesime ses vermiyorlar....”(Aytmatov, 1995:78) İnsanoğlunun sermayesi evlatları, toprağınki ise mahsulleridir.

Toprak Ana, üzerinde yaşananlara elinden bir şey gelmeyerek şahitlik yapar. Ülkü değer olarak savaşların olmadığı insanların kardeşçe yaşadığı bir dünyanın var olması, toprağının ekilip biçilmesi, ürün alınması noktasında hedefine ulaşacakken yaşanan olaylar, toprağı başka kimlikte görmemize neden olur.

Toprak Ana, ebediyete kadar kimsenin olamayacağı topraklar için savaşan insanların mücadelesinin gereksizliğine inanır. Savaşı bir yok oluş olarak değerlendiren Toprak Ana, savaşan insanların hem kendilerini yok ettiklerine hem de kendilerine ev, bark, yiyecek olan toprağa zarar verdiklerini söyler. “ *Toprak, bir insan anası gibi, kendine emek veren, işleyen evlatlarını özler. Onların toprağa düşüşünde kendi ölümünü duyumsar. Tolgonay’ın Toprak Ana ile bu felsefi boyutlu diyalogu, savaşta doğanın insan içinde, insanla beraber öldüğüne işaret eder. Öyküde, kendini işleyen gücü yitiren toprakla, cephede eşini ve oğullarını kaybeden ana, aynı acılar düzleminde, aynı yokuş çizgisinde buluşurlar. İnsan, evrensel uyumu en çok tehdit eden savaş çılgınlığını tercih etmekle, türüne, uygarlığına ve “Toprak Ana “ ile simgeleşen evrensel varlık alanlarına karşı en büyük kötülüğü yapmış olur. Bu nedenle ‘kan dökme’nin en yaygın, meşru ve çılgın biçimi olan savaş, asla kutsal bir eylem olarak gösterilmez ve tasvip edilmez.* “(Korkmaz, 2004: 91) İki ana içine düştükleri bu durumun acısını duymşarlar.

“Ölüleri Anma Günü”nde Toprak Ana ile dertleşmeye gelen Tolgonay, Toprak Ananın isteğiyle bu topraklara ilk defa gelişinden itibaren başından geçenleri hatırlamaya çalışır. İlk olarak bu topraklara hasat zamanı daha çocukken geldiğini

hatırlar. Tolgonay, buradan geçen deve kervanlarını ve bu kervanlarla beraber giden genç kız ve kadınları güzel elbiseleriyle sallana sallana gidişlerini görür, onların kıyafetlerine imrenerek bir gün kendisinin de böyle bir genç kız olabileceğini hayal eder. Tolgonay bu imrendiği kıyafetlere ve elbiselere hiçbir zaman sahip olamaz ama büyüyünce güzel ve albenili bir kız olur. Hayat insana hayal ettikleriyle değil verilenlerle yaşamaya mahkûm eder. Tinsel bakış açısıyla bakabileceğimiz ‘kader’ mefhumunu yaşayan Tolgonay, hayal ettiğini değil yazgısını yaşamaya başlar.

Hasat mevsimi, toprağın ürünlerini yani evlatlarını doğurduğu zaman, bereket zamanıdır. Böyle bir bereket gününde, yani hasat mevsiminde Savunkul’un gelmesiyle hayatı değişen Tolgonay, o sıralarda on yedi yaşlarındadır. Gençliğinin doruğunda olan genç ve güzelliğiyle görenleri hayran bırakan genç kızın dikkatini Savunkul ilk başta çekmez. Nasıl ki o çelimsizliğiyle toprağı işleyip toprakla dans etmeye başlar, o zaman Tolgonay’ın dikkatini çekmeyi başarır. Onun buğday biçmedeki becerisi, çevikliği ve işine kendini adanması, Tolgonay’ı Savunkul’a yaklaştırır. *“Çok rahat çok kolay biçerdi buğday saplarını. Onun yanından geçerken tırpanın başaklara çarparak çıkardığı hışırtıdan, biçilen sapların devrilirken çıkardığı yumuşak sestten başka bir şey duymazdınız. Bu yaradılıştan insanlar vardır. Onları çalışırken görmek zevk verir insana. Savunkul işte onlardan biriydi.”*(Aytmatov, 1995:9) Tolgonay, işinde başarılı olan Savunkul’a böylece aşık olur.

Tolgonay ve Savunkul ülkü değerler noktasında yaptıkları işe kendilerini vermeleri onları beraber çalışmaya iter ve aynı ülküde birleşmelerini sağlar. Aynı ülküde birleşen gençler hayatlarını burada birbirlerine örmeye başlarlar. Birbirlerine

ilk defa bu topraklarda dokunurlar. Tolgonay, hayatından memnun Savunkul'dan geleceklerine dair söz almak ister ve ona mutlu olup alamayacaklarını sorar. Savunkul ise kendilerine ait toprakları olursa ve herkese eşit olarak dağıtılsa yani devrin düşünce yapısına uygun hayat yaşamayı elde edebilirlerse mutlu olabileceklerini söyleyerek, devrimin düşünce yapısının nasıl içselleştirildiğini gözler önüne serer. “ *Cevap verdi:*

-Toprak ve su insanlar arasında eşit olarak paylaştırılınca, kendi tarlamız olunca, kendi tarlamızı sürüp eker, kendi ürünümüzü kaldırıncı, biz de mutlu olacağız. İnsanın çok büyük mutluluğa ihtiyacı yoktur Tolgonay.”(Aytmatov, 1995:11) Toprağı sevdası gibi işleyen Savunkul için bir parça toprağının olması, ondan hasat alması onun mutlu olması için kafidir.

Tolgonay, aldığı bu cevap karşısında çok mutlu olur ve Savunkul'la geceyi kendilerine yorgan yaparak gökyüzünü izlerler. Tolgonay yaşadığı hayattan çok memnundur. Çünkü altlarında onlara her şey olan toprak, gökyüzünde yıldızlar vardır onlar bile mutluluklarını paylaşırlar. Yazar kahramanlarını konuşturduğu bu noktada aslında savaş öncesi Rusya'da çalışanın emeğinin karşılığının verildiği dolayısıyla da o dönemde yaşayan insanların mutlu olduğunu vurgular. Tolgonay'a göre toprak insana mutluluk vermek zorundadır. Yani devlet bir metafor olarak karşımıza çıkarak koruyup kollayan mekanizma görevini yerine getirmek zorundadır. Eğer bunu yapamayacaksa devlet devletliğini yapmaz. Tolgonay, ne kadar mutlu olduğunu düşünürken birden toprakla konuşmaya başlar ve mutluluk vermeyecek bir toprağın onlara analık edemeyeceğini söyler: “*Kara toprak, sevgili toprak ana, hepimizi sinesinde barındıran sensin! Bizlere mutluluk vermeyeceksen neye yarar*

senin toprak ana oluşun? Dünyaya niçin geliyoruz? Biz senin çocuklarınız, bize mutluluk ver, bizi mutlu kıl toprak ana!“ (Aytmatov, 1995:12) Tolgonay sembolik olarak analığı temsil eden Toprak Ananın üstüne düşen vazifeyi yani yavrularını korumasını isteyerek  lk  değer aktarlığı yapar. Ama ne yazık ki Toprak Ananın elinden de bir şey gelmez.        o da yaralıdır. Hasat mevsimi ekinleri yerde kalır, tarlası boş bırakılır.

Tolgonay, kendi kendine böyle konuşup uykuya dalar. Sabah olduğunda Savunkul yere göğe herkese mutluluğunu haykırarak karısı Tolgonay’ı takdim eder. Tolgonay o kadar mutlu olur ki hayatında ağlayacağı diğer zamanlardan farklı bir şekilde mutluluktan ağlar. Kadınların sevmek, sevilme yaşı her zaman farklı olabilir ama tek gerçek kadın sevilince mutluluğunu gizleyemeyerek ağlayabileceğidir. Sevmek- sevilme ihtiya ı evrensel bir değer olarak karşımıza çıkar ve hayatı anlamlı hale getirir. “ *O günü hatırlayınca hala ağlarım ve niçin ağladığımı bilmem. Ne kadar da aptalım değil mi? İlk ağladığım zaman döktüğüm yaşlar başkaydı. İnsan o yaşları hayatında ancak bir defa döker.*” (Aytmatov, 1995:24) Tolgonay ilk döktüğü gözyaşlarının mutluluktan diğerlerinin ise kederden olduğunu çok geçmeden anlar.

Tolgonay, Toprak Ana ile dertleşirken Savunkul’la evlenmesini, ardından peş peşe doğurduğu yavruları aklına gelir. Doğası gereği bir anne  ocuk doğurduğunda hem topluma karşı sorumluluğunu yerine getirir hem de i ğ d sel olarak kendini tatmin eder. Bir annenin  lk  değerleri açısından en önemli görevi çocuklarını büyütüp hem kendilerine hem de devletine yararlı insanlar olmasını sağlamaktır. Tolgonay da bir anne olduğu için kendi üstüne düşen görevleri layıkıyla yapar. Ama

nerden bilebilirdi ki bir gün çocuklarını ‘savaş’ metaforuna kurban verip evlatsız kalacağını. Bilseydi zaten onları doğurmaz ve evlat ateşiyle yanmaz. *“Hayatımın en güzel olayı, ard arda üç çocuğumuzun dünyaya gelmesidir. Sağlıklı idiler, su damlaları gibi birbirlerine benziyorlardı. Bugün ise, onların doğumunu düşündükçe yüreğim sızlıyor. Koyun gibi, her on sekiz ayda bir çocuk dünyaya getirmeye ne gerek vardı? Başkaları gibi çocuklarımı üç dört yıl arayla doğursaydım ya! Belki o zaman o işler gelmezdi başıma. Hiç doğmasam da olurdu. Ah yavrularım ah! Acılarınıza dayanamadığım için böyle konuşuyorum, saçmalıyorum. Bir anayım ben, bir ana...”*(Aytmatov, 1995:14) Ülkü değer olan Tolgonay, evlat doğurup yetiştirerek neslinin devamını sağlar. Yaşadığı olaylar onu karamsarlığa sürükler ve onun bu davranışında düşünmeye sevk ettirir. Aslında evlat acısıyla söyler bunları.

Tolgonay, çocukları henüz küçükken bir ilkbahar sabahı babaları Suvankul’un getirdiği traktörle büyük sevinç yaşarlar. Köye ilk defa gelen bu traktör gören herkeste heyecan uyandırır. Teknolojinin gelişmesiyle insanlar daha iyi hayat şartları yaşamaya başlarlar. Bu olay, Tolgonay’ın aklında yıllar önce yaşadığı en güzel günlerden biri olarak kalır. Üç evladı, babalarıyla beraber sağ salım yan yana ve keyif içindeydiler. Ülkü değeri olan bir annen için bundan daha mutlu bir tablo düşünülemez. *“Ama beni en çok sevindiren, mutlu eden şeyin ne olduğunu bilmiyordum: Suvankul’un köye ilk traktörü getirmiş olması mı, o gün çocuklarımızın nasıl büyümüş olduklarını, babalarına nasıl çok benzediklerini görmek mi? Yaşlı gözlerle onları uzaktan izliyor ve mırıldanıyordum: “ hep böyle böyle bir arada, babanızın yanında olun sevgili evlatlarım! Onun gibi sağlıklı, becerikli olun, başka bir şey dilemiyorum....”*(Aytmatov, 1995:18) Tolgonay’ın annelik duygusu ağır basar ve çocuklarının babalarının yanında olduğunu görerek kıvanç duyar.

Tolgonay, çocuklarını anlatırken onların çeşitli özelliklerini hatırlar. Annelik, her çağda, her toplumda ve her dinde kutsal bir metafordur. Bir anne için evlatlarının hepsi kendisine aynı mesafede uzaktırlar. Evlatların, annelerine karşı bu uzaklıkları tayin eden bazı sebepler olabilir. Tolgonay için de farklı olmadığını ancak ikinci oğlu olan Maysalbek'e daha fazla düşkünlüğü söz konusudur. İlk başta düşkünlük sebebine anlam veremez, düşününce küçük yaşta evden ayrılmasına bağlar. Öğretmen olmak için evden ayrılmak zorunda kalan Maysalbek, annesinin gözünde hep yuvadan erken uçan kuş olarak algılanır ve ona daha fazla merhamet edilir.

Bütün anneler gibi Tolgonay ana da evlatlarını hep yanında ister. Evlatları içinde Caynak evde çok durmak istemeyen bir karaktere sahiptir. Aile bağları değerler aktarımı açısından oldukça kuvvetli bir olgudur. Bir aileyi ayakta tutar, iyi günde kötü günde birlikte olunmasını sağlar. Caynak'ın evde vakit geçirmek istememesinin altında Tolgonay'a göre onun aile sevgisinin azlığıdır. “-*Bana bak zıp zıp çekirge! Derdim, mademki aile sevgin bu kadar az, akordeyonunu, yastığını al, tasını tırağını topla, kolhozdaki bürona git, nasıl olsa her yer bir senin için, ne anaya ihtiyacın var ne babaya!*” (Aytmatov, 1995:19) diye sitemde bulunur,

2.1.3.2. Tolgonay

Bir anne için en vazgeçilmez değerler aktarımlarından biri de çocuklarını düşünmektir. Tolgonay da bir anne olduğu için o da bundan vazgeçemez. Evlatlar iyi da olsa kötü de olsa onların hep iyi yönlerini tahayyül eder. “*O gece bir defa daha çocuklarımı düşünmeye daldım. Herhalde çocuklarını düşünmek bir anaya özgü vazgeçilmez bir şeydir.*” (Aytmatov, 1995:27) diyerek analık duygusunun yazgısını gözler önüne serer.

Bir anneyi en mutlu eden tablo evlatlarıyla verdiği tablodur. Ancak bu tablodan daha üstün olan bir tablo varsa o da milletin birlik ve beraberlik içinde yaşaması ve bu uğurda değerler aktarımı yapabilmesidir. Üç çocuğunu ve kocasını vatanı uğruna şehit veren bir anne olan Tolgonay da bunun bilincindedir. “ ... İşte o anda anladım ki, bir ananın mutluluğu, milletin mutluluğundan doğuyor, aynı kökten doğan ağacın dalları gibi bir kökten geliyor. Kaderi de onun kaderiyle bir oluyor. Çektiğim bütün acılara, hayatın bana indirdiği korkunç darbelere rağmen bugün de bu düşünceyim. Ne olursa olsun, milletim yaşıyor, ben de yaşıyorum. “ (Aytmatov, 1995:26) Kocasını ve evlatlarını kaybetmiş olsa da Tolgonay, millet kavramı yaşatılmadıkça bunların hiçbir ehemmiyetinin olmadığını söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Tolgona’ı o dönemlerde mutlu eden diğer bir olay ise Kasım ile Aliman’ın evlenmesidir. Aliman kendi köylerinden değil dağ köylerindendir. Her yeni tanışan insan gibi Tolgonay da ilk başta onun güzelliği ve hamaratlığıyla yetinmiş daha sonra onu kızı gibi sevmeye başlamıştır. Doğası gereği her annenin olduğu gibi Tolgonay’ın da içten içe bir kız çocuğuna sahip olma hevesi vardır. “Adı “Aliman” olan gelinimiz dağ köyü Kayıdı’dan gelmişti. Yanık tenli, körpecik bir dağlıydı Aliman. Bu kadar güzel, saygılı ve hamarat bir gelinim olduğu için başlangıçta onu beğenmekle yetindim. Sonra iyice sevdim ve bağlandım. Herhalde gizliden gizli bir kız çocuğumun olması için dua ettiğim ve Aliman’ın gelişini de bu arzumun karşılanması gibi gördüğüm için onu öz kızım yerine koydum. Üstelik gelinim çok zeki, çalışkan ve billur gibi duru-temiz idi. Evet, dedim ya, öz kızım gibi sevdim onu.”(Aytmatov, 1995:20) diyerek mutluluğunu anlatır.

Kaynanalar ve gelinler genellikle birbirlerini sevmezler. Birinin evladını paylaşmak istememesi, diğèrinin ise kocasının kendine ait olmasını istemesiyle çatışması yaşarlar. Çatışma iki kadıdan birinin baskın çıkması ya da birinin pes etmesiyle ortam sükûnete erişir. Bu olay atalardan getirdiğimiz kötü değèr aktarımıdır. Ancak bu kötü aktarım Tolgonay ve Aliman da farklı bir yapı arz eder. Bu çıkmaz durum Tolgonay ve Aliman arasında yaşanmaz. Hatta yaşadıkları acılar onları gelin- kaynanadan ziyade anne-kız ilişkisine sevk ederek değèrler aktarımı yaptırır.

Tolgonay, Kasım'ın Aliman'la evlendikten sonra kaldırdıkları ilk hasadı hatırlar. Aliman'ın teklifiyle hasat duasını okuyan Tolgonay, dinsel değèrler aktarlığı yapar. Tolgonay yediğı ekmeğın tadını o güne kadarki yediğı ekmeklerden daha lezzetli bulur. Ekmekte ilk lokmadan sonra ekmeğè sinmiş mazot kokusunu hisseder. Her şeye girdiğı gibi teknoloji, yedikleri ekmeğın içine kadar girmeyi başarır, İnsanların en temiz haliyle topraktan aldığı buğdayın muazzam tadını bozmayı başarır.

Toprağà ekilen buğday, onu işleyen ellerde hayat bulur ve ekmek olur. Emeğı ekmeğè beraberce dönüştüren eller, bir milleti oluşturur. Bir insanı mutlu eden en önemli şey ise milletin varlığıdır. Milli değèrler aktarımını yaşayan Tolgonay, savaşta kaybettiğı bütün yakınlarına rağmen hala milleti var olduğı için kendini şanslı kabul eder. *“..İşte o anda anladım ki, bir ananın mutluluğı, milletin mutluluğundan doğuyor, aynı kökten olan ağacın dalları gibi bir kökten geliyor. Kaderi de onun kaderiyle bir oluyor. Çektiğim bütün acılara, hayatın bana indirdiğı korkunç darbelere rağmen bugün de düşünceyim. Ne olursa olsun, milletim*

yaşıyor, ben de yaşıyorum..”(Aytmатов, 1995:26) diyerek milli birlik ve beraberliğin önemine dikkat çekerek milli değer aktarlığını yapar.

İnsanoğlu başına ne geleceğini kesinlikle hayal bile edemez, aklının yettiği kadarıyla hayatı anlama ve geleceğe ait hayal kurmaktan zevk alır. Gelecekte hep iyi olaylarla karşılaşmayı, değerler aktarımı kurmayı arzular. Tolgonay da her insan gibi hayaller kurar ve anne olduğu için de aktarımlarını çocukları üzerinden gerçekleştirmeyi ister.

Tolgonay, evlatlarının nasıl tek tek savaşa gittiklerini hatırlar. Onun hatırında o acı günlerden onu en fazla etkileyen anılar kalır. Her birinin askere gidişi ayrı ayrı yaralar. Bir anne evladını herhangi bir yolculuğa uğurlarken bile hüzünlenir, onu bir daha görememenin korkusu içini sarar. Tolgonay belki de sonunu bile bile evlatlarını askere göndermek durumunda kalmıştır. İlk defa metefor olan savaş sözcüğünü oğlu Kasım’dan duyan Tolgonay, bu anlamı ağır kelimeyi kafasında tartmaya çalışarak ağırlığı altında ezilir: “ - *Savaş çıktı ana, savaş! Dedi.*

Sesi uzaklardan, derinlerden geliyordu sanki.

-Savaş mı? Savaş ha?

- Evet ana, savaş başladı.

Ben bu savaş sözüne hala gerçek anlamını veremiyordum.

-Ne demek savaş çıktı? Niye savaş olsun ki? Savaş ha?

Sonra bu korkunç kelimenin anlamı daha belirgin, daha anlaşılır olmaya başladı kafamda. Bu sarsıcı haber, bu beklenmedik olay karşısında çaresizdim.”(Aytmatov, 1995:34) diyen Tolgonay, savaş kelimesi altında ezilir.

Tolgonay, hayatı boyunca çalışmaktan hiç kaçınmamış, emektar bir kadındır. Hatta Aliman gelin geldikten sonra kolhozdakiler, ona artık yaşlandın tarlada çalışmaya gitmesine gerek olduğunu söylerler, Tolgonay ise onlara aldırış etmeyerek çalışmaya devam eder. Savaş sırasında da savaştan sonrada çalışmaya devam eden Tolgonay, insan hayatta ve yaşıyorsa günlük yaşantısı için çalışıp üretmek zorunda olduğuna inanarak bunun aktarlığını yapar. *“Felaketlerin kuşattığı insan, çalışarak dünyanın yaşayan, üreten gücüne katılır; ıstıraplarını, toprakta daha derin izler bırakarak dindirmeye çalışır.”*(Aytmatov, 1995:115) Hem dertlerini unutmak için hem de yapmak zorunda olduğu iş için toprağı işler.

Savaş çıktı haberinden sonra köyde genç ihtiyar herkes canla başla çalışarak hasadı kaldırmak için uğraşır. Tolgonay o günlerde önemsemedikleri yere düşen buğday başaklarını sonradan ne kadar çok arayacaklarını hatırlayarak o ziyankârlığa yüreğı kabarır.

Tolgonay ailesinden ilk olarak Kasım’ın savaşa çağrıldığını öğrenir, bu haberle sarsılır. Yığıldığı yerden gördüğü karıncalara bile heveslenir, dert diye uğraştıkları şeylerin, aslında ne kadar basit şeyler olduğunu düşünür. Tek hedefleri bir parça başak tanesini bir an önce yuvalarına götürebilmek olan bu karıncalar aslında ne kadar şanslılardı. İnsanoğlu doğası gereğı hep daha fazlasını elde etmek ister ve bunun için de fedakârlıklar yapmak zorunda kalır. *“Yere bakınırken, uzun bir sıra yapmış karıncaları gördüm. Buldukları taneleri sapların, çöplerin arasından*

kaldırıp götürmek için zorlanıyor, yine de hiç durmadan çalışıyorlardı. Hemen yanlarında oturan insanların kendilerininkinden daha büyük dertlere gömülmüş olduğunu bilemezlerdi elbet. Bu insan da en az onlar kadar telaşlıydı ve o anda bu küçük işçilere imreniyordu. (Aytmатов, 1995:38) Tolgonay karınca örneğiyle insanların onlardan ders alıp çalışmakla mutlu olacakken savaşıyor olmalarını yadırgar.

Suvankul, Tolgonay ve Aliman, Kasım'ı cepheye gitmek üzere trene bindirdikten sonra eve dönerler. Suvankul, Tolgonay'ı ağılar vaziyette bulunca ona bir millet olduklarını ve topraklarını savunma vakti geldiğinde herkesin üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiğini ve kendisinin bir anne olarak güçlü olup Aliman'a destek çıkması gerektiğini söyler. Millet olma bilinci aynı topraklarda birlik ve beraberlik içinde yaşamayı ön gören değerler aktarımır.

Çok geçmeden Suvankul da askere çağrılır. Suvankul, Tolgonay'a veda ederken güçlü olmasını o gittikten sonra evin en büyüğü olarak Caynak ve Aiman'a analık edeceğini ve kolhozun da ekip başı olacağını söyler. Değerler aktarımı noktasında bakıldığında büyük olmak demek bağrına taş basarak bazı şeylere göğüs germek demektir.

Kasım ve Suvankul'dan sonra Maysalbek'ten savaşa çağrıldığına dair haber gelir. Maysalbek, annesine gönderdiği telgrafta köylerine yakın bir istasyondan geçeceğini ve onları görmek istediğini yazar. Tolgonay ve Aliman büyük bir heyecanla istasyona varır, beklerler. Umutlarının tükendiği bir vakit tren geçer ve Maysalbek'i hayal ile gerçeklik arasında ancak görebilen Tolgonay, ondan geriye el

sallarken attığı şapkasıyla kalakalır. Umutlarla besleyip büyüüttüğü evladını son olarak bu şekilde görür.

Henüz on sekizine yeni basan Caynak da askere çağrılır ve annesinin ona üzüldüğünü görmemek için ona bir şey söylemeden mektup bırakarak evden ayrılır.

Tolgonay sadece kendi çocuklarına kocasına değil köydeki köyün en yaşlı ve bilge kişisi olarak herkese analık eder. Köyde erkekler askere gittiğinde ekip başlılık görevini yapmış, onların yaptığı çoğu işi program gerisinde kalmamak, askere buğday göndermek için canla başla çalışarak başarmıştır. Değerler aktarımı yaparak kendinden sonra gelen nesillere örnek olan Tolgonay, sosyalist rejimde ne olursa olsun tutturulacak bir programın varlığından bahseder. Köyde kalan kadınlar ve çocuklar çalışıp çabalayıp ellerine geçen buğdayı askerde olanlar için cepheye gönderirler. Durum böyle olunca yetiştirdiği buğdaydan kendilerine alamayan köylüler açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Tolgonay köyde yaşayanların karnını doyurabilmek için bir parça tohum ekmek ister. Ancak devrimin adamları, Stalin'in izni olmadığından kolhozdakilerin aç kalma pahasına toprağa tohum ekmelerine izin vermemişlerdir. Tolgonay ise devrimin adamlarına karşı çıkarak ülkü değerler geliştirir ve tarlaya tohum ekmeye karar verir. Sistemin hiçbir mantığı olmayan bu dayatmalarına başkaldırır ve sorumluluğu üstlenir. “ *Dinleyenlerden biri masadan başını kaldırıp bağırdı:*

-Stalin'in kolhozlar için koyduğu kurallara ihanet ediyorsun! Biz açlıktan kırılırsak sizi kim besleyecek?

- Peki, söylediğini yaparsan seni nereye sürerler biliyor musun?

- *Biliyorum, düşündüğün bu ise hiç canını sıkma sen. Ama şunu da unutma, cephedeki asker için buğdayı kim ekecek?*“ (Aytmatov, 1995:83) diyen Tolgonay, emri veren Stalin de olsa insanların mağduriyeti için buna uymayacağını söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Tolgonay, kolhozda çalışanların karnını doyurmakla yükümlü olduğunu düşünerek ülkü değer geliştirir. Bütün köyü ev ev gezerek evlerden yemek için ayırdıkları buğdaylardan birer avuç almak ister. Kimisi güzellikle kimisi ise son rızkını, razı olmaya olmaya verir. Köyde iş yapacak erkekler savaşta olduğundan bu işi çocuklar, yapmak zorunda kalır. Buğdayları tarlaya ekmek için çocukları tarlaya gönderen Tolgonay, onların ne yaptıklarını görmek için tarlaya gittiğinde şaşkına döner, Çocukları, elleri ayakları bağlı yerde yatarken bulur. Buğdayların çalındığını görür ve az ötede tohumluğu çalan hırsızları gören Tolgonay, atıyla onları kovalar. İçlerinden birinin asker kaçağı olan Cenşenkul olduğunu görür ve ona tohumlukları bırakması için yalvarır. Cenşenkul karşıt değerler oluşturan biri olarak kendine yakışan şekilde davranır ve attığı mermiyle Tolgonay'ın atı vurulur, kendisi de yerlere yuvarlanır. Kaçmayı başaran Cenşenkul, Tolgonay'ı çok üzer, son lokmalarını vermek zorunda kalan köy halkı böylece ellerinde kalan son buğdaydan da olurlar.

Savaş bittiğinde Tolgolan'ın ailesinden geriye sadece Aliman'la kendisi kalır. Tolgonay Aliman'ı kendi kızı gibi sever, ona değer verir. Anne kızın arasını köye yakın köyden gelen çoban bozar. Tolgonay kaç kere Aliman'a Kasım öldükten sonra köyüne dönebileceğini söylemişse de Aliman bunu reddeder. Tolgonay, Aliman'ın çobanla olan ilişkisine karşı çıkmaz hatta evden gideceğini anladığı zaman bile

kendisine engel olmaz. Çoban Aliman'ı terk ettikten sonra Tolgonay hamile olan Aliman'a yardım etmek istese de Aliman uzak durarak, onun yardım etmesine engel olur. Normal koşullarda toplumsal kimlik Aliman'ın evlilik dışı çocuk edinmesini kabul etmez. Ancak savaş sonrası kocasını kaybeden Aliman'ı mazur karşılar. Aliman, yazarın ülkü değer kahramanlarından biri olduğundan hamile kalışını bile alkole bağlar. Suçluluk hissiyle kendi hayatını tehlikeye atarak çocuğunu tek başına doğurmaya bile kalkışır. Tolgonay Aliman'ı ahırda tek başına doğum yapmaya çalışırken görünce komşu oğlu Bektaş'tan yardım ister ve onu şehire doğum yaptırmaya götürüler. Ancak Aliman yolda doğum yaparken ölür, geriye oğlu kalır. Tolgonay, kader birliği yaptığı gelinini kaybetince çok üzülür. Onu teselli eden tek şey Aliman'dan geriye kalan oğlu Canbolat'tır. *Tolgonay: "Kucağımda ısınan bebek, sıcacık, yumuşacık bir top gibi kımıldıyor ve durmadan ağlıyordu. Onu öyle götürürken söyleniyordum: " Zavallı küçük yavrum, bu en büyük talihsizlik, bu ne büyük acıdır ki ilk çığlığın annene veda oldu!"*(Aytmatov, 1995:131) diyerek Canbolat'ın yetimliğine çok üzülür.

Tolgonay, Aliman'ın ölümüyle son kaybını da verir. Evlat acısı, koca acısı en sonun da kızı gibi sevdiği gelinin acısı onun hayata bakışını olgunlaştırır. Aliman'dan kalan hediye Canbolat'la hayatını devam ettirir. Canbolat Tolgonay'ın ömrünün eğlencesi olur. Sevdiği insanları kaybeden Tolgonay, Canbolat'ı kaybetmekten çok korkar. Toprak Ana ile dertleşirken birgün gerçeği Canbolat'a söylemek zorunda kalırsa; eğer iyi niyetli bir delikanlı ise onu anlayışla karşılayacağına inandığını söyler. Toprak Ana; Tolgonay'a bir anne olduğu için hem de yavruları ile kocasını kaybeden bir kadın olduğu için savaşın gereksizliğini

insanlara anlatmasının ister. *“Ey besleyici Toprak Ana, hepimizi bağrına basan sensin. Onlarla sen konuş Toprak Ana, insanlara sen anlat!*

-Hayır, Tolgonay, sen konuşmalısın. Sen kadınsın. Sen her şeyin üstündesin, daha bilgesin. Bir insansın sen! Onlara sen anlat. “ (Aytmatov, 1995:138) Yazar kahramanı Toprak Ana aracılığıyla ülkü değer aktarlığı yaptırır.

2.1.3.3. Aliman

Tolgonay’a göre Aliman’la Kasım’ın tanışması şu şekilde olur; Kasım yaz boyunca Zareçye köyünde biçer- döver sürücüsü olarak çalışır. O günlerde Aliman ile karşılaşır ve birbirlerini severler. Aşk kavramının ülkü değer olarak işlendiği bu hikayede Kayındı adlı dağ köyünden gelen Aliman, yanık tenli körpecik bir dağlıdır.

Hep beraber tarlada çalışmaya gittikleri bir gün Aliman kocasının sıcaktan bunaldığını fark eder. Kasım’ın yanına ayran testisiyle gider ve onun yangısını dindirir. Tolgonay’a göre bu duygu aşktan başka bir şey değildir. *“Ayran testisini kapmış, şimdi biçer-dövere doğru koşuyordu. Gençti, tığ gibi ve çevikti. Üzerinde beyaz entarisi, başında al yazması vardı yine. Biçer- döverin geride bıraktığı samanları atlaya atlaya koşuyordu. Sanki ellerinde taşıdığı testide ayran değil aşk iksiri vardı.”*(2 Aytmatov, 1995:4) Tolgonay yaşadığı bu olayı “Ölüleri Anma Günü”nde hatırlar.

Köyde yaşayan yeni evli gençlere kolhozda bir mahalle kurularak kendilerine ait toprak verilip ev yapmaları sağlanır. Sosyalist devletin iş başında olduğunun göstergesi olan bu evleri, herkesin kendi çabalarıyla yapması gerekir. Aliman ve Kasım’a da böyle bir toprak verilir. İlkbahar geldiğinde Kasım, Aliman ve Caynak

kerpiç döküp kurumaya bırakırlar. Aliman ve Kasım'ın gelecekleri de temeli atılan bu ev gibi yarım kalır. Mekânsal değer taşıyan ev, Kasım savaştan sağ olarak dönemediği için hiçbir zaman yuva olarak kullanılmaz.

Aliman, savaş bittikten sonra yakın köyden gelen çobana gönlünü kaptırır. Ülkü değerlere ters bir yapı içinde gelişen bu ilişki aynı şekilde gelişir ve son bulur. Tolgonay, çobanın Aliman'a ilgi duyduğunu sonradan anlamlandığı Kökpar oyunlarında kapının önüne bırakmaya çalıştığı vurulmuş tekeden anlamlar. Kökpar metafor olarak karşımıza çıkar ve örf değerinin aktarımını sağlar. Adetlere göre kökparada birinci olan genç binici, kökpar'ı (vurulmuş teke) kimin kapısının önüne bırakırsa ona karşı ilgisi olduğunu söyler. Çoban da böyle yapar; ancak Tolgonay'ın kapının önüne çıktığını görünce panikleyerek yanlışlıkla düştüğünü söyler. Tolgonay, bu olaydan sonra gelini Aliman'ın sıklıkla su almaya gidişini çobana bağlar.

Aliman bir gün eve sarhoş ve üstü başı dağınık halde gelir. Ülkü değerlerle örtüşmeyen bu yapı gelecekte olacak olayları masumlaştırır. Yazar böylece gayri meşru doğacak çocuğun annesini değerler aktarımı kapsamında tutmaya çalışır.

Aliman savaş bittikten yıllar sonra gönlünü yakın köyden gelip-giden bir çobana kaptırır. Romanda Aliman ile çoban arasında herhangi bir diyalogdan bahsedilmez. Ancak Aliman'ın çoban köye geldiği zamanlarda sık sık ortadan kaybolması, kökpar oyununda kapıya tekeyi onların evin önüne bırakması aralarındaki diyalogun varlığını gösterir. Aliman çobana bütün samimiyetiyle inanır. Sığınacak kapı arayan Aliman, onun liman olduğunu düşünür. Aliman bir gün çobanla kaçmaya karar verirler. Ancak çoban Aliman'ı yüzüstü bırakarak buluşma

yerine gelmez. Aliman ise bu olaydan sonra kendini dağıtır. Tolgonay ile eskisi gibi bir diyalogdan kaçınan Aliman, hamile olduğunu öğrendikten sonra kabuğuna çekilir. Önce evi terk etmeye kalkışır. Ama başarmayarak geri döner. Eve döndüğünde ise insanlardan kaçan mutsuz bir görünüş sergiler. Aliman, Tolgonay'ın bütün yardım çabalarına olumsuz yanıt verir. Toplumun kendisini dışlayacağına kendi cezasını kendisi keser, çocuğunu tek başına doğurmaya kalkar. En sonunda ülkü değerlere yakışır şekilde doğum yaparken ölür.

2.1.3.4. Komşu ayşe kadın

Komşu Ayşe kadın çocuklarıyla savaş sırasında yalnız kalan onları büyütmek için uğraşan ülkü değer bir kadındır. Tolgonay köy halkının yiyebilmesi için tarlaya buğday topladığında ona çok ısrar etmeden elindeki buğdayın yarısını almasına izin vererek kadın dayanışması yani besleyip büyütmek zorunda olan yavrularına bakmak zorunda kalan anne dayanışmasına katkıda bulunur.

Aliman'ın çobandan bebeği olduğunu öğrenince çobanı bulabilmek için çobanın köyüne giden Ayşe kadın değerler aktarımı yaparak komşusunun hakkını aramaya gider. Çobana Aliman'ın hamile olduğunu söyler ama buna çoban ve karısı buna aldırış etmeyerek karşı değer aktarımı yaparlar. Komşu Ayşe kadının bu davranışı komşularının iyiliği için kendini düşünmediğini gösterir. Çobanın köyüne gidişini kimseye söylemez. Ancak bu ziyareti kötü hava koşullarında gerçekleştirdiği için hastalanır.

Ayşe'nin komşuları için yaptıkları bunlarla da kalmaz. Aliman'ın öldüğü gün körpecik Canbolat'ı alarak bebeğin mağdur olmasına engel olarak ülkü değer aktarlığı yapar.

2.1.3.5. Cenşenkul

Asker kaçağı olan Cenşenkul, karşı değer aktarlığı yapar. Kendi çıkarlarını milletin çıkarlarından üstün tutarak savaştan kaçır. Yaşadığı kaçır hayat aslında kendisine ıstıraptan başka bir şey vermez. Savaş sırasında dağlarda bir yabani gibi yaşayan Cenşenkul savaştan sonra da aynı yaşamı sürdürmek zorunda kalır. Yani çilesi bitmez. Köye yargılanmak için getirildiğinde, işlediği suçları inkâr ederek, yalan söyler ve böylece karşı değer geliştirir.

Tolgonay bir gün mahkemeye Cenşenkul hakkında ifade vermeye çağırılır. Mahkemede Cenşenkul'un buğday başaklarını ve atalarını çaldıkları yönünde şahitlik yapar. Bu duruma öfkelenen Cenşenkul, tekrar bir karşı değer geliştirerek saldırganlaşarak öteki olur ve Tolgonay'a kendisiyle uğraşana kadar gidip gelini Aliman'a kimden hamile kaldığını sormasını ister. Tolgonay, ilk defa burada Aliman'ın hamile olduğunu öğrenir.

Köy halkı Aliman'ın gayri meşru çocuğunu burada öğrenir. Ancak bu durum köy halkının Aliman'a bakış açılarını değıştirmez. Hatta köylüler Cenşenkul'un karısına giderek onu köyü terk etmeye zorlarlar.

Asker kaçağı olan Cenşenkul'un saklanmasına yardımcı olan Cenşenkul'un karısı, karşı değer geliştirir. Savaş sırasında komşularının ne zorluklarla yaşadığını bildiği halde kocasının yaptıklarına göz yumar. Onu ihbar etmez. Komşularının atlarının çalınmasına, son rızıklarının yani buğday başaklarının çalınmasına sessiz kalır. En sonunda da köy halkı tarafından göç etmeye zorlanırlar.

Bunun yanısıra çobanın karısının da Cenenkul’un karısı gibi karşı değer bir kadındır. Kocasının Aliman’ı hamile bıraktığı söylenmesine rağmen çobanın karısı, hem cinsiyle duygudaşlık kurmaz. Bir kadını hamile bıraktı diye kocasını suçlayacağına komşu kadın Ayşe’nin üzerine yürümesi onu vicdan değerlerinin eksik olduğunu gösterir.

2.2. ELVEDA GÜLSARI

2.2.1. Özet

Roman, iki eski dostun biri yilkıcı Tanabay diğeri ise Gülsarı isimli atın hayatlarının son deminde tırmanmaya çalıştıkları Aleksandrovka yokuşunun başında başlar. Tanabay, gençlik yıllarında bu yokuşu ilçe parti komitesi toplantılarına katıldığı günlerin dönüşünde eğer altında at varsa atını dörtnala koşturduğunu, yok eğer öküz arabasına binmişlerse yoldaşlarıyla beraber dağı aşacaksa, arabanın yokuşu aşmasını beklemeyerek kendi koşa koşa tırmandığını ve eski dostu Çora'nın o günlerde bu tez canlılığı hakkındaki yorumlarını hatırlar. Çora, Tanabay'ın işlerinin rast gitmeme sebebini sabırsız oluşuna bağlayarak sözlerine devam eder ve yokuşu çıkınca geride kalanları bekleyeceksen yokuşu hızlıca çıkmanın mantıklı olmadığını Tanabay'a söylediğini anımsar. Şimdi ise Aleksandrovka yokuşuna beraber tırmandığı kişilerden hiçbiri etrafında kalmamıştır.

Gülsarı isimli yorga atın da durumu Tanabay'dan çok farklı değildir. Güç bela koşulduğu arabayla Aleksandrovka yokuşunu tırmanmaya çalışırken yokuşun bu kadar dik ve zor olduğunu eskiden düşünmezdi. Şimdi ise, her adımını düşünerek ve son yürüyüşü gibi zahmetle atar. Adeta toprağın ayağının altından kaydığını hissederek geçmişte yaşadığı o güzel günleri, doğduğu ilkyazı, bebeklik dönemini ve otlamaya başladığı ilk günleri anımsar.

Aleksandrovka yokuşunda Gülsarı'nın acizliğini gören Tanabay, bir kış günü, akşamüstü bu yolculuğu yapmaması gerektiğini kendi kendine itiraf eder. Bundan başka çaresi olmadığını çünkü gelinin kendisine partiden işe yaramadığı için atıldığını söylemesi Tanabay'ın çok ağırına gider. Gülsarı'yı da alıp yollara düşer.

Gülsarı'yı böyle zorlu bir yola koştugu için üzülr. Yıllar kendi gibi Gülsarı'yı da yaşlandırır. En ateşli, çalışkan olduğu zamanlarında Tanabay'ın elinden alınan Gülsarı, yaşlandığı bir işe yaramadığı zaman -bir çocuğun elinde oyuncakken- Tanabayona sahip çıkar. Tanabay, var gücüyle Gülsarı'yı tekrar eski kuvvetli zamanlarına döndürmek için uğraşsa da çok başarılı olamaz.

Tanabay ve Gülsarı'nın yolları, Tanabay'ın II. Dünya Savaşı'ndan sonra terhis olup köye gelmesiyle kesişir. Tanabay, savaş sonrası çoluk çocuğuyla mutlu mesut yaşayacağını hayal eder ve savaş kazanılmış olduğuna göre bundan daha tabi başka ne olacak diye düşünür. Tanabay, savaş öncesi yaptığı işle yani demircilikle uğraşır. Ancak kolhozda yaşam oldukça güçtür. Çocuklar karınlarını doyuramaz, kadınlar ise lastikten ayakkabılar giyerler. Tanabay gibi savaştan gelenler ise bu acı tablonun pek ayırdında olmayarak savaşı kazanmış olmanın coşkusunu içlerinde yaşarlar. Bir gün eski dostu Çora, Tanabay'ı ziyarete gelerek yilkıcılıkla dağlarda yaşlıların uğraştığını, ancak onların bu işten çok yorulduğunu eğer böyle giderse programın gerisinde kalacaklarını belirterek yilkıcılık işini Tanabay'ın üstlenmesini ister. Çora, Tanabay'ı ikna etmek için yilkıcılığa başladıktan sonra yanına genç işçiler de göndereceğinin sözünü verir. Tanabay da ülküdaşı her halinden hasta olduğu anlaşılan arkadaşşı Çora'yı kırmamak için bu iş teklifini kabul eder ve kısa bir süre sonra dağa çıkar. Yaz ayında çıktığı dağda, Turgay isimli yilkıcıdan atları teslim alır. Atların durumunun hiç de iyi olmadığını Turgay'a söyler. Turgay ise bu şartlarda atlara ancak bu kadar bakabildiklerini söyler. Tanabay, atların içinde sarı bir tayı görür. Turgay, atın isminin Gülsarı olduğunu ve iyi bir cins at olduğunu söyleyerek onu Tanabay'a emanet eder. Tay, yilkıdakilerin yoğun çalışmaları sonunda iyi bir at olur ama ona gem vurmak oldukça sancılı geçer. Gülsarı, ilk defa

bu zaman gözyaşı döker. Tanabay ile Gülsarı arasındaki dostluk bu süreçte gelişir. Gülsarı sahibinin hareketlerinden sesinden onun nasıl duygular içerisinde olacağını sezer. Tanabay, zorlu geçen kışın ardından kolhoz başkanına hesap vermeye gider. Orada Tanabay'a hedeflenen programa neden uymadığı, zayıf olan atların neden öldüğü şeklindeki soruların sorulması Tanabay'ı çileden çıkarır. Keçe evlerde, kuru ekmeğe bile muhtaçken programdan bahsedilmesini faşistlik olarak değerlendirir. Çora, Tanabay'a hak verir ve ona kullanması için bir çuval un verir. Tekrar dağdaki işine dönen Tanabay, işlerine kaldığı yerden devam eder. Bu arada Gülsarı da çok kuvvetli ve güzel bir at olur.

Tanabay, Aleksandrovka yokuşunu aşmaya çalışırken Gülsarı'nın daha da hastalandığını görünce koşulduğu arabayı yolda bırakıp Gülsarı ile evlerine gitmeye karar verir. Bu sırada yoldan geçen kamyonun sürücüsü ve yanındaki Tanabay'a ölmek üzere olan bu atı yolda bırakıp kendisiyle gelmesini teklif ederler. Tanabay buna çok hiddetlenir ve onların kendisiyle uğraşmayıp yollarına devam etmelerini ister.

Köy denetim kurulunda görevli olan Tanabay, iş için yolkıcılık yaptığı dağdan Gülsarı ile sık sık köye gidip gelmek zorunda kalır. Tanabay, toplantılarda çoğunlukla çok çalıştıklarını ama ellerinde hiçbir şey kalmadığı için yetkililere yakınlıkla durumun ne zaman düzeleceğini sorar. Hatta toplantıların birinde kendilerine düşen görevleri yerine getirdikleri halde kolhozun savaş sonrasında toparlanamayıpındaki kusurları sorgulamaya başlar.

Çevre halkı savaştan önce her Mayıs ayında düzenledikleri şenlikleri, savaş sonrasında ilk defa düzenlerler. Çevre kolхозlardan ve Kazakistan'dan çok sayıda

yarışmacı atlarıyla yarışa katılmak için gelirler. Tanabay da Gülsarı ile bu yarışlara katılır. Yarışmayı yönetecek Toybaşı, yarışmacılara Fatiha okuyup hayır duaları etmelerini ister ve yarışı başlatır. Yarışta Gülsarı birinci gelir ve ilk zaferini böylelikle kazanır. Ertesi gün düzenlenen Kökpar Oyununda da yine Gülsarı birinci gelerek kendini ispatlar.

Tanabay, atı Gülsarı ile köyü denetlemek için köyde gezinirken kocasını savaşta kaybeden kadına yani Bibican'a âşık olur. Tanabay, yaşlı evli barklı olduğu için bu ilişkiye girmek istemez. Ancak Kökpar Oyununun oynandığı günün akşamında sarhoş olduğundan eve gitmek yerine Bibican'ın evine gitmeyi tercih eder ve aralarındaki ilişki de bu şekilde başlamış olur. Gündüz tarlalarda çalışan Tanabay ve Gülsarı akşam hava iyice kararana kadar bekleyip daha sonra Bibican'ın evine doğru yol alırlar. Mayıs ayı boyunca gece kaçamakları bu şekilde devam eder gider. Yine böyle bir gece bahçede bağlı olan Gülsarı, fırtınanın şiddeti yüzünden korkarak huysuzlaşır ve tepinmeye başlar. Tanabay da atın bu hareketi üzerine iç fanilasıyla evden dışarı fırlayarak onu yatıştırmak ister. Ancak Gülsarı daha da hiddetlenir. Tanabay güç bela sırtına atlar ve yılmaya doğru yol alırlar. Sabaha kadar süren yağmur ve fırtınanın etkisiyle etrafa dağılan hayvanları toplamak için dışarı çıkan Çaydar ve etrafındakiler bir taraftan da Tanabay'ı ararlar. Caydar, onu yarı giyinik ve sırlıklam ıslanmış görünce çok şaşırır, kocasının kendisini aldattığını anlar ve Tanabay'ı ayıplar. Ama Caydar, yine de Tanabay'ın açığını başkalarına belli etmemek için orada beklemesini kendisine giyecek göndereceğini söyler.

Ertesi sene gene aynı vakitler olana kadar gah iyi gah kötü olaylarla zaman ilerler. Yaz ayı geldiğinde Tanabay, Gülsarı'yı artık kısraklara salmaya

başlayacakken hiç beklemediği bir olay olur. Çora'nın yerine kolhoz başkanı olan İbrahim ve yanında merhum Abalak'ın oğlu olduğunu söyleyen genç, Tanabay'ı ziyarete gelirler. Ziyaret sebeplerini ellerindeki yazılı kâğıtla açıklarlar. Kâğıtta Gülsarı'nın at korosuna binek hayvanı olarak verilmesi emredilir. Tanabay, buna şiddetle karşı çıkarak onu kısırak olarak saklamak istediğini ve bunun için Gülsarı'yı vermeyeceğini söyler. İbrahim ise bunun bir emir olduğunu ve atı almadan gidemeyeceklerini söyler ve güç bela Tanabay'ı ikna ederek Gülsarı'yı götürürler. Gülsarı, çeşitli işkencelere maruz kalsa da korodan kaçıp kaçıp yıldıya gelmeyi başarır ve en son kaçtığı anda ise ayağındaki demir kösteği bağlı olduğu yerden kopararak kaçar. Gülsarı'nın bu halini gören Tanabay, buna çok üzülür ve ona bunu İbrahim'in yaptığını anlayarak Gülsarı'yı köstekten kurtarır. Eski demirci ustası olan Tanabay, atın ayağına bağlı olan kösteği görünce bunun atalarından kaldığını anlar ve eskiden ne kadar çok işçilik gerektiren mesleklerin olduğunu şimdi ise bunların hiçbirini bilen ustaların kalmadığını düşünerek üzülür. Bunların yok olmasında kendinin de payı olduğunu düşünmez. Komsomol olduğu günlerde eski törelerin mezarını kazmaya ant içtiğini hatırlamaz. Hatta yaylacılığa en uygun çadırın keçe olduğunu atalarının tecrübe etmiş olmalarına rağmen eskiye dair her şeyi yok etmeye çalışan komsomollar onu da yok etmeye çalışırlar. Bu komsomollardan biri de Tanabay'dır.

Tanabay, eskiden şiddetle karşı çıktıkları bu keçelerde şimdi ailesiyle yaşamak zorunda kalır. Keçe çadıra bakım yapılmadığı ve yeni keçelerle değiştirilmediği için Tanabay'ın karısı Caydar, sürekli onu onarmak zorunda kalır ve her defasında söylenir. Tanabay, onu geçiştirmeye çalışsa da en sonunda kolhoza giderek, yeni bir çadıra ihtiyacı olduğunu söyler. Kolhozdakiler ise yeni çadırlarının

olmadığını ve aynı zamanda keçe çadırı onaracak kimsenin de kalmadığını söylerler. Tanabay, keçe ister yok cevabı alır, Keçe yapmak için, yün ister yok cevabı alır. En sonunda kolhoz görevlileri çadır yerine su geçiren palatka kumaş vermeyi teklif ederler ama Tanabay, bu kumaşı kabul etmez. Tanabay, bir gün Çora ile karşılaşır ve ona bütün sıkıntılarını anlatır ve daha sonra neden işlerin yolunda gitmediğini sorar. Çora ise bu işleri yukarıdakilerin düşünmesi gerektiğini söyler ve ekler, yapağı çok değerli olduğundan yurt dışına satıldığını ve kolhozun işlerinde kullanmanın hiçbir yararı olmadığını söylediklerini Tanabay’a anlatır.

Aradan geçtikten sonra Tanabay, karısının ısrarı üzerine hep beraber hasta yatan Çora’yı ziyaret etmek için köye giderler. Tanabay, Çora’ya gitmeden önce gizlice at korosuna gider ve Gülsarı’yı ahırda iğdilmiş halde görür ve onun için artık yapacak bir şeyin kalmadığını anlar.

Kolhozdaki işlerin yolunda gitmemesi Tanabay’ın canını çok sıkır. Eskiden toplantılarda halk adına alınan kararlar hemen uygulamaya geçirilirdi, şimdi ise toplantılarda söylenenler, toplantıda kalır. Yöneticiler için önemli olan kolhozun problemleri değil, planın kusursuz gerçekleştirilmesidir. Hatta gelen yetkililerden birinin kolhozun hiçbir problemi yokmuş gibi dilbilgisinden bahsetmesi Tanabay’ı çileden çıkarır. Ama yine de devrimin yanlış gittiğini düşünmek istemez. Yukarıdakilerin kendinden fazla bir şeyler bildiklerini düşünerek kendini, problem olmadığına inandırmaya çalışır.

O yılın sonbaharında Tanabay’ın hayatı değişir, Tanabay, yılmayı ovadan kısı geçirecekleri yere doğru gitmeye hazırlanırken Çora’nın isteği üzerine yılmının yerine koyun besiciliği yapmayı kabul etmek zorunda kalır. Bu arada başkanın Çora’yı

sevdiğinden değil, Gülsar'nın üzerine oturmasına dahi izin vermediğinden Gülsarı'yı, Çora'ya vermek zorunda kaldığını öğrenir. İlçede yapılan toplantıda Çora ve diğer yetkililer; Tanabay'dan görmediği koyun sürüsünden baharda yüz koyuna yüz on kuzu ve her koyundan üç kilo yün alacağına dair söz vermesini isterler. Tanabay bunu kabul etmek istemese de onu dinlemezler. Ona yardım edecek yedi de yardımcı sözü vererek bu işi yapacağına dair Tanabay'dan sözü alırlar. Tanabay, akşama kadar süren bu toplantının ardından hemşerileriyle Aleksandrovka yokuşunu aşıp yaylaya geçer.

Tanabay, yılmıcılığın, koyun yetiştiriciliğinden daha zor olduğunu bilse de hiç koyun yetiştirmedeği için bu işte ilk başta biraz zorlanır. Kolhozun imkânların kısıtlı olması Tanabay'ın ve karısının gece gündüz çalışmasına ve keçeden yapılan eski evde idare etmelerine sebep olur. Beş yüz koyunu olan Tanabay, şimdi idare etse de koyunların kuzulama vakti geldiğinde ne yapacağını düşünür ve kolhoz başkanı İbrahim'den söz verdikleri yardımcıları vermelerini ister. İbrahim ise her seferinde ona çeşitli bahanelerle istediği yardımcıyı veremeyeceğini söyler. Ayrıca Tanabay gibi Komsomol çoban olan arkadaşı Bektay'a Tanabay'ın akıl vermesini ve eldeki imkânlarla çobanlık yapmaya çalışmasını söylemesini ister.

Yaylada ekim ayı güneşli geçer. Kasım ayında ise birden bastıran kar, kışın şiddetli geçeceğini haberini verir. Tanabay, bu zor şartlarda koyunları nasıl doyuracağını ve koyunlar doğduktan sonra nasıl ısıtacağını düşünür. Tanabay, yeteri kadar ot bulamayan koyunlar için kolhoza gidip onlara ot getirmeyi düşünür ama kolhozun ambarında sadece zor şartlarda çalışan atlara yetecek kadar yem ve tohumluktan başka bir şey kalmadığını hatırlar.

Kış hükmünü sürerken havalar birden ısınır ve başka çiftliklerden koyunların kuzulamaya başladığı haberi gelmeye başlar. Tanabay da kendisine gönderilen yedi yardımcı yerine, iki yardımcı kadınla, kadınların eşyaları, eski keçe çadır ve sürü ile berber kuzulama merkezlerine doğru inmeye başlarlar. Yolda koyunlardan biri kuzular, Tanabay, kuzuyu dölbaşı ilan ederek ondan sonra doğacak olan kuzuların da kendisi gibi tüylü olması için dua eder ve yollarına devam ederler. Kuzulama merkezine vardıklarında koronun hiçbir hazırlık yapmadığını gören Tanabay hayal kırıklığına uğrar. Nereye gitse, nereye baksa hep bir bakımsızlık ve viranelik görür. Kolhoza gidip bu işi başına saranlardan hesap sormak için atına binen Tanabay'ı, Caydar ve iki yardımcı kadın engeller. Caydar ve yardımcı kadınlar, kolhozun gücünün yetmediği için koronun bu halde olduğunu savunurlar. Tanabay, çok öfkelenirse de başka çaresi olmadığından koroyu onarmaya başlar. Bir taraftan koronun duvarlarını onarıırken diğer taraftan da kadınların yardımıyla kuzulayacak koyunlar için yer ve yem bulmaya çalışırlar. Canla başla bir an önce kuzulayacak koyunlar için yağmur almayan ve soğuk geçirmeyen koro hazırlamaya çalışırlar. Ama koyunlar erken kuzuladıklarından koroyu tamamlayamazlar. Hatta Tanabay, kuzulayan koyunları kendi keçe çadırlarına götürüp yorganlarına sarıp ısıtmaya çalışsa da bu teşebbüs onların çoğunu kurtarmaya yetmez. Yaşadığı olaylar Tanabay'a çok ağır gelir ve bu hali gelip görmesi için yardımcı kadınlardan birini Çora'yı çağırmasına gönderir. Gelen kadın, Çora'nın çok hasta olduğunu ama ne yapıp yapıp birkaç güne kadar oraya geleceğini söylediğini iletir.

Tanabay, kuzulayan koyunlardan sağ olanları kurtarmak için yemek bile yemeden canla başla çalışır. Yardımcı kadınlar ile Caydar da Tanabay'a yardım

etmek için hava biraz açınca koyunları otlatmaya dışarı çıkarmaya çalışsalar da koyunlar, soğuktan ve çamurdan ürktükleri için dışarı çıkıp otlamak istemezler.

Koroya gelen ve ‘Hesapçı’ olduğunu söyleyen genç, Tanabay ve diğer çobanların ne durumda olduklarını kolhoza bildirmekle görevli olduğunu söyleyerek ortamı değerlendirir. Tanabay, gelen memurun bir suçu olmadığı düşündüğünden ona hesap sormayı gereksiz görür. Hesapçıdan diğer çobanların da kendi gibi koyunlarla, kuzularla, yıkık korolarla, açlıkla mücadele ettiklerini öğrenir ve yardımın ne zaman geleceğini hesapçıya sorar. O da Çora’nın at yıklarından, ot toplayıp kamyonu yüklediğini ancak gelmek üzere yola çıktıklarında kamyonun çamura saplandığını söyler. Hesapçı daha sonra da Tanabay’a korodaki kayıplar üzerine bir tutanak imzalatarak gider.

İşine devam eden Tanabay, çocukluğunda abisi Kulıbay’la birlikte zengin bir akrabalarının koyun güdücülüğünü yaptıklarını hatırlar. Bütün yıl yanında çalıştıkları zengin akrabalarının kendilerini karın tokluğuna çalıştırdığını anladıklarında Tanabay, ondan öç almaya karar verirken Kulıbay ise zengin olan akrabasına gücü yetmeyeceği için hiç ses çıkarmaz. İki kardeş yollarını ayırarak Kulıbay, başka birinin yanında çobanlığa başlarken Tanabay ise Efremov adlı bir Rus’un yanında ırgatlık yapmaya başlar. O zamanlar Kırgızlar kendi soylarından olan ağalardan hoşlanmadıklarından Rusların yanında çalışmayı yeğlerler. Rus’un kendisi de ırgatlar gibi çalışır, yetiştirdiği buğdayı, Evliya-Ata kasabasına değirmene götürür. Tanabay da Rusçayı Evliye-Ata’ya gidiş- gelişlerde öğrenir ve böylelikle de görgüsünü arttırır, gözü açılır. Bundan sonra devrim başlar ve Tanabay’ın yıldızı da böylece parlar. İlk önce “Irgatlar ve Yoksul Köylüler Komitesi” ne üye seçilir, ardında da

Komsomol hücresine katılır. Çora ile de o zamanlarda tanışır. Kolektifleştirmenin başladığı zaman aktif rol oynayarak kimsenin gözünün yaşına bakmaz. Irgatlıktan gelme abisinin mallarının alınıp Sibirya'ya sürülmesine bile engel olmaz. Tanabay, o günlerden en çok kolhozların güçlenmeye başladığı günleri yâd etmek ister. “Kızıl başörtülü emekçi kız” şarkısını, kolhozun ilk kamyonunu unutamaz. Şimdi ise ne değişti demekten kendini alamaz. Değişen; yapılan işlerin hiçbirinin sonuca varmaması, alınan kararların uygulanmaması, tutulmayacak sözlerin verilmesi gibi sebeplerden ötürü devrim eski işlevini yerine getiremez duruma gelir. Tanabay bunları düşünürken Caydar'ın çığlığıyla koroya koşar ve koronun kirişinin çöktüğünü Caydar'ın ise oradan güçlükle kurtulmaya çalıştığını görür ve ona yardım eder. Yardımcı kadınlarla beraber Caydar'ı keçe çadıra getirip dinlenmesine yardımcı olmaya çalışırlar. Caydar ise kirişin altından sağ kurtulduğuna sevineceğine işlerin yarım kaldığına üzülür. Atlatmış oldukları bu felaketten sonra yardımcı çobanlardan Bektay, sürerek getirdiği üç yüz seksen beş koyununu Tanabay'a bırakır ve daha insanca şartlarda yaşayabilmek için kasabaya gideceğini söyler. Tıpkı devrimin kendilerini bıraktıkları gibi o da koyunlarını terk eder. Tanabay, Bektay'ın koyunlarını da kendi koyunlarının yanı alır ve onlara da bakmaya çalışır. Bu arada koyunlar ve kuzularlar, soğuktan, açlıktan ölmeye devam ederler. Bir gün yine koyunların ölümlerini toplarken uzaktan gelen Gülsarı'yı, Çora'yı ve ilçe merkezinden gelen yetkili Segizbayev'i görür. Tanabay onlara düştüğü bu durumun hesabını soracakken komite başkanı Segizbayev ölen koyunları göstererek koyunların ölme sebebini Tanabay'a sorar ve onun koministliğini sorgular. Kolhoz malına kasıtlı olarak zarar verdiğini ve dolayısıyla da Tanabay'ın yerinin hapisane olduğunu söyler. Tanabay, bunları duyunca büsbütün çıldırır, küfürler eder, ömür boyu verdiği

emeklere lanetler okur ve eline aldığı tırmıkla Segizbayev'in üzerine yürür. Deri ceketli Segizbayev ve Çora kendilerini zor kurtararak atlarına binip kaçarlar. Tanabay, bu olaydan üç gün sonra komitede yargılanmak üzere çağrılır. Komitede Segizbayev, Tanabay'ın yaptıklarını anlatır. Komite üyelerinden Kerimbekov adlı genç ise Tanabay'ın yaptıklarında haksız olmadığını düşündüğünü ve eğer ceza verilecekse Segizbayev'e, Tanabay'a söylediklerinden ötürü ceza verilmesi gerektiğini savunur. Ancak Kerimbekov'un sözleri, Tanabay'ı ceza almaktan kurtaramaz. Devlet yöneticisine el kaldırdığı gerekçesiyle oy birliğiyle partiden ihraç edilmesine karar verilir. Tanabay'dan onun için çok değerli olan ve göğsünde taşıdığı parti kartını da partiye bırakması istenir. Evine dönmek üzere dışarı çıktığında kendi atının yanında Gülsarı'nın da bağlı olduğunu görür ve onun boynuna sarılarak ağlar. Ardından atına atlayarak dağa doğru giderken Çora ona yetişir ve olanlar için üzgün olduğunu söyler. Ancak Tanabay onu dinlemez. Çora'nın kalbi yaşadığı olayları kaldıramayarak yorgun düşer. Durumunu anlayan Çora, köy halkının bir an önce parti binasında toplanmalarını ister. Güç bela nefes almaya çalışan Çora, köylülerin binaya gelmesini bekler. Tanabay'a da haber gönderir. Tanabay ise arkadaşı olmasına rağmen partinin kurmuş olduğu komisyonda onu korumadığı için, hasta olduğunu bile bile Çora'yı ziyarete gitmeyi reddeder. Caydar'ın ısrarlı tutumu sayesinde Tanabay ve Caydar, Çora'yı ziyaret etmek için yola çıkarlar. Yolda Çora'nın evinden ağıtların yükseldiğini görünce Tanabay, Çora'nın vefat ettiğini anlarlar. Çora'nın oğlu Samansur cenaze merasiminden sonra Tanabay'a babasının kendisine bir vasiyeti olduğunu söyler. Çora, oğlu Samanasur'a Tanabay'ın kendini affetmesini söylemesini, kendisine kızmamasını, ayrıca parti üyelik kartını, Tanabay'ın kendisinin partiye götürüp teslim etmesini vasiyet eder. Tanabay bu

vasiyeti istemeyerek de olsa kabul eder ve üyelik kartını partiye Gülsarı ile götürür. Tanabay, yol boyunca komite binasına nasıl gireceğini neler konuşacağını ve sevgili dostu Çora'yı nasıl öveceğini düşünüp durur. Komite binasına gelince atı bahçeye bağlar ve içeri girer. İçeride komite başkanıyla görüşmek istediğini başkanın sekreterine söyler. Sekreter kadın onun bu isteğini başkana iletir ancak başkan Tanabay'ı görmek istemediğini sekreteri aracılığıyla söyler ve parti kartını da 'kayıt Bölümü'ne teslim etmesini ister. Tanabay, yaşadıkları karşısında hayal kırıklığına uğrar. Çora'nın parti kartını, yetkili herhangi bir kâğıt parçası gibi alır ve Tanabay'a da teslim ettiğine dair bir imza attırır.

Tanabay, işleri bitince soluğu keçe evinde alır. En yakın dostunu, bir parçasını kaybeden Tanabay, karısının kopuzunda teselli bulmaya çalışır. Caydar ona 'Karagül- Botam ' bozlağını çalar.

Tanabay, Çora'nın parti kartını, partililerin herhangi bir kâğıt parçası gibi almalarını bir türlü içine sindiremez. Olaydan bir süre sonra bölge merkezine giderek daha önceden Çora'dan da ismini duyduğu birinci sekretere her şeyi anlatmak ister. Oraya vardığında onun başka yere tayin edildiğini öğrenir. Eve dönerken boş bira fiçilerini taşıyan iki kişi gözüne ilişir. Bu kişilerden birinin Bektay, olduğunu görür ve aklına koyunları kendisine bırakırken şehre gidip yükseleceğini söylediği gelir. Tanabay, "Olacağı buydu, yükselmiş doğru bira fiçisi taşıyıcılığına" diye düşünür.

Tanabay, partiden atıldıktan sonra Sarıgov vadisinde kolhozun mallarına bekçilik yapar. Dere boyunda ot biçerken İbrahim'i ve yanında daha önceden gördüğü ancak kim olduğunu hatırlayamadığı biri gelir. Gelen kişi, partiden atılırken onu koruyan genç Kerimbekov'dan başkası değildir. Kerimbekov, Tanabay'ı "Parti

İlçe Merkezi birinci sekreteri” olarak tekrar partili olmaya davet eder. Tanabay, partiden atıldıktan yedi yıl sonra partiye davet edilmesine hem sevinir hem de yaşadığı olayları tekrar hatırlayarak içi cız eder. Kerimbekov, şartların artık değiştiğini daha iyi şartlarda koyunculuğun yapıldığını, ağılların şartlarının düzeltildiğini söyleyerek eski işine dönmesi için ısrar eder. Biraz zaman isteyen Tanabay, birkaç sefer ilçe merkezinin yolunu tutar ama bir türlü parti binasına gidemez. Bu gidiş- gelişlerde Gülsarı’yı görür. Binicisi tarafından kamçılandığı anlaşılan Gülsarı nefes nefese toz bulutu içinde kaybolur. Aradan bir yıl geçtikten sonra Tanabay, Gülsarı’yı bir arabaya koşulmuş olarak görür. Daha sonra ki seferde ise bir çocuğun oynucağıken çocuğun elinden alır. Durumu kötü olan Gülsarı’yı Tanabay besler, onu iyi iyileştirir, ayağa kaldırır. Ama eski gücüne kavuşturamaz.

İkinci torununun doğumu için gittiği ilçede gelininin kendisine işe yaramadığı için partiden atıldığını ve bu yüzden kocasının görevde yükselmediğini söylemesi Tanabay’ı çok üzer. Gelinin dengesiz konuşmalarına sinirlenerek Gülsarı’yla beraber bir kış günü eve gitmek için gece vakti Aleksandrovka yokuşunu tırmanmaya başlarlar. Gülsarı yolda fenalaşır. Tanabay, önce Gülsarı’nın sırtından arabayı atar, ardından ateş yakarak onu ısıtmaya çalışır. Ama bu yaptıkları onun hayata tutunması için yeterli olmaz ve çok yorulan Gülsarı, Tanabay’ın yamacında ölür. Tanabay, Gülsarı’yı olduğu yerde bırakarak yoluna devam eder. Tanabay, Gülsarı ile çıktığı yolculukta geçmişine bir yolculuk yapar ve yaşadıklarını film şeridi izler gibi hatırlar. Daha sonra Çora’nın oğlu Samansur’a hayalinde bir mektup yazar. Mektubunda, babasının da bindiği Gülsarı isimli atın öldüğünü, gece boyunca atın başında beklediğini, bir gün kendisinin de bir yol kenarında öleceğini yazar. Gülsarı

gibi kimsesiz olarak ölmek istemediğini, ölürlen de ülküdaşlarıyla beraber olmak istediğini partiye tekrardan kabul edilmesi için kendisine yardım etmesini ister.

Tanabay, Gülsarı'nın arkadaşlarıyla beraber olması için dua ederek Gülsarı'ya 'elveda' der.

2.2.2. Kahramanlar

Tanabay Bakasov Kardeşi ile beraber koyun çobanlığı yaparken akrabalarının kendilerini karın tokluğuna çalıştırması, Tanaby'ın çok ağırına gider ve yaşadığı bu dünyayı değıştirmek için devrime katılır. İlk önce “İrgatlar ve Yoksul Köylüler Komitesine ardından da Komsomol Hücresine katılır ve Partinin verdiği emirleri eksiksiz yerine getirmek için canla başla çalışır. Sosyalist bir devlet olabilmek için toprak sahiplerinin ve mal, mülk sahiplerinin mallarına el konması ve ortak mülkiyetin gerçekleştirilmesi için listeler hazırlanırken aktif rol oynar hatta kendi kardeşinin bile mallarını elinden almaktan çekinmez. II. Dünya Savaşı çıkınca savaşa katılır, savaş bitince köyüne dönerek mesleği olan demircikle uğraşır. Eski dostu Çora'yı kıramayarak onu teklifini kabul edip yilkıcılık yapmaya başlar. Bu arada partiden kendisine denetleme görevi verilen Tanabay, işi gereği sürekli olarak yilkıcılık yaptığı yerden köye gidip gelmek zorunda kalır. Bu gidiş gelişlerde kocası askerde ölen Bibican'ı görür ve onunla yasak ilişki yaşamaya başlar. Yasak ilişkileri fırtınalı bir gecede Tanabay'ın karısının anlamasıyla son bulur. Tanabay birkaç yıl yilkıcılıkla uğraştıktan sonra Çora, bu sefer de ona kamyonların kullanılmaya başlanmasıyla yilkıcılığın önemini yitirmeye başladığını ve yerine koyun yetiştiriciliği yapması önerir. Tanabay, istemeye istemeye hem kolhozun bu teklifini kabul etmek zorunda kalır hem de onların istediği üzerine yüz koyundan yüz on kuzu

elde edeceğine ve her birinden de üçer kilo yün alacağına dair, toplantıda söz verir. Tanabay, sonbaharda aldığı koyunları, kendisi ve karısı Caydar'ın yardımıyla bakmayı başarır. Ancak kuzulama mevsimi geldiğinde kendisine söz verilen yedi yardımcının yerine iki yardımcı kadının gönderilmesi, kuzulayacak koyunlar için koronun hazırlanmaması, yardımcı çobanlardan Bektay'ın bu şartlar altında kendi sürüsüne bakamayıp sürüyü getirip Tanabay'a vermesi onu çileden çıkarır. Bir taraftan da hava koşullarının elverişsiz olması, kolhozun imkânlarının kısıtlı olması, açlık gibi sebeplerden koyunların çoğu telef olur. Tanabay canla başla bunlarla uğraşırken ilçeden gelen müfettişin bütün olaylar için Tanabay'ı suçlaması bardağı taşıran son damla olur. Tanabay; Çora ile müfettiş Segizbayev'e ağzına gelenleri söyler ve üstlerine yürür. Tanabay, bu olaydan sonra parti komitesine çağrılarak suçlu ilan edilir. Komitede genç üyelerden Kerimbekov, Tanabay'ın haklı gerekçelerinin olduğunu söylese de kendini dinletemez. Tanabay'ın parti rozetinin elinden alınmasına ve partiden ihraç edilmesine engel olamaz. Bu olaydan yedi yıl sonra Kerimbekov, parti sekreteri olur ve onun partiye katılmasını ister. Tanabay ise ondan düşünmek için zaman ister. Birkaç sefer partiye gitmeye teşebbüs etse de gitmez. Bu teşebbüslerin birinde Gülsarı'yı görür ve sürücüsünün ona iyi davranmadığını fark eder. Ertesi sene kötü bir arabaya koşulduğunu daha sonra ise bir çocuğun onunla oynadığını görür. En sonunda da Gülsarı, Tanabay'ın eline düşer, onu eski kuvvetine getirmek için çok çalışır ama bunu başaramaz. İlçede oturan oğlunu ziyaretten dönerken bir kış günü Aleksandrovka yokuşunda ölür. Tanabay, başından geçen olayların hepsini Gülsarı ile beraber çıkmaya çalıştığı bu yokuшта hatırlar.

Çora Sayakov: İyi niyetli komite yetkilisidir. Tanabay askere gitmeden önce komitenin işleri için beraber çalışırlar. Hasta olduğu için askere çağrılmaz. Ancak cephe gerisinde kalanların bütün problemleri, açlık, sefalet ve programı yetiştirememe kaygısı onu bir hayli yorar. Savaş sırasında yılkıcılıkla uğraşacak kimse kalmadığından yaşlıları bu işle görevlendirir. Savaş bittikten sonra ise yaşlılara ağır gelen bu işle uğraşma işini Tanabay’a verir. Çora, kolhozun her türlü işine koşturur. Hasta olmasına rağmen buna aldırış etmez. Yılkıcılık yerine yaygınlaştırmaya çalıştıkları koyun besicilik işinde gerekli tedbirlerin alınmaması ve hayvanlara yiyeceğin temin edilmemesi gibi sebeplerden dolayı çobanlar çok sıkıntı çekerler. Bu işlerle Çora sorumlu olduğundan bütün dertler ve sıkıntılar onu bulur. Arkadaşı Tanabay’ın partiden ihraç edilmesine de bu olaylar sebep olur. Çora, Tanabay’ın partiden ihraç edilmemesi için elinden gelen her şeyi yapar ama engel olamaz. Bütün köy halkına Tanabay’ın bütün olanlarda haklı olduğunu söylemek için toplantı düzenler ancak kalbi daha fazla dayanamayarak vefat eder.

Gülsarı: Taypalma yorga cins attır. Güzel yürüyüşlü, hızlı, uzun mesafe koşabilen ve diğer atlara göre daha özellikli bir attır. Tanabay onu eğitirken çok zorlanır, ama bu mücadeleden sonra aralarında güçlü bir bağ gelişir. Gülsarı, çok hızlı koşan beğenilen bir at olur. Tanabay, onunla bahar mevsiminde düzenlenen yarışta ve kökpar oyunlarında birinci gelerek Gülsarı’nın ününe ün katar. Güzel bir kısırak olan Gülsarı’nın ünü kolhoz başkanına kadar gider ve Tanabay’a gönderdiği yazılı emirle Gülsarı’yı binek hayvanı olarak at korosuna göndermesini ister. Tanabay, zor da olsa Gülsarı’yı onlara vermek zorunda kalır. Gittiği at korosundan çeşitli işkencelere maruz kalsa da kaçıp kaçıp yıldıya gelen Gülsarı, en sonunda kısırlandırılır ama yine de kolhoz başkanını üstünde oturtmaz. Kolhoz başkanı da onu kullanması için

Çora'ya verir. Çoranın ölümünden sonra çeşitli eller değiştirir. Önce kendisine iyi davranmayan bir adama verilir. Ardından bir arabaya koşulur. En sonunda bir çocuğun oynucağıyken Tanabay tarafından alınır. Tanabay, Gülsarı' ya çok iyi baksa da oğlunun evinden dönerken Aleksandrovka yokuşunda can verir.

Bibican: Tanabay'la yasak aşk yaşayan kocası cephede ölen dul bir kadındır. İlişki yaşamaya başlamadan önce kendini bu ilişkiye girmeye engellese de başarılı olamaz. Yasak başlayan ilişki bir gece fırtınanın kopmasıyla son bulur.

Caydar: Tanabay'ın karısıdır. Kolhozun verdiği bütün işleri kocası ile beraber canla başla çalışarak yerine getirmeye çalışır. Fırtınalı bir akşamda kocasının kendisini aldattığını anlar, ama başkalarına bu olayı ifşa ettirmez. Kocasını, karşılaştıkları olumsuz olaylarda yatıştırıp devrimin adamları ile arasının açılmasına engel olmaya çalışır. Koyun yetiştiriciliği yaparlarken kolhozun verdiği sözleri yerine getirmemesini iyi niyetle anlamlandırmaya çalışarak imkânların bu kadar olduğunu söyler. Korunun kirişi üstüne düştüğünde de kendi canını kurtardığına sevineceğine işlerin yarım kalacağına üzülür. Kolhozun işlerini kendi sağlığından bile önde tutar. Tanabay partiden ihraç edildikten sonra Çora'nın ölüm döşeginde Tanabay'ı çağırması ve Tanabay'ın gitmek istememesi üzerine Caydar onu zorla da olsa oraya gitmeye ikna eder.

Segizbayev: İlçe merkezinden kolhozu denetlemek için gönderilen müfettiştir. Çora ile koroya vardıklarında Tanabay'ın ölmüş kuzu ve koyunları toplamakla meşgul olduğunu görünce Tanabay'a hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi hayvanların neden öldürdüğünü sorar. Daha sonra da Tanabay'a kolhozun malını kasti olarak zarara soktuğu gerekçesiyle hapse attıracağını söyleyerek Tanabay'ı çileden çıkarır.

Tanabay da öfkelenerek Segizbayev'e 'deri ceketli yeni efendi' diyerek Saegizbayev Çora'nın üzerlerine yürür ve onları korodan kovar. Bu olay üzerine parti komitesine yargılanmak üzere çağrılan Tanabay, suçlu bulunur ve parti rozeti elinden alınarak partiden ihraç edilir.

Kerimbekov: Tanabay, parti komitesi tarafından yargılanırken salonda o da vardır. Genç parti üyelerinden biridir. Yargılanmada müfettiş Segizbayev'in dilekçesini ve savunmasını dinler ve savunma hakkı verilmeyen Tanabay'ın savunucusu olur. Segizbayev ve diğer parti üyelerine Tanabay'ı öyle davranmaya iten sebeplerin olduğunu ama kimsenin bunlardan söz etmediğini söyler. Ardından eğer bir ceza verilecekse Tanabay'a söylediklerinden ötürü Segizbayev'e de verilmesi gerektiğini söyler. Söyledikleri o dönemde kayda alınmayan Kerimbekov, yıllar sonra parti sekreteri olur ve Tanabay'ı tekrar partiye dönmesi için ikna etmeye çalışır.

İbrahim: Çora'nın hastalanması üzerine yerine getirilen kolhoz başkanıdır. Çora'nın aksine daha sert ve dediğini yaptıran ve adamına göre davranan bir mizacı vardır. Kolhozdaki işlerin aksama sebebini; kolhozların küçük olmasına ve teknolojik araçların kolhozlarda kullanılmasına bağlar. Bunun içinde kolhozlarda çalışanlara çeşitli kurslar tertipler. Kolhoz başkanı olarak Tanabay'ı ziyarete giden İbrahim, ondan Gülsarı'yı binek at olarak kullanılmak üzere at korosuna yazılı emirle ister. Tanabay bunu ilk başta kabul etmez ama sonradan kabul etmek zorunda kalır. Bu olay İbrahim'e prestij kazandırır ve at korosu başkanlığından kolhoz başkan yardımcılığına yükselir.

2.2.3. Romanın Değer Aktarları

Cengiz Aytmatov diğer romanlarında yaptığı gibi bu romanında da insanla tabiatı, bir arada kombine etmekte oldukça başarılıdır. Tanabay'ın hayatındaki iniş-çıkışları atı Gülsarı da yaşar. “Yazar Aytmatov, Elveda Gülsarı romanında insan ile doğa arasında bir bağ kurdurur. At olan Gülsarı ile insan olan Tanabay'ın hayat hikâyesini kaleme alan yazar, onları bir bütünün parçaları olarak romanında ilmek ilmek işleyerek doğa aktarları geliştirir. Abdıldacan Akmataliyev'in belirttiği gibi *“Aytmatov'un eserlerinde doğa, insan hayatını, iç dünyasını ölçen özel bir görev taşımaktadır, belki zor ve çelişkilidir ama eserin sonunda ‘hakikat neyse o olur’”(Akmataliyev, 1999: 31)* diyerek romanı özetler.

“Cengiz Aytmatov, romanlarında doğayı sembolik ve estetik unsur olarak kullanır. Tabiat, onun kaleminde bir peyzaj biçiminde değil, realist bir biçimde yer alır. Öte yandan insan dışı canlılar da birer roman kahramanı olmakla kalmaz yaşamlarını problematize eder. Dertleriyle dertlenir, sevinçlerini yüreğinde duyar. Aytmatov'un cümlelerinden onun dünyanın ve evrenin yapısında insanoğlunu merkeze almadığı, tüm canlıları içsel olarak değerli gördüğü ve yaşam hakkını savunduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim onun eserlerinde doğanın tüm öğeleri önemli ve değerlidir. Üstelik pek çok eserinde Aytmatov'un hayvan zihninin derinliklerini keşfetmeye çalıştığı da fark edilir. Bunlar arasında en dikkat çekici olanları, Elveda Gülsarı, Dişi Kurdun Rüyaları ve son romanı Ebedi Gelin: Dağlar Yıkıldığı Zaman'dır.”(Alpaslan- Tübar, XXXVI: 2014) diyen Alpaslan, Cengiz Aytmatov'u ve romanlarını özetler.

2.2.3.1. Tanabay

Tanabay'ın eski dostlarından biri olan ora, Tanabay'ı tez canlı olmakla ve sabırsız davranmakla suçlar. Ona göre Tanabay'ın işlerinin yolunda gitmemesini, aceleciliğine bağlar. Yazar ora'ya sosyalist devlet olmanın kolay olmadığını, sabırla ve hep beraber bu işi başarabileceklerini söyleterek devrimin sözcülüğünü ora'ya yaptırır. “ -*Senin işlerin neden uz gitmiyor biliyor musun Tanabay? derdi. Çok tezcanlı, çok sabırsız oluşundan. Vallahi ondan! Aynı anda 'hem havadakini kapmak, hem yerdekini yalayıp yutmak' istiyorsun. Dünya çapındaki bir devrimin hemen gerçekleşmesini diliyorsun. Öyle bir çırpıda olmaz bu işler. Dünya devrimi şöyle dursun, sen bizim şu eski Aleksandrovka yokuşunu bile araba ile ve araba yolundan tırmanmaya tahammül edemiyorsun. Arabadan atlayıp iniyor ve arkanda seni kovalayan iri bir aç kurt varmış gibi başlıyorsun koşmaya. Ne yararı oluyor bu telâşın? Tepeye ilk varan sen olunca ödül mü veriyorlar? Yine orada oturup geriden gelenleri bekliyorsun. Şunu iyi bil dostum, dünya devrimini tek başına gerçekleştiremezsin, başkalarının da gelmesini, seninle beraber olmalarını beklemek zorundasın.*”(Aytmatov, 1993:6) ora, kendini devrime adayan diğer insanlar gibi bu zaferin birlikte çalışarak varılacağına inanır.

Tanabay, gençlik yıllarından itibaren sosyalist devletin kurulmasında oldukça fazla çaba sarf etmiş, ardından partiye yeni katılan birinin Segizbayev'in yaşanan tüm aksiliklerin faturasını Tanabay'a kesmesi, Tanabay'ın parti ile olan bağlarını koparmasına neden olur. Uğruna kendi kardeşinden bile olmasına sebep olan parti, şimdi onu yalnız yaşamaya mahkûm eder. Sosyalist devrim adına kardeşine bile acımayan Tanabay, bunun karşılığında bir paçavra gibi partiden atılır.

Tanabay, eski dostu ora ile gençlik yıllarında yaşadıklarını hatırlar. Bu hatırlamalar aslında Tanabay'ın kendi ile hesaplaşmasıdır. Yıllar yılı baş koyduğu değerlerin karşı değer olduğunu anlaması üzerine parti ile yolları ayrılan Tanabay'ın, partiden ayırdıktan sonra etrafında eşinin dostunun hiç kimsenin kalmadığını fark etmesi üzerine ömrünün son demlerini yalnız geçirmek istemeyen bir insanın dramıdır. Yazar, Tanabay'ın hayat seyri ile Gülsarı adlı atın hayatını birlikte ele alır. Bu iki kahramanın hayat hikayesine paralel etraflarında gelişen olayları ölkü değer ve karşı değer geliştirerek işler ve Böylece okuyucusunun o dönemle alakalı çıkarımlar yapmasını kolaylaştırır. Olaylar, Tanabay'ın yıllar yılı verdiği emeklerin aslında bir hiç uğruna olduğunu anlaması ve atın ölmesi ile son bulur. *“Dokuz yüz otuzlu yıllarda hep birlikte yürüdükleri, yola beraber çıktıkları arkadaşlarından kimse kalmamıştı. Bunların bazıları savaşta, bazıları eceliyle ölmüştü. Bir kısmı da iyice kocadıkları için evlerinden çıkmaz olmuş, köşelerine çekilmiş, son günlerini yaşıyorlardı. Bugünün gençleri ise otomobile biniyorlardı. Kötürüm bir atın çektiği eski bir arabaya binip Tanabay'a eşlik edecek kimse kalmamıştı artık.”*(Aytmatov, 1993:7) Tanabay yaşadığı hayat serüveninde aynı ölküye baş koydukları arkadaşlarının ve arkadaşlıklarının da yalan olduğunu anlar.

Tanabay, Gülsarı ile Aleksandrovka yokuşunu bir kış akşamüstü tırmanmaya iten sebebi hatırlar. Atalara saygı duyulması gerekirken Tanabay'ın gelini, Tanabay'a partiden atıldığını çünkü artık ona ihtiyaç duyulmadığını, işe yaramadığını söylemesi, Tanabay'ın çok ağırına gider ve Tanabay da sabahı beklemeyerek yollara koyulur. Tanabay'ın gelinin ona bu şekilde davranması karşı değer aktarıdır. Oğlunun da karısına ses çıkarmaması ölkü değer aktarı olan Tanabay'ı çileden çıkarır. *“Tanabay öfkeyle elini kaldırdı. "Asla! Asla kalmazdım, yola yayan çıkar*

yine de geceyi o evde geçirmezdim" diye söylendi. "Bir kadın kaynatası ile öyle mi konuşur? Ne olursam olayım, nasıl olursam olayım, kocasının babası değil miyim? Ama çenesi durmuyor!- Ömür boyu koyun çobanlığı, yıldı çobanlığı yapacak olduktan sonra, hele şu kocamış çağında, 'artık işe yaramazsın' diye kovulacak olduktan sonra, ne akılla partiye üye olursun?

- Baksen şu karının dediğine!"(Aytmatov, 1993:13) Gelininin sözleri Tanabay'ın ağırına gider. Tanabay yaptığı işlerin hiçbirini küçümsemez. Yılkıcılık ya da koyun çobanlığı yapma konunun ağırına gitmez. Çünkü görev görev olduktan sonra bunun ne olduğunun önemli olmadığına inanır.

Tanabay gelini ve oğluna o kadar öfkelenir ki Gülsarı ile çıkmaya çalıştıkları Aleksandrovka yokuşunda onlara söylenmedik söz bırakmaz. Gelinin kendini değersiz görmesine, oğlunun ses çıkarmaması Tanabay'ı çileden çıkarır. Şimdiki gençliğin en büyük derdinin yükselmek olduğunu söyleyerek kendi gençlikleriyle kıyaslar. O dönemlerde partinin verdiği bütün işleri yerine getirdiklerini ve aynı zamanda büyüklerine de kusur etmediklerini söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar. Kendilerine teşekkür edencesine karşı değer aktarlığı geliştiren gençliğe, onları adam ettikleri için böyle davrandıklarını söyler. *"Kadın: Babanı istemiyorum, dese, vallahi ağzını açmaz. Hay haddini bilmez hay! Gözü hep yukarılarda. Baş olmak, başkarma olmak istiyor... Ne diye nefes tüketiyorum ki! Bugünkü gençlerin hepsi öyle! İnsanlar çok değişti artık, çok!*

Tanabay söylendikçe hırslandı, hırslandıkça da bir ateş bastı ve gömleğinin yakasını çözüp derin derin solumaya başladı. Sonra ne yapacağını bilemeden arabanın çevresini hızlı adımlarla dolandı. Oysa varacağı yer uzak, gece yakın, at

bitkin... Bütün bunları unutmuştu o anda. Oğlunun evindeyken gelini ile tartışmamak için kendini tutmuş, ağzını açmamıştı. Ama şimdi patlamıştı. Gelini burada olsa, aklından geçen bütün bu acı sözleri şamar gibi patlatırdı suratına: "Beni partiye kabul eden de sen değilsin, çıkaran da. O zaman işlerin nasıl olup bittiğini sen nereden bileceksin a budala gelin! Şimdi dilin bir karış, konuşursun elbet! Okutup adam ettik çünkü sizi! Oysa bizden lâf değil, iş isterlerdi, iş! İş yaparken de babamızı yüzüüstü bırakmazdık biz, saygıda kusur etmezdik, babamızın, anamızın, dostumuzun, düşmanımızın, hatta komşumuzun köpeğinin bile yaptıklarından sorumlu tutulurduk. Benim partiden çıkarılmamla ilgili söz söylemek sana düşmez! Bu benim bileceğim iş ha gelincik, sana ne bundan!"(Aytmatov, 1993:14) diyen Tanabay hayalinde gelinine, gelininin adı altında gençliğe isyan eder.

Tanabay gibi savaştan sağ olarak kurtulan askerler evlerine döndüklerinde geride bıraktıklarının çektiği açlık ve sefaleti çok fazla anlayamazlar. Çünkü onlar, savaş galibi olurlar ve onun övüncünü yaşarlar. Yazar Aytmatov, bütün eserlerinde işlemeye çalıştığı gibi bu eserinde de savaş üzerinde durarak, savaşın kazanılıp kazanılmamasının çok da övünülecek bir değer olmadığını vurgular. Hem savaşanlar açısından hem de geride kalanlar açısından çok zor bir durum olduğuna dikkat çekmek isteyerek evrensel bir problem olan ‘savaş’ların artık yaşanmamasını temenni eder. “*Kolhoz, gırtlığına kadar borca batmış ve banka bir kapık bile vermiyordu artık. Ama Tanabay "Dür, yaklaşma! Dur, yaklaşma!" der gibi çekici indirdikçe bütün bu sıkıntıları da uzaklaştırıyordu sanki. Örs çın çın ötüyor, kızgın demirden kıvılcımlar saçılıyordu. Tanabay her darbeyi indirişte, hu-ha! hu-ha! Diye nefes alıp veriyor ve bir yandan da düşünüyordu: En önemlisi savaşı kazanmış olmamız, düşmanı yendik, zaferi kazandık, diyordu. Ve çekiş cevap verir gibi*

tekrarlüyordu: "Yendik, yendik, dik, dik, dik!" O günlerde böyle düşünen yalnız Tanabay değildi. O günlerde herkes savaşı kazanmış olmanın gururuyla avunuyor ve zafer ekmeğın yerini tutuyordu."(Aytmatov, 1993:9)

Tanabay, savaştan geldikten sonra eski dostu, ülküdaşı Çora'nın ısrarına dayanamayarak, dağlarda yılmıcılık yapmak zorunda kalır. Beraber önceden komsomal oldukları günlerde kolhoz kurmak için zenginlerin ve toprak sahibi kişilerin mal ve mülklerini kolhoza katmaya beraber karar verir ve liste hazırlayarak devlet adına o mallara ve topraklara el koyarlar. Hiç hakları olmadığı halde insanların mallarına ve mülklerine el koymaları devrin savunuculuğunu yapmak adına Tanabay ve Çora'ya karşı değır aktarlığı yaptırır. *"Çora ile o, eskiden beri iki can dost idiler. Eskiden, ta komsomol oldukları günlerde, bir kolhoz kurmaya, zenginlerin, kulakların (toprak sahiplerinin) mal ve mülklerini bu kolhoza katmaya birlikte karar vermişlerdi. Tanabay bu konuda büyük çaba gösterdi. Mallarına el koyacakları kişilerin listesini beraber hazırladılar."*(Aytmatov, 1993:20)

Yazar, sosyalist devrimi, sadece duyduklarından yola çıkarak yorumlayan Tanabay'ın uyanması için dağda yılmıcılık görevi verir. Zor koşullarda, dağlarda yılmıcılık yapan Tanabay'a ilkbahar geldiğinde ise kolhoz başkanı aracılığıyla hesap sordurarak sosyalist devletin yanlışlarını ortaya koymaya çalışır. Eskiden hiç sorgusuz söylenenlere baş eğen Tanabay, yavaş yavaş sistemi sorgulamaya başlar. *"- Bana niye öyle bakıyorsun! Karşında bir faşist mi var! diye bağırmişti. Yılmının kışlık korası nerde? Yemi, otu nerde? Tuzu nerde? Ağzımızı açıp yel yutarak geçiriyoruz günlerimizi. Böyle mi yapacaktık bu işleri? Gel de nasıl bir keçe çadırda yaşadığımızı, çadırın tamtakır içini bir gör! Kuru ekme bile bulamıyoruz. Savaş*

cephesinde durumumuzu bundan yüz kat daha iyiydi. Sen de orada oturup, bu atlan kendi elimle öldürmüşüm gibi bakıyorsun bana!”(Aytmatov, 1993:29)

Tanabay, atın iyice hastalandığını görünce atın bağlı olduğu arabayı yol kenarına bırakır ve yolarına devam ederler. Bu sırada yoldan geçen kamyonetin şoförü, Tanabay’a atın ölmek üzere olduğunu, bu yüzden onu ya yol kenarında bırakmasını ya da bayırdan aşağıyı atarak ondan kurtulmasını önerir. Şoförün yanındaki arkadaşı, şoföre böyle davranarak Tanabay’a çok saygısızca davrandığını söyler ve ülkü değer aktarlığı yapar. Şoför ise materyalist sistemin kölesi olarak, zaten atın ve arabanın eski olduğunu, bunların yerini kamyonların aldığını söyler. Ruhsuzlaşan kamyon şoförü böyle davranarak karşı değer aktarlığı yapar. “- Ne diye aşağıladın o ihtiyarı, aynı şey senin başına gelse ne yapardın? dedi sürücünün yanındaki adam. Sürücü, dönemeçte direksiyonu kırarak ve esneyerek cevap verdi:

- Boş versene sen! Benim başıma gelmeyen kalmadı zaten. Yapması gerekeni söyledim ona. Anı gitmiş vahi kalmış o attan ne hayır gelir artık. Zaten at-araba eskiden kalmış. Bugün önemli olan makinedir, tekniktir. Her yerde teknoloji geçiyor artık. Savaşta da öyleydi. Onun gibi kartların damatların da zamanı geçti artık...

- Pek acımasısın, hayvansın sen! dedi delikanlı

- Kapat çeneni! dedi sürücü.”(Aytmatov, 1993:49)

Tanabay, denetim kuruluna seçildikten sonra sık sık köyde düzenlenen toplantılara katılmak zorunda kalır. Toplantılarda her defasında herkesin haddinden fazla çalışmasına rağmen ellerinde hiçbir şey kalmamasını anlamaya çalışır ve bir problem olduğunu düşünür. Bir taraftan da topraklarına el koydukları insanlar,

hedeflenen istikrarın sağlanamamış olmasının suçlusu olarak Tanabay ve onun gibileri görürler. Sosyalist devlet kurmak adına insanların hak ve hürriyetlerine el koyan Tanabay ve onun gibi düşüneneler, karşı değer aktarlığı yaparlar. Tanabay, toprak sahibi ve mal mülk sahiplerinin mallarını kaydederken kendisini bu işe o kadar kaptırır ki kendi kardeşini bile affetmez. *“O kişiler Tanabay’ı gördükleri zaman içlerinden “Yaa, nasılmış, gördün mü işleri ne hale getirdiniz!” der gibi kıs güldüklerini, kendisiyle alay ettiklerini biliyordu. “Toprak sahibiyiz, kulakız diye, malımıza mülkümüze el koyarsın ha! Al, idare et bakalım. Sizi açgözlüler sizi! Aç gözlü it; hırsız, itten artanı yalar işte böyle. Çek cezayı! Savaşta geberip gidemedin!” der gibiydiler. Tanabay da onlara sert sert bakıyor ve içinden cevap veriyordu: “Durun hele! Önünde sonunda bizim dediğimiz olacak, sizin de hakkınızdan geleceğiz!” diyordu. Üstelik o adamlar kendisine yabancı da değildi. Bunlardan biri ağabeyi Kulıbay idi. Sibirya’ya sürülmüş ve savaşa kadar yedi yıl orada kalmıştı. Kulıbay’ın çocukları da babalarına benzemişti. Onun yolundaydılar. Tanabay’ı itten aşağı görüyor, nefret ediyorlardı. Belki onların çocukları da akrabaları Tanabay’dan nefret edeceklerdi.”*(Aytmatov, 1993:46) diye düşünen Tanabay aynı zaman da bunu hak ettiğine de inanır.

Sıkıntılı bir süreçten geçen Tanabay, devrin savunuculuğunu yaparken yaptıklarını kendisi için yapmadığını düşünür. Ne yapıyorsa gelecekteki daha mutlu günler için yapar. Ancak, savaştan sonra bunun böyle olmadığını anlamaya başlar ve kendini sorgular. Savaş öncesi Tanabay ile savaş sonrası Tanabay çatışmaya başlar. Ülkü değerler ve karşı değerler artık birbirinin içine girer. *“Tanabay ne yapmışsa kolhozun iyiliği için yapmıştı. Ama böyle mi yapmalıydı? Böyle yapması mı gerekirdi? Önceleri haklı olduğundan hiç kuşkusu yoktu, ama savaştan sonra, zaman*

zaman bu olayı uzun uzun düşünürdü. "Kendime de, kolhoza da boş yere düşman kazanmış değil miyim?" derdi kendi kendine."(Aytmatov, 1993: 47) İtiraf niteliğindeki bu cümleler Tanabay'ın hayata bakışının değiştiğinin kanıtıdır.

Tanabay, birgün köydeki görevi icabı gezinirken kocası askerde ölen Bibican ile tanışır ve aralarında duygusal bir ilişki gelişir. Tanabay'ın ilk başta bu ilişkiyi kendine yakıştırmaz. Kendini Bibican'dan uzak durmaya çalışsa da duygularının esiri olur. Bibican ile yasak ilişki yaşamaya başlarlar. Adet ve geleneklere uygun hareket etmeyen Tanabay ve Bibican böylece karşı değer aktarlığı yaparlar.

Mayıs ayının birinde düzenlenen şenliklere yakın kolхозlardan gelenler ile Kazakistan'dan gelen Kazaklar atlarıyla katılırlar. Düzenlenen yarışmada Tanabay'ın sürdürdüğü Gülsarı birinci gelir. Yarışmaya başlamadan önce yarışmayı yönetecek olan kişinin yarışacakları dua etmeye davet etmesi, daha sonra yarışmayı kazanan Tanabay'ın şükür duasını etmesi, dinsel değer aktarlığının yaşama yansımasıdır. *"Toybaşı yarışçılara seslendi:*

-Haydi şimdi bir Fatiha okuyalım, hayır dua edelim, dedi.

Bunun üzerine, saçlarını ustura ile kazıtıp, başlarına birer beyaz çevre geçiren biniciler, ellerini açarak seyircilere doğru biraz ilerlediler.

Yüzlerce el kalktı, açıldı, dua edildi ve bütün kalabalık "Amin!" diye yüzlerini sıvazlayarak ellerini indirdiler."(5 Aytmatov, 1993:4)

Zaferi kazanan Tanabay ellerini kaldırarak şükür duasını yaptı. Bütün kalabalık ellerini kaldırarak ona uydu ve akan sular gibi yüzlerini sıvazlayarak bir

ağızdan "Amin!" dediler."(Aytmatov, 1993:58) Hep beraber okunan dualar, yaşadıkları toplumun halen dini değerlere önem verdiğinin kanıtıdır.

Taanbay'ın Bibican ile yaşadığı yasak aşk, bir gece fırtınanın kopmasıyla ortaya çıkar. Bahçede bağlı tutulan Gülsarı, fırtınanın etkisiyle ipini koparıp yıldıya gitmek isterken ona engel olamayan Tanabay da Bibican'ın evinden yarı giyinik vaziyette kendini dışarı atar ve güç bela Gülsarı'nın sırtına atlayarak yıldıya bulunduğu yere varırlar. Tanabay'ın karısı da orada onun için endişelenirken onu yarı çıplak vaziyette görünce aldatıldığını anlar. Caydar, köydekilerin onun böyle bir namussuzluk yaşadığını anlamasın diye ona kıyafet gönderir ve üstüne başına çeki düzen verdikten sonra köye gelmesini ister. Yazar, Caydar'ın göstermiş olduğu bu tavırla onu ülkü değer aktarı olarak karşımıza çıkarır. Tanabay'ı ise karşı değer aktarlığı yaptığı için suçlu gösterir. *"Hiç sesini çıkarmadan, bir başka türlü yolunu şaşıran kocasının gelişini seyretti.*

ece boyu koşmaktan canı çıkan yorganın üstünde, ııslak fanilesi, şapkasız başı ve asık suratıyla, pek perişan, acınacak bir durumdaydı.

- Biz de sizi arıyorduk Taneke, Caydar apa çok merak etti, çocuk sevinçle.

Ah çocuk ah...

- Yolumu şaşırdım, diye mırıldandı Tanabay.

Karısıyla böyle karşılaştılar. Birbirlerine tek söz etmediler. Yalnız çocuk atlan getirmek için vadiye inince, karısı yumuşak sesle:

- Giyinmeye de mi vakit bulamadın? Talihin yokmuş! Çizmenle pantolonunun ayağında olmasına şükür. Hiç utanmıyor musun? Artık genç de değilsin. Çocuklar

boyuna yetişti! Sen ise...”(Aytmatov, 1993:74) Caydar, Tanabay’ı yaptığı bu davranış yüzünden aşağılar ama bu durumu köylülere fark ettirmez.

Kolhoz başkanının emriyle Gülsarı’nın elinden zorla alınması Tanabay’ı oldukça zer, ne yapacağını bilmez bir şekilde eve geldiğinde Karısı Caydar’a; yemek, yemek istemediğini ancak ona ‘Botasını yitiren Akmaya bozlağı’ nı kopuzla almasını ister. *“Kopuzunu, nefesini ayarladıktan sonra, göçebe atalarının şanlı geçmişinden kalan o yanık bozlağı çalıp söylemeye başladı: Bu küçücük beyaz botasını (yavrusunu) yitiren ana devenin yakarışı, ağıtı, bozlağı idi. Ana deve bütün gün kırlarda dolaşarak, bozlaya bozlaya yavrusunu arıyordu. Artık akşamzerleri botasını yar kıyısında gezdiremeyeceğini, şafak sökerken onunla otlamaya çıkamayacağını, beraber otlayamayacaklarını, kumlar üzerinde beraber yryemeyeceklerini, bir daha ona ak sütünü emziremeyeceğini syliyordu gözyaşları içinde: "Neredesin kara gözlü botacığım? Ses ver bana! Damla damla süt akıyordu memelerinden! Sıcacık süt süzülüp akıyor.. Neredesin? Ses ver bana! Memelerinden ananım ak sütü akıp süzülüyor...”(Aytmatov, 1993:89) Yazar Caydar’a bu eski bozlağı çaldırarak atalara ait değerlerin aktarılmasını, okuyucuya öğretilmesini hedefler.*

Tanabay, Gülsarı’nın her seferinde bir yolunu bulup türlü işkencelere rağmen at korasından kaçıp gelmesine dayanamaz. Gülsarı son seferinde ayağında demir kelepçe ile çıkagelir. Tanabay, eski mesleği demircilik olduğu için onu kolaylıkla çıkarır, eline aldığı kelepçenin ne kadar güzel işlendiğine hayran hayran bakar ve demir kelepçenin Kırgız atalarına ait olduğunu onlar ve işçiliğe hayran kalır. şimdilerde bunlara gerek kalmadığı için artık böyle ksteklerin yapılamadığını,

sadece bununla da kalınmayıp nice gümüş ve bakır işçiliğinin de unutturulduğunu düşünür. Atalarından bu kadar değerli şeyler kalırken kendilerinin onlara duyarsız kalmalarına üzüldür ve bu kültürel değerlerin yaşatılması gerektiğini düşünür. “*O paslı zincire evirip çevirip baktı ve ustalığına hayran kaldı. Bunu yapan kişi gerçekten büyük bir usta idi. Eski Kırgız ustalarının hünerlerinin, akıllılıklarının bir belgesiydi. Bugün böylesini kimse yapamazdı. Artık zincir kösteklere gerek kalmadığı için bu işçilik unutulup gitmişti. Yalnız o muydu unutulup giden. Çok üzüldü. Gümüşten, bakırdan, demirden ne güzel aletler, ne güzel süslemeler, tahtadan ne güzel oymalar, ne güzel deri işleri yaparlardı. Her biri eşsiz bir sanat eseri olan şeyler vardı. Bütün bunlar yol olup gitmişti. "Şimdi her şeyi alüminyumdan yapıyorlar: Tencereyi, tabağı, kaşığı, sürahiyi, leğeni., her şeyi. Nereye gitsen hep aynı şeyleri görüyorsun. Hem ne kadar kaba şeyler! Yazık! O ünlü eyer ustaları yok artık. Ne eyerler yapılırdı eskiden! Her eyerin bir tarihçesi, künyesi vardı. Kim yapmış, kime yapmış, ne zaman yapmış, yapan kişi karşılık olarak ne almış? Hepsi bilinirdi; Herhalde yakında herkes, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, otomobille dolaşacakmış! Hepsi birbirinin aynı olan otomobillerle. Yalnız plaka numaralan farklı olacakmış. Ama işte, ata-babalarımızın ustalıkları unutulup gidiyor! El işleri, el sanatları kaybolup gitti. Oysa insan ruhunun aynası, el hüneri, göz nuru değil midir?...”*”(Aytmatov, 1993:95) Yazar Aytmatov, kültür mirasının nesillere aktarılması gerektiğini düşünür ve bu yüzden kültürel değerlerin aktar olarak gelecek nesillere bırakılmasını ister.

Tanabay, atalarından kalma bu el sanatlarını kimlerin deforme ettiğini düşünür ancak bir suçlu bulamaz. Asıl suçlunun komsomol düşüncelere sahip kişiler olduğunu yazar aracılığıyla öğreniriz. Tanabay, gençlik yıllarında ülkesi adına ne

kadar çok karşı değer oluşturduğunu ve bunlar uğruna ne kadar gereksiz çaba harcadığını yavaş yavaş anlamaya başlar. Komsomol, olduğu günlerde keçe evlerin gereksizliğinden bahsederek hepsinin yıkılmasına ya da yakılmasına ön ayak olur.

“Tanabay zaman zaman bunları düşünür, dalıp giderdi, halk sanatının, el hünerlerinin yok olup gitmesine üzülür. Bunda kimin suçlu olduğunu, neden böyle olduğunu bilemezdi. Oysa gençliğinde kendisi de eski törelerin mezarı kazanlardan biri olmuştu. Hatta bir komsomol toplantısında, keçe çadırlardan, çadır evlerden söz etmişti. Keçe evlerin yok edilmesini istemişti. Çadır evler devrim öncesinin evleridir ve bunlardan vazgeçilmelidir, demişti. Aslında bunu birilerinden duymuş ve kendi görüşü olarak söylemişti: "Yok olsun çadır evler! Eski usuller yok olsun!" demişti. Böylece çadır evler gerçekten yıkıldı, yok edildi. Onların yerine kış evleri yapılmaya başlandı. Keçe evin direkleri kırıldı. Bunlardan ağıl çitleri, bahçe parmaklıkları yapıldı. Keçe kaplamalar da kesilip evlerde kullanıldı. Hatta bazıları yakıldı...”(Aytmatov, 1993:95) Tanabay, atalarının neden bu evlere ihtiyaç duyduğunu bizzat yaşadığı tecrübelerle anlar.

Tanabay, eski yolkıcının kullandığı çadır, eski olduğundan kendileri için kolhozdan yeni çadır ister. Yeni çadırlarının olmadığını onun yerine su geçiren bir bezi teklif ederler. Devletin yetkilileri kolhozda canla başla çalışanlar için yün bulamazken Yünlerin yabancı ülkelere satılması ve kolhoza gereği yok denilmesi Tanabay’ı uzun zaman aklından çıkmaz. Yazar, Tanabay’ın başına gelenlerle, kendilerini bu uğurda feda etmiş Komsolmolların devletin gözünde hiçbir değerinin olmadığını göstermeye çalışır. Aytmatov, sosyal çıkarlar uğruna kendi kardeşini bile Sibirya’ya sürdüren Tanabay’ın insanca yaşamaya hakkının olmadığını göstermek

ister. “- Bu konuyu zamanında ikimiz de düşünemedik. Yukarıdakilerin de düşünmesi gerekirdi. Her şey için dilekçe yazıp bekliyoruz. Nasıl cevap vereceklerini Tanrı bilir. Yapağı çok değerli bir malmış, çok da kıtmış, yabancı ülkelere satılıyormuş. Yünü kolhozun kendi işleri için kullanmanın hiçbir yararı yokmuş, kolhoza gereksizmiş... Öyle diyorlar...

Tanabay sustu. Bir bakıma kendisi de sorumlu, kendisi de suçlu sayılırdı. O zamanlar ne aptallıklar ettiğini anlayıp acı acı gülümsedi: "Gereksiz! ha! ha! ha!".

"Kolhoza gereği, yararı yokmuş!" Bu çok acı sözler uzun zaman aklından çıkmadı.”(Aytmatov, 1993:98) Tanabay, yola beraber çıktıkları arkadaşlarının bu şekilde düşünüyor olmalarına çok üzülür.

Tanabay, Gülsarı'nın iğdiş edildiğini henüz bilmediği günlerde karısına çok kötü rüyalar gördüğünü söyler. Caydar ise Tanabay'a daha önceleri bu tip rüyaları umursamadığını, hatta kadere kismete inanmadığını söyleyerek Tanabay'ın dinsel aktar konusunda kötü bir aktarıcı olduğunu anlatmaya çalışır. “-Aman Allahım, tövbe etmen gerek. Bir zamanlar düşlere, kadere kismete, Tanrıya inanmayan sen değil miydin? Kocakarıların 'kâfir!' diye beddua ettikleri kişi sen değil miydin?”(Aytmatov, 1993:107) diyen Caydar, Tanabay'da gördüğü değişiklik karşısında hem sevinir hem de şaşırır.

Birgün eski dostu Çora ile muhabbet eden Tanabay, yaşadıkları eski günleri yâd eder. O günlerin çok güzel olduğunu herkesin eşit hayat şartlarını yaşadığını söyler. Şimdi ise zamanın değiştiğini ve gençliği anlayamadığından bahseder. Çora'ya oğlunun yatılı okulda okuduğunu, derslerinin kötü olmamasına rağmen müdürü için bol bol kımız getirmesini istediğini söyler. Yazar Tanabay'ı

konuşturarak lk değer olması gereken gençliğin, nasıl karşı değer aktarları geliştirdiklerini göstermeye çalışır. Tanabay kendi gençliğinden örnek vererek konuşmasına devam eder. Eskiden Bir Rus’un yanında çalışırken o Rus’un kendisini kiliseye götürdüğünü ve orada ilahi söyleyen çocukların hepsinin aynı tarzda ve hep aynı şekilde ilahiyi okuduklarını söyler. şimdi ise kendi çocukları da ne acı ki Ruslar gibi olmuşlardı. Yani kendileri olmaktan çıkıp devrimin istediği gibi mankurtlaşmışlardır. *“Yok, benim söylemek istediğim o değil, tamam şarkı söylemek, nara atmak zamanımız geçti. Bir yırlarımızı yırladık, türkülerimizi söyledik, peki, bugünün gençlerine ne oluyor? Oğlumu görmek için yatılı okula gittim. Büyüyünce adam olacak mı, nasıl bir adam olacak bilemiyorum. Daha şimdiden öğrenmiş büyüklerine, başkana yaltaklanmayı. Bana: "Okul müdürüne sık sık kımız getir baba" dedi. Niye getirecekmişim? Aslında kötü bir ğrenci de değil, iyi okuyor. Öyleyse niçin istiyor kımız getirmemi? Nasıl konuştuklarını bir görseydin! Ben ocukken Aleksandrovka'da Efremov adında bir Rus'un yanında çalışıyorum. O Rus beni bir "Kızıl yumurta bayramında"(Paskalya) kiliseye götürmüştü. Bugün bizim çocuklarımız sahneye çıkıyor, şarkı söylüyorlar. Tıpkı o kilisedeki ilahileri söyleyenler gibi, ellerini hazır-ol durumda yanlarına yapıştırıyorlar. Suratları asık, söylediklerinin hepsi birbirine benziyor, bir söylediklerini bin kere söylüyorlar sanki... Anlamıyorum, hoşuma da gitmiyor. Zaten bugünlerde anlamadığım çok şey var. Baş başa oturup dertleşmek istiyordum seninle... Ben çok gerilerde kaldım galiba, hiçbir şey anlamıyorum bu olanlardan... “(Aytmatov, 1993:117) diyen Tanabay, geçmiş ile yaşadığını günü karşılaştırır.*

Koyun yetiştiriciliği işinde Tanabay’a vaat edilen iki yardımcı sözünü kolhoz başkanı İbrahim çeşitli nedenler ne sürerek reddeder. Yazar, İbrahim’in ileri

sürdüğü gerekçeleri sıralarken artık gençlerin çobanlık yapmak istememelerini, kiminin ise yatılı okulda okuduklarından bu işi yapamayacaklarını sıralar. Sovyet Rusya'nın içinde bulunduğu çıkmazı anlatmaya çalışan yazar, ihtiyaçları varken koyunun yetiştiriciliği yapmayıp daha modern yaşayacaklar diye gençlerin şehirlere göç etmelerini eleştirir. Sanayinin tek başına karın doyurmadığını, onu destekleyen kurumların da devam etmesi gerektiğini okuyucusuna düşündürür. *“Gençler okuyor, okumayanlar ise koyun sözünü ü duymak bile istemiyorlar. Hepsi şehre gidiyor, demiryollarında, hatta daha uzak yerlere gidip çalışıyorlar. Ben de ne yapacağımı şaşırdım.”* (Aytmatov, 1993:128) diyen İbrahim, Tanabay'a çaresizliğini anlatır.

Koyunlar, kuzulamaya başlayınca, doğan ilk kuzuyu dölbaşı olarak ilan eden Tanabay, atalarından öğrendiği kadarıyla dölbaşidan sonra doğacak kuzuların hayırlı olması için dua eder. *“- Hoşgeldin kuzucuk, demek acelen vardı, gel gör öyleyse aydınlık dünyayı! Dedi, Tanabay. Doğuşun kutlu olsun dölbaşı! Senin gibi birçok kuzumuz olsun, o kadar çok olsun ki toprak görünmesin. Melemeler kulağımızı doldursun ve hepsi yaşasın...”*

Tanabay kuzuyu başının üzerinde dolandırdı: "Ey koruyucu Çoban Ata, koyunların koruyucu ruhu! İşte sürünün ilk kuzusu! Onu kolla, bütün kuzuları kolla! Biz çobanları da kolla!..."

Onları çepeçevre dağlar sarıyordu ve dağlar kımıldamadan, suskun, öylece duruyorlardı.

Tanabay kuzuyu koynuna alıp kürklü paltosunun içine yerleştirdi.” (Aytmatov, 1993:136) Yazar, kahramanı Tanabay'a dua ettirerek kültür aktarlığı yaptırır.

Yazar, Tanabay'ın nasıl komsomol olduğunu anlatırken Onu komsomol olmaya iten sebepleri sıralar. Bunların içinde; yakın akrabalarının abisi ve kendisini kandırarak boğaz tokluğuna çalıştırmasını, Kırgızların Kırgız olanlara merhametli davranmaması, Rusların daha hakkaniyetli davranması gibi sebepler, Tanabay'ı komünist olmaya iten sebepler olarak gösterilir. Tanabay, o kadar eskilerden nefret eder ki yerine yenilerini kurabilmek adına hepsinin kökünden sökülmesi gerektiğine inanır. *“Bir zaman, ta çocukken koyun güdüyordu. Ağası Kulıbay ile birlikte, uzaktan akrabaları olan bir zenginin koyunlarını güdüyorlardı. Aradan ancak bir yıl geçtikten sonra sadece karın tokluğuna çalıştıklarını anladılar. O zengin mal sahibi onları aldatmıştı. Ağabeyi ile birlikte söylendiler, yakındılar ama onları dinleyen olmadı. Paralarını alamadılar. Bunun üzerine iki zavallı, kendi ufak tefek eşyalarını koydukları torbayı omuzlarına atmış, burunlarını çeke çeke gitmişlerdi. Tanabay ayrılırken zengin adama: "Hele bir büyüyeyim de gösteririm sana!" demişti. Kulıbay ağzını bile açmamıştı. O Tanabay'dan beş yaş daha büyüktü. O zengini böyle korkutamayacaklarını biliyordu. "Ben zengin olursam çobanın hakkını yemem" demişti kendi kendine. Toprak ve sürü sahibi olmayı, ağa olmayı o zaman koymuştu kafasına. O yıl ikisinin yolları ayrıldı. Kulıbay başka bir ağanın çobanı oldu. Tanabay ise Aleksandrovka'da Efremov adında bir Rus'un yanında ırgat olarak çalışmaya başladı. Bu Efremov, zengin bir çiftçi değildi. Buğday ektiği bir tarlası, iki öküzü, iki atı vardı. Buğdayı Evliya-Ata kasabasındaki değirmene götürdü. Sabah eritenden akşam karardığına kadar o da bir ırgat gibi çalışırdı. Tanabay'ın asıl işi onun öküzlerine ve atlarına bakmaktı. Efremov sert bir adamdı ama âdil idi. Hak yemiyordu. O devirde yoksul Kırgızlar, kendilerinden olan ağalardan memnun olmadıkları için Rus ağaların yanında çalışmayı yeğ tutarlardı.*

Tanabay Rusçayı o zaman öğrendi. Araba da sürüyordu artık? Evliya-Ata kasabasına gide gele, görgüsünü arttırdı ve gözü açıldı. Bundan sonra devrim yapıldı. Her şey altüst oldu. Tanabayların günü de böylece doğmuştu. Tanabay köyüne dönüp yerleşti. Yeni, bambaşka bir hayat başlamıştı. Bu yenilik Tanabay'ın başım döndürüyor, onu coşkulara gömüyor, sürükleyip götürüyordu. Gün Tanabay'ın günüydü artık. Her şeye birden kavuştu: Toprak, erkinlik, halk, hukuk... her şeye. Tanabay "Irgatlar ve Yoksul Köylüler Komitesi"ne üye seçildi. Çora ile işte o zamanlar karşılaşp tanıştılar. Çora okumuş, kültürlü bir adamdı. Gençlere okumayı öğretiyor, onları bilgilendirmeye çalışıyordu. Tanabay daöğrenmek, bilgilenmek zorundaydı. Ne de olsa artık Irgatlar Komitesinin üyesiydi. Sonra bir komsomol hüccresine katıldı. Burada da Çora ile beraber çalıştılar. Partiye de beraber girdiler. Yoksullar yükseliyor, işler nida ilerliyordu. Kolektifleştirme başladığı zaman Tanabay kollarını sıvadı, canla-başla çalıştı. Köylülerin yeni hayata geçişleri için bu uğurda toprak, hayvan, emek ve büyük ideal., her şeye ortak olmak için Tanabay çalışmayacaktı da kim çalışacaktı? Gözleri çıksındı kulakların (toprak sahiplerinin). Yok olsunlardı ! Her şey bir anda ve çabuk çabuk olmalıydı. Tanabay bütün gün at üstünde dolaşpıyor, gece toplantılarına, konuşmalara katılıyordu. Zenginler, mollalar, toprak sahipleri, zararlı otlar gibi köklerinden sökölüp atılıyordu. Yeni, yepyeni fikirlerin kök salması için temizlemek gerekiyordu.”(AytmatoV, 1993:154- 155)

Yazar, okuyucuya Tanabay'ın haksız yere devrime katılmadığını ispatlamaya çalışırken diğcr taraftan da devrimi gerçekleştirmek adına ne gibi yanlışlara düşüklerini gözler önüne sermeye çalışır.

Tanabay, kendi geçmişine yaptığı yolculuktan en çok kolhozların güçlenmeye başladığı günleri yâd etmek ister. Kendisine göre o zamanlar devrimin meyvelerini

vermeye başladığı günlerdir. “Kızıl başörtülü emekçi kız” şarkısını, kolhozun ilk kamyonunu unutamaz. Kolhozun başarısını kendi başarısı olarak düşünür.

Daha sonradan yaşamış olduğu olaylar, Tanabay’ın devrime olan inancını kırar. Kolhozun kuzulayan koyunlar için gerekli şartlar oluşturulmaması, yiyecek kıtlığı, hava koşulları, hayvanların telef olmasına sebep olur. Üstüne üstlük merkezden koroyu denetlemek için gelen Segizbayev, bütün yaşananların sorumlusu olarak Tanabay’ı gösterir ve onu iyi bir komünist olmamakla suçlar. Ayrıca kolhozun mallarına isteyerek zarar verdiği için de hapse atılması gerektiğini söyler. Segizbayev, tam bir karşı değer aktarıdır. Koroda yaşananların sorumlusu, kolhoz yöneticileri ve hükümetken, devrime kendini feda eden Tanabay’ı suçlanır. Tanabay da bu haksızlık karşısında daha fazla susmayarak Segizbayev ve Çora’yı kovar. Tanabay’a göre Segizbayev ve onun gibiler, hiçbir şey üretmeden lüks içinde emekçilerin dişleriyle tırnaklarıyla var etmeye çalıştıklarını kullanarak deri ceket giyen kendini bilmezlerdir. *“Aradığı suçluyu bulmuş olmanın sevinciyle ve bu küstah çobana haddini bildirmek, onu doğduğuna pişman etmek için, üzengiler üzerinde doğruldu. Önce Çora’ya bağırdı:*

- Siz burada ne yapıyorsunuz? Adamların verdikleri sözleri bile bilmiyorlar. Planı baltalayan, malların kırılmasına sebep olanlar bunlar işte! Bugüne kadar ne yaptınız burada? Komünistleri, kendi örgütünün komünistlerini böyle mi eğitiyorsunuz? Bu ne biçim komünist? Sizden cevap istiyorum!

- Çora başını öne eğmiş, hiçbir şey söylemiyor, dizgin kayısıyla oynar gibi duruyordu. Çora’nın yerine Tanabay cevap verdi:

- Ben nasılsam nasılım. Olduğum gibiyim.

- Evet, evet öylesin! Kolhoz malına isteyerek zarar veren bir halk düşmanısın! Senin gibilerinin partide işi yok! Senin yerin hapishane! Sosyalistlik yarışında önümüze engel çıkarıyorsun, bizi geri bırakmaya çalışıyorsun!

- Evet, benim yerim hapishane!”(Aytmatov, 1993:171)

Tanabay uğradığı haksızlık karşısında kendini kaybeder ve değer verdiği her şeye lanet okuyarak hıncını çıkarmaya çalışır. Yazar, kahramanı aracılığıyla aslında sosyalist devrimin insanı nasıl hemen harcayabileceğini, güdülen programın yanlış ellerde ne kadar çirkefleşeceğini göstermeye çalışır. “- Defol git başımdan! diye Tanabay onu eliyle itti. Lanet olsun verdiğim söze! Lanet olsun ömür boyu verdiğim emeklere! Hepsinin canı cehenneme! Defol git! Benim yerim hapishanedir! Sen bu deri ceketli yeni efendiyi niye getirdin buraya? Beni çileden çıkarması için mi? Beni hapse tıksın diye mi? Hadi bakalım, beni hapse tıksana it oğlu it!”(Aytmatov, 1993:172) diyerek Segizbayev ile Çora’yı kovar.Tanabay çektiği onca sıkıntıya rağmen geliip kendisinden hesap sorulmasına dayanamaz.

Tanabay, yargılanmak için gittiği parti komitesinde Segizbayev’in savunmasını dinler. Savunmasında Tanabay’ın kendisine ‘Deri ceketli yeni efendi’ dediğini ve kendisi adı altında partiye hakaret ettiğini söyler. Tanabay ise bütün suçlamalar altında kendini savaş meydanında ateş hattında kalmış zanneder. Hak etmediği suçlamalara maruz kalan Tanabay, mağdur insanın değer aktarlığını yapar. “Hayatimin aslı haline gelen çalışmam, ömür boyu çabalamam, emeklerim, baş dayanağım olan armanım (ülküm) ne oldu? Nereye gitti? Ölesiye-bitesiye çalışmamın sonunda, ola ola 'halk düşmanı' mı olacaktım? Bana böyle mi diyeceklerdi? Bir gün bana böyle diyeceklerine asla inanmazdım! Ben zavallı, yıkık-

dökük kora için, sürgüne tutulan, kırılıp giden kuzular için, talihsiz Bektay için dertlenip duruyorum. Bütün bunlar kimin umurunda? diye düşünüyordu. Segizbayev'in dili bir çekiç, her kelimesi de bir çivi idi. Çakıyor ha çakıyordu!..”(Aytmatov, 1993:178) diye düşünen Tanabay, hayal kırıklığına uğrar.

Tanabay, ikinci torununun doğumu için gittiği oğlunun evinde gelinin kendisine hakaret etmesini, törelere uymayan bir davranış sergileyerek kayınatasına karşı değer aktarlığı yapar. Tanabay, gelinin bu davranışlarına oğlunun hatırı için katlanır ve ülkü değer bir profil çizer.

Tanabay ile Gülsarı'nın dostlukları çok eski yıllara dayanır. Dostlukları gibi yaşantıları da paralellik gösterir. “ *Tanabay ile Gülsarı arasında oluşan aidiyet bilinci, insan ile onu kuşatan çevresi arasındaki ilişkinin açılımını içermektedir; Gülsarılaşan Tanabay ve Tanabaylaşan Gülsarı ile karşı karşıyayız. Birbirini ihlal etmeyen birlikteliklerin doğurduğu gizemli iletişim ağı, onları derin bir yapıda birbirine dönüştüren etkenlerin başında gelir.*”(Korkmaz 2004: 47) diyen Korkmaz, kader ağlarının da birbirleri üzerinden örüldüğünü anlatır.

Gülsarı, ömrünün son yürüyüşüne çıktığı Aleksandrovka yokuşunda, türlü eziyetlerle çekmeye çalıştığı arabanın ağırlığından yalpalamaya başlarken doğduktan hemen sonra annesinin yamacında, onun sütünü içerek ne kadar mutlu yaşadığını hatırlar. Anne kucağında yaşananlar ilerleyen yaşlarda hatırlandığında en mesut anlar olarak hatırlanır. Gülsarı da en mesut günlerini o günlerde yaşayarak annesini ülkü değer aktarı olarak görmemizi sağlar. “*Çok gerilerde kalan o güneşli yaz günlerini hatırladı. Yemyeşil çayırları, bayırları, yüksek dağları, düş kadar güzel o dünyayı... Hey güzel günler hey! Bir dağdan öbür dağa kışneyerek koşan aygır gibi, güneş ve*

ışınları gözünün önüne geliverdi. O Gülsarı denilen saf kuluncuk da, sanki yakalayacakmış gibi, güneş ışıklarını kovalardı. Sonra, kulaklarını kısarak gelen üyir1 aygırı daha fazla uzaklaşmasını engeller, onu geri çevirirdi. O günlerde yulkılar, göle yansıyan gölgeler gibi, ayakları yukarıda, gövdeleri aşağıda yürürlerdi sanki. Gülsan'nın uzun yeleli anası da ona sıcacık bir süt bulutu gibi görünürdü. Bu san kuluncuk, anasının bir süt bulutuna dönüşmesini nasıl da severdi! Memeleri ne kadar yumuşak, ne kadar dolgun, sütü nasıl da tatlıydı! Anasının sütü boldu ve kuluncuk süttten boğulacak kadar çok içerdi. Başını karnının altına sokup o sütü içmek, doyulmaz bir zevk, bir mutluluktan onun için. Ah ne güzeldi o günler! Anasının bir yudum sütünde, anası, kendisi, yeryüzü, gökyüzü, bütün dünya vardı. Karnı iyice doyardı da, yine de anasının memesini bırakmaz, biraz daha, bir yudum daha içerdi. Oh, ne tatlıydı anasının sütü!”(Aytmatov, 1993:45) Gülsarı, Aleksandrovka yokuşunu çıkmaya çalışırken yaşadığı eski güzel günlerle güç bulmaya çalışır.

Çora ölmeden önce oğlu Samansur ile Tanabay’a bir vasiyet bırakır. Vasiyeti her ikisi içinde kıymetli olan ‘ Parti Kartı’nı Tanabay’ın komiteye götürmesidir. Tanabay, bu kartı kutsal bir emanet gibi takdim edeceğini düşünürken komitedekiler bunu hiç önemsemezler. Tanabay onların böyle davranması karşısında hayal kırıklığı yaşar. Yazar, Tanabay, aracılığıyla Tanabay ve onun gibi düşünenler için partinin kutsal bir yere sahip olduğunu, geçen zamanla berber değer yargılarının da değiştiğini kahramanları aracılığıyla anlatmaya çalışır. Tanabay, parti kartını değerli bir şey taşır gibi koynunda taşırken, ondan sonraki nesil onu herhangi bir kâğıt parçası gibi tuttuğu kayıttan düşer.

Tanabay, yaşadığı olayların çıkmazından karısının kopuz eşliğinde söylediği ‘Karagül-Botam’ bozlağıyla çıkmaya çalışır. Kendisini efsanedeki yalnız, acılı

adama benzetir. Yazar, atalarının anlattığı bu efsanenin unutulmaması için Caydar aracılığıyla değer aktarlığı yapar. “...Çok, çok eski bir zamanda, yaşlı bir avcının yiğit bir oğlu varmış. Yaşlı avcı, genç oğluna avcılığın bütün hünerlerini, inceliklerini öğretmiş ve delikanlı avcılıkta babasını geçirmiş.. Attığı ok boşa gitmezmiş. Yerde kaçan, havada uçan hiçbir canlı kurtulamazmış onun okundan. Yakın dağlardaki bütün av hayvanlarını öldürmüş, gebe hayvanları isi, yeni doğmuş yavruları da, acımadan vurmuş. Genç avcı, Boz Geyik'in sürüsünü de kınp geçirmiş. Geride yalnız dişi Boz Geyikle onun yaşlı erkeği kalmış...

Boz Geyik genç avcıya, gözyaşları dökerek yalvarmış:

-Geyik soyunu kırıp tükettin. Soyumuzun tamamen yok olmaması için eşim Tav-Teke'yi sağ bırakmanı istiyorum. Bunun için yalvarıyorum sana. Onu vurma!"

Ama genç avcı onu dinlememiş. Nişan almış ve bir atışta Tav-Teke'yi de vurmuş. Vurulan Tav-Tekeyardan aşağı yuvarlanıp gitmiş. O zaman Boz Geyik, acıdan inin inin inlemiş. Sonra genç avcıya dönmüş:

-Hadi beni de vur, yüreğime nişan al, hiç kımıldamayacağım. Ama vuramayacaksın! Bu senin son atışın olacak, senin de sonun olacak!"

Genç avcı yaşlı geyiğin bunadığını, ne söylediğini bilmediğini düşünmüş ve gülmüş, nişan almış. Gerçekten kımıldamadan duruyormuş Boz Geyik. Oku fırlatmış. Ok, geyiğin ön ayağını sıyrıp geçmiş, onu sadece hafifçe yaralamış. Oysa bugüne kadar, genç avcının başına hiç böyle bir şey gelmemiş, hiçbir zaman attığı ok hedefinden şaşmamış.

-Gördün mü, demiş Boz Geyik, şimdi ben topal ayağımla kaçacağım, yakalayabilirsen yakala, vurabilirsen vur bakalım!

- Genç avcı yine gülmüş:

-Sen de kaçabilirsen kaç bakalım! Benden vebal gitti. Yakaladığım zaman kafanı koparacağım seni bunak hayvan!

Topal Boz Geyik kaçmaya başlamış. Genç avcı da peşine düşmüş. Dağ-taş, dere-tepe, kar-buz.. bir kovalamaca başlamış. Geyik kaçmış, avcı kovalamış ve kovalamaca günlerce sürmüş. Genç avcı topal geyiği yakalayamıyor-muş. Yayını düşürmüştü, üstü başı parça parça olmuş. Boz Geyiğin onu dik kayalara sürüklediğini fark etmemiş.. Öyle bir yere gelmiş ki, oradan ne aşağı gidebilir, ne yukarı çıkabilirmiş. Ne sağa gidecek yol varmış ne sola. Gelip durduğu yerden hiçbir tarafa adım atamaz, hiçbir yana gidemez durumda kalmış.

Boz Geyik onu orada bırakmış ve gitmeden önce de şöyle demiş:

-Artık buradan hiçbir yere gidemeyeceksin! Hiçbir kimse de seni kurtaramayacak! Soyumu kırıp yok ederek beni nasıl dayanılmaz acılar içinde bırakmışsan, senin baban da, yüreğini parçalaya parçalaya, dağlar taşlar arasında koşa koşa, öyle acılar içinde ağlasın! Bunu diliyorum. Kargışlarım tutsun seni Karagül, Kargışlarım tutsun! Lanet sana!

Boz Geyik böyle lanet okuduktan sonra, kayadan kayaya, dağdan dağa sekerek, ağlaya ağlaya gitmiş...

Kurtar bu işkenceden! Hadi baba, çek okunu! Kurtar beni bu acıdan. Yalvarırım, öldür de kurtar beni!..

Zavallı baba ne yapsın? Çığlık çığlık inletmiş dağlan. Oraya koşmuş, buraya koşmuş.. Ama hiçbir çare yokmuş oğlunu kurtarmak için. Oğlu acılar içinde inleyerek yalvarıyormuş:

-Haydi baba, vur beni! Daha fazla acı çekmek istemiyorsan, bana acıyorsan, elini çabuk tut! Vur beni! Vur beni! Sonra da yıka ve göm!

Onun yalvarışı ve o hali, zavallı babanın yüreğini yolup yolup koparıyor, parça parça ediyormuş. Ama eli varmıyor, oğlunu kendi eliyle öldürmeye gönlü razı olmuyormuş. Akşama kadar karar verememiş. Sonunda, güneş batmak üzereyken, kalkmış, nişan almış ve vurmuş oğlunu.. Sonra da okunu taşlara vurarak parçalamış. Gidip yere düşen cesedin üzerine kapanmış ve başlamış bozlamaya:

Seni ben öldürdüm, Karagül botam!

Yalnızım, kendimi soldurdum botam!

Felek beni böyle kargadı botam,

Kader beni böyle arbadı botam!

Avcılığı sana öğrettim botam,

Sen de yüreğimi kül ettin botam!

Ciğerimi yoldun, kanattın botam!

Yaradılanlan yok ettin botam,

Neslini kuruttun, tükettin botam!

Bu eleme beni sen attın botam!

Seni ellerimle öldürdüm botam,

Yalnızım, kendimi soldurdum botam!

Tanabay keçe çadırın dışında, koytaşın üzerinde oturmuş, ses çıkarmadan, kımıldamadan, bozlağı dinliyordu. Ta eski çağlardan kalan bu Kırgız ağıtını dinledikçe içindeki sızı daha da arttı.”(2 Aytmatov, 1993: 11-12-13-14) Yazar, Caydar’ın söylediği bu türkü aracılığı ile türkünün geçtiği dönem ile yaşanan zaman arsında değer aktarımı yaşatır.

2.2.3.2. Çora

Yazar, Çora’nın ölüm merasimini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Böylece okuyucularına gelenek ve görenek aktarlığı yapar. Cenaze evinde yani Çora’nın evinde, yakın boylardan Kazakları, eşi, dostu, akrabayı birleştirerek ölünün arkasından ağıtlar döktürür. Ardından cenaze namazı kıldırır, tabutu ellerde taşır ve tabutu mezara yakın dostları ve akrabaları indirir. Cenaze yemeği yedirerek, görenekleri aktarır.

2.2.3.3. Caydar

Tanabay’ı hayat mücadelesinde yalnız bırakmayan kimi zaman eşi kimi zaman iş arkadaşı olarak ona destek veren kadın tiplemesidir. Koyun yetiştiriciliği yaptıkları zor zamanlarda da devrimin adamlarının hakları olmadığı halde Gülsarı’yı götürmeye geldiklerinde de kocasının, devrimin adamlarına isyan etmesini

engellemeye çalışır. Devletine bağlı, onu sorgulamayan ülkü değer bir kadındır.
“*Sen ... Sen niçin ?.. Niçin verdin atı? Diye sordu soluk soluğa.*

- *Pekala tamam. Önce kollarını indir bakalım! Dedi, Caydar her zaman ki serinkanlılığı ile. Şimdi beni iyi dinle: Gülsarı senin kendi malın mı? Kendinin olan, sana özel olan neyin var? Bizde olan her şey kolhoza ait. Bizim halimiz, hayatımız böyle... Yorga da kolhozun. Kim yönetiyor kolhozu? Başkan... Başkan ne derse o olur.”*(Aytmatov, 1993:88) diyen Caydar, Tanabay’a sosyalist devlet yapısı gereği hiçbir malın, eşyanın, sahibi olmadıklarını hatırlatır.

Caydar kocasının haksız olduğunu bildiği zamanlarda bile ona destek çıkmayı ihmal etmez. Bir kadını en fazla inciten olay kocasının kendisini aldatması düşüncesidir. Caydar hem bunu hissetmiş hem de bunu gözlemlemiştir. Fırtınanın yaşandığı gece kocasını yatak haliyle atın üzerinde uygunsuz olarak görse de başkalarının onu o şekilde görmelerini engelleyerek evin içindeki sırrın evin içinde kalmasını sağlamıştır. “*Gece boyu koştuktan canı çıkan yorganın üstünde, ıslak fanilesi, şapkasız başı ve asık suratıyla, pek perişan, acınacak bir durumdaydı.*

Karısıyla böyle karşılaştılar. Birbirlerine tek söz etmediler. Yalnız çocuk atları getirmek için vadiye inince, karısı yumuşak sesle:

- *Giyinmeye de mi vakit bulamadın? Talihin yokmuş! Çizmenle pantolonunun ayağında olmasına şükür. Hiç Utanmıyor musun? Artık genç de değilsin. Çocuklar boyuna yetişti! Sen ise...*

Tanabay hiçbir şey demedi....

Tanabay’a dönüp yavaş sesle:

-Sen burada kal, dedi, yiyecek ve giyecek bir şeyler getireyim. Bu halinle insanlara görünmen hiç de iyi olmaz değil mi?”(Aytmatov, 1993: 74) diyen Caydar, kocasının yaptığı hatayı örtbas etmeye çalışarak ülkü değer aktarlığı yapar.

Caydar, aynı zamanda Türk yaşantısında önemli yere sahip olan kopuz çalgısını da iyi çalar. Devrimin adamları, Gülsarı’yı kocasının elinden aldıktan sonra onu teselli etmek için kopuz çalıp ağıt söyler. “ Caydar şankopuzunu (demir kopuzunu) eline aldı. Kopuzunu, nefesini ayarladıktan sonra, göçebe atalarının şanlı geçmişinden kalan o yanık bozlağı çalıp söylemeye başladı: Bu küçük beyaz botasını (yavrusunu) yitiren ak devenin yakarışı, ağıdı, bozlağı idi. Ana deve bütün gün kırlarda dolaşarak, bozlaya bozlaya yavrusunu arıyordu. Artık akşam üzerleri botasını yar kıyısında gezdirmeyeceğini, şafak sökerken onunla otlamaya çıkmayacağını, beraber otlayamayacaklarını, kumlar üzerinde beraber yürüyemeyeceklerini, bir daha ona ak sütünü emziremeyeceğini söylüyordu gözyaşları içinde: “ Neredesin kara gözlü botacığım? Ses ver bana! Damla damla süt akıyordu memelerinden! Sıcacık süt süzülüp akıyor... Neredesin? Ses ver bana! Memelerinden ananın ak sütü akıp süzülüyor...”(Aytmatov, 1993: 89) Caydar böylece atalarını yâd eder ve kültür aktarlığı yapar.

Caydar, gelininden memnun olmasa da bunu oğluna söylemeyerek yapıcı bir insan olduğunu kanıtlar ve ülkü değer aktarlığı yapar.

2.2.3.4. Bibican

Tanabay, yılıkıcılığa başladıktan sonra denetim kuruluna seçilir ve bu yüzden köye sık sık gitmek zorunda kalır. Bu gidiş gelişlerde aklını başından alan Bibican’ı görüp ona âşık olur. Bibican kocasını savaşta kaybetmiş dul bir kadındır. Tanabay

Bibican'ın kendisine karşı hislerini atı Gülsarı aracılığıyla anlar. Yasak ilişki yaşamaya başlayan ikilinin ilişkisi çok fazla sürmez. Akşamlarını vaktini Bibican'ın evinde geçiren Tanabay, atı Gülsarı'yı bahçeye bağlar. Bir gece ansızın fırtına kopar. Gülsarı, huysuzlanır bunun üzerine ipini koparmaya çalışırken Tanabay içlikleriyle dışarı fırlar. Yılıya varmak için yola çıkarlar. Bu olay Tanabay ve Bibican'ın son buluşması olur. Tanabay yıllar geçse de Bibican'ı asla unutamaz.

Yazar, Tanabay'ı bu yasak ilişkisinde rezil eder. Karısı Çaydar'a kıyafetleri uygunsuz şekilde yakalatarak bu ilişkinin daha fazla sürmesini engeller. Çünkü yazarın kadınları daha çok Anadolu kadınları olarak karşımıza çıkar. Namusuna düşkün, iffeti için yaşayan işinde gücünde olan kadınlardır.

2.2.3.5. Diğer değer aktarları

Yazar, roman kahramanı Çora sayesinde “Zaman” kavramını sorgular. Zaman kavramı ile birlikte Çora'nın yaşantısını ve ölüme yaklaştığını hisseden birinin Dünya'yı anlamlandırmaya çalışmasını ele alır. Çora iyi niyetli, eğitim görmüş hakiki komünistlerdendir. Onun amacı sadece, hep beraber mutlu ve huzurlu yarınlar yakalamaktır. Çora, devrimin diğer patronları gibi davranmaz. Vicdanlı biridir. Yani devrim Çora'yı mankurtlaştıramamıştır. *“Çora adamların gelmelerini beklerken zaman hiç beklemiyor, damla damla akıp gidiyordu. Geçen her saniye, Çora'nın acılarıyla, sızılarla geçen ömrünü de damla damla tüketiyor ve Çora, ancak bunca yıl sonra, bu son saatlerinde anlıyordu hayatın değerini. Durup dinlenmeden, her derdi sinesine çekerek ve üstesinden gelmek için çalışarak geçirmişti yıllarını. Ve bunca zamanın nasıl geçip gittiğini anlayamamıştı. Armanı (gerçekleştirmek istediği ülküsü) büyüktü, çoktu, ama bunların pek çoğunu başaramamıştı. Kıvrım kıvrım sarp*

yollardan gitmek zorunda kalmıştı. Çıkmaza saplanıp başka yola geçtiği de olmuştu. Ama işin güçlüğü hiçbir zaman yıldırmamıştı, onu. Onu yıldırmayan güç, işte şimdi yakasına sımsıkı yapışmışa. Sapacağı, kaçacağı başka yol yoktu artık. Dönüşü olmayan bir sona geliyordu. Sonunda böyle olacağını önceden bilseydi, şimdi herkesin yüzüne daha korkusuz bakabilirdi belki... Zaman kötüydü. Acımasız zaman tıp tıp damlıyordu. Nerede kalmışlardı çağırdığı insanlar? Niye gecikiyorlardı? Çok uzakta değillerdi ki!..”(Aytmatov, 1993:190) bu sözler Çora'nın son sözleri olur.

Devrin muhasebesinin yapıldığı bu romanda çok güzel düşüncelerle çıkılan yolda yapılan yanlışlar kaleme alınmıştır. İnsan faktörünün dikkate alınmaması, dünya hırsı, geçmişin yok sayılıp yeni başlangıçların yapılmaya çalışılması, ülkü değerler ile karşı değerlerin çatışmasına sebep olmuştur.

2.3. BEYAZ GEMİ

2.3.1. Özet

San-Taş vadisinin içinde yer alan orman bakımevinde herkesten çok çalışan, her işe koşan orman işçisi Mümin dede, ismi bile belli olmayan torunu (çocuk) ve çocuklarını kaybettikten sonra Mümin dedeyle evlenmek zorunda kalan nine, kısır olduğu için kocası tarafından sürekli tartaklanan çocuğun teyzesi Büke teyze ve her şeyin sahibi olduğuna inanan devrin adamı, orman köyünün yöneticisi ahlaksız, huysuz, içkici Urazkul, yardımcı işçi Seyit Ahmet, karısı Gülcemal ve küçük kızları ile hep beraber yaşarlar.

Anne ve babası tarafından orman köyüne, dedesine terk edilen çocuk, burada kendisine ait bir dünya kurar. Köyde oynayabileceği başka çocuk olmadığından günlerini kendine kurduğu hayal dünyasında yaşayarak geçirir. Onun için her gördüğü kayanın, bitkinin, çiçeğin ayrı ayrı birer adı ve özelliği vardır. Çocuk yaz aylarında vaktinin çoğunu Muhafız dağı denilen dağda, elinde dürbünüyle ya etrafı izleyerek onlara canlılık kazandırır ya da dedesinin boğulmasın diye set çektiği Issık Göl de serinleyerek geçirir. Yine böyle bir gün Muhafız Dağı'ndan etrafı izlerken Dükkân-kamyon ismini verdikleri kamyonun tozu dumana katarak geldiğini görür. Her zaman yaptığı gibi köyde yaşayanlara kamyonun geldiğini koşarak o haber verir. Hayatlarında değişikliğe rastlamayan bakımevinin kadınları; nine, Büke teyze ve Gülcemal, hemen avluda belirirler. Dükkân- kamyonun içindeki eşyaları alt üst ederler. Ancak içlerinden sadece Uruzkul'un karısı Büke teyze, birkaç parça bir şey ve kocası için iki şişe votka alır. Dükkân- kamyonun sahibi, istediği satışı yapamadığından oradakilere sitem eder. Bu arada yanında bulunan ve Mümin

dedenin torunu olduğunu öğrendiği çocuğa iki avuç şeker verir. Köyden ayrılacakken Mümin dede yanlarına gelir. Satış yapamayan Dükkân- Kamyonun sahibi bu sefer de ona satış yapmak ister ve okula başlayacak olan torunu çocuk için bir çanta almasını önerir. Parası olmayan Mümin Dede ne zamandan beridir cebinde sakladığı, ihtiyaç olur diye sakladığı parayla torununa naylon bir çanta alır.

Sonbaharda okula başlayacağından çocuk çantaya çok sevinir. Heyecanını paylaşmak için önce Büke teyzesine gider, ardından tarlada çalışan Seyit Ahmet'in yanına gider. Seyit Ahmet çocuğa, köyde okul olmadığını ve okula nasıl gideceğini sorar. Çocuk ise her gün dedesinin kendisini sabah atıyla götürüp akşam gelip alacağını söyler. Seyit Ahmet bu işin zor olduğunu, hatta dedesinin bu kadar yolu gidip geleceğine kendisiyle okul okuması gerektiğini söyler. Seyit Ahmet'in kendileriyle dalga geçmesine kızan çocuk çantasıyla konuşa konuşa evin yolunu tutar. Yolda yağız atıyla Uruzkul'un geldiğini görür ve sevincini onunla da paylaşmak ister. Uruzkul ise yine sarhoş olduğundan onu tersler. Çocuğu görünce aklına kendi çocuksuzluğu gelir ve daha da hiddetlenerek onu yanından kovalar.

Çocuk, bu seferde çantasına Muhafız Dağı adı verilen dağı göstermek ister. Dürbününü ve çantasını alan çocuk dağa çıkar. Dağ yüksek olduğundan dürbünüyle gözünün alabildiğı her yeri görür. Hatta Issık Gölü, Issık Gölün içindeki “Beyaz Gemi”yi, okulunu bile görür. Diğer taraftan dürbünüyle gölün kenarındaki kesilmesi yasak olan çam ağaçlarını, orman bakım evlerini, kendince isimlendirdiğı ‘Deve, kurt, eyer, tank...’ taşları da görür. Dürbünüyle bakarken kendi evlerinin avlusuna gözü takılan çocuk orada hiç de hoş olmayan olayların yaşandığını fark eder. Bağlamayı unuttuğu dananın ninesinin asılı olan elbiselerini çiğnediğini görür. Elinden bir şey gelmez şekilde olayları sessiz film izler gibi takip eder. Ninenin

öfkesi geçmeden Büke teyzenin avluya çıkması, fitili ateşler. Büke teyzenin hareketlerinden kendisini koruduğunu ninenin ise daha da hiddetlenip ağza alınmayacak bir sürü lafı birbirine sarf ettiklerini anlar. Bütün bu yaşananlardan sonra akşam olmasına rağmen eve dönmekte tereddüt eden çocuk, etrafı izlerken Issık Gölde beyaz gemiyi ilk gördüğü anı hatırlar. Beyaz geminin güzelliği karşısında nutku tutulur. Babasının Issık Göl'de gemide çalıştığını duyduğu için onun da bu beyaz gemide çalıştığını kanaat getirir. Bir gün Mümin dedesinin Büke teyzesi ve ninesiyle konuşurken annesinin babasından ayrıldıktan sonra şehre gidip orada dokuma işçiliği fabrikasında çalıştığını, başka biriyle evlenip iki kızı olduğunu, daha büyük bir eve taşındığında çocuğu da yanına alacağını söylediğini duyar. Babasının ise yeniden evlenip iki ya da üç çocuğunun olduğunu ve bir gemide çalıştığını, artık içki içmediğini, dedesinin nineye ve teyzesine anlatırken duyar. Sonra birden 'Beyaz Geminin' uzaklaştığını görür ve kendisini, balık adam olarak gemiye doğru süzüldüğünü, babasının ağ atarak onu yakalayıp gemiye aldığını, kendisinin eski haline geri döndüğünü düşünerek, babasına yaşadığı yeri, herkesi ve her şeyi anlatacağını hayal eder. Mümin dedeye neden Hamarat Mümin dendiğini, teyzesinin kocası Urazkul amcanın, dedesine nasıl bağırdığını, çocuğu olmadığı için içki içip içip Büke teyzeyi nasıl dövdüğünü, ninesinin gerçek ninesi olmadığını bir yabancı olduğunu, kendisinin ise dedesi ile yaşadığı bu yerlerde yabancı olmadığını anlatır. Özellikle kışın buralarda pek fazla iş olmadığını, kışları Büke teyze ile Urazkul amcanın çocukları olsun diye şehre doktora gittiklerini, kış gecelerinde dedesinin kendisine masallar anlattığından da bahseder. Babasına dedesinin anlattığı ve gerçek olduğunu söylediği “ Geyik Ana” masalını bilip bilmediğini sorar.

Çocuğun bu hayalleri çok fazla sürmez, beyaz geminin ortadan kaybolmasıyla hayalleri de son bulur.

Muhafız Dağından çantasıyla eve dönen çocuk, bakımevindeki sessizliği görünce Urzakul'un yine içip Büke teyzesini kısır diye dövdüğünü anlar. Mümin dedesinin ise yine bu olaylara şahit olmuş elinden bir şey gelmeyerek olanları sessiz sessiz izlemiş olduğunu düşünür. İşin en acısı her defasında Urzakul, hiçbir şey yapmamış gibi karşılanır ve affedilir. Çocuk bütün bu olaylardan ötürü dedesinin neşesi olmadığını düşünür ve dedesinden dinlemekten hoşlandığı halde 'Geyik Ana' masalını, bu sefer kendisi çantasına anlatır:

Efsaneye göre, Enesay ırmağı kenarında yaşayan halklar sürekli olarak birbirleriyle kavga ederler. Kim daha fazla mal ve ganimet elde ederse savaşın galibi de o olurmuş. Sürekli böyle savaşan halklar sadece cenaze törenlerinde birbirlerine saygı gösterip savaşırmazlarmış. Ancak bu kural Kırgız hükümdarlarının ölüm merasiminde bozulur ve Kırgızlar bozguna uğrarlar. Bozgundan sadece biri kız biri erkek iki çocuk sağ kalır. Kırgızların soyunu kurutmayı düşünen hükümdar, onların öldürülmesi için bir topal kadına görevlendirir. Kadın, çocukları Enesay nehrine atacakken geyik ana gelir ve kendi ikiz yavrularının insanlar tarafından öldürüldüğünü söyleyerek bu yavruları kendisinin büyütmek istediğini söyler. Koca karı geyik anaya iyi düşünmesi gerektiğini çünkü bunların da birer insan yavrusu olduğunu, büyüdüklerinde yine kendi yavrularını öldüreceğini söyler. Geyik ana ise, bu insancıkların artık kendi yavrusu olduğunu söyleyerek bunu yapmayacaklarını ileri sürer ve onları uzak diyarlara götürür. Geyik ana onları Issık Göl civarına götürerek orada büyütür, yetiştirir, dağlara çekilir. Ama ne zaman ihtiyaçları olur, onu çağırırlarsa Geyik Ana yanlarına gelir ve yardım eder. İki genç evlenirler, Çocuk

sahibi olacakken Geyik Ana onlara bir beşik getirir ve soyların çoğalması için dua eder. Soyları ve malları artan Kırgızlar, geyik ananın kendileri için yaptıklarını unuturlar. Atalarına sevgi ve hürmet gösterisi olsun diye öldürdükleri geyiklerin boynuzlarını atarının mezarlarına dikmeye başlarlar. Geyik ana ise yaşananlardan sonra artık buralarda barınamayacaklarını anlar ve yavrularıyla Issık Gölde göç etmek zorunda kalırlar. Issık Göllüler ise o günden sonra geyikleri sadece masallarda anlatılanlar kadarıyla tanırlar.

Çocuk, yaz mevsimini bazen Issık Gölde yüzerek, bazen de Muhafız Dağına çıkarak etrafı ve beyaz gemiyi gözetleyerek geçirir. Güz mevsimi geldiğinde ise Mümin dede köyde okul olmadığından çocuğu her sabah yakın köydeki okula “Cüceler Okuluna” atıyla götürür ve getirir. Urazkul, ise yaz aylarını bol bol vaat ederek ve davetlerde geçirir. Hiç hoşlanmadığı güz mevsimi geldiğinde ise verdiği sözleri tutma yani çam tomruklarını kesme vakti gelir. Yasak olmasına rağmen çam tomruğunun kesilip dağdan aşağıya indirilmesi ve verilecek kişinin gönderdiği römorka yüklenmesi gerekirdi. Urazkul bir taraftan tomruğu nasıl indireceğini düşünürken diğer taraftan da kimseye yakalanmadan tomruğu yeni sahibine nasıl ulaştırılacağını düşünür. İşte o an bütün bunları geride bırakıp şehirde refah içinde yaşamayı hayal eder. Bir şarkıcıyla evlendiğini, çocuğunun olduğunu, iyi bir gelirinin olduğunu düşler. Bir sene önce başına gelenleri düşünür; kendi soylarından olan bir Buğulu’ya kuzu karşılığında çam tomruğu sözü verdiği, sonbahar geldiğinde ise üşendiğinden dağlardan çam tomruğu indirmek yerine öylesine bir tomruk verdiğini hatırlar. Buğulu ise bunu beğenmez ve onu yetkili makama şikâyet eder. Güç bela kurtulduğu bu işten sonra Geyik Ana efsanesinin çok eskilerde kaldığını akrabaların birbirini korumadığını düşünür. Aslında bir daha yapmayacağına kendi

kendine söz verdiği kaçak tomruk işini tekrar yapar. Oldukça zor olan bu işi, Seyit Ahmet köyde yetiştirdiği patatesleri satmak için köye gittiğinden, Mümin dede ile yapmak zorunda kalır. Mümin dede ile dağın yukarılarına kadar giderler ve bir çam tomruğu keserler. Çam tomruğunu Urazkul'un atına bağlarlar. Urazkul, kesilen tomruğun kimse tarafından görülmemesi için dağın daha dik yamacından tomruğu indirmeyi tercih eder. Tomruk ağır olduğundan onu zapt etmekte güçlük çekerler. Mümin dede elindeki sopayla tomruğa müdahale etmeye çalışırken tomruk ellerinden kayar ve at yere yuvarlanır. Urazkul ise yamaçtan aşağıya doğru yuvarlanmaya başlar. Urazkul bir yerlerden tutunup çıkmaya çalışırken o anda gürültüsünden korkan boynuzlu hayvanlar, kaçışmaya başlarlar. Mümin dede ise masallarda yaşattığı maralları karşısında görünce heyecanlanır, geyik ananın geriye döndüğünü düşünerek sevinir. Urazkul yuvarlandığı yerden yukarı çıkmaya çalışırken Mümin dedenin geyikleri gördüğü için sevinçli olduğunu anlar ve masalla bile mutlu olan bu adamın kendinden daha şanslı olduğunu düşünür.

Urazkul ve Mümin dede güç bela tomruğu düzlüğe çıkarırlar. Tomruğun bayırdan aşağı nehre indirilmesi ve nehrin karşı tarafına geçirilmesi gerekiyordu. Mümin dede, artık akşam olmak üzere olduğunu, çocuğu okuldan alınıp eve getirmesi gerektiğini söyleyerek kalan işi yarın tamamlamayı Urazkul'a teklif eder. Urazkul ise işin ağırlığından ve daha iyi bir hayatı hak etmişken şimdi bu işle uğraşıyor olmasına sinirlendiğinden öfkesini Mümin dededen çıkarmak ister ve ona çocuğu okuldan alması için gitmesine izin vermez. Mümin dede, Urazkul'la baş edemeyeceğini bildiğinden onun emirlerine boyun eğerek işine devam eder. Mümin dede bir taraftan tomruğu bir an önce köye ulaştırmak için“ Geyik Ana” ya dua ederken diğer taraftan torunu için endişelenir. Urazkul ise gittikçe kızar ve hıncını

bindiği attan çıkarmaya çalışır, atı sürekli kamçılıyarak tomruğu çekmesi için hırpalar. En sonunda tomruğu nehre kadar indirmeyi başarırlar. Tomruk çok ağır olduğundan derenin içinde sıkışır. Mümin dede tomruğu bir an önce sıkıştığı yerden kurtarabilmek için çizmelerini çıkarır ve suya girer. Ancak ne yaparsa yapsın tomruğu sıkıştığı yerden kurtaramaz. Urazkul ise atın üstünde nehre girer ve ata eziyet etmeye devam eder. Mümin dede Urazkul'a atın çok yorulduğunu, tomruğu buradan çıkarma işini yarına bırakmayı önerir, Urazkul ise buna şiddetle karşı çıkar, Mümin dede ise yaşananlara daha fazla ses çıkaramayarak Urazkul'a atatan inmesini emreder. Daha önce hiç kimseyi kırmayan Mümin dede böylece ilk defa birine kafa tutar. Atı sudan çıkararak atın üstüne kendi biner. Urazkul ise neye uğradığını şaşırır, kendini toparlar toparlamaz dedenin arkasından bir an önce geri dönmesini yoksa kötü olacağını bağırır. Mümin dede ise Urazkul'a aldırış etmeden torununu almaya gider. Mümin dede geç geldiği için torununun kendisine alındığını anlar ve Onun gönlünü almak için maralların geri döndüğünü söyler. Çocuk buna çok sevinir. Çocuğun bu şekilde gönlünü alan Mümin dede, Urazkul'u tanıdığından bu olayı kendisinin yanına koymayacağını düşünerek endişelenir. Endişeleri yersiz çıkmaz. Urazkul eve gelir gelmez terör estirmeye başlar, Büke teyzeyi döver ve evden kovar. Kendisi ise içki içmeye başlar.

Eve gelen dede ve torun, ninenin kendilerine kayıtsız davrandığını görünce kendi başlarına yemeklerini yerler. Çocuk, Mümin dede ile ninenin hiç konuşmadığını görünce bir şeylerin ters gittiğini anlar. Mümin dede, çocuğa derenin içinde bir tomruk olduğunu ve onu çıkarmak için dereye gitmeleri gerektiğini söyler. Aralarındaki konuşmayı duyan nine, Mümin dedeye aklının yeni mi başına geldiğini sorar. Uruzkul ile aralarında ne geçmişse bakımevine çok öfkeli döndüğünü ve kızı

Büke'yi döverek kapı dışarı attığını, Gülcemal'in Büke teyzeye sahip çıkıp evini açtığını anlatan nine, kesinlikle kendi evlerinde Büke'yi istemediğini Mümin dedeye söyler, ayrıca ekmeklerini veren Urazkul ile de arasını düzeltmesi gerektiğini ekler. Mümin dede Büke teyze ile görüşmek üzere Gülcemallerin evine gider. Ancak Büke teyze, başına bu kadar belayı saran babasıyla konuşmak istemediğini Gülcemal aracılığıyla söyler.

Sabah olunca Mümin dede, atı ahırdan alır ve tomruğu dereden çıkarmaya gitmek için hazırlanır. Onu gören Urazkul, dedeye, işine son verdiğini söyler. Dedesinin üzüldüğünü ve aşağılandığını gören çocuk buna çok üzülür ve ağlar. Ağladığını kimse fark etmesin diye koşarak derenin kenarına gider. Bu esnada karşı kıyıda bulunan geyik anayı ve diğer iki geyiği görür. Sevincini paylaşmak için koşma eve gelir ve dedesine gördüklerini anlatır. Mümin dede ise bakımevindeki işinden kovulduğu, işsiz kaldığı için çocuğun maralları görmesine sevinemez.

Gece olduğunda yatağına yatan çocuk ateşlenmeye başlar. Ancak kimsenin onunla ilgilenecek keyfi olmadığından çocuğun hastalandığını hiç biri anlamaz. Çocuk, gecenin ilerleyen vakitlerinde daha da ateşlenir ve halüsinasyon ile geyik ananın geldiğini, onunla konuştuğunu görür. Bu arada çocuk, dışarıdan gelen kamyon sessini de duyar ve gelen seslerden Gülcemal'in kocasının geldiğini anlar. Avludaki sesleri işiten Mümin dede ve nine evlerinden dışarı çıkarak avluya yönelirler. Gülcemal, Mümin dede ve neneye kocası Seyit Ahmet'in patates satmaktan döndüğünü ve tomruk almak için bu tarafa gelen iki kişinin sayesinde eve dönebildiğini anlatır. Seyit Ahmet ile gelen iki konuğa hep beraber yardımcı olurlar. Bu arada çocuk tekrar sayıklamaya başlar. Aklına geçen kış anı bastıran tipiye hazırlıksız yakalanan savhozun şoförlerinin, ormanda yollarını kaybedince orman

bakımevine sığınmak zorunda kaldıkları gelir. Sayıları oldukça fazla olan bu adamlar, geceyi köydeki evlerde geçirmek zorunda kalmışlardı. Mümin dede de ertesi sabah onlar kalkmadan güzel bir koyun kesmiş, pişirmiş ve yola çıkmadan onlara yedirmişti. Bakımevindekiler, misafirlerin kamyonlarını kurtarmalarına ve yola çıkmalarına da yardım etmişlerdi. İçlerinde en güçlülerinden biri olan Kulubey çocukla ilgilenmiş bu da çocuğun çok hoşuna gitmişti. Çocuk düşünce Kulubey’le beraber kamyonda oturduğunu, önlerinden ise Geyik Ana’nın ilerlediğini görür. Diğer taraftan ise öğretmeninin öğretmeye çalıştığı öğretme fişlerini kafasından geçirir. Çocuk yarı uykulu yarı uyanık etrafta bu kadar iyi yürekli insan varken neden bazılarının kötü olduğuna akıl sır erdiremez. Sonra tekrar geyik anayı düşünür ve ondan masalda olduğu gibi Bike teyzesine beşik getirmesini, çocuklarının olması için ricada bulunur. Belki o zaman Urazkul amca da iyi bir insan olur diye düşünür.

Tomruğu almaya gelen adamlar sayesinde ortam yumuşar. Mümin dede sabah olduğunda torununun okula gitmek için kalkmadığını, ateşler içinde yandığını görür ve evde istirahat etmesi için onu okula götürmez. Nine, Mümin dedeye tomruğu dereden çıkarmaya çalıştıklarını, eğer gidip onlara yardım ederse belki Urazkul’un hoşuna gidip onu affedebileceğini söyler. Mümin dede de başka çaresi olmadığından istemeye istemeye oraya gitmek üzere hazırlanır ve nineye çocuk hasata olduğundan onunla ilgilenmesini tembihler.

Derenin kenarında Urazkul, Seyit Ahmet, tomruğu almaya gelen iki adam ve onların arkalarında suçlu gibi Mümin dede durur. Adamlar bir an önce tomruğu kamyona yükleyip kimseye yakalanmadan evlerine dönmek isterler. Tomruğu dereden çıkarmaya çalışırken Mümin dedenin gayreti hem tomruğu almaya gelenlerin hem de Urazkul’un dikkatinden kaçmaz. Güç bela tomruğu yerinden

hareket ettirirler. Çıkaracakları arada nehrin karşı kıyısında gezinen maralları fark ederler. Misafirler, maral etinin çok lezzetli olduğunu duyduklarını dolayısıyla da maralları gördükten sonra onların etinin tadına bakmadan gitmeyeceklerini söylerler.

Çocuk, ninenin verdiği sıcak sütün ardından uykuya dalar ve birden silah sesiyle irkilir, ama uykusuna tekrar devam eder. Evden içeri giren Nine ile Bike teyzenin kap kaçak alırken bu olaydan sonra Mümin dedeyi Uzankul'un affedebileceğini konuştuklarını duyar. Çok geçmeden sarhoş halde Seyit Ahmet gelir ve hasta çocuğu zorla yatağından kaldırıp dedesinin yanına götürür. Çocuk dedesinin yanına geldiğinde o güne kadar rastlamadığı bir durumla karşılaşır. Dedesinin, sarhoş olduğunu görür. Urazkul'un kırmaya çalıştığı şeyin geyiğin boynuzu olduğunu gören çocuk, bunu görünce kendini kaybeder ve bu kötü adama olsa olsa güçlü Kulubey karşı çıkabileceğini düşünür. Hayalinde Kulubey, Urazkul'u öldürecekken çocuk onu bağışlamasını ister. Kulubey ise onu bağışlayacağını ancak hiçbir zaman çocuğunun olmamasıyla cezalandırdığını söyler. Bu esnada Urazkul'un evinde hazırlanan ziyafet sofrası tamamlanır. Herkes büyük bir iştahla etleri, haşlamaları yemeye başlar. İçlerinden sadece çocuk, geyik ananın etini yiyemez fenalaşır. Neden sonra kahkahalara uyanan çocuk Seyit Ahmet'in söylediklerini dinlemeye başlar. Seyit Ahmet, maralı vurmak için eline silahı alıp nasıl peşine düştüğünü, Mümin dedenin maralların soyundan geldiklerini söyleyip geyiği vurmamaları gerektiğini söylediğini, Mümin dedeye bunların birer safsata olduğunu, eğer böyle davranmaya devam ederse yetkililere şikâyet edeceğini söyleyerek onu korkutup geyiği vurmaya nasıl ikna ettiğini anlatır. Daha önce hiçbir canlı öldürmeyen Seyit Ahmet, geyiği elinden kaçırma riskine karşılık sarhoş olduğunu söyleyerek geyiği Mümin dedeye

vurdurtur. Çocuk bunları duyunca daha fazla içeride kalamayarak kendini dışarıya atar.

Ateşler içinde yanan çocuğun dışarı çıktığını hiç kimse fark etmez. O ise kendisinin bir an önce balık olması gerektiğini düşünerek dereye doğru yol alır. Balık olacağının hayaliyle suyun derinliklerine kadar giren çocuk o hayalindeki BEYAZ GEMİYE hiçbir zaman ulaşamayacağını anlamaz, Çocuk, insanların bütün bu çirkinliklere daha fazla dayanamayarak hayallerine sığınarak kendini gölün soğuk sularına bırakır.

2.3.2. Kahramanlar

Çocuk: Annesi ve babası ayrıldığından dedesinin yaşadığı orman köyünde yaşamak zorunda olan ve dedesi tarafından büyütülen bir çocuktur. Çocuğun ismi bile yoktur. Bulunduğu orman bakımevinde kendisinden başka çocuk olmadığından günlerini hayal kurarak geçirir. Hatta hayallerinin birinde Issık Gölde balık olmayı, balık olduktan sonra ise babasının çalıştığı beyaz gemiye ulaşmayı, gemiye insan kılığında çıkmayı ve babasına kendini niye bıraktı diye hesap sormayı düşler. Yaşadığı köyde kendi kanından Büke teyzesi ve dedesi Mümin dedesi vardır. Ninesi ise dedesiyle daha sonra evlenmek zorunda kalan biri olduğundan çocuğu çok fazla sevmez. Her fırsatta çocuğa, başına bir iş geldiğinde fazla kimsenin buna üzülmeceğini söyleyerek ona değersizliğini hissettirir. Çocuk, Mümin dedesini çok sever, onun anlattığı efsanelerle büyür. Mümin dedesinin inandığı ve hatta soylarının da bu efsaneye dayandığı “Geyik Ana” efsanesini, dedesi anlatmaktan çocuk ise dinlemekten büyük haz alır.

Mümin Dede: Gayretli, iyi yürekli, manevi değerlerine bağlı bir kişisidir. Çevresine yaptığı iyilikler, yardımlar, etrafındaki kişiler tarafından saflık olarak değerlendirilir, Mümin dede ise başkalarının kendi hakkında düşündüklerine aldırılmaz. “Geyik Ana” masalındaki Buğulu insanların özelliklerine sahiptir. Elinden her türlü iş geldiğinden ona Hamarat Mümin de derler. Damadı Urazkul’un emrinde çalışan Mümin Dede, onun bütün ukalalıklarına ve zulmüne ekmek parasından olmamak için karşı çıkamaz. Hatta Urazkul onu kovduktan sonra tekrar işine dönebilmek için yüzyıllardır yaşadığına inandığı “Geyik Ana” yı öldürür ve parçalara ayırarak Urazkul ve onun gibi düşünenlere peşkeş çekmek zorunda kalır.

Urazkul: Orman bakımevinde orman memurudur. Köyde devleti temsil eden en yetkili kişidir. Çalıştığı makama yaraşmayacak derece bencil ve kendini beğenmiş biridir. Kendi çıkarları uğruna insanlara eziyet eder. Aynı zamanda Mümin dedenin kızı Büke teyzeyle evlidir. Büke teyzenin çocuğu olmadığı için hırsını hem ondan hem de Mümin dededen alır. İçki içtiği zaman kendini kaybeder. Böyle durumlarda Büke teyzeyi dövüp kapı dışarı koyar. Yaşadığı hayatı kendine yakıştırmaz, daha iyi bir yerlerde lüks içinde yaşamayı ister.

Nine: Mümin dedenin karısıdır. Mümin dede ile evlenmeden önce beş çocuğu olmuş ve beşini de çeşitli sebeplerden dolayı kaybetmiştir. Bakacak kimsesi kalmadığından Mümin dedeyle evlenmek zorunda kalmıştır. Yaşadığı hayattan memnun değildir; ne Mümin dededen, ne çocuktan, ne de yaşadığı yerden memnundur.

Büke teyze: Çocuğun teyzesidir. Köyün en yetkilisi Urazkul’la evlidir. Çocuğu olmadığı için çok mutsuzdur. Zaten geçimsiz olan kocası bunu bahane ederek onu

sürekli hırpalır. O da kocasına kısırlılığını affettirmek için kendisine yaptığı bütün işkencelere katlanmak zorunda kalır.

Seyit Ahmet: Orman bakımevinde yardımcı işçidir. Bakım evinde karısı ve küçük kızıyla beraber yaşarlar. O da Urazkul gibi içki içer. Mümin dedenin geyik anayı vurması için elinden geleni yapmıştır.

Gülcemal: Seyit Ahmet'in karısıdır. Küçük bir kız çocuğuna sahiptir. İyi niyetli, yardımsever, komşularıyla iyi geçinen bir kadındır.

Maral Ana: Efsanevi dişi geyiktir.

2.3.4. Romanın Değer Aktarları

Yazar Aytmatov, “Beyaz Gemi” adlı romanında kahramanları aracılığıyla okuyucusuna değer çıkarımları yaptırır. En güçlü değer aktarı; kendinin Buğu soyundan geldiğine inan Mümin dededir. Geyik Ana masalında yaşayan insanlara verilen ve hümanist insan tiplmesi olarak karşımıza çıkan Buğululuk Mümin dedenin yaşam felsefesidir ve bir Buğulu gibi yaşamaya çalışırken etrafında yaşayan karşıt değerli insanlar, özellikle Urazkul, Seyit Ahmet ve yer yer nine, onu yanlış anlarlar ve Mümin dedenin bu şekilde davranmasına anlam veremeyerek aklının az olduğuna kanaat getirirler.

2.3.4.1. Urazkul

Karşıt değerlerin romandaki temsilcisi olan Urazkul, gerek iş yaşantısındaki olumsuz davranışları, gerekse evinde karısı Bükeye davranışları toplumun değerler sistemini yerle bir eder.

Çocuğu olmayan Urazkul, bunun verdiği gerginlikle hem karısı Büke teyzeye hem de örnek insan Mümin dedeye oldukça saldırgan davranır. Bütün yaşıadıklarının sorumlusu olarak onları görür. Karısından    almak için içip içip karısını d ver, hakaret eder. Mümin dedeyi ise kayınpederi olarak görmez, onu bütün zor işlerde kullanır ve ona da hakaretler yağıdırır.

2.3.4.2.  ocuk

Romanda, yaşıadığı dünyayı anlamaya çalışan adı bile olmayan yedi sekiz yaşılarındaki ‘ ocuk’ dedesine terk edilmiştir. Anne ve babası ayrıldıktan sonra kendilerine başka insanlarla tekrar hayat kurmuşlar ama bu hayatlarına çocuğu dâhil etmemişlerdir.  ocuk ise onların yokluğuunu çevresindeki nesneleri metaforla tırarak doldurmaya çalışır. Dürbünü,  antası, dağı, taşı..... Çocuğun annesi yeniden evlenmiş, sosyal hayatta yerini almış, dokuma fabrikasında çalışarak emperyalist sisteme ayak uydurmu tur. Babası ise o da evlenmiş, onun da çocukları olmuş, Issık Gölde bir gemide çalışmaktadır.  ocuk ‘Beyaz Gemi’de çalıştığına inandığı babasının eve dönerken çocukları tarafından karşılanması kendi yaşıayamadığı duygunun ötelenmesi olduğıundan i erlemi tir. Bir gün Beyaz Gemiye ula acağıının ve babası ile kar ıla acağıının hayalini kurar.  ocuk, Beyaz Gemiye ula makla hayallerinin gerçek olması arsında bir ilişki kurar ve en sonunda da Beyaz Gemi’ye ulaşmak için kendini nehrin soğık sularına bırakır.

Mümin dedenin torunu, annesi ve babası tarafından San Ta  vadisinde yaşıayan dedesine terk edilen bir çocuktur.    haneli köyde  ocuk ya  ta ı olan başka çocuklar olmadığı için yalnızlığını nesneleri konu turarak giderir. Mümin dedesi cebinde zor günlerinde kullanmak üzere ayırdığı para D kkana- kamyondan çanta

alması, çocuğun metafor olarak kullanacağı eşyasının olmasına sebep olur. Dedesi aslında dönemin genel geçer metası olan para ile aslında çocuğa hayal satın alır.

Çocuğun gideremediği diğer ve en önemli duygu ise anne şefkatidir. Annesinin yokluğunu duygusal bağ kurduğu Maral Ana masalı ile doldurmaya çalışır, kendisi ile olumlu değerler arasında bağ kurar. Maral Ananın çok sevip bağlı olduğu Mümin Dede tarafından öldürülmesi, hasta olan çocuğun bunalıma girmesine ve hayal ettiği gibi balık adam dönüşmek için kendini soğuk sulara bırakmasıyla son bulur.

Çocuğun balık olmak istemesi aslında yaşadığı dünyadan kaçıştır. Babasının yanına Beyaz Gemiye ulaşmak istemesi aslında geleceğe ait umutlarıdır. Mümin dedenin geyiği öldürmesiyle çocuğun da geleceğe ait umutları da gölün içinde söner.

2.3.4.3. Nine

Öz çocuklarını kaybettikten sonra Mümin dedeyle evlenmek zorunda kalan yaşlı bir kadındır. Yaşadıkları onun merhamet duygusunu köreltir. Dedenin torunu olan çocuğa merhametli davranmaz. Onu yük olarak görür ve her fırsatta ona değersizliğini hissettirir. “... *Ve ninenin dediği gibi, beyaz kemikcağızlarını dere yıkayarak ta Issık Göl’e sürüklerdi ve orada balıklar, türlü su yaratıkları merakla süzerdi onu. Hiç kimse de onu aramaz, peşinden ağlamazdı. Çünkü tehlikeli yerlerde suya girmenin anlamı yoktu ve de ona hiç kimse sahip çıkmazdı. Gerçi böyle bir şey daha olmamıştı. Olsaydı, kim bilir nine gerçekten onu kurtarmak için suya atlar mıydı! Öz torunu olsaydı, belki. Kendisi derdi, o ninenin yabancısı idi. İstedığın gibi onu besle, istediğin gibi bak ona. Yabancı.... Ya o yabancı olmak istiyorsa! Niçin başka kimse yabancı olmazdı da o oluyordu? Belki yabancı olan o değildi, nine*

yabancı idi?”(Aytmatov, 2011:6) Yazar acıların en güçlü duygu olan annelik ve şefkati köreltebileceğini nine üzerinden bize verir.

Nine, Mümin dedeyle zorunlu evlendiğinden yaşadığı en ufak olayda bile problem çıkarmaktan kaçınmaz. Çocuğun henüz küçük olduğunu kabullenmek istemez. Ona verdiği görevleri eksiksiz yapmasını ister. Bu da gerçekleşmediğin de küplere biner, Ona kargışlarda bulunur. Çocuğun en büyük hayali olan “Beyaz Gemi” ye ulaşamaması için dua eder. Yazar acıların en güçlü duygu olan annelik ve şefkati köreltebileceğini nine üzerinden bize verir. *“– Hele duuur, hele! Bir dön bakayım eve, sana neler yapacağım, görürsün sen o zaman gününü. Deden de kim oluyormuş? Kaç kez söyledim şu saçma bakma borusunu atsın diye. Allah kahretsin, yine dağa kaçtı! Hay adı batasica! Şeytan görsün gemini, yansın inşallah, suyun dibine batsın”*(Aytmatov, 2011: 31) Yazar acıların en güçlü duygu olan annelik ve şefkati köreltebileceğini nine üzerinden bize verir.

Nine, çocuğun görevlerini yerine getirmediğinden, başına kalmış olmasından her fırsatta şikâyet eder. Çocuklarını kaybetmiş, evlat hasretiyle tutuşan bir anne olan nine, çocuğunu terk edip giden anneyi anlayamaz yaşadığı evi kendi evi gibi benimseyemediğinden toplumsal duyguya tercüman olan şu bedduada bulunur: *” Ciğeri beş para etmez anasını, babasını mı? Onu mahvedip de dünyanın öbür ucuna kaçmış serserileri mi ? ”*(Aytmatov, 2011: s.32)

Üvey kızı ile girdiği söz düellosunda her ikisi de birbirini en zayıf yönlerinden vururlar. Nine, üvey kızını kısır olmakla suçlayarak atalardan miras kalan bir değerini aktarımını sürdürür. Büke teyze ise onun da çocuğunun olmadığını ve ayrıca kendisini hesaba almadığını söyleyerek öcünü alır. Üvey anneler hiçbir

zaman gerçek anne gibi düşünülmezler, hele bir de geldiği evde çocuğu olmamışsa o her zaman için o evde yabancıdır. Yani ötekidir. Yazar acıların en güçlü duygu olan annelik ve şefkati köreltebileceğini nine üzerinden bize verir. “.... *Ben mi kimmişim, ben, ha! Ahlaksız karı, bana mı soruyorsun, kim olduğumu? Ah..... ah.... Allah bana ceza vermesiydi, beş yavrumu yanına almasaydı... Ah, ahhh! Biricik oğlum on sekizini doldurmadan, daha körpecik şehit düşmeseydi düşmanın kurşunları altında.... Ah! Aaah!... Biricik Taygara’cığım, kocamanım, koyun sürüsü ile karda, tipide donmasaydı dağ başında, ben burada mı olurdum, sizin gibi orman ayıları arasında mı? Ben senin gibi kısır mıyım, Allah’ın belası karı? Bu ihtiyar yaşta, şu baban olacak kaçık Mümin’le burada mı sürünecektim? Seni gidi seni, hükmü beş para etmeyen Allah! Sen bana bu cezayı hangi günahım, hangi suçum için verdin! Ha!*”(Aytmatov, 2011: 33) nine, beş yavrusu varken Allah2ın bu yavruları elinden almasını, bir cezalandırma olarak düşünür.

Nine, yaşadığı olayları Allah u Teâlâ’nın kendisine işlemiş olduğu günahların karşılığında vermiş olduğuna inanarak karşı değer aktarlığı yapar. Bu inanç değerinin aktarımı eski Türk inancından alır. Eski Türk inancına göre insan, günahlarının bedelini yeniden dünyaya geldiğinde (yılan vb.) hayvana dönüşerek öder. İslami geleneklere göre ise Allah u Teâlâ’ya hakaret edilmez, başa gelen musibetlere sabredilir. “....*Seni gidi seni, hükmü beş para etmeyen Allah! Sen bana bu cezayı hangi günahım, hangi suçum için verdin! Ha!*”(Aytmatov, 2011: 33) Yazar acıların en güçlü duygu olan annelik ve şefkati köreltebileceğini nine üzerinden bize verir.

Allah’u Teâlâ’ya isyan eden nine, diğer taraftan da Büke teyzenin çocuğu olması için onu türbe ziyaretine gitmeyi önerir. Ninenin bu tavrı o dönemde yaşayan

insanların dine bakışlarını yansıtır. Yani o dönemki insanların, ne dinle yaşayabildiklerini ne de dinsiz yaşayabildiklerini söyleyebiliriz. Bu bir anlamda, değerler yitimine uğrayan toplumun arafta kalmışlığını imler. “ ... Ama nine, “ Ziyarete gitmek çok daha faydalıdır.” Diyor. Büke böyle kutsal bir yer varmış dağların ötesinde, tarlada pamuk yetiştiren yerlerde. Orada büyük bir düzlükte, ama o kadar büyük düzlük ki dağın olmasına imkân yok, kutsal bir dağ varmış Süleyman Peygamber’in Dağı. Dağın eteklerinde bir kara koyun kesilir, namaz kılınır ve sonra ağır ağır dağa çıkılır, her adımda bir selam vererek ve dualar okuyarak Tanrıdan çocuk istenirmiş. Tanrı acıyıp çocuk vermiş o zaman.”(Aytmatov, 2011: 41) diyen çocuk, teyzesinin çocuğunun olmasını canı gönülden ister.

Aytmatov’un diğer romanlarında da konu olan savaş, bu eserde de karşımıza çıkar. Yine bir anne, yine bir evlat acısı yaşar. Vatanın, uğrunda can verilebilecek değer olduğu ve vatani için ölen insanların yüzyıllardır var olması, vatani metaforlaştırır.

2.3.4.4.Geyik ana

Türkler, yaradılışları gereği toprağa ve tabiata bağlı hayat sürdüklerinden doğadaki olayları kendilerine yorumlamışlardır. Efsanelerde ve masallarda anlatılan kadarıyla Türkler, dünya hâkimiyetine girdikleri dönemlerde kendi halklarından olmayanlarla mücadele etmişler ve mücadele ettikleri halkların sonunu getirmek için de o halkın bütün fertlerini ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır. Soylarını tükettiklerine inandıkları halkların ardında kalan bir ya da iki çocuk, kendi coğrafyalarında yaşayan kurt, geyik gibi hayvanlar tarafından büyütülerek yeniden halk olmaları ve çoğalmaları sağlanır. Böylelikle de o millet yok olmaktan kurtulur.

Yazar Aytmatov da Beyaz Gemi adlı eserle Kırgızların soyunu “Geyik Ana ya da Maral Ana” adıyla anılan bu masala bağlar. Kendilerini Buğulu soyundan geldiklerine inanan Kırgızlar, Geyik Ana’nın öğütlerine uyarak mutlu yaşayacaklarına para, hırs ve şöhrete kapılırlar. Kendilerini tekrar helak ederler. Ama bu sefer, varlıklarını değil, maddi ve manevi değerlerini kaybeder, ruhsuz insanlar olurlar. Romandaki Mümin dede gerçek manada Buğululuğu temsil ederken, Urazkul ve diğerleri ise ruhsuzluğu temsil eder. *“Beyaz Gemi adlı romanın içerisine bir masal olarak yerleştirilen Boynuzlu Maral Ana, Kırgız toplumunun ortak bilinçdışı değerlerini yansıtan yüce birey arketipidir. (Özher, 2006:37) Mümin dede ülkü değerliği temsil ederken, Urazkul karşı değerliği temsil eder.*

Aytmatov, Beyaz Gemi adlı eserinde “Maral Ana Masalı”nı çocuğun ağzından şu şekilde anlatır: *“Bir varmış bir yokmuş. Çok, çok eskiden, evvel zaman içinde.... Yeryüzündeki ormanlar ottan fazla ve bizim bu bölgelerimizde suların karadan fazla oldukları zaman, kocaman ve buz gibi soğuk bir ırmağın kıyısında bir Kırgız soyu yerleşmişti. Iрмаğın adı Enesay’mış. Irmak çok, çok uzak yerlerde, Sibarya’da akıyormuş. Atlı gidilse üç yıl, üç ay tutarmış yolu. Şimdi bu ırmağın adı Yenisey’dir, ama o zaman ona Enesay derlermiş. Bunun için bir türkü vardır bu ırmak üstüne:*

“ Senden geniş ırmak mı var, Enesay?

Senden daha güzel ana toprağı mı var, Enesay?

Senden derin keder mi olur, Enesay?

Senden daha özgür hayat mı var, Enesay?

Olmaz senden geniş ırmaklar, Enesay,

Olmaz senden daha güzel ana toprak, Enesay,

Olmaz bir keder senden derin, Enesay,

Olmaz bir hayat senden daha özgür, Enesay.”(Aytmatov, 2011:51) Yazar, çocuk aracılığı ile Kırgızların soyunun nerden geldiğini anlatarak soy değeri aktarlığı yapar. Okuyucusuna eski bir efsane olan bu efsaneyi hatırlatır.

O zamanlar Yenisey ırmağı kenarında yaşayan Kırgızlar ile beraber yaşayan başka halklar da varmış. Bu halklar sürekli birbirleriyle savaşırlarmış. Savaşların sonunda kim daha iyi ev yakmış, kim daha fazla can almış, kim daha fazla malını almışsa savaşın galibi o olurmuş. Kırgızların yaşadıkları bu yerlerde bir gün bir kuş belirir ve bir felaket olacağını haber verir. Gerçekten de kuşun dediği gibi felaket olur ve Kırgızlara yıllarca hükümdarlık yapmış olan Bahadır Külçe vefat eder. Kırgızlar, hükümdarlarına son görevlerini yerine getirmek için bir anıt mezar hazırlar. Enesaylılar birbirlerini böyle merasimlerde rahatsız etmezlermiş ama Bahadır Külçe'nin na'şını mezara götürürlerken beklenmedik bir olay olur ve Kırgızlar bu acılı günlerinde bozguna uğrarlar. Kırgızlardan geriye sadece ormanda oyun oynamaya dalan bir oğlan ve bir kız çocuğu kalır. Çocuklar, ne yapacağını bilmez şekilde bir sağa bir sola kaçırlar. En sonunda da karınları acıkınca kendilerine engel olamayıp yemek kokularının etrafı sardığı, savaş galibiyeti şenliği yapılan yere doğru giderler. Orada bulunanlar, hemen onların Kırgızların çocuğu olduğunu anlarlar ve hükümdarlarının yanına götürürler. Hükümdarları da bu iki çocuğu çiçek bozuğu topal bir kadına öldürmesi için verir. Topal kadın da bu iki çocuğu alıp Enesay Irmağının yanında bulunan uçuruma çıkar. Oradan aşağıya

çocukları atacakken birden bir geyik belirir ve insan gibi konuşarak onları uçurumdan aşağı atmamasını ister. Kocakarı, ona kim olduğunu sorar. O da Maralların Anası olduğunu söyler ve konuşmaya başlarlar. İkiz geyik yavrularının insanlar tarafından öldürüldüğünü, bu yavruları da onların yerine koymak için istediğini söyler. Kocakarı ise, ona iyi düşünmesi gerektiğini çünkü bunların insan yavrusu olduğunu ve büyüyünce tekrar yavrularını öldürebileceğini söyler. Geyik Ana ise ona karşı çıkar. Onların anası olacağını dolayısıyla da kendi yavrularını öldürmeyeceklerini söyler. Kocakarı Geyik Ana'ya çocukları vererek haklı olduğunu ispatlamak istediğini, ancak buna insanların izin veremeyerek bu iki yavruyu yanında görürlerse öldüreceklerini söyler. Geyik Ana ise, yavruları alıp çok uzaklara gideceğini söyleyerek yavrularla beraber çok uzaklara Issık Göl'e gelir ve onlara artık anneleri olduğunu söyler. İlk başta Geyik Ana onlara yardımcı olur, ilk çocukları olacağı zaman onlara boynuzlarına takılı bir beşik getirir. Böylece Kırgızlar Issık Gölde yaşamaya ve çoğalmaya başlarlar. Geyik Ana'nın kendilerine yapmış olduğu iyiliği unutmayarak kendilerine Buğulu ismini takarlar. Buğuluların soyları ve zenginlikleri çoğaldıkça çoğalır. Geyiklere hürmetleri devam eder. Ta ki çok ünlü bir Buğulu ölene kadar. Oğulları babalarını kim en fazla seviyor yarışına girerler ve içlerinden biri marallardan birini öldürerek boynuzunu babalarının mezarlarının başına diker. Yaşlı buğulular buna karşı çıksalar da ellerinden bir şey gelmez. Bundan sonra dağlarda tek bir maral kalmayacak şekilde marallar avlanır ve soyları tükenme tehlikesi geçirir. Geyik Ana ise bu olaydan sonra buğululara küser ve çocuklarını toplayarak Issık Gölü terk eder.

Cengiz Aytmatov eserlerinde, kullandığı kelimelerle geçmiş ile bugün arasında bir köprü kurarak dil birlikteliği oluşturmaya çalışır. Bir annenin çocuğuna

her şeyin en temizini vermeye yedirmeye çalışması gibi Aytmatov da eserlerinde ana dilini kullanarak genç nesillerin milli kültür ve geleneklerine bağlı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak ister.

Ana dil öne sürdüğü sözcük dağarcığı, deyim ve atasözleriyle toplumun tinsel dokusunu yansıtır. Ana dil ile tarih arasında sıkı bir ilişki vardır. Ana diline sahip çıkanlar tarihin de sahip çıkmış olacaktırlar. Romanda bu durum çocuğun cümleleriyle şu şekilde aktarılır: *“Dedem diyor ki, eğer insanlar atalarının adlarını bilmezlerse bozulur, kötü olurlarmış.... Atalarının adlarını unutanlar, kötülük yapmaktan utanmazlarmış. Çünkü o zaman insanın nasıl biri olduğunu ne çocukları bilirmiş ne de çocuklarının çocukları.”*(Aytmatov, 1995: 112-113)

Maral Ana, Kırgız toplumunda kutsal olan her şeyi bünyesinde barındırır. Efsaneye göre toplum yüce değerlerini ihlal ettiği zaman marallar orayı terk etmiş ve ancak çok uzun bir zaman sonra geri gelmiştir. Mümin Dede'nin kesimi yasak ormanda maralları görmesi, olay örgüsü ile efsanenin çakışma noktasıdır. Marallar çok uzun bir zaman sonra toplumu kucaklamıştır. Simgesel anlatımı yorumlarsak toplumu ayakta tutacak güç artık mevcuttur. Ancak “Maral Ana” Orozkul'un emriyle öldürülmüştür. Çocuğun gözünde bu eylem, kutsal olanın katledilmesidir. Kavramsal düzlemdeki yorumuyla söylersek yozlaşma, rüşvet, şehirleşme ve Rusça toplumun sonunu hazırlamaktadır.”(Özher, 2006 :37) diyen Özher, romanın temasını özetler.

Romanda Geyik ana, yaşlı bir kadının öldürmek üzere olduğu biri kız diğeri oğlan olan iki çocuğu kurtarmak istemesiyle karşımıza çıkar. İnsanlar tarafından öldürülen ikiz yavrularına karşılık bu yavruları alıp büyütmek istediğini söyler. Yavrusunu kaybeden her anne gibi o da yavrularının özlemini başka yavrularla

gidermek ister. Yaşlı kadın geyik anayı insanlara karşı uyarsa da geyik ana bu uyarıya kulak asmaz. Aslında kocakarı gerçekte yaşanan ve atarın tecrübelerle gelecek nesillere aktardığı atasözlerini düşündürür: ‘ Otu çek dibine bak’ da olduğu gibi. “Kocakarı:

-Kimsin sen? Neden insan gibi konuşuyorsun? Diye sormuş.

Geyikse:

-Ben geyik Anayım demiş. Böyle konuşmasam, benim sana dediklerimi anlayamazsın ki! Sözümü dinlemezsin..

-Peki. İsteğin ne Geyik Ana?

-Sen bırak çocukları kocakarı, bilgiç karı! Bana ver onları, yalvarırım sana.

- Ne yapacaksın onlar?

- İkizlerim vardı, küçük geyik yavruları! İnsanlar vurdu onları! Şimdi kendime yavru arıyorum!..

-Bunları mı besleyeceksin?

-Evet onları besleyeceğim, kocakarı.

Çiçek bozuğu karı gülmüş:

-İyi düşünüp, taşındın mı Geyik Ana? Bunlar insan yavrusudur. Hele büyüsünler, ötekiler gibi senin geyik yavrularını öldürecekler.

Maralların anası tatlılıkla:

-Hayır, demiş. Bu iki çocuk büyüdüğü zaman, benim yavrularımı öldürmez. Ben onların anası olurum, onlar da çocuklarım olacak. Kendi erkek, kız kardeşlerini niye öldürsünler?

Çiçek bozuğu topal kocakarı başını sallamış:

-Oh, oh sen insanları tanıımıyorsun Geyik Ana! Orman hayvancılıkları şöyle dursun, kendilerine acımiyor insanlar...”(Aytmatov, 2011:58) diyerek insanların değil canlılara, kendi soylarına bile merhametlerinin olmadığını vurgular.

Yaşlı kocakarının söyledikleri doğru çıkar. Yılların tecrübesi aktarım yoluyla tekrarlanır. Kendi yavruları gibi besleyip büyüttüğü insan yavruları, sırf en şöhretlisi onlar olsunlar diye geyikleri öldürür, boynuzunu süs olsun diye kullanırlar. Bu da insanların doymaz bitmez nefislerini gösterir.

Maral Ana bu iki çocuğu alıp çok uzaklara götürür. Ama kendi benliklerini unutturmaz yani onları mankurtlaştırmaz tam aksine milli ve manevi değerlerine sahip bireyler oluşturmak ister. Götürdüğü yer Issık- Göl civarında, Maral Ana onlara geçmişlerini, dillerini unutmamayı tembihler ve onları kendi yaşamlarını sürdürmeleri için bırakıp gider. “*İşte demiş Geyik Ana, burası yeni ana topraklarınız olacak. Burada yaşayacaksınız, toprak süreceksiniz, balık tutacaksınız, hayvan yetiştireceksiniz. Barış içinde yaşayın binlerce yıl. Soyunuz çoğalsın. Torunlarınızın torunları buraya getirdiğiniz ana dilinizi de unutmasın, çünkü ana dilini konuşmak, ana dilinde türkü söylemek çok tatlı gelir insana. İnsanlara yakışacak bir biçimde yaşayınız: Ben de sizinle olacağım, çocuklarınızın çocuklarıyla birlikte yaşayacağım bugün, yarın ve sonsuza dek.*”(Aytmatov,

2011:60) Dilleri aynı olan insanlar ancak birbirlerini anlayabilir, aynı ülküde yürüyebilirler.

İslami yaşantıya göre anne hakkı, baba hakkından fazladır. Onun böyle olma sebebi ise annenin çocuğu yetiştirip büyütme de babadan daha fazla emeğe sahip olmasından kaynaklanır. Bu nokta itibariyle bakıldığında milli örf ve kültüne bağlı olan Cengiz Aytmatov, “Geyik Ana” masalında “Anne “ kavramını kullanarak tinsel yaklaşım sergiler. Her günahına bir bedel ödemek zorunda olan insanoğlu bu masalda da karşımıza çıkar. Ne zaman ki evlat anneye saygısızlık yapar onu üzer, o zaman başına türlü felaketler gelir.

Türk mitolojisinde geyiğe oldukça yer verilir. Verilme nedeni ise geyiğin boynuzlarının rahime benzetilmesi ve doğurganlığı, soyu temsil etmesidir. *“Kırgızlar ortak bilinçdışını oluşturan değerlerden uzaklaştıkları zaman Boynuzlu Maral Ana onları terk etmiştir. Bu terk ediş kökensel/filogenetik mirastan mahrum kalmadır. Bu bir tükeniştir.”* (Özher, 2006: 37) Mümin dedenin anlattığına göre Geyik Ana, Buğuluların kendilerini öldürmeye başladıkları günden sonra yaşadıkları yerleri terk ederek başka bölgelere göç ederler.

Çocuk, Maral Ana masalını simgelediği çantasına anlatırken Geyik Ana ile topal kocakarının konuşmasında Geyik Ana’nın söylediklerine dikkat çeker. Geyik Ana, kocakarıya çocukları alıp kendi yavrusu gibi bakacağını söyler. Kocakarı ise yavrularını öldüren insanların, yavrularını büyütme istediğine dikkat çekerek bir daha öldürmeyeceklerini nereden bilirsin diye sorar. Bu noktada topal kocakarı aslında yüzyıllardır süregelen ve sürmeye de devam edecek olan düşmanlık karşıt değerliliğini sorgular. Geyik Ana ise evladını yitirmiş bir anne olarak değerler

aktarımı yapar ve onları yavruları yerine koyar. Onlara analık ettiğinden bir daha böyle bir şeyin yaşanmayacağını söyler. Ninenin Geyik Ana'nın aksine karşı değerlik yaparak çocuğu kendi torunu olarak görmez ve bu yüzden de çocuğa iyi davranmaz. Ninenin böyle davranması yozlaşmanın bir göstergesidir. Bir Buğulu gibi, yani ülkü değer aktarılığı yapmaz. Çocuğu her zaman hor görür ve onu sevmez. Zaten Mümin dedenin çocuğu okutmak için bu kadar çaba sarf etmesine anlam veremez. Neneye göre önemli olan ekmeğini veren insanla yani Urazkul'la iyi geçinmesidir. Dönemin değer aktarımı madden karnının doyması ve bunun için çalışmandır. Manen bir şeyler hissetmen ve yaşatman hiç önemli değildir. “ *Hele bak! Sen kim oluyorsun? Kızlarında iş yok diye, çocuğu mu müdür yapacaksın, onu okuta okuta, öyle mi? Bekle! Sen kimin uğruna türlü belayı başımıza getirdin? Alabaş'a atlamış, dörtnala koşturmuş hayvanı, herife bak hele! Yerini bilseydin, kime karşı geldiğini unutmasaydın çok daha iyi olurdu. Tavuk kellesi gibi koparacak kelleni şimdi senin. Sen çıldırdın mı? Ne zamandan beri amirlerine karşı gelmeye başladın? Kahramanlık mı taslıyorsun? Kızını buraya getirme, anladın mı? Eşikten içeri sokmam, böyle bil!..*” (Aytmatov, 2011: 91) Bu anlamda yazar, kahramanlarını kullanarak döneminin nasıl değerler yitimini yaşadığını işler.

2.3.4.5. Mümin dede

Mümin Dede oldukça mülayim, insanları kırmayan, onlara yardım eden ve çalışmaktan yılmayan bir mizaçta olduğundan nine, onun Uzankul'a karşı gelmesine bir türlü anlam veremez. Mümin dede aslında bir Buğulu'dur. Yani değerlilik açısından bakıldığında toplumun ihtiyaç duyduğu insan profilindedir. Karşı çıkmaya çalıştığı değerlere dayanma sınırı küçük bir çocuğun okluda yapayalnız, kimsesiz

kalmasına kadardır. Bu noktadan sonra Mümin dedeyi kimse tutamaz. Otorite değeri olarak karşısına çıkan patronu Uzankul'a bile başkaldırır. “ *Ne oldu buna böyle? Kimseye karşı gelmiş değil ömründe, ağzı var, dili yoktu, durup dururken baksana başımıza gelenlere! Uzankul'un atına da binmiş üstelik, deli gibi sürmüş herifin atını. Hep senin yüzünden...*” (Aytmatov, 2011:121) Nine de dedenin Uzankul'a karşı gelme sebebini yani çocuğa duyduğu şefkatin farkındadır. Mümin dede ile Uzankul'un arasının açılmasında çocuğu suçlar.

Mümin Dede, değerler aktarımının taşıyıcısı olduğu için Maral Ana efsanesine canı gönülden inanır. Hayat ona acı davranmış olsa da değerlerinden vazgeçmez. Urazkul'un elinden kurtaracak oğlu askerden dönmemiş, karısı ölmüş, bir kızı Urazkul'un karısı olup sık sık dayak yemiş, diğer kızı ise torununu kendine terk ederek şehre gitmiştir. Hayatı böyle acılarla dolu olan Mümin Dede, yine de manevi değerlere bağlı bir yaşantı sürdürmeye çalışır. Tam bir Buğulu gibi yaşamak isterken etrafında yaşanalar onu bu çizgisinden uzaklaştırır. İnanç sistemiyle örtüşmeyen hata yapmaya zorlar. Maral Anayı kendi elleriyle öldürmek zorunda kalır ve buhrana sürüklenir. Kendi gibi Buğulu yetiştirmeye çalıştığı torununu kaybeder. Değerleri yerle bir olur. Sosyalist sistemin insanları 'ben' lerinden uzaklaştırıp yok ettiği gibi Mümin dede de yok olur.

Mümin dede, Urazkul ile çam tomruğu kesmek için çıktığı dağda maralları görür. Daha önceleri buralarda yaşadığına inandıkları Maral Ana'yı tekrar oralarda görmek oldukça heyecanlandırır. Bu olay Mümin dedenin kaybedilmiş değerlerin bir gün kazanılacağına olan inancını artırır ve geleceğe dair ülkü değerler beslenmesine sebep olur. Çünkü efsaneye göre; Geyik Ana, insanların geyikleri öldürmeleri

üzerine insanoğluna kızıp yavrularıyla bu dağları terk ederler. Mümin dede geyikleri tekrar burada görünce, geyiklerin insanları af etmiş olduğunu düşünerek sevinir.

Mümin dede çam tomruğunu Urazkul’la dağdan aşağı yuvarlarken tomruğun onlara zarar vermemesini, geyik ananın kendilerini korumasına bağlayarak inaç aktarlığı yapar. “.... – *Aman yarabbi, aman kutsal Geyik Ana! Sen bilirsin yarabbi! Odur, o bizi kurtaran! Gördün mü? Ana geyiğin çocuklarıydı bu. Döndü anamız, döndü, ah! Gördün ya, kendi gözüne gördün ya.*

-Aman Allah’ım, sen bilirsin, aman kutsal anamız, Kutsal Geyik!

Mümin bir türlü sevincini bastıramıyordu.

-Döndüler marallar ormanlarımıza. Unutmamış anamız! Günahlarımızı bağışlamış demek”(Aytmatov, 2011:75) Mümin dede gibi çocuk da Maral Anaya dua ederek dinsel değer aktarlığı yaparak ondan medet bekler. Büke teyzesinin çocuğunun olması ve ona beşik getirmesi için Maral Ana’ya yalvarır. Yaptığı duaya canı gönülden inanan çocuk, hayalinde Geyik Ana’yı beşikle gelirken görür.

“Çocuk huzursuz bir uykuya daldı ve düşünde Geyik Ana’ya yalvarıyordu durmadan, Urazkul’a ve Büke teyzesine huş ağacından beşik getirsinler diye. “Çocukları olsun, ne olursun çocukları olsun.” *Uzaktan çingirak sesini duyuyordu. Geyik Ana geliyordu koşa koşa, boynuzlarında beşik getiriyordu...”(Aytmatov, 2011: 118)* Büke teyzenin çocuksuzluk özleminin biteceği için çok mutlu olur.

Geyik Ana efsanesi; dönemin Rusya’sının, insanları kendi kültür ve değerlerinden nasıl uzaklaştırdığının da bir göstergesidir. Mümin dedenin maral anayı öldürmek istemeyişi Urazkul ve yanındakiler tarafından gülünerek

karşılanması onların artık manevi değerleri hiçe saydıklarının onlarla dalga geçtiklerinin birer kanıtıdır.

“ Seyit Ahmet, bir daha anlatıyordu:

-Marallara yanaşmaya başladık. Ormanın bir açıklığındaydılar üçü de. Atlarımızı ağaca bağladık, ihtiyarım elimden tutuyor, “ Olmaz” diyordu. “Marallar vurulmaz. Biz Buğu soyundanız. Geyik Ana’nın çocuklarıyız biz.” Çocuk gibi yalvarıyordu. Bense gülmekten katılıyordum içimden tabii, ama renk vermiyordum. Ciddi ciddi “Sen hapishaneyi boylamak istiyorsun? Diye soruyorum. “ Yooook “ diyor. Pekâlâ. Öyleyse şu beyzadelerin zamanında üçkâğıtçı beylerin uydurdukları masallardır bunlar. Yoksul halkı korkutmak için uydurulmuştur, bunu bilmiyor musun sen? O ise ağzını bir karış açtı. ” Yok, canım doğru mu? ” diye soruyor. “ Yaa, öyledir işte. Sen bu boş lafları bırak, yoksa aksakalına bakmam, seni şikâyet ederim ilgili yerlere, görürsün o zaman gününü.”(Aytmatov, 2011:142) Manevi değerleri olmayan toplumlar içleri boşaltılmış birer enkazdan farksızdırlar. Bu da yeni doğan Rusya’nın istediği insan tiplemesi olarak yazarın eserine yansır.

Ninenin çektiği acılar, onu olgunlaştıracağına hayata karşı, karşıt değerler geliştirmesine sebep olur. Bu da ninenin hayata acımasız bakmasına ve menfaatleri doğrultusunda yaşayan bir insana dönüşmesine sebep olur.

2.3.4.6. Büke teyze

Büke teyze, çocuğu olmadığı için sürekli kocası tarafından tartaklanan, aşağılanan hayatından bezmiş, toplumun onu ötekileştirdiği bir kadındır. Doğası gereği kadın çocuk doğurup neslini devam ettirmekle kodlanmış bir varlıktır.

Toplumun ve yaradılışının gereğini gerçekleştiremeyen kadın sosyal baskı yüzünden eksikliğini kocasına hizmetle kapatmaya çalışır. Hatta kocası mutlu olsun diye sonunda dayak yiyeceğini bile bile Dükkân- kamyondan votka satın alır. Nine, Büke teyzeyi başına gelecekler için uyarır. Ama Büke teyze çocuksuzluğu eksiklik olarak değerlendirdiğinden ninenin söyledikleri onu uyarmaya yetmez. “ ... *Nine dayanamadı, şoförün duymaması için yılan gibi tısladı:*

-Aptal, başına bela mı arıyorsun, ha?

Büke teyze kısa kesti:

-Ben de biliyorum bunu.”(Aytmatov, 2011: 11) Büke teyze, toplumun ona yüklediği görevi yerine getiremediğinden değerler aktarımını yerine getiremez. Kendi ‘ben’ iyle sıkıntı yaşadığı için sosyal hayatta da sıkıntılar yaşar. Çoğu zaman mutsuz bir hayat sürer. Çocuk, birgün ninesinden duydukları kadarıyla teyzesinin çocuğu olsaydı, onun daha farklı bir hayatının ve bir evliliğinin olacağına inandığını duyar. Bunun böyle olacağına da çocuk kalbiyle inanır. “.....Büke teyzenin keyfi çok az yerinde olurdu. Yüzü asıktı, teyze sinirliydi, dünyaya görmüyordu gözü. Çocukla ilgilenecek hali yoktu kadının. Başında türlü belalar dolaşırdı Büke teyzenin. Kocakarı, ”Çocukları olsaydı, bambaşka bir kadın olurdu Büke.” Derdi. Uzarkul da başka adam olurmuş o zaman. Mümin Dede de şimdiki gibi olmazmış. Hoş, iki kızı vardı dedenin; Büke teyze, bir de bu çocuğun anası. Ama yine de fena, çocuksuz kalmak fena...” (Aytmatov, 2011: 19) Yazar, çocuğa çocuksuzluğun çok kötü bir şey olduğunu söyleterek neslin devamlılığının olmasını vurgulayarak ülkü değer aktarlığı yapar.

Büke teyzenin çocuğunun olmamasını kendi suçu olarak düşünmesi, o dönemin düşünce sisteminde yadırganmayacak yapıdadır. Ancak İslami düşünce sistemine göre ise Allah u Teala evlat vermediği kullarına öteki alem dediğimiz ve gerçek yaşantımızın orada olduğuna inandığımız âlemde verir. Bu noktada Büke Teyzenin dinsel ötekileşmeyi yaşadığını söyleyebiliriz. Diğer noktadan Uzarkul, çocuğu olsa dahi yaşadığı hayatı kendine layık görmeyen ve oranın en yetkili sorumlusu olduğu içinde bütün herkesin kendisine itaat etmesini bekleyerek kendisini ötekileştirir. Sosyalist düşüncenin yansıması olan ‘sorgulama sana verilen görevleri yerine getir’enin kontrol merkezi Urazkul, olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla çevresindekilere de kendine de hayatı zehir eder. İsteddiği gibi bir mekanizma geliştirmiş olmasına rağmen daha fazlasını ister, doymaz nefsinin doyurulmadığı yer olarak çocuğunun olmadığını bulur ve buradan karısına ardından da rejimin onu dağ köyüne hapsedmesine çatar.

Eserde Büke teyzenin çocuksuz olması, sadece kocası değil, başkalarının da kızdığı zaman kullanacakları bir eksiklik gibi lanse edilir. Toplumsal baskının değerleri sosyal hayatı düzenleyen kurallara düşünülebilir. Kendi soyundan bir çocuğu korumak zorunda kalan Büke teyze, karşı değerlere sahip nineyle tartışmak zorunda kalır. “ ... Kocakarı delik deşik, lime lime olmuş eteğini burnuna tıkıyor Büke teyzenin, “ al bak, sevgili yeğeninin yaptıklarına “ gibilerden. Büke teyzenin hareketlerinden kocakarıyı yatıştırmak istediği anlaşılıyordu. Çocuk teyzesinin ne dediğini biliyordu. Ne olacak hep aynı şey: “ Kızmayınız eneke küçüktür, akılsız bir çocuk, ondan hesap sorulur mu? Ne yapsın yavrucak, buralarda yapayalnızdır. Kimsesi yok zavallının. Günah bağırmanın, korkutmanın bunu bu kadar.” Nine durur mu hiç? Belli ki hep aynı öfke ile devam ediyordu şimdi: “ Bana akıl öğretme. Hele

kendin çocuk doğur da anlarsın o zaman. Dağın başında işi ne? Herife bak, danayı bağlamaya zamanı bile yokmuş. Borudan bakıp bakıp neyi gözetliyor yere batasica? Ciğeri beş para etmez anasını, babasını mı? Onu mahvedip de dünyanın öbür ucuna kaçmış serserileri mi? Hay çeneciğin kopsun senin, kısır karı....” (Aytmatov, 2011: 32) Buke teyze çocuğu korumak uğruna nine ile girdiği söz savaşında ninenin kısırlığını yüzüne vurması üzerine çileden çıkar. Geçmişten getirdiğimiz değerler sistemi içerisinde de yer alan ve günümüz toplumunda nispeten azalmaya başladığı çok evlat zenginliğini nine savunur ve hemcinsi Buke teyzeyi buradan vurmaya çalışır. “ – *Vay koca cadı vay! Sen çok mu çocuk doğurdun, çok mu kızın, oğlun var senin, ha! Hem de kim oluyorsun, sen burada!*” (Aytmatov, 2011: 32) Buke teyze ise ninenin evlat doğurmuş olmasına rağmen şimdi hiç kimsesiz oluşuyla ondan öç almaya çalışır.

2.3.4.7. Urazkul

Geyik Ana efsanesine inanmaz. Atalarının değerlerine karşı değerler geliştirir. Kendi kafasında karşı değerlerini oturtmaya çalışır. Kendi soyundan olan kişilerinin birbirini koruyup kollaması gerektiğini düşünen Urazku, çam tomruğu vermediği için kendi soyundan olan bir buğulunun, onu şikâyet etmesi, Buğululuğun da sonun geldiğini gösterir. Gerçi Urazkul da sözünde duran, milli değer ve yargıları olan biri değildir. “.... *Bir de ne diyorlar:*” *Hepimiz Geyik Ana'nın çocuklarıyız. Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için! Saçma bütün bunlar. Bir metelik için birbirinin gırtlığına sarılmaya, insanı hapislerde çürütmeye hazırken millet, geyik meyik de ne oluyormuş? Çok eskiden insanlar Geyik Ana efsanesine inanırlarmış. Ne cahil ne de aptalmışlar, gülünç şey! Bugün herkes okuryazar, kültürlü insan sayılır. Bugün bu*

çocuk hikâyeleri gerekli değil artık! “(Aytmatov, 2011:72) Bu sözleri Urazkul’a söyleten yazar, Urazkul gibi düşünenlerin toplumun maddi ve manevi değerlere bakış açısını anlatmak ister.

Aytmatov, Urazkul ile aslında yaşadığı devrin bakış açısını eleştirmektedir. Yaşadıkları dönemde artık akrabalık, milli manevi değerler gibi sosyal hayatı dengede tutan kavramlara önem verilmediğini anlatmaktadır. Bulunulan çağ, bireysel çıkarların her şeyin üstünde tutulmaya çalışıldığı çağdır. Dolayısıyla Buğu soyu, Geyik Ana gibi kavramlar, devrin değer yargılarıyla örtüşmez. “ *Beyaz Gemi’de, inançları ile gündeliğin korku/ tehdit dolu zorlaması arasına sıkışıp kalmış olan Mümin dede, bu çatışma sürecinde trajik bir tip durumuna yükselir ve yine yazgının yenilmezliğine teslim olur; çocuğun rüyalarını, kendi varoluş kaynaklarını yok eder. Maral Ana’yı öldürür. Maral Ana, doğada susturulan bir ses, kültürden kovulan bir değer ve bellekten silinen bir dönüş imgesidir.* (Korkmaz, 2004: 81) Yazarın diğer romanlarında olduğu gibibu romanında da ülkü değer insanlar acı çekip sıkıntılı bir hayat süren karşı değer insanlarkötülüklerine kötülük ekleyerek yaşantılarını devam ettirirler.

Beyaz Gemi adlı romanda yer alan “ Maral Ana” masalının için de bir de Topal kadın vardır. Bu topal kadını Hükümdarı kötü işlerde kullanır. Yani Kırgız soyundan gelen iki çocuğu öldürme görevini ona verir. Yazar, kahramanı topal kocakarı ile dış görünüş ile yapılan işi bağdaştırmaya çalışmış kötü işlerinde topal kocakarıyı kullanmıştır. Hükümdar topal kocakarıya “ Çiçek bozuğu topal karı “ diye seslenerek onu aşağılar. Topal olmak onun suçu olmamasına rağmen onunla alay eder. Ancak kocakarının, Geyik Ana ile sohbetinde Geyik Ananın kendisine bilge

kadın demesi ile ölkü değerlerin savunucusu olan geyiğin, onun dış görünüşüne değil, konuşmalarına değer vermesi dikkate şayandır. Maral Ana'ya çocuklarını öldüren insanların yavrularından ona yavru olmayacağını efsanevi karakter, söyleyerek ona ders verir. Maral Ana bunu kabul etmese de sonunda kocakarının dedikleri gerçekleşir.

Dişi Kurdun Rüyası adlı romanda da Akbar, insanlar tarafından öldürülen yavrularının acısını bastırmak için insan yavrusunu kaçıırır ve yuvasına götürmek ister. Yazar, annelik duygusunun çok bir arketip olduğunu bu yüzden söndürülemeyeceğini, bu yüzden yavrusunu kaybeden canlıların, kendilerini teselli etsin diye başka ırklardan olan yavrulara sıcak baktığını anlatmak ister.

2.3.4.8. Değer aktarı olarak mekân

2.3.4.8.1. Muhafız dağı:

Issık-Göl'ü sarmalayarak onun etrafını saran ve ilk etapta ona ulaşılmasını engelleyen bir dağdır. San-Taş vadisinin yamacında olan Muhafız Dağ'ı Issık-Göl'ü sarmaladığı gibi çocuğun dedesi ve diğerleriyle beraber yaşadığı orman bakım köyünü de ulaşılması güç bir yer yapar. Dünya ile bağı olmayan orman köyünün ara ara ziyaretçileri olur. Dükkân-Kamyon da bu ziyaretçilerden biridir. Köye ulaşabilmek için çok meşakkatli yolları geçmek zorunda kalır. Hemen hemen bir evin ihtiyaç duyacağı her şey kamyonun içindedir. Dükkân-Kamyon köyde yaşayanlar ile dış çevreyi birbirine bağlayan köprü görevi yapar. *“Dükkân-Kamyon dağlarda yaylalarda sürü bekleyen, hayvan yetiştirenlere ve çobanlara uğrardı. Çok az da olsa, ara sıra onlara da gelirdi, şu orman bakım evlerine, San-Taş vadisine. Buradan bu evlerden, sarp yamaçlardan yukarı, kesilmesi yasak dağlık orman*

başlıyordu. Orman bakım evlerinde topu topu üç aile oturuyordu. Yine de gezici dükkân orman bekçilerini unutmazdı.”(Aytmatov, 2011:5)

“.....Şose ta Issık-Göl sahilleri boyunca vadiyi ve nehrin kenarını takip ederek, dağ, taş, tümsek dinlemez evlere kadar uzanırdı. Kolay değildi böyle bozuk bir şosedde kamyon sürmek. Muhafız Dağ’ı eteğine gelince, yol dar vadinin dibinden dağın yamacına tırmanır ve tırmandıktan sonra sert virajlarla tekrar dik ve çıplak olan öteki dik yamaçtan orman bekçilerinin evlerine ulaşırdı. Muhafız Dağı evlerine çok yakındı.”(Aytmatov, 2011:6) yazar kurgusuna böyle bir dağı dahil ederek orada yaşayan insanlarla mekan arasında bağ kurar.

Muhafız Dağı, ismi gibi bir dağdır. Çocuk, dağı, kendine kurduğu dünyanın merkezine oturtur, Muhafız Dağ’ında, etrafındaki dağlara, tepelere, bitkilere isimler vererek gerçek üstü bir dünyada yaşar. Yazar, Beyaz Gemi adlı romanında ismi olmayan bir çocuğu konu edinmesinin iki sebebi olabilir. Birincisi çocuğun saflık ve temizliği temsil etmesi, ikincisi ise, çocuklukta yaşanan olayların algılanışı ile daha sonraki yaşlarda olayların algılanışının birbirini tutmamasıdır. *“Muhafız Dağ’ı evlerine çok yakındı. Çocuk, her yaz, hemen hemen her gün dağa tırmanır, oradan dürbünle göle bakardı. Oradan düzlükte uzanan yol, avucunun içindeymiş gibi görünürdü; yayalar, athılar, hele hele taşıtlar.”(Aytmatov, 2011:6)* çocuk kendi dünyasında burayı sığınılacak bir liman olarak görür.

2.3.4.8.2. Issık-Göl:

Issık-Göl, çocuğun hiç görmemiş olduğu babasına ulaşması için bir vasıta. Çocuk, dedesinin, teyzesi ile ninesine anlattığı bir gün babasının evlendiğini, başka çocuklarının olduğunu ve bir gemide çalıştığını duyar ve babasının Issık-Göl’de

gördüğü ve güzelliği karşısında hayran kaldığı Beyaz Gemi’de çalıştığına kanaat getirir. O günden sonra bütün hayallerine o gemiyi de ekleyen çocuk, beyaz gemiye ulaşmakla babasına ulaşacağını düşünür. *“Muhafız Dağı’nın ilk defa masmavi Issık-Göl’de bu beyaz gemiyi gördüğü zaman, böylesine bir güzelliğin karşısında yüreğinde bir uğultu duydu. Ve sonra, Issık-Göl’de çalışan, gemici olan babasının bu beyaz gemide çalıştığına karar verdi. Bunun böyle olmasını çok istediği için böyle düşündü, sonra da bu düşüncenin doğruluğuna inandı.”*(Aytmatov, 2011: 35) aidiyet duygusuna ihtiyacı olan çocuk kendisini Issık-Göl’ün sularına bırakır.

Çocuk, babasının Issık-Göl’deki gemide çalıştığını öğrendikten sonra o gemiye ulaşmak için çeşitli teoriler geliştirir. Öncelikle Issık-Göl’ün derin sularına girer girmez balığa dönüşmeyi, balığa dönüştükten sonra yüzerek gemiye ulaşmayı, gemiye vardıktan sonra da tekrar çocuğa dönüşerek babası ile karşılaşmayı ve kendisinin geldiğini söylemeyi hayal eder. *“Gemi şimdi uzaklaşıyordu. Bembeyaz ve uzundu gemi ve gölün masmavi düzlüğünde, bacalarından uzun bir duman bırakarak ilerliyordu ve bir çocuğun –yarı balık yarı insan olan çocuğun- ona doğru yüzdüğünden habersizdi. Balık olmak istiyordu çocuk. Her şeyin balıktaki gibi olmasını: Vücudunun, yüzgeçlerinin, pullarının... Yalnız kendi kafası kendi kafası kalmalı idi, incecik boynunda, yusuvarlak, yelken kulaklı bir kafa, kalkık burnu çizgiler içinde.*

Bu kılık değiştirmesi dedenin setinde olacaktı. Ne sihir ne keramet, hop! Ve işte, oluverecekti bir anda. Sonra hemen seti aşarak dereye, akıntının ortasına atılacaktı, akıntı ile birlikte, aşağılara doğru yüzecekti. Ve hep böyle, yoluna devam edecekti. Arada bir sudan yukarı fırlayarak olup bitenlere bakacaktı. Yoksa sadece su içinde yüzmekten bıklırdı.”(Aytmatov, 2011: 36) Issık-Göl’ün yakınında

bulunan orman bakım istasyonunda, kendine önder olarak seçtiği Mümin dedesi ile küçük bir dünyada yaşayan çocuk, dedesinin anlattığı her şeye canı gönülden inanır. Maral Ana masalı da dedenin çocuğa anlattığı ve gerçek olduğuna inandıkları bir masaldır. Ne zaman ki Mümin dede Uruzkul'un baskısına dayanamayıp Geyik Ana'yı öldürür, o zaman Mümin dede kendini kaybeder. Aslında içki içmekten hoşlanmayan dede, içki içer ve pişirdikleri geyiğin etinden yer. Bütün bu yaşananlardan habersiz hasta olduğu için evde yatağında yatan çocuk, Seyit Ahmet'in gelip onu Uruzkul'un evine götürmesiyle acı gerçeği çok geçmeden anlar. Ateşler içinde yanan çocuğun kimse farkına varmaz, çocuk bir taraftan hastalığıyla başa çıkmaya çalışırken diğer taraftan insanların onun bu halinden habersiz içki içip, geyiğin etini yerken türkü söylemeleri onu daha da rahatsızlandırır. Çocuk, bu ruh haliyle kendini evden dışarı zorla atar ve nehre doğru gider. Bu sırada dedesinin Maral Ana'yı pişirdikleri ocağın başında çok fazla içki içmekten sızdığını, bir köpeğin ise geyiğin kafa kemiklerini kemirdiğini görür. Çocuk bundan sonra kendini daha da kaybeder ve kendini Issık-Göl'ün sularına balık olmak için bırakır. *“Ve bana tek bir şey söylemek düştü: Çocuk ruhunun bağdaşamadığı çirkinliği ittin elinin tersiyle. Bu benim tesellimdir. Sen bir defa parlayıp sönen yıldırım gibi yaşadın. Yıldırımları gökler doğurur. Göklerinse ölmezliği var. Bu da benim tesellimdir. Her çekirdekte yeni bir hayat oluşumu vardır. Çocuk vicdanı ise, insanlarda gelişen yeni hayat belirtisidir. Bu da tesellimdir. Ve yeryüzünde bizi ne beklerse beklesin insanlar doğup büyüdüğü, doğruluk ölmeyecektir. Senden ayrılırken, kendi sözlerini tekrarlıyorum yavrum: “Merhaba beyaz gemi, benim gelen!”* (Aytmatov, 2011:144)

Romanda ismi bile konmayan bir çocuğun; hayalinde yaşattıkları ile gerçekte yaşadıklarının aynı şey olmadığını anlaması sonucu kendini bu dünyadan koparması

anlatılır. Issık-Göl, çocuk için bir kurtuluşun başlangıcı olur. Masallara ve dedesine sığınan çocuk, bunların yerle bir olduğunu görür ve gerçek yaşamda daha fazla kalamayarak kendini Issık-Göl'ün dalgalarına bırakır.

2.4. GÜN OLUR ASRA BEDEL

2.4.1. Özet

Bir gece yarısı Sarı Özek-1 kozmodromuna (uzay alanına) giden tren, özel bekçiler tarafından korunarak Boranlı istasyonundan geçer. Bu esnada Ukubala, tren istasyonunda gece vardiyasını tutan Yedigey'in yanına gelerek hasta olan Kazangap'ın evinde ölmüş olduğunun haberini getirir. Ukubala, Yedigey'e Kazangap'ın çocukları Sabitcan ve Ayzade'ye haber verilmesi gerektiğini söyler. Yedigey, önceki gün Kazangap'ın oğlu Sabitcan'a babasının hastalığını telgrafla bildirdiğini, kızı Ayzade'nin ise yakın bir kasabada oturduğu için haber vermenin kolay olacağını söyleyerek Ukubala'nın bunları düşünmeyip biran önce gece nöbetçisi olan Şahmerdan'a giderek kendi yerine başkasını görevlendirilmesini istemesini ve bütün köy halkına Kazangap'ın öldüğünü duyurmasını ister. Yedigey, Ukubala gittikten sonra Sarı- Özek bozkırında yaşamının ne kadar zor olduğunu ve kendisi ile Kazangap'tan başka bu zor şartlarda buralarda yaşamayı sürdüren başkalarının pek fazla olmadığını düşünür. İstasyondan geçen trenlerin karaltısı kalktıktan sonra ileride duran deve sürülerinin arasında Kazangap'ın Boranlı'ya geldikleri ilk yıllarda hediye ettiği devesi Karanar da vardır. Yedigey, Kazangap'la Boranlı istasyonunda kışın kar yağdığında makinalar yokken nasıl canla başla tren raylarını temizlemeye çalıştıklarını hatırlar. Telefonun çalmasıyla Yedigey, hatıralarından sıyrılarak kulübeye döner. Gece nöbetçisi olan Şahmerdan Yedigey'e kendi yerine bakacak başka birinin olmadığını dolayısıyla sabaha kadar görevde kalması gerektiğini söyler. Yedigey, hiddetlenerek karşı çıkar ve Kazangap'a son görevini yerine getirmek için yanında olması gerektiğini söyler. Şahmerdan da

bunun üzerine Adilbay'ın çok işi olmasına rağmen ona soracağını ve eğer kabul ederse Adilbay'ı gönderebileceğini söyler. Çok geçmeden Adilbay gelerek Yedigey'den görevi devralır. Yedigey cenaze hazırlıklarını planlayarak evinin yolunu tutmuşken gökyüzünde Sarı- Özek bozkırında bulunan uzay üssünden fırlatıldığını tahmin ettiği roketin ışık ve gürültüsüyle irkilir. Bu uzay istasyonu yaşadıkları bölgeye çok yakın olsa dahi yasaklı bölge olduğu için orada olup bitenleri ancak şehirde yaşayan Sabitcan'ın anlattıklarıyla anlamlandırmaya çalıştıklarını anımsar.

Yedigey, sekiz küçük evden oluşan Boranlı istasyonunda uzun yıllardan beri hiç kimse ölmediğinden defin işlemlerini bilmeyen köy halkına öncülük eder. Nereye gömüleceğine dair bir türlü fikir birliğine varamayan köy halkına Yedigey kızar ve Kazangap 'ın, atalarının da gömülü olduğu Ana- Beyit mezarlığına defnedilmesi gerektiğinde ısrar eder. Sabitcan, Yedigey'in ısrarına karşı çıkar ve bir an önce babasının gömülmesi gerektiğini söyler. Yedigey ise, bu işin ölüye saygı olduğunu belirterek onu Ana- Beyit mezarlığına gömmek istediğinde ısrar eder ve sabah olduğunda Ana-Beyit mezarlığına gitmek için hazırlık yaparlar. Yedigey, devesi Karanar'ı yola çıkarmak için hazırlarken kadınlar ise yas yemeği hazırlıklarını tamamlamaya çalışırlar. Bu arada Kazangap'ın kızı Ayzade ayyaş kocası ile Boranlı'ya gelir. Ayzade babasına ağıtlar yakarken bir taraftan da kara talihine ağlar. Sabitcan ise onun böyle davranmasına kızar ve kocasından karısına sahip çıkmasını ister. Bunun üzerine Ayzade'nin kocası, Sabitcan'ı boğmaya kalkar. Yedigey, araya girer ve böyle davranırlarsa Kazangap'ın cenazesine saygı göstermediklerinden dolayı onları köyden kovacağını söyler ve Sabitcan'ın ile Ayzade'nin susmalarını sağlar. Uzun Adilbay ortamı rahatlatmak için erkekleri kendi evinde ağırlar. Onlara

kımız ve votka ikram eder. Yedigey sabah olduğu Ana- Beyit mezarlığına gidileceği için votka içilip sarhoş olunmasını istemez. İçlerinden sadece Sabitcan votka içer ve Ana-Beyit mezarlığının bulunduğu yönden fırlatılan roketler hakkında yorumlar yapıp etrafındakilere dinletir. Roketlerin yerden verilen emirler doğrultusunda hareket ettiklerini, ilerde insanların da bu emirler doğrultusunda yönetileceğinden bahseder.

“Sarı-Özek 1” denilen uzay üssünden sıra dışı bir vakit –gece vakti- kalkan uzay mekiği gökyüzüne fırlatılır. Hiçbir açıklama yapılmadan fırlatılan bu uzay mekiği, uzayda “Parite” adı verilen uzay üssünde meydana gelen olağanüstü bir durumdan dolayı gökyüzüne fırlatılır. Parite(eşitlik), ABD ve Sovyetler Birliği’nin ortak programına göre hazırlanmış ve bir buçuk yıl önce Trampfen adı verilen yörüngeye yerleştirilen bir uzay istasyonudur. Sarı-Özek uzay istasyonundan gönderilen uzay gemisiyle aynı anda Amerikan uzay gemisi de Nevada’dan Trampfen yörüngesindeki Parite’ye gönderilir. Bu iki uzay gemisinin böyle alelacele uzaya gönderilmesi, Sovyet- Amerikan ortak Demiurg projesine göre yüzer üs görevi yapan Konvansiyon adlı bilimsel araştırma uçak gemisinde verilen bir emir üzerine gerçekleştirilir. Demiurg projesinin görevi “X” gezegenindeki maden kaynaklarını araştırmaktır. Araştırmalar sonucunda çok güçlü enerji kaynakları tespit edilir. Bundan daha da önemlisi ise bu gezegende suyun varlığıdır. X gezegenindeki suyu işler hale getirilebilmek için sondajcılar ve hidrologlar(su bilimciler)dan oluşan yüz kişilik ekip ve ihtiyaç duyacakları ekipmanlar hazırlanır. Kendi uygarlığı dışında ilk kez bir uygarlık kurma eşiğinde olan insanlık, öncü grubunu Trampfen yörüngesindeki Parite istasyonuna gönderecekken Parite istasyonunda görevli iki kozmonot arkalarında hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolurlar. Konvansiyon

yetkilileri bu durumdan oldukça endişelenirler ve biri Nevada'dan diğeri Sarı-Özek uzay üssünden gönderilen uzay araçlarının içinde birer kozmonot göndererek orada olup biteni anlamaya karar verirler. Gönderilen kozmonotlar, uzay üssünde ters giden hiçbir şeye rastlamazlar. Ancak açık bulunan seyir defterini fark ederler. Defterde; kısa bir süre önce sinyal almaya başladıklarını, merak ettikleri bu sinyale cevap gönderdiklerini ve sinyallerine hemen cevap geldiğini; yerkürenin kütle yapısını gönderdiklerini ve onların da kendi gezegenlerinin kütle yapısını gönderdiklerini yazarlar. Kütle yapısından onların gezegenlerinin daha büyük olduğunu anlarlar ve Dünya dışındaki yaratıklarla serüvenlerinin böylece başladığını yazarlar. İlk başta sadece formüller aracılığıyla anlaştıklarını, daha sonraları ise insanlığın uzayda bulunmaya başladıkları andan itibaren konuşmaları dinleyip böylece Rusça ve İngilizce konuşabildiklerini haber verirler. Astronotlar, Orman-Göğsü adını verdikleri bu gezegene gitmeye karar verdiklerini ve oraya Orman-Göğsü'lülerin göndermiş olduğu uzay aracı ile gideceklerini yazarlar. Orman-Göğsü gezegeninde bulundukları süre zarfında Demiurg projesi kapsamında edindikleri bilgileri Konvansiyon ile paylaşmaya devam edeceklerini bildirirler. Biri Rus diğeri Amerikan olan bu iki kozmonot, yazdıkları notta kendileriyle irtibatı ancak yörünge istasyonundaki telsizle yapabileceklerini yazarak yazıyı bulanlar aracılığıyla Konvansiyondakilerle vedalaşırlar. Seyir defterinden elde edilen bilgiler ışığında Amerikan ve Rus yetkililer, Konvansiyon'a gelerek hem durumu gözden geçirirler hem de Orman-Göğsü'nden gelen ilk bilgilere açıklık kazandırmaya çalışırlar.

Boranlı Yedigey, Adilbay'ın yardımıyla Kazangap'ı adetlere göre yıkayarak kefenler ve bir an önce sabah olup Ana-Beyit mezarlığına gitmeyi beklerken kendi kendine Kazangap ile tanışmalarını anımsar. 1944 yılının sonlarına doğru askerde

geçirdiği beyin sarsıntısı yüzünden Yedigey, terhis edilerek evine gönderilir. Aral Göl'ünün yakınlarında bulunan Cangeldi kasabasına dönen Yedigey, evine varınca karısı Ukubala'dan askere gitmeden önce altı aylık olan oğlunun o askerdeyken öldüğünü öğrenir. Savaştan önce balıkçılıkla geçinen Yedigey, beyin sarsıntısı geçirdiğinden artık bu işle uğraşamayacağını anlar ve akrabalarına yük olmamak için Ukabala ile birlikte Kumbel istasyonuna göç ederler ve orada kömür boşaltıp doldurma işiyle uğraşırlar. Geçimlerini kazanmak için çalıştıkları bu işte Kazangap ile tanışır. Kazangap ile hemşeri oldukları ortaya çıkınca Kazangap onlara Boranlı istasyonunda daha az yorulacakları bir iş olduğunu söyler ve Yedigey'i orada çalışmaya davet eder. Yedigey ve Ukubala, Kazangap'ın teklifini kabul ederler ve hep beraber Boranlı istasyonuna doğru yola koyulurlar. Boranlı'ya vardıklarında Yedigey, alışmış olduğu Aral Göl'ü çevresindeki yeşilliklerden sonra sarı bozkırda bulunan Boranlı'yı ilk başta biraz yadırgar. Kazangap ve karısı Bike onlara kendi evlerini kurana kadar çok yardımcı olurlar. Kazangap, kendi devesinin bir buçuk ay önce doğan yavrusunu, süt ihtiyaçlarını gidermeleri için Yedigey'e hediye eder. Adını Karanar koydukları bu deve aylar içinde iyi bakıldığından güçlü bir deve olur. Savaştan hasta olarak ayrılan Yedigey ise bu devenin sütünü içerek iyileşir. Karanar'ın ünü çevre illerde duyulmaya başlayınca onun fotoğrafını çekmek için fotoğrafçılar gelir ve onun çok iyi bir cins deve olduğunu söylerler. Gelen fotoğrafçılara verdikleri ziyafette Kazangap ve Yedigey, birbirlerini destekleyerek Sarı-Özek bozkırlarında yaşayan bütün develerin anası Akbaşlı ünlü deve Akmaya ile ünlü sahibi Nayman Ana'nın hikâyesini, efsanesini anlatırlar. Ama fotoğrafçılar, bunun oralarda öylesine anlatılan bir hikâye olduğuna inandıkları için bu hikâyeyi kayda almazlar. Misafirler gittikten sonra Kazangap, Yedigey'e devesi Karanar'ın

Akmaya soyundan geldiğini, eğer dayanabilirse birkaç yıl içinde uslanacağını ama eğer dayanamazsa onu iğdiş edebileceğini söyler. Yedigey ise Karanar'a kıyamaz ve onu iğdiş etmez.

Yedigey ve köy halkı sabahın erken vaktlerinde Kazangap'ın cenazesini römorka bindirirler. Yedigey daha sonra bir konuşma yapar. Konuşmasında Kazangap'ın vasiyeti üzerine onu, Ana-Beyit mezarlığına götüreceğini, mezarlık uzak olduğundan yola altı kişi çıkacaklarını, geride kalanların ise cenaze aşını hazırlamaya ve onlar geldikten sonra da o yemeği yemeye davet eder. Ana-Beyit mezarlığına gitmek için önde Yedigey ile devesi Karanar, onun hemen arkasında römorklu traktör ve en arkada yol açma makinası ile yola koyulurlar. Yol açma makinasının üstünde Cumali ile Adilbay, traktörün üstünde Sabitcan ve Kalıbek, römorkta ise Kazangap'ın cenazesi ve Ayzade'nin ayyaş kocası yer alır. Yedigey bir taraftan yol alırken diğer taraftan da geçmişte duyduğu duaları hatırlamaya çalışarak cenaze törenini nasıl yapacağını düşünür.

Konvansiyon uçak gemisindeki gergin bekleyişi Orman-Göğsü gezegeninden gelen astronotların mesajı bozar. Orman-Göğsü gezegeni insanların-hominidleri-, insan türünün evrim geçirmiş hali olduğunu, bu insanların esmer tenli, mavi saçlı, mor-yeşil gözlü insanlar olduklarını yazarlar. Orman-Göğsü gezegeninin güneş sisteminde yer almadığını ve kendilerinin 'İye' dedikleri bir güneşlerinin olduğunu ve bir günlerinin yirmi sekiz saat sürdüğünü, kadınların gebeliklerinin on bir ay sürdüğünü, en büyük sıkıntılarının ise; ömürlerinin 130-140 yıl olduğu halde, ömürlerini uzatmak olduğunu yazarlar. Dünya'dan farklı olarak burada İye ismini verdikleri güneşten enerji yapıp kullanmayı başardıklarını, savaşız ve devletsiz bir yaşam kendilerini kurduklarını, ama gezegenlerinin içten içe kurumaya başlamasına

bir türlü engel olamadıklarını öğrenirler. Orman-Göğüslülerin kendi gezegenlerinden başka gezegen araştırmalarının altında bilgi alış verişi yapmaktan başka bir amaçları olmadıklarını yazarlar. Astronotlar gönderdikleri mesajda ayrıca kendilerinin böyle habersiz gitmelerinin affedilmeyecek bir davranış olduğunun farkında olduklarını ve cezalarını kendilerinin vicdanlarının vereceğini belirtirler ve bir an önce Dünya'ya dönüp Orman-Göğsü gezegeninde gördüklerini paylaşmak istediklerini yazarlar. Konvansiyon uçak gemisinde bulunan Amerikan ve Rus yetkililer gelen mesajları toplantıda değerlendirirler ve ardından da kendi ülkelerinde bulunan üst mercilere olanları anlatmak üzere kendi ülkelerine dönerler.

Ana-Beyit mezarlığına doğru yol alan cenaze konvoyu yolun üçte birlik kısmını gider. Yedigey, konvoyda ilerlerken Kazangap'ın genç ve dinç olduğu günleri hatırlar. 1951 yılının sonunda, kışın tam ortasında Boranlı'ya dört kişilik bir ailenin geldiğini hatırlar, aile; Abutalip Kuttubayev, karısı Zarife ve oğulları Daul ve Ermek'ten oluşur. Kazangap, Yedigey ve diğer Boranlılar, onların buraya gelmekten başka çareleri kalmadığı için buraya geldiklerini anlarlar. Bununla birlikte, Abutalip ve ailesinin Boranlı'da olmasından herkes memnundur. Karı-koca öğretmen olan bu aile de diğer Boranlılar gibi demiryolunda çalışırlar. Ailenin tek derdi; Abutalip'in savaş sırasında bir süre Almanların elinde esir kalmış olmasıydı. Onları rahatsız eden bu durum Boranlıları pek rahatsız etmez çünkü onlara göre; adamın çektikleri kendine yetiyordur, ne diye sorular soralım da onların yaralarını depreştirelim diye düşünürler. Gündüzleri demiryolunda çalışan çift çocuklarını yanlarında götürmeyip evde yalnız bırakırlar. Yedigey'in karısı Ukubala, çocukların evde yalnız kalmalarına gönlü razı olmadığından anne ve babaları yokken çocukları kendi evlerine alarak onlara bakar ve böylece iki aile yakınlaşır. Gündüzleri istasyonda çalışan Abutalip

akşamları da kendi çocuklarının yanı sıra Yedigey'in iki kızına da okuma-yazma öğretir.

1952 yılının yazı her zamankinden daha sıcak ve bunaltıcı geçer. Bir gün tren istasyonunda Yedigey, Abutalip ile beraber çalışırken Abutalib'i treninin altında kalmaktan son anda kurtarır. Olanları Zarife'ye anlatan Yedigey, Abutalip'in neden bu kadar dalgın olduğunu sorar. Zarife ise kocasının kendisi ve çocukları için endişelendiğini söyler ve anlatmaya başlar. Ailesinin özellikle de abisinin, Abutalip ile evlenmesine karşı olduğunu, onunla evlenerek hem kendini hem de doğacak çocuklarını riske attığını söylediğini ama kimseyi dinlemediklerini, savaş bittikten sonra ölü ya da dirilerin hesaplaşmasının kalmayacağını düşündüklerinden Abutalip ile evlendiklerini anlatır. Abisinin bu evliliğe karşı olduğu için bir dilekçe verdiğini ve bu dilekçede kardeşi Zarife'ye engel olmaya çalıştığı ancak yıllarca Yugoslavya'da kalan Abutalip ile evlenmesine engel olamadığı ve kendisinin artık bunlarla ilişkisinin kalmadığını yazdığını ve bu dilekçenin etkisiyle hiçbir yerde barınamadıklarını ve en sonunda Boranlı'ya kadar geldiklerini anlatır. Yedigey, Zarife'nin bu anlattıklarından oldukça etkilenir ancak elinden başka bir şey gelmediğinden onları teselli etmekten başka bir çare bulamaz.

Ülkeleri ile görüşmeye giden Amerikan ve Rus uçakları, ülkelerinden aldıkları emirler doğrultusunda Büyük Okyanus'ta Aleut adaları açıklarında bulunan Konvansiyon uçak gemisine dönerler ve kısa bir süre sonra Parite 1-2 ve 2-1, kozmonotları hakkında görüşmeye başlarlar.

Ana-Beyit mezarlığına iki saatlik yolları kalan cenaze konvoyu, ağır ağır ilerlerken Yedigey'in aklına eskiden bu yerlerde yaşayan insanlar gelir, Yelizarov'un

anlattıklarına göre eskiden bu bölgelerde nereden geldiğini bilmedikleri Juan- Juanlar ile yerli göçebe halklar yaşamış. Sarı- Özek bozkırı da şimdi olduğu gibi kurak değil yeşilmiş. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığı yapan Juan-Juanlar ile yerli halk arasında çok savaşlar olurmuş. Kim daha güçlü ise o kazanır ve daha sonra yan yana yaşamaya devam ederlermiş. Ne zamanki bu yerlerde kıtlık olmuş o zaman nereden geldikleri belli olmayan Juan-juanlar buraları terk edip Volgo denen İtil nehri boyuna gitmişler. Kimi rivayetlere göre ise; Juan-Juanlar lanetlenmişler ve bu yüzden kışın İtil'in üzerinden geçerlerken buzlar kırılmış ve malları ile çocuklarıyla beraber nehirde boğulmuşlardır. Sarı- Özek bozkırında kalan Kazaklar ise bu yerleri terk etmeyerek yeni su kuyuları açmışlar ve bu su kuyuları etrafında yaşamaya başlamışlar. Büyük kolhozlarda ve sovhozlar yaşayanlar buralarda mandıra kurmayı hesaplamışlar ancak bunun çok da iyi bir fikir olmadığını anlayarak bu yerlere yatırım yapmayı gereksiz görmüşler. Şimdi ise bu yerlerde Ana-Beyit de yer alan uzay üssü ile tren istasyonunu birbirine bağlayan Posta Kutusu adlı şehir gelişir. Şehir, uzay üssüne yakınında olduğu için buraya giriş- çıkışlar yasaklanır. İşte Sarı- Özek bozkırında yer alan Posta Kutusu adlı şehir böylece endüstrileşir. Yedigey, burada eskiden kalan tek izin ise Ana-Beyit Mezarlığı olduğunu bu mezarlığa aynı zamanda “Sarı-Özek Anıt Kabri” de dendiği, Yelizova'nın söylediklerinden hatırlar.

Yedigey, Sarı- Özek'te Juan-Juanların yaşadıkları dönemde yaşandığına inanılan Ana-Beyit mezarlığına ait bir efsaneyi hatırlar; Sarı- Özek'i işgal eden Juan-Juanlar, tutsaklarının güçsüz olanlarını köle olarak satarken güçlü olanlarına ise korkunç işkenceler yaparlar. “Deri geçirme işkencesi” adını verdikleri bu işkencede Juan- Juanlar, tutsağın kafasını kazıyarak yeni öldürdükleri devenin derisini tutsağın kafasına geçirirler, ellerini ve ayaklarını bağladıkları tutsağı, kafasını yere sürtmesin

diye bir kütüğe bağlayarak yarı aç yarı susuz Sarı- Özek bozkırının ücra köşesine birkaç günlüğüne terk ederler. Tutsağın akrabaları onu gelip kurtarmasın diye de etrafına gözcüler bırakırlar. İşkencenin ardından sağ kalan tutsak geçmişini hatırlamayarak mankurtlaşır. Mankurtlaşan tutsak Juan- Juanların kölesi olur. En zor işlerde, en kötü koşullarda hiçbir problem çıkarmadan çalışırlar. Atalarını, soyunu unutan mankurt, Juan-Juanlar ne söylerlerse onu yapar. Manakurtu en çok korkutan şey ise kafasının ya da herhangi bir yerinin uçurulacak olmasıdır. Sarı- Özek bozkırında sürekli birbirleriyle savaşan Juan- Juanlar ile Naymanlar, bir gün yine savaşırırlar. Savaş sırasında Nayman Ana'nın oğlu da bir yıl önce savaşta kaybettiği babasının öcünü almak için Juan-Juanlar ile savaşır. Nayman Ana, savaş bittikten sonra oğlunun ve oğlunun bindiği atın geri dönmediğini görünce oğlunun arkadaşlarına onu sorar. Oğlunun arkadaşları ise savaşta vururken oğlunu atının üzerinde ölü olarak gördüklerini, onu getirmek için hareket edecekken Juan- Juanların bastırdıklarını ve bu yüzden onu getiremediklerini anlatırlar. Savaş bittikten sonra savaş meydanına gidenler, Nayman Ana'nın oğlunun ve atının izine rastlayamazlar. Böylelikle de Nayman Ana'nın oğlunun öldüğüne kanaat getirirler. Nayman Ana, bir türlü oğlunun öldüğüne inanamaz. Eğer oğlu öldüyse cesedi nerede idi, hadi oğlu öldü o zaman atı neden geri gelmedi diye düşünür. Bu düşünceler kafasında gezinirken Juan- Juanların memleketinden bir tüccar gelir ve onların mankurtlaştırdığı bir çobandan bahseder. Bunun üzerine Nayman Ana, bastıramadığı düşüncelerin esiri olur ve öldüğüne inanmadığı oğlunu devesi Akmaya ile aramaya çıkar. Günlerce yol gittikten sonra eğer yaşıyorsa oğlunun bir mankurt olmaması için dua eder. Aradığı deve sürüsünü birden karşısında görünce heyecanlanır. Etrafına bakınca develeri güden çobanın kendi oğlu olduğunu anlar. Nayman Ana,

sevincinden oğlunun boynuna sarıldığında onun tepkisiz kalmasından oğlunun mankurtlaştığını anlar. Tepkisiz kalan oğluna kendini tanıyıp tanımadığını, isminin ne olduğunu, nereli olduğu gibi sorular sorar. Ancak mankurt oğlu hiçbirine cevap veremez. Nayman Ana, hiçbir şey hatırlamayan oğluna isminin Colaman olduğunu, babasının isminin Dönenbay olduğunu, kendisinin ise annesi olduğunu ve Naymanlar soyundan geldiğini söyler. Mankurt bu anlatılanların hiçbirisi ile ilgilenmez. Nayman Ana oğlu ile ilgilenirken Juan-Juan'ın geldiğini görünce devesini de alıp oğluna bir daha geleceğini söyleyerek oradan ayrılır. Juan- Juan, mankurtun yanında biri olduğunu anlar ve o kişiyi bulmak için etrafa bakınır ama Nayman Ana'yı göremez. Nayman Ana, gece boyunca oğlunu bu yerlerden kaçırma planı kurar. Sabah olduğunda oğlunun yanına varır ve tekrar adını, babasının adını, kendisinin kim olduğunu sorar ama yine cevap alamaz. Bu esnada sürünün alt başında bir Juan- Juan belirir, ondan kaçmak isterken diğer taraftan da bir Juan- Juan'ın gelmekte olduğunu fark edince devesi Akmaya'ya atlayarak oradan uzaklaşır. Juan-Juanlar Nayman Ana'yı yakalayamayınca mankurtun yanına gelirler, onu döverler ve gelenin kim olduğunu sorarlar. Mankurt, onun annesi olduğunu söylediğini ama kendisinin onu tanımadığını söyler. Juan-Juanlar, mankurta gelen kadının aslında şapkasını çıkararak kendisini buğulamak için geldiğini söylerler ve eline bir ok ile yay verip onu öldürmesini isterler. Bütün bu olanlardan habersiz olan Nayman Ana mankurt oğlu Colaman'ın sürüsünün yanına tekrar döner ve oğluna seslenir. Oğlu Colaman'ı gördüğünde iş işten geçer. Colaman annesini başından vurur. Annesinin başındaki beyaz yazma havalanarak kuş olur, Nayman Ana'nın son sözleri, Sarı- Özek bozkırında o günden sonra geceleri uçan Dönenbay kuşunun sözleri olur; 'Adını hatırla! Kim olduğunu hatırla! Babanın adı Dönenbay! Dönenbay!' Nayman

Ana'nın öldüğü yere Ana-Beyit Mezarlığı, devesi Akmaya'nın soyundan gelen tüm dişi develer, akbaşlı; tüm erkek devler ise Karanar gibi kara renkli çok iri ve güçlü olurlar.

Yedigey'e göre 1952 yılının sonbaharı çok güzel ve ılık geçer. Sonbaharın müjdecisi olan yağmur, Abutalip ve ailesini çok mutlu eder. Ailesi ile beraber yağmurun altından eğlenen Abutalip, Yedigey'in yağmurdan kaçmak için hızlı adımlarla evine koştuğunu görünce onu da yağmurda oynamaya davet eder. Yedigey, onların hep beraber yağmurda bu kadar seikle oynadıklarını görünce o da çocukları ile beraber oyunlarına eşlik eder. Yedigey, o zamana kadar fark etmediği Zarife'nin güzel ve çekiciliğini de o gün fark eder. Sonbaharın habercisi olan o yağmurdan sonra devrimin, Boranlılar için gönderdiği kavun ve karpuz Kumbel istasyonundan alabileceklerinin haberi gelir. Yedigey, şeften izin alarak hem kendi ailesi hem de Abutalip'in ailesi ile birlikte Kumbel istasyonuna gönderilen karpuz ve kavunları almaya giderler. Yedigey, bu yolculuk sırasında en çok Abutalip ve Zarife'nin mutluluğundan keyif alır. Çocuklar da bu geziden çok hoşlanırlar; oradan oyuncak, dondurma alırlar. Akşam olunca Kumbel istasyonundan yükledikleri kavun ve karpuzlarla Boranlı istasyonuna geri dönerler.

Sarı-Özek bozkırının bütün olumsuzluğuna rağmen mutlu olmaya çalışan Kuttubayev ailesine Yedigey çok önem verir. Yedigey, kültürlü insanlardan konuşmaktan çok zevk aldığından Jeolog Yelizarov ile muhabbet etmeyi çok sevdiği gibi Abutalip ile de konuşmaktan da zevk alır, onun gibi bir dostu olduğu için içten içe gururlanır. Yedigey, bir gün çok fazla konuşmaktan hoşlanmayan Abutalip'e geçeleri herkes yattıktan sonra neler yazdığını sorar. Abutalip ise birkaç senenin

içinde başından bir sürü olay geçtiğini ve bu olayları unutmayıp çocuklarına aktarabilmek için anılarını yazdığını söyler.

1952 yılının son günlerinde her sene olduğu gibi yine bir müfettiş gelir ve Boranlı'da üç gün kalarak burada incelemelerde bulunur. Yedigey, müfettişin hava almak için dışarda bir o yana bir bu yana gittiğini görünce ona selam verir. Müfettiş tahminde bulunarak onun 1944 yılı savaş gazisi Yedigey Cangeldi olup olmadığını sorar. Yedigey, onun kendisini tanımasına gururlanır. Müfettiş konuşmasına devam ederek Abutalip Kuttubayev'in neler yazdığını sorar. Yedigey ise çocukları için anılarını yazdığını söyler ve oradan ayrılır. Yedigey, kışın iş çok olduğu için müfettiş ile arasında geçen bu konuşmayı Abutalip'e anlatmayı unuttur. Kuttubayevlerin yeni yıl için hazırlamış oldukları Noel ağacına çocuklar çok sevinir. Yedigey ve karısı Ukubala da komşularının çocuklar için hazırlamış olduğu bu etkinliğe katkıda bulunmak için bütün köylüleri evlerine yılbaşı kutlamaya davet ederler. Gece çok güzel geçer; türküler, maniler söyleyip dans ederler.

5 Ocak 1953 günü hiç beklenmedik şekilde Boranlı İstasyonunda bir yolcu treni durur ve içinden üç siyah çizmeli adam inerek istasyon binasına girerler. Aradan çok geçmeden istasyon şefi Abilov, Abutalip'i çalıştığı yerden alarak istasyon binasına çizmeli adamların yanına getirir. Yedigey, evine öğlen yemeği yemeye giderken istasyon şefi Abilov'dan Kuttubayev'in evinde yasaklanmış bazı kitapların varlığından dolayı tutuklandığını öğrenir. Abilov, Yedigey'e müfettişlerin kendisini beklediğini ve istasyon binasına gitmesi gerektiğini söyler. İsminin Tansıkbayev olduğunu öğrendiği müfettiş, Yedigey'e Kuttubayev'in yazdıkları hakkında neler bildiğini sorar. Yedigey ise bir şey bilmediğini sadece çocukları için anılarını yazdığını söyler. Tansıkbayev hiddetlenerek onu korumamasını, itiraf

etmesini söyler. Yedigey ise başından geçenleri yazmanın hiçbir sakıncasının olmadığını söyler. Tansıkbayev, bu sefer de Abutlip'in okul açıp orada neler öğrettiğini sorar. Yedigey buna şaşırır, onun okul açmadığını ve neler öğrettiğini bilmediğini söyler. Tansıkbayev, bu sefer de Abutlip'in neden yatılı okula karşı çıktığını da sorar. Ardından “Dönenbay” ve “Raymalı Aga'nın Kardeşi Abdilhan'a Yalvarması” hakkında neler bildiğini sorar. Bunlara da istediği cevapları alamayan Tansıkbayev soruşturmayı bitirerek Yedigey'i gönderir. Aynı günün akşamında Tansıkbayev ile yanındaki iki adam, Abutlip'i suçlu ilan ederek yanlarına alıp trene biner, giderler. Yedigey, Abutlip'i şikâyet ettiğini düşündüğü istasyon şefi Abilov'a giderek hesap sorar. Abilov ise bu yaşananlarla kendisinin bir alakası olmadığını, tüm suçlunun 1952 senesinin sonunda teftiş için Boranlı'ya gelen müfettişin olduğunu söyler.

Büyük Okyanus'ta Aleut adaları açıklarında bulunan Konvansiyon uçak gemisindeki amirlerinden izin almadan güneş sisteminden ayrı bir sistemde yer alan ve Orman-Göğsü ismini verdikleri gezegene giden Parite 1-2 ve 2-1, kozmonotları hakkında Konvansiyon uçak gemisindeki ortak yönetim nihai sonuca varır. Üstlerinden izin almadan giden bu iki kozmonotla bağlantının kesilmesine, kesinlikle onlarla görüşmenin yasaklanmasına karar verir. Ortak yönetim, aldığı tedbirlerin ardından X gezegeninin araştırılmasına ve Demiurg projesini belirsiz bir süre askıya alınmasına, ortak bilimsel araştırma gemisi olan Konvansiyon uçak gemisini tarafsız bir ülke olan Finlandiya'ya emanet edilmesine ve bu harekâta ‘Çember Harekâtı’ denmesine, Çember Harekâtı başladıktan sonra X gezegen hakkında kaydedilen belgeler ve şifrelerin hepsinin imha edilmesine karar verir. Toplantının bitiminde her

iki ülkenin üst düzey yöneticileri ülkelerine dönmek için kendilerini bekleyen uçaklara binerler. Uçaklardan biri San-Fransisco'ya diğeri Vladivostok'a gider.

O yılın ocak ayı Boranlı'da çok şiddetli geçer. Yedigey ve diğr çalışanlar develere kazık bağlayarak tren yolunu açık tutmaya çalışırlar. Yedigey bütün sıkıntılara rağmen Abutalıp'ın başına gelenleri bir türlü unutamaz. Abutalıp götürüldükten sonra Yedigey ve Ukubala, ellerinden geldiğince Zarife'ye ve çocuklara yardımcı olurlar. Yedigey, babalarının gelmesi konusunda çocuklara yalan söylemek zorunda kalır. Bir gün bir yolcu treninin duracağını ve babalarının o trenden ineceğini söyler. Zarife ise; kocasının durumunu öğrenebilmek için birkaç kez ilgili makama dilekçe yazar ama hiçbirine cevap gelmez. Bir gün Kazangap oğlu Sabitcan'ı yatılı okula göndermek için Kumbel istasyonuna gider. Oradaki istasyon şefi Kuttubayev'in karısına bir mektup geldiğini ve mektupta Abutalıp'ın kalp krizinden öldüğünün yazdığını söyler. Kazangap, mektubu Zarife'ye nasıl vereceğini bilemediğinden mektubu istasyon şefine geri vererek Zarife'ye uygun bir şekilde anlattıktan sonra mektubu vermeyi teklif ederek Boranlı'ya döner. Kazangap olayları karısına anlattıktan sonra soluğu Yedigey'in evinde alırlar. Orada Zarife'ye dilekçelerine cevap geldiğini, bunları kimseye vermediklerini ve bu yüzden kendisinin gidip Kumbel'den almasının gerektiğini söylerler. İki gün sonra Yedigey, Zarife ile mektubu almak için Kumbel istasyonuna giderler. Zarife orada acı gerçeği öğrenir. Bu esnada Stalin öldüğü için radyodan yas müziğinin yükseldiği duyulur. Yedigey, Zarife'ye kendisini toparlamasını ve Boranlı'ya gidene kadar çocuklara babalarının öldüğünü nasıl anlatması gerektiğini düşünmesini ister. Zarife yol boyunca düşünür ve çocuklarının şimdilik bu haberi almak için hazır olmadıklarını düşünerek babalarının ölümünü onlardan gizlemeye karar verir. Kocas ve kendi

akrabalarına birer mektup yazarak olanlardan onları haberdar eder ve onlardan yardım ister.

Bütün bu yaşananlardan sonra Sarı- Özek bozkırına yaz gelir. Yedigey, Zarife'ye olan acıma duygusunun yanı sıra ona ilgi duymaya başladığını fark eder. Ona olan ilgisini söylemek için birkaç teşebbüste bulunur ama yapamaz. Bir gün Zarife'ye akrabalarından haber gelmediğini ama buna üzülmemesi gerektiğini, kendilerinin onlara yardımcı olacağını hatta çocuklara babaları gibi davranacağını söyler.

Yedigey bir gün Abutalip'e verdiği sözü yerine getirerek Abutalip'in çocuklarına, Aral Göl'ünü anlatır. Aral Göl'ünü anlatırken de daha önce hiçkimseye anlatmadığı bir anısı aklına gelir. Karısı Ukubala'nın ölen oğluna hamile iken rüyasında gördüğü altın mekre balığını avlamak için Aral Göl'üne açılarak balık tutar. Efsanevi bir balık olduğuna inanılan altın mekre balığını avlamayı başaran Yedigey, karısı Ukubala'ya balığı getirir. Ukubala balığa dokunduktan sonra onu tekrar Aral Göl'üne bırakırlar.

1953 yılının kışı çok erken gelir. Yedigey o kışın erken geleceğini tahmin etmiş gibi Kumbel'den kendilerine ve Zarife'ye birer çuval patates alarak devesi Karanar'a yükler, Boranlı'ya getirmek için yola çıkar. Yolda kar tipisine yakalan Yedigey, karısı Ukubala'nın geciktiği için kendisini merak ettiğini ama kimseye belli etmediğini düşünür. Yedigey, Zarife'yi de düşünür; bir gün Daul, Ermek ve Zarife ile yolda giderken Ermek'i kucağına alarak ben senin baban olurum dediğini, daha sonra da Zarife'nin bu olaydan sonra onunla bir daha yalnız kalmak istemeyişini hatırlar. Yine de onun da kendisini merak edip etmeyeceğini düşünür. Yedigey bu iç

karmaşıklığıyla ne karısı Ukubala'dan ayrılmak isteğini ne de Zarife'den vazgeçebileceğini düşünür. Sarı- Özek bozkırına yağın yoğun kar o günden sonra daha da artar. Soğuklar başlayınca Yedigey'in devesi Karanar'ın da erkeklik duygusu artar ve onun başını alıp gitmesine hiçkimse engel olamaz. Etrafta otlayan develeri bırakarak daha uzak yerlere Boranlı gibi küçük bir istasyon olan Ak- Monyak'a kadar giden Karanar'dan haberler gelmeye başlar. Ak-Monyaklı Kupsan Yedigey'e yazdığı mektupta Karanar yüzünden artık dışarı çıkmaya korktuklarını, eğer bir an önce gelip Karanar'a sahip çıkmazsa onu öldüreceğini yazar. Yedigey, mektubu aldıktan sonra Ukubala'nın kendisi için hazırladığı yiyecek torbasını alır ve yola koyulmak için deveye biner. Yola çıkacakken Abutalip'in çocukları Daul ve Ermeğ yanına yaklaşır ve annelerinin kendisine üşümemesi için bir atkı gönderdiğini söylerler. Yedigey, Zarife'nin gönderdiği bu atkıya çok sevinir ve kendisine bir yorum çıkarır. Atkıyı, Zarife'nin gönderdiği ilk işaret olarak kabul eder ve çocuklara yarın geleceğini ve birlikte çay içeceklerini anneleri Zarife'ye iletmelerini ister. Yedigey, Ak-Monyak'a ancak akşamüstü varır ve orada bulunan tren istasyonuna gider. Orada isminin Kupsan olduğunu öğrendiği, adamla tanışır ve Kupsan ona Karanar'ın etrafa korku saldığını ve bu yüzden bozkıra çıkamadıklarını anlatır. Yedigey, Kupsan'ın anlattıklarını dinledikten sonra ondan kendisini Karanar'ın yanına götürmesini ister. Kupsan ise vaktin bir hayli ilerlediğini ve dolayısıyla böyle bir kış günü kendisini oraya şimdi götürmenin tehlikeli olacağını, dolayısıyla geceyi kendi evlerinde geçirmeyi teklif eder. Yedigey başka çaresi olmadığından teklifi kabul eder ve beraber Kupsan'ın evine giderler. Kupsan, Yedigey'in şerefine istasyon şefi Ernefes'i de evine davet eder. Ernefes de Yedigey gibi savaş gazisidir ve Kazakların geçmişini iyi bilir. Ernefes, tamburasıyla Yedigey'e “Raymalı

Aga'nın Kardeşi Abdilhan'a Yalvarması “ hikâyesini söyleyip çalar. Gece biterken Yedigey, Ernefes'in anlattıklarının etkisinde kalır. Kendi yaşadıkları ile Raymalı Aga arasında ufakta olsa bir benzerlik kurar. Boranlı'ya döndükten sonra Zarife ile Ukabala arasında nasıl bir seçim yapmak zorunda kalacağını düşünerek uykuya dalar. Uykusunda kendini Aral Göl'ü kenarında görür ve rahat bir nefes alır.

Sabah olduğunda Yedigey, Kopsan ile beraber Karanar'ın bulunduğu yere giderler. Yedigey, güçlükle Karanar'ı zapt ederek üstüne binmeyi başarır ve böylece Boranlı'nın yolunu tutarlar. Yolda Zarife'ye duygularını nasıl açıklayacağını, çocukları ve Ukubala'yı düşünür. Yedigey, eve vardığında Karanar'ın bir daha kaçmasına engel olabilmek için ayaklarına demir köstek bağlar ve onu ahıra kapatarak evine gider. Eve vardığında kızı Saule onu karşılar ve Daul ile Ernek'in anneleriyle beraber sabahleyin temelli gittiklerinin söyler. Yedigey bu işin içinde Kazangap'ın olduğunu anlar ve ona içten içe öfkelenir. Ertesi gün ahıra vardığında tekrar kaçmaya hazırlanan Karanar'dan hıncını çıkarır. Bu olaydan üç gün sonra Kazangap ile karşılaşan Yedigey, ona neden Zarife'nin gidişine yardım ettiğini sorar. Kazangap kendini savunarak Zarife'nin çok akıllıca bir iş yapıp gittiğini, ayrıca buradan gittiği için de Yedigey'in çok şanslı olduğunu söyler. Yedigey bu konuşmanın ardından Boranlı'nın ona dar geldiğini ve oradan gitmek istediğini düşünür. O günün akşamında Yedigey, Kazangap'ın evine gider ve ona bu fikrinden bahseder. Kazangap ise Yedigey'e Boranlı'da kalmasını ve sorunlarıyla baş etmesini tavsiye eder. Yine de gitmek isterse buna da engel olamayacağını, kendisinin Abdilhan olmadığını, onun ise Raymalı-Aga olmadığını dolayısıyla da ona engel olamayacağını söyler.

Raymalı-Aga, kendi çağında söylediği türkülerin hem güftesini hem bestesini yapan ünlü bir âşık, cırav(yırcı), ozandır. Bayrakbaylar soyundan gelen Raymalı-Aga, gençliğinde renkli ve güzel elbiseler giyerek Sarala adlı atına biner ve toylarda, şenliklerde türkü söyleyip tambura çalarmış. Yaşlılık vakti geldiğinde ise; hiçbir mal varlığı olmayan Raymalı-Aga'ya küçük kardeşi Abdilhan yardım eder ve ona bir çadır verir. Ömrünün kalan kısmını bu çadırda kalarak geçiren Raymalı-Aga, gençliğinde söylediği neşeli türküler yerine hüznü türküler söyleyip tamburuyla çalmaya başlar. Bir gün gençlik yıllarına heveslenerek tamburasını alır ve atı Sarala binerek çağrıldığı bir toya gider. Orada izzet ve ikramla karşılaşan Raymalı-Aga ısrarlara dayanamayarak türkü söyleyerek tambura çalar. Raymalı-Aga'nın tambura çaldığını duyan genç kızlar onu dinlemek için Raymalı-Aga'nın bulunduğu çadıra gelirler. İçlerinden adının Begimay olduğunu söyleyen genç yırcı ve tamburacı, Raymalı-Aga'ya aşkını tamburası ile ilan eder. Ömrünün son demlerinde böyle bir olayla karşılaşan Raymalı-Aga da şaşkınlık içinde Begimay'ın gençliğine ve yırcılığına âşık olur. İkisi beraber toydakileri türkü ve tamburlarıyla eğlendirirler ve iki gün sonra başka bir panayırda buluşmak için sözleşerek ayrılırlar. Raymalı-Aga atı Sarala ile çadırına döndüğünde soydaşlarının kendisini beklediklerinin haberini alarak onların yanına gider. Orada Raymalı-Aga'ya; genç Begimay ile yaşadıklarının yanlış olduğunu ve bu yüzden derhal onunla irtibatı kopararak çadırında yaşamaya devam etmesi gerektiği söylenir. Raymalı-Aga'nın kardeşi Abdilhan'ı da bu işle ilgilenmesi konusunda harekete geçirirler. Ne var ki Raymalı- Aga Bayrakbaylar'a ve kardeşine karşı çıkarak ömrünün son deminde karşısına çıkan bu fırsatı geri çevirmeyeceğini ve onunla iki gün sonra panayırda buluşmasına kimsenin engel olamayacağını söyler. Abdilhan bunun üzerine önce baltayla tamburayı parçalar

ardından Sarala'nın boğazını keser. Raymalı-Aga, oradakilere Sarala'yı öldürmekle onun panayıra gitmesine engel olamayacaklarını, gerekirse sürünerek panayıra gideceğini söylemesi üzerine Abdilhan ve çevresindekiler, kendisine başka çare bırakmayan Raymalı Aga'nın delirdiğini düşünüp onu kayın ağacına bağlarlar. Sabah olduğunda onun delirdiğini duyan akrabaları onu görmek için geldiklerinde üstü başı yırtık, kollarının arkadan kayın ağacına bağlı, perişan bir halde görürler. Raymalı-Aga onları görünce sonradan büyük bir üne kavuşacak bir türkü söyler. Yedigey, Kazangap'ı Ana-Beyit mezarlığına götürdükleri yolculukta birçok anısı gibi bu efsaneyi de böylece anımsamış olur.

Yedigey ve cenaze ekibi, Büyük Malakumdıçap deresinin kızıl kumlu yatağını geçtikten sonra bir zamanlar Nayma-Ana'nın mankurt oğlunu aradığı yerlere gelirler. Artık Ana- Beyit mezarlığına çok yaklaşmışlardı ki mezarlığın etrafının dikenli tellerle çevrili olduğunu görürler. Cenaze konvoyunda yer alanların hepsi ve Yedigey tel örgünün etrafından ilerleyerek tel örgünün bittiği yeri aramaya başlarlar. Tel örgünün bittiği yerde açılır-kapanır parmaklıklı bir kapı, iki yanında kocaman beton direkler, etrafın iyi gözlenebilmesi için projektör ve nöbet tutan genç bir asker görürler. Asker Yedigey'e orada olma sebeplerini sorar. Yedigey ise büyüklerinden birinin öldüğünü ve onu mezarlığa defnetmek için getirdiklerini söyler. Asker, Yedigey'e oranın yasak bölge olduğunu, dolayısıyla da amirlerinin izni olmadan onları içeri alamayacağını söyler. Yedigey bunun üzerine askerden amirlerine durumlarını anlatmasını ister. Asker, Yedigey'in ricasını kırmayarak amirine telefon açar. Asker, Yedigey'e Tansıkbayev isimli amirine durumu anlattığını ve birazdan amirinin oraya geleceğinin haberini verir. Yedigey, Abutalıp'i tutuklayan müfettişin adının da Tansıkbayev isimli müfettiş olduğunu hatırlar ve daha sonra Abutalıp'i

tutuklayan ve onun ceza almasını sağlayan o Tansıkbayev ile bu Tansıkbayev arasında bir ilişki olabileceğini düşünür.

1956 baharının sonlarında Kumbel’de demiryollarında çalışanlarla bir toplantı yapılır ve Beria aleyhinde sloganlar atılır. Yedigey, ortamı böyle görünce haksızlığa uğradığını düşündüğü Abutalip’in suçsuzluğunu dile getirmek ister. Kumbel eski istasyon şefi ve parti üyesi olan ve toplantıya başkanlık yapan Çernov’dan kürsüye çıkarak Abutalip’i haksız yere tutuklayan müfettişten ve yanındaki Beria taraftarı iki adamdan hesap sormak isteğini söyler. Çernov ise Yedigey’e elinde kesin deliller olmadan bunu yapmamasını, eğer isterse Alma-Ata’da bulunan cumhuriyetin parti binasına mektup yazarak bunu iletmesini ister. Toplantının bitiminde eve gelen Yedigey, Ukubala’ya olanları anlatır. Ukubala ise Alma-Ata’ya mektup göndermek yerine parti binasına kendisinin gitmesini önerir. Bunun üzerine Yedigey, kırk sekiz saat süren tren yolculuğu yapar. Tren yolculuğu sırasında âşık olduğu Zarife’yi, Abutalip’i ve çocukları düşünür. Bu arada Kazangap’ın Abutalip’e anlattığı “Raymalı-Aga’nın kardeşi Abdilhan’a yalvarması” adlı efsaneyi de hatırlar. Bazı aşkların mutluluk kadar üzüntü de verebileceğini Abutalip’in söylediğini hatırlar. Tıpkı Zarife’ye olan aşkı gibi Begimay ile Raymalı-Aga’nın aşkları da birbirine mutluluk getirmediğini düşünür. Alma-Ata’ya vardığında istasyonda sevgili dostu Afanasi İvanoviç Yelizarov karşılar. Yedigey, Yelizarov’a Alma-Ata’ya geliş sebebini açıklar ve Yelizarov ile birlikte Abutalip Kuttubayev’in suçsuzluğunun araştırılması için parti binasına dilekçe verirler. Yedigey Alma-Ata’dan döndükten üç hafta sonra demir yolu işçisiyken tutuklanan ve soruşturma sırasında ölen Abutalip Kuttabayev’in suçsuz olduğuna dair resmi bir mektup alır. Bu mektubun ardından Yelizarov’dan da bir mektup gelir. Yelizarov

mektupta Abutalip'i üç yıl önce tutuklatan Tansıkbayev isimli sorgu yargıcının görevden alındığını, Abutalip Kuttubayev ailesinin Pavlador şehrinde yaşadığını, Zarife'nin de orada öğretmenlik yaptığını ve yeniden evlendiği haberini yazar. Yedigey, Yelizarov'un mektubundan önce Alma-Ata'dan Boranlı'ya dönerken Zarife'nin evlenmiş olacağını düşünmüş ve kendince Raymalı-Aga'nın Begimay'a veda sözlerini hatırlayarak bir nevi ruh dünyasında Zarife ile vedalaşmış dolayısıyla da Yelizarov'un Zarife'nin evlenmiş olduğu haberine çok fazla şaşırır.

Sarı-Özek bozkırında süzülen çaylak Yedigey'in aksine istediği gibi Ana-Beyit mezarlığının üzerinde süzülüp durur. Yedigey, gökyüzündeki çaylağa imrenirken yoldan gelen araba sesiyle Tansıkbayev'in geldiğini anlar ve Ana-Beyit mezarlığına girmelerine izin vermesi için dua eder. Yedigey, Tansıkbayev'e durumu anlatmaya çalışırken Tansıkbayev'in onu Rusça konuşması konusunda uyarması üzerine hiddetlenerek kendini zor zapt eder. Araya Uzun Adilbay girerek durumu anlatır ama Tansıkbayev'i ikna edemez. Tansıkbayev, onların yabancı olduklarını dolayısıyla da Ana-Beyit'e girmelerine izin veremeyeceğini söyler. Ayzade'nin sarhoş kocası, yabancı kelimesine takılarak buraların kendi toprakları olduğunu dolayısıyla da ölülerini buraya gömmeye haklarının olduğunu iddia eder. Tansıkbayev, daha da hiddetlenerek yasak bölgeye kimseyi alamayacaklarını tekrar eder. Yedigey, Tansıkbayev'i ikna edemeyeceklerini anlayınca geri dönüş için yola koyulurlar. Yedigey, Kazangap'ın cenazesini tekrar Boranlı'ya götürmenin ölüye yapılan bir haksızlık olacağını düşündüğünden Kazangap'ı Nayman-Ana'nın da çok gözyaşı döktüğü Malakumdıçap vadisinde gömmeyi teklif eder. Oy birliğiyle Kazangap'ı oraya gömmeye karar verirler ve iş makinasıyla yer kazmaya başlarlar.

Konvansiyon uçak gemisinde alınan karalar doğrultusunda Amerikan ve Rus yetkililer Çember Harekatı'nı ülkelerinde başlatmak için son hazırlıkları yaparlar. Sarı-Özek üssünden fırlatılan robot füzelerin dünya çevresinde doğu-batı yönünde hareket etmesi planlanırken Nevada uzay üssünden fırlatılan robot füzelerin ise kuzey-güney yönünde hareket etmesi planlanır. Böylece de Dünya'ya uzaydan getirilecek bilgilerin başka kaynakların eline geçmeden imha edilmesi için geri sayım başlatılır. Bu hazırlıkların yanı sıra Orman-Göğsü gezegeninde bulunan Parite 1-2 ve Parite 2-1 kozmonotlarıyla bir daha haberleşmenin sağlanmaması için telsiz frekansları değiştirilir.

Yedigey, Kazangap'ı Ana-Beyit'e olmasa dahi ona yakın bir yer olan Malakumdıçap vadisine defnedecek olmanın huzurunu yaşar. Cenaze namazı için önce abdest alır, ardından dilinin döndüğünce cenaze namazını kıldırır ve dualar eşliğinde Kazangap'ı mezara indirir. Yanında bulunan Adilbay'a kendisinin de öldüğü zaman Kazangap gibi defnedilmek istediğini söyler ve ondan kendisi için böyle bir cenaze töreni yapması için söz alır. Defin işlemi tamamlandıktan sonra hep beraber Boranlı istasyonuna dönmek üzere yola çıkarlar. Yedigey, yolda Sabitcan'ın yanına gelerek ona, Ana-Beyit mezarlığını hakkında neler yapabileceklerini sorar. Sabitcan ise bununla uğraşamayacağını söyleyerek Yedigey'i tersler. Yedigey, Sabitcan ile bir yere varamayacağını anlayınca cenaze konvoyunda bulunanlara onu beklemeyip yola koyulmalarını ister ve Ana-Beyit mezarlığının bulunduğu yasak bölgenin girişine gider. Yedigey, yasak bölgeye girerek yetkilileriyle görüşmeyi planlarken birden bir volkan patlaması gibi bir ses duyar, sonra bir ışık sütunun gökyüzüne yükseldiğini görür. Bu ışık huzmesi, yıldızlardan gelecek tehlikelere karşı savunma amacı ile düşünülen 'Çember' harekâtının ilk füzesidir. Yedigey, bu

gördüklerinden ürküp kaçarken birden başının üstünde uçan kuşu -Nayman Ana'nın mankurt oğlu tarafından okla vurulduğu sırada ak yazmasının içinden çıkan beyaz kuşu- görür. Tıpkı efsanede uçarken söylediği gibi şunları tekrara eder:

“ -Sen kimsin? Adın ne? Adını hatırla! Senin baban Dönenbay'dır. Dönenbay, Dönenbay, Dönenbay..... ”

Kazangap'ın cenazesinden birkaç gün sonra Yedigey'in kızları Saule ve Şerafet kocaları ile birlikte Boranlı'ya çok uzak mesafede olan Kızıl-Orda'dan aksakallı Kazangap'ın öldüğünün haberini alınca hem onu anmak hem de babalarının yanında birkaç gün kalmak için Boranlı'ya gelirler. Trenden inince hep beraber babalarının evine giderler. Ukubala onları karşısında görünce çok sevinir ve onları içeri davet eder. Babasını evde göremeyen Şerafet babasının nerede olduğunu sorar. Ukubala ise 'Posta Kutusu' adlı kasabaya gittiğini ve oranın en yetkilisi ile görüşeceğini, birkaç günden beridir bitmek bilmeyen zor bir işe girdiğini anlatır.

2.4.2.Kahramanlar

Boranlı Yedigey Cangeldin: Sarı- Özek bozkırında bulunan Boranlı İstasyonu'nda memur olarak çalışan Yedigey, sevgili dostu Kazangap'ın ölümü üzerine geçmişine bir günlük yolculuk yapar. Boranlı istasyonuna gelmeden önce yaşadıklarından başlayarak Kazangap'ı defnettikleri ana kadar yaşadıklarını, gerek yakın tarihten gerekse uzak tarihten bahsederek anlatır. Savaşa katılmadan önce balıkçılıkla uğraşan Yedigey, savaşta aldığı yaradan ötürü beyin sarsıntısı geçirir ve evine Cangeldi'ye gönderilir. Aral Göl'ünün yakınında bulunan Cangeldi'ye vardığında o savaştayken oğlunun öldüğünü öğrenir. Eski sağlığı yerinde olmadığından artık balıkçılıkla ilgilenemeyeceğini anlayan Yedigey, kendilerine uygun yapacak başka

bir iş bulamak için karısı Ukabala ile birlikte kasabalarını terk ederler. Sağlık durumu çok elverişli olmayan Yedigey, Ukubala ile Kumbel demir istasyonunda kömür boşaltma işini bulur, oldukça ağır şartlarda burada çalışırken Aral Göl'ü kenarından bulunan bir avıdan olduğunu öğrendiği Kazangap ile tanışır ve onun isteği üzerine Ukabala ile birlikte Sarı-Özek bozkırında bulunan Boranlı demir yolu istasyonunda çalışmaya giderler. Kazangap ve karısı Bike, Yedigey ve Ukubala'ya ellerinden geldiğince yardım ederler ve onlara ev kurmalarında yardımcı olurlar. Kazangap, sütleri olsun diye bir de yeni doğan devesini Yedigey'e hediye eder. Meşhur Akmaya soyundan geldiğine inandıkları Karanar adlı deveyi iğdiş etmeye kıyamayan Yedigey, çeşitli zamanlarda devesi ile ilgili bazı sıkıntılar yaşar. Boranlı istasyonuna geldikten beş altı sene sonra Abutalip ve ailesi, Boranlı'ya gelerek oraya yerleşirler. Yedigey bu çifte oldukça yardım eder. Abutalip kendi çocuklarına okuma-yazma öğretirken Yedigey'in de iki kızına okuma-yazma öğretmesi bu iki aileyi daha da yakınlaştırır. Bu iki ailenin mutluluğunu Tansıkbayev isimli sorgu yargıcının Boranlı'ya gelerek Abutalip'in ifadesini alması bozar. İfadenin ardından tutuklanan Abutalip götürülür ve daha sonra kalp krizinden öldüğü haberi gelir. Abutalip'in yokluğunda Yedigey, Zarife'ye âşık olur. Zarife, bu durumu anlayınca Yedigey'in Boranlı'da olmadığı bir gün çocukları ile birlikte istasyonu terk eder. Eve geldiğinde Zarife'yi göremeyen Yedigey onu hiçbir zaman unutamaz. Bu olayın ardından üç yıl sonra devrimin değişmesiyle beraber düzenlenen toplantıda Yedigey, Abutalip'in suçsuzluğunu ispatlamak istediğini söyler. Yetkililer ona Alma-Ata'ya gitmesini ve bu konunun aydınlatılması için bir dilekçe vermesini önerirler. Yedigey önerilere uyarak bir dilekçe verir ve dilekçenin neticesinde Abutalip'in suçsuz olduğu anlaşılır. Yedigey, Kazangap'ı defnetmek için çıktıkları Ana-Beyit

yolculuğunda, Ana- Beyit mezarlığının uzay üssü olarak kullanıldığını ve bu yüzden Kazangap'ı oraya defnedemeyeceklerini oradaki yetkililer tarafından öğrenir ve Kazangap'ı Malakumdıçap vadisine defnetmek zorunda kalır.

Ukubala: Yedigey'in karısıdır. O da Yedigey gibi Aral Göl'ü çevresinde yer alan Cangeldi kasabasındandır. Kocası askerdeyken oğlunu kaybeder. Yedigey, askerden yaralı olarak döndüğünden eski işi olan balıkçılıkla ilgilenemez ve bu yüzden doğdukları toprakları Ukubala ile terk etmek zorunda kalırlar. Kumbel istasyonunda kömür doldurup boşaltma işi bulurlar. Yedigey rahatsız olduğundan ağır olan bu işin büyük bir kısmını Ukubala üstlenmek zorunda kalır. Bir gün Kazangap ile tanışır ve böylelikle Boranlı günleri başlamış olur. Ukubala, Boranlı'da da çalışkan, evine ve çocuklarına bağlı bir görünüş sergiler. Kuttubayev ailesinin Boranlı'ya gelmesiyle hayatları renklenen Cangeldin ailesi, onlardan çok şey öğrenirler. Abutalip ve Zarife kendi çocuklarına okuma yazma öğretirken Ukubala'nın kızlarına da okuma- yazma öğretirler. Ukubala, Aral Göl'ü etrafında söylenen türkülerini, eskiden öğretmen olan Abutalip'e söyleyerek onların kayıt altına alınmasına yardımcı olur.

Boranlı Karanar: Yedigey'in devesinin adıdır. Kazangap ve karısı Bike, Yedigey ve karısı Ukubala'ya Boranlı istasyonunda çalışmaya başladıkları ilk zamanlarda deve henüz bir buçuk aylıkken deveyi onlara hediye ederler. Kazangap'ın anlattığı efsaneye göre Karanar, Ana-Beyit mezarlığında gömülü olan Nayman Ana'nın devesi Akmaya soyundan gelmektedir. Akmaya'nın dört dişi, üç erkek yedi devesi olur. Dişi devlerin hepsi akbaşlı açık renkli, erkek develerin hepsi ise karabaşlı, kestane tüylüdürler. İşte karabaşlı Karanar bu soydan gelir. Bu soydan olan bazı devler, diğer develere oranla daha güçlü olurlar. Karanar da güçlü olan bu develerden

biridir. Yedigey, güçlü olan bu deveyi baş etmekte zorlanır ve iğdiş etmeyi düşünür. Kazangap'a Kranar'ı iğdiş edip etmemeyi sorar. Kazangap isterse Karanar'ı iğdiş edebileceğini, ama birkaç yıl sabrederse buna gerek kalmadan uysallaşacağını söyler. Yedigey, Karanar'ı iğdiş etmeye kıyamaz. Ancak ilerleyen zamanlarda onu iğdiş etmediği için çok pişmanlıklar yaşar.

Kazangap: Sarı-Özek bozkırında kırk dört yıl çalıştıktan sonra yaşamını yitiren yardımsever istasyon memurudur. Kazangap, Aral Göl'ünün kıyısında bulunan Beşağaç köyünde doğar, babası, kulakların tasfiyesi sırasında köyünden sürülür. Babasının gerçekten toprak sahibi olmadığı anlaşılnca evine gönderilirken yolda ölür. Bu esnada bütün aile, gözden ırak olmak için köylerini terk etmek zorunda kalırlar. Babalarının tutuklanmasından sonra devrin militanları, Kazangap'a baskı yaparak babasını suçlamasını, onun topluma zararlı bir insan olduğunu ilan edip babalıktan reddetmesini ve bu yeni siyasi görüşe candan bağlılığını ilan etmesini isterler. Kazangap ise bu utanç verici duruma düşmemek için Semerkant yakınlarındaki Betpak-Dala'da altı yıl çalışır. Burada Kararkalpak kızı olan Bike ile evlenir. Evlendikten sonra doğduğu topraklara dönmek ister ve yola çıkarlar. Yolda kendi soydaşlarından halen oralarda militanların yaşadığını öğrenince köyüne dönmekten vazgeçer. Kumbel istasyonunda çalışmaya başlarlar. Kumbel istasyonundaki şefleri, Kazangap ve Bike'nin iyi insanlar olduklarına inandığından onların Boranlı istasyonunda iş bulmalarına yardımcı olur ve böylece Boranlı günleri başlar. Kazangap, savaş başladığı sıralarda askere çağrılır ancak demiryollarında çalıştığı için Stalin'in emri ile askere gönderilmek yerine demiryollarındaki görevinde kalır. Sarı- Özek bozkırına yerleştikten sonra yıllar geçse de asla geçmişini unutamaz.

Şahmerdan: Boranlı istasyonunda çalışan şeflerden biridir. Manevi değerlere inanamayan biridir. Yedigey, Kazangap'ın öldüğü gece Kazangap'ın başında bulunup dua okumak için Şahmerdan'dan izin ister. Ancak Şahmerdan bunlara inanmadığından ona izin vermek istemez ve Yedigey'e Adilbay'a haber vereceğini eğer kabul ederse onu görevlendireceğini söyler.

Bike: Kazangap'ın karısıdır. Yardımsever, iyi niyetli bir kadındır. Boranlı istasyonuna gelen herkese yardım ettikleri gibi Yedigey ve Ukubala'ya da yardımlarını esirgemezler.

Sabitcan: Kazangap'ın oğludur. Şehirde okurken manevi değerlerini yitirmiş devrin savunuculuğunu yapan kendini her şeyden anlayan bürokrat olarak göstermeye çalışan ancak sadece devletteki görevi odacılık ve sekreterlik arası olan biridir. Babasının cenazesine geldiği Boranlı'da bilmiş tavırlarıyla herkesi özellikle de Yedigey'i çileden çıkarır. Yalan yanlış duyduğu her şeyi başkalarından farklı olduğunu ispatlamak için anlatır.

Ayzade: Kazangap'ın kızıdır. Babasına yakın köyde altı çocuğu ve kocasıyla yaşar. Ayyaş kocasından bir hayır görmeyen Ayzade, çocuklarının hareketlerinden onlarında birer haydut ve serseri olacağına inandığını söyleyerek babasının cenazesinde kendi dertlerine ağlar.

Abutalip Kuttubayev: Abutalip, cepheye gitmeden önce öğretmenlik yaptığı için savaştan döndükten sonra da yine aynı okulunda öğretmenlik yapmaya başlar. İlk sınıflara öğretmenlik yapan Zarife'ye âşık olur ve evlenirler. Coğrafya öğretmenliği yapan Abutalip, bir gün derste Almanlara esir düştüğünü, kaçarken Yugoslav partizanlara katılmak zorunda katıldığını ve Avrupa'yı karış karış gezdiğini

anlatırken öğrencilerden biri, esir düşeceğine kendisini öldürmesi şeklinde bir emir olduğunu ve bunu niçin yapmadığını sorar. Abutalip, ona cevap vermek zorunda kalır ve esir alınırken yaralı olduğundan bunu yapamadığını söyler. Bu olaydan birkaç gün sonra il yönetim merkezine çağrılır ve ardından kendi isteğiyle görevinden ayrıldığına dair bir dilekçe imzalatılır. Karısı Zarife ve ilk oğlu Daul ile birlikte başka bir köyde öğretmenlik yapmaya başlarlar. Çok geçmeden Yugoslavya ile ilgili savaş patlak verince Abutalip, partizanlarla Yugoslavlara karşı savaştığını söyler. Etrafında olanların bazıları bunun doğru olduğunu bilse de onu koruyamazlar. İl merkezine çağrılan Abutalip, görevinden istifa ettirilir ve ailesiyle birlikte oradan oraya sürüklenirler. 1951 yılının sonlarına doğru Boranlı tren istasyonuna gelen Kuttubayev ailesi demiryollarında iş bulurlar. Boranlılar bu aileyi çok severler. Gündüzleri Abutalip ve Zarife demiryolunda çalışırken Yedigey'in karısı Ukubala, bu çiftin çocuklarına kendi çocuklarıyla yaş taş olduğu için ve evde yalnız kalmalarına gönlü razı olmadığından evinde bakar. Akşam olduğunda da Abutalip ve Zarife kendi çocukları ile beraber Yedigey'in çocuklarına da okuma- yazma öğretir. Bu şekilde iki aile arasındaki samimiyet artar. Bu mutlu tabloyu, Boranlı'ya gelen sorgu yargıcu Tansıkbayev bozar. Abutalip'i sorguya çekerek onu suçlu bulur ve tutuklar. Ailesinden ayrılan Abutalip, buna daha fazla dayanamayarak kalp krizi geçirerek ölür.

Zarife: Abutalip'in karısıdır. Bir ilkokulda öğretmenlik yaparken savaştan dönen ve daha önceden de bu okulda çalışan Abutalip'e âşık olur ve evlenme kararı alırlar. Bu evliliğe Zarife'nin ailesi, Abutalip savaş esiri olduğu için karşı çıksa da Zarife onları dinlemeyerek Abutalip ile evlenir. Ailesini karşısına alan Zarife'nin hayatı abisinin verdiği dilekçe ile çekilmez hale gelir. Dilekçede abisi, Zarife'nin yıllarca

Yugoslavya’da kalan Abutalip ile evlenmesine karşı olduklarını ancak kardeşine söz geçiremediklerini ve onlarla artık hiçbir bağlarının kalmadığını yazar. Abisinin dilekçesinden sonra Zarife ve ailesi hiçbir yerde tutunamayarak en sonunda Sarı-Özek bozkırının en ücra istasyonlarından biri olan Boranlı’da demir yolunda iş bularak çalışırlar. Tansıkbayev isimli sorgu yargıcının Abutalip’i tutuklayıp götürmesiyle ailesi dağılan Zarife bu olaya çok üzülür. Kocasının ölüm haberinin ardından Yedigey’in kendisine ilgi duyduğunu fark edince iki oğlu ile Boranlı’yı terk eder. Gittiği yerde öğretmenlik yapar ve yeniden evlenir.

Tansıkbayev: Abutalip’i yazdıklarından dolayı tutuklayan sorgu müfettişidir. Yedigey’in Abutalip’in suçsuzluğunun ortaya çıkmak için verdiği dilekçe ile suçu sabitlenir ve görevden men edilir.

Kopsan: Bir kış günü Karanar’ın başını alıp gittikten sonra Ak- Monyaklılar adına Yedigey’e devesine sahip çıkması için mektup yazan kişidir. İlk başta Yedigey, onun ters bir insan olduğunu düşünür ancak çok geçmeden onun öyle biri olmadığını anlar.

Ernefes: Ak- Monyak istasyonunda istasyon şefliği yapan savaş gazisidir. Çok güzel tambur çalar ve hikâye anlatır. Yedigey’e Ak- Monyak’a geldiğinde Kopsan’ın evinde “Raymalı Aga’nın Kardeşi Abdilhan’a Yalvarması “ hikâyesini hem anlatır hem de tamburuyla çalar.

2.4.3. Romanın Değer Aktarları

Roman; değer aktarları açısından oldukça yoğun bir yapıya sahiptir. Gerek kahramanları açısından, gerek mekânları açısından, gerekse dinsel değer aktarları açısından oldukça mesajlıdır. Romanda dönemin Sovyet Rusya'sının insanları nasıl mankurtlaştırdığı anlatılır. Mankurtlaştırılan insanlar, bunun ayırdında olmadan yaşarlar. Romanda tarihsel bir süreç içerisinde işlenen mankurtlaştırmaya eski zamanlarda Juan Juanlar öncülük ederken çağdaş zamanlarda ise bu işi Sovyet Rusya'sı yapar. Eski zamanlarda temsili mankurt Nayman Ana'nın oğlu Jolaman iken çağdaş zamanlardaki mankurt ise Kazangap'ın oğlu Sabitcan'dır.

Yazar, mankurtlaştırdığı dolayısıyla da karşı değer aktarlığı yaptırdığı kişilerin karşısına, ülkü değer aktarlığı yaptırdığı kahramanları çıkarmayı ihmal etmez. Uzun Adilbay, Yedigey, Abutalip gibi kahramanlar, gerek ev yaşamları gerekse sosyal hayattaki pozisyonları açısından kendilerine layık bir yaşantı sergilerler.

2.4.3.1. Mankurt

Yazar, Ana-Beyit efsanesinde gündeme getirdiği mankurt insan tiplmesi ile insanların nasıl bilinçlerinin yok edildiğine dikkat çekmek ister. Eski zamanlarda nereden geldikleri belli olmayan Juan- Juanların, savaşta esir aldıkları tutsaklarına nasıl işkence ederek onları kimliklerinden yoksun bıraktıkları anlatılır. Aynı süreç yüzyıllar geçtikten sonra yine aynı coğrafyada yaşayan insanların başına tekrar gelir. Eski zamanlarda kimlik kaybetme işini Juan- Juanlar gerçekleştirirken yüzyıllar sonra bu işi Sosyalist Rusya yapmaya çalışır. Juan- Juanlar, bilinç kıyımını tutsağının kafasına geçirdiği deve derisi ile gerçekleştirirken, Sovyet Rusya bu işi sistematığe

döker ve manevi değerleri aşağılayarak bunu başarmaya çalışır. Gençliğin beynini yıkar ve eski olan her şeyin kötü olduğunu söyleyerek onları unutmalarını ister.

2.4.3.2. Ukubala

Yedigey'in karısıdır. Yedigey askerdeyken oğulları, kızamığa yakalanır ve ölür. Ukubala'nın akrabaları, onun yaşadığı bu üzücü olayı atlatabilmesi için onu yanlarında yaşamaya davet ederler ama Ukubala bunu kabul etmez. Evini terk etmeden Yedigey'in savaştan dönmesini bekleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Savaştan yaralı olarak evine dönen Yedigey, önce çocuğunun yokluğunu onun ardından da köy halkının köyü terk ettiğinin gerçeğiyle karşılaşır. Eskiden balıkçılık yaparak geçimlerini sağlayan Yedigey, savaş sırasında aldığı yara ile artık bu işi yapamaz ve böylece Ukubala ile köyü terk ederler. Çeşitli tren istasyonlarında çalışırlar. Ukubala, Yedigey hasta olduğundan ağır işlerin çoğunu kendisi şikâyet etmeden yapar.

2.4.3.3. Zarife

Boranlı istasyonuna gelen Kuttubayev çifti, Boranlı'nın bütün olumsuzluklarına rağmen hayata iki çocuklarıyla tutunmaya çalışırlar. Savaş sırasında esirlik yaşayan Abutalip, devrimin emirleri doğrultusunda davranmayıp kendini öldürmemenin cezasını hayatı boyunca yaşar. Savaş bir türlü eskide kalmaz. Kendisine yeni bir hayat kurmaya çalışırken Zarife ile evlenir. Zarife'nin abisinin verdiği dilekçe yüzünden hiçbir yerde iş bulamazlar ve en sonunda Boranlı istasyonunda tutunmaya çalışırken devrin askerleri tarafından Abutalip'in götürülmesiyle gelecek hakkındaki umutları da yok olur.

Zarife'nin başlarından geçen olayları Yedigey'e anlatmasıyla aileye karşı merhamet duygusu kabaran Yedigey, onlar için bir şeyler yapmaya çalışarak ülkü değer aktarlığı yapar. Onlara yardım etmek istese de kendisinin sistemin içindeki diğer basit işçilerden farklı olmadığını ve olayların gidişini değiştiremeyeceğini düşünür. Kendinin sistemden daha iyi düşünemeyeceğine inandırılan Yedigey, bu noktada düşünme yetisi elinden alınarak mankurtlaştırılır. *“Yedigey, bu aile için bu kadar üzülüp kaygılanmasına sasıyordu. Onların başına gelenlerle doğrudan doğruya bir ilişkisi vardı sanki. Nesi oluyordu bu insanlar? Bu durumdan kendisinin sorumlu olmadığını, elinden de bir şey gelmeyeceğini söyleyebilirdi kendisine. Hem o neci oluyordu da hüküm vermeye, olayların gidisini değiştirmeye kalkışsın! Basit bir işçiydi. Bozkırdaki diğer işçilerden biri. Hayatta neyin doğru, neyin yanlış olduğuna karar vermeye çalışarak vicdanını harap etmeye, isyan etmeye hakkı var mıydı? Kararların çıktığı yerde, bu işleri ondan bin kere daha iyi bilenler vardı. Orada, San-Özek'tekinden daha iyi, daha açık görürlerdi olayları. Ona mı düşmüştü bunlara kafa yorup üzölmek?..”*(Aytmatov, 1996:145) Yedigey'in bu tutumu tam da sosyalist sistemin istediğı gibi bir davranıştır.

Tansıkbayev'in Abutalip'i suçlu ilan edip götürmesinden sonra Zarife ne yapacağını bilemez ve kocası hakkında bilgi alabilmek için sürekli dilekçeler yazar. Bir gün Kumbel istasyonundan aldığı telgrafla eşini kaybettiğini öğrenir. Yedigey'in yardımlarının ardında kendisine olan ilgisini fark edince çocuklarıyla beraber Yedigey'e haber vermeden Boranlı'yı terk eder. Gittiğı yerde mesleğı olan öğretmenlik yapar ve orada yeniden evlenir.

2.4.3.4. Begimay'ın hikâyesi

“Gün Olur Asra Bedel” adlı romanda Kazangap'ın Abutalip'e anlattığı “Raymalı Aga'nın kardeşi Abdilhan'a yalvarması” efsanesindeki genç kızın adı Begimay'dır. Begimay, kendini bildi bileli çeşitli törenlerde ünlü âşık Raymalı-Aga'yı dinler ve onun türkülerine ve tambura çalışına âşık olur. Raymalı-Aga ise yaşlandığı için çadırında daha çok hüznü türküler söyleyerek yaşamayı sürdürür. Bir gün bir düğüne çağrılan Raymalı Aga, ısrarlara dayanamayarak tambura çalıp türkü söyler. Türküyü duyan Begimay, hemen Raymalı-Aga'nın bulunduğu çadıra gelerek elindeki tamburayı çalar ve aşkını itiraf eder. Ömrünün son döneminde böyle bir aşk teklifiyle onurlanan Raymalı-Aga da ona aşk itirafı yapar. İki gün sonra panayırda buluşmak üzere âşıklar ayrılırlar. Ama ne var ki Raymalı-Aga'nın akrabaları ve kardeşi Abdilhan, bu aşkı maskaralık olarak görür ve Raymalı Aga'nın Begimay'la panayırda gidip tambura çalıp türkü söylemesine karşı çıkarlar. Abdilhan abisinin Begimay'la buluşmasına engel olmak için önce atı Sarala'yı öldürür, ardından da onun delirdiğini düşünerek ağaca bağlar.

Begimay, genç cahil bir genç kızdır. Genç kız örflere ve adetlere karşı gelerek aşkı uğruna çevre baskısına boyun eğmez. Kendi gibi ozan olan Raymalı-Aga'ya aşkını kendi ortak duyuları olan tambura ile anlatarak ortak noktada birleşirler. Aynen halk hikâyelerinde olduğu gibi burada da sevgililer aşklarını tambura çalıp türkü söyleyerek anlatırlar. Eski bir geleneği canlandıran yazar, bu iki kahramanın imkânsız aşkını işleyerek değer aktarlığı yapar.“.....*Uzaklardan bulak başına susuzluğunu gidermek için gelmişsen, ben de rüzgar gibi eser gelir, ayaklarına kapanırım Begimay!*

*Kaderimde bu gününün son günüüm olduğu yazılıysa, ölmek için direnirim
Begimay!*

*Aşk oduna düşen maral, sabah erken melemeye başlayınca sesi dağlarda,
boğazlarda yankı yankı duyulur. Diyordu. Raymalı.*

*Kuşu kuğusundan ayrı düşende, güneş bile gözüne kapkara bir leke olarak
görünür.... Diye cevap veriyordu Bagimay.”(Aytmatov, 1996:354) iki kahraman
birbirlerine olan duygularını tambura ile itiraf ederler.*

Yaşadığı şartlara göre oldukça cesur davranan Begimay, bu cesaretinin
mükâfatını alamaz. Örflerin hoş karşılamadığı bu aşkta Raymalı-Aga, Begimay’a bir
daha buluşamayacaklarını söylediği türkü ile haber verir.

“Kara kara dağlardan göç inende

Panayıra gelemedim Begimay!

Morlu morlu dağlardan göç inende

Beni panayırda bekleme Begimay.....

*Ben uçmağa varacağım Begimay...”(Aytmatov, 1996:363) Yazar Aytmatov, eski bir
gelenek olan türkülerle haberleşmeyi eserinde kullanarak okuyanlara bu geleneğin
varlığını hatırlatır ve böylece ülkü değer aktarlığı yapar.*

Yazar Aytmatov, bir kültür aktarıcısıdır. Eski Türk yaşantısında önemli bir
yere sahip olan Şamanlar, Raymalı-Aga efsanesinde, delirdiğine inandıkları
Raymalı- Aga’yı tedavi etmeye çalışırlar. Bunun yanı sıra hocaların da gelip dua
okuması, yaşanan dönemle alakalı insanların ipuçlarını toplamasına yardımcı olur.

“Ay tâ yukarılara kadar yükselmişti. Yeryüzü, gökyüzü sessizlik içindeydi. Bu sırada birtakım samanlar çıkageldi. Ortaya bir meydan ateşi yaktılar ve bu ateşin etrafında vahşi danslarını yaparak büyük yircinin aklını karıştıran, zihnini karartan kötü ruhları kovmaya çalıştılar.

Raymalı-Aga ise elleri arkasına, kendisi kayın ağacına sımsıkı bağlı, öylece duruyordu. Sonra molla geldi. Delirdiği söylenen Raymalı-Aga için dualar okuyarak onu selamete erdirmesini diledi Tanrı'dan. “(Aytmatov, 1996:361) Raymalı Aga’yı, Türk törelerine uygun hem de islam inanişına uygun olarak iyileştirmeye çalışan halkın dini ve kültür aktarıcılığını yaptığını söyleyebiliriz.

Kazangap’ın Abutalip’e anlattığı bu hikâyede yazar Aytmatov, Abutalip’in ağzından Yedigey’e bu aşka başkalarının karışarak hüküm vermesiyle aşk büyüünün bozulduğunu söyler. Aşk, evrensel değer aktarı iken Raymalı-Aga’nın küçük düşürülmesiyle karşı değer aktarı haline getirilir. Aytmatov böyle bir düşüncenin Almanya’da geçerli olmadığını da ünlü yazar Gothe’den örnek vererek ispatlamaya çalışır. *“Yedigey bir şey daha hatırladı. Abutalip, "Raymalı-Aga'nın kardeşi Abdilhan'a yalvarması" efsanesini, Kazangap'ın ağzından dinleyip yazdıktan sonra ona söyle demişti: "Raymalı-Aga ve Begimay gibi insanlar hayat yolunda karşılaştıkları zaman, birbirlerine mutluluk kadar üzüntü de veriyorlar. Çünkü birbirlerini çıkışı olmayan, kurtuluşu olmayan bir drama sürüklüyorlardı. Bu dramın kaynağı da başka insanların onlar hakkında hüküm vermesidir, bundan kurtulamamalarıdır. Raymalı-Aga'nın yakınları da sözde ona iyilik etmek isterken en büyük acıyı çektirmişler..." O zaman bu sözler Yedigey için sadece akıllıca söylenmiş sözlerdi, çünkü bu sözlerdeki derin anlamı anlayacak bir tecrübe geçirmemiş, böyle*

bir acı çekmemişti. Yıldızlar yeryüzünden ne kadar uzaktaysa, Yedigey ile Zarife arasındaki olay da, Raymalı-Aga ile Begimay arasındaki olaya o kadar uzaktı, aralarında bir řey geçmiş değildi. Yalnız Yedigey onu çok seviyor ve çok dūřünüyordu. Fakat Zarife, çıkmaza saplanmamak, uçuruma dūřmemek için ilk darbeyi kendi üzerine çekmişti. Kararını bıçakla kesip atar gibi vermiş ya da tırnağı etten ayırmıştı.”(Aytmatov, 1996:385)

“ Yedigey, Abutalip'ten duyup öğrendiği bir şeyi daha hatırlayınca gülümsedi, Abutalip, Almanya'da yaşamış Goethe adında çok büyük, çok ünlü bir sairden söz etmişti. "Goethe" kelimesinin okunuşu Kazakça'da pek hoş bir anlama gelmez ama önemli olan bu değildi. Bu büyük Alman sairi yetmisinden sonra genç bir kıza âşık olmuş, kız da sevmiş onu. Olayı herkes biliyormuş, yine de kimse Goethe'yi bir ağaca bağlamamış, kimse onu deli yerine koymamış... Bir de Raymalı-Aga'ya yaptıklarına bakın! İyilik ediyoruz diye onurunu kırmış, hayatını mahvetmiş, aşağılamışlardı onu... Zarife de kendine göre Yedigey'in iyiliğini istemiş ve bu konuda vicdanının sesine uymuştu. Bunun için Zarife'yi suçlamıyor, ona kızmıyordu. Zaten insan sevdiğine kızamazdı ki! Daha çok kendisini suçluyor, kendini kusurlu buluyordu. Sevdiği kadın acı ekeceğineee kendisi eksindi. Bırakıp gitmiş olsa bile onu hep sevgiyle anardı...”(Aytmatov, 1996:386) Bütün dünyada evrensel bir değere sahip olan aşk metaforu, “Raymalı Ağanın kardeşi Abdilhan’a yalvarması” hikâyesinde trajik bir son ile biter.

2.4.3.5. Nayman ana efsanesi

Yedigey, Kazangap’a olan son görevlerini yerine getirmek için çıktığı zorlu yolda -Ana- Beyit mezarlığı yolunda- bu mezarlığın efsanesini ve Ana-Beyit’in

kelime olarak Ana Mezarlığı anlamına geldiğini anlatır. Eski dostu Kazangap'ı buraya defnetmekte ısrar etmesi sevgili dostunu edebi ıstıratgahında kendini evindeymiş gibi rahat etmesini sağlamak istemesinden gelir.

Efsanede Juan- Juanlar denilen topluluğun savaşta esir aldıkları kişilere nasıl işkence ettikleri anlatılır. “Deri geçirme işkencesi” adını verdikleri bu işkenceyle esir ya ölür ya da geçmişini unutarak mankurtlaştırılır. *“Aytmatov, mitik dönemin çekirdek olaylarını alıp açımlayarak, aslında günümüz insanının kendini daha iyi görmesine olanak sağlamıştır. Tansıkbayevlere, yıkımın gücüne çevrilmelerinin utancını ancak böyle bir yansıma ile göstermek mümkündür.”*(Korkmaz, 2004:84) Yazar Gün Olur Asra Bedel romanında içinde yaşadıkları mankurtlaştırma serüvenini uzak tarihten bahsederek okuyucusuna anlatmaya çalışır.

Nayman Ana; oğlunu aramak için yola çıkmadan önce tinsel aktarım yapar ve dua eder. Ardından Kıpçak ülkesinde yer alan Hoca Ahmet Yesevi Türbesini ziyarete gideceğini söyleyerek mekânsal değer aktarlığı yapar. *“Kendini toparladı, fısıltı hâlinde bir âyetin ilk sözlerini okudu: "Eşhedüen lâ ilahe illallah!". Bundan sonra kararlı adımlarla devesine doğru yürüdü ve onu ıhtırdı, elindeki heybeyi hayvanın sırtına attı ve kendisi de üzerine oturdu. Akmaya tekrar doğruldu ve sahibini tâ yukarıya kaldırarak yürümeye hazırlandı. Uzun bir yola çıkacaklarını o da anlamıştı...*

Nayman Ana'ya ev islerinde yardım eden eltisinden başka, avılda onun yola çıktığını gören, bilen olmadı. Nayman Ana, esneye esneye kalkan eltisine bir gün önce torkunlarına (kendi akrabalarına), oradan da, kendisiyle birlikte gelmek isteyen olursa, Kıpçak ülkesindeki evliya Yesevî dedenin türbesini ziyarete gideceğini

söylemişti.”(Aytmatov, 1996:162) Nayman Ana bu davranışı ile manevi değerlerine bağlı ülkü değer bir anne profili çizer.

Nayman Ana efsanesi, savaştan dönmeyen oğlunun öldüğüne inanmayan bir annenin, oğlunun yaşadığına dair duyum alması sonucu oğlunu aramaya çıkması ve annenin hazin sonla biten hikâyesidir. Nayman Anaya söylendiği gibi oğlunu Sarı-Özek bozkırında deve otlatırken bulur. Yanına giderek kendisini hatırlaması için uğraşır. Oğlu onu hatırlamaz. Nayman Ana, ona neler yaptıklarını görerek hüznülenir. Kafasındaki şapkayı çıkarıp bakmak ister. Ancak oğlu buna izin vermez. Ona geçmişini, kim olduğunu, anne ve babasının kimler olduğunu hatırlatmak için uğraşır, başarılı olamaz. Durumu fark eden Juanjuanlar, Jolaman’a onun bir düşman olduğunu ve kafasını koparmaya geldiğini söyleyip eline ok ve yay vererek annesini öldürtürler. *“Bir tutsağın içine korku salmak için ona kafasının uçurulacağını ya da başka bir yerinin kesileceğini bildirmek; onun hafızasını silme, son nefesine kadar taşıyacağı ve başkalarının anlayamayacağı yegane kazancı olan bilincini kökünden yok etme cezası yanında hiç kalır. İşte, göçebe Juan-Juanlar, o kısa tarihlerinde, insanın bu gizli özüne kastetmek gibi en büyük vahşet örneğini çıkardılar. Tutsakların yaşayan anılarını elinden almak usulünü bulmakla, insanlığa karşı en korkunç cinayeti işlemiş oldular.”*(Aytmatov, 1996:152) Yazar, kimliğini kaybeden bir insanın annesini öldürmekte bile tereddüt etmeyeceğini okuyucusuna anlatmaya çalışır.

Annesini öldüren mankurt oğul aslında kendi gibi birçok ailenin evlatlarını ve umutlarını da öldürür. Devrim geçmişi ve geleceği olmayan nesiller yetiştirerek aile mefhumunu yok eder. Bir ailede anne olmadığı takdirde o aile yok olup gitmeye

mahkûmdur. *“Anne ilahi nitelikli bu evrensel çağrının ev/ yuva kökenli simgesidir. Anne/ evren daima “ bize yeniden gidiş”in , “ bize yeniden dönüş”ün başlangıcıdır. Yaşamın acımasızlığı karşısında tahrip olan, parçalanan ve her bir parçası bir başka diyarda kalan benlik, buradan gelen “ kendine dön!” “ kendini tanı! “ ve “ kendin ol! “sesleriyle kendine döner, kendini tanır ve kendisi olur. Bu oluş aynı zamanda kendini ötekileşmeden kurtuluşunu sağlar. (Korkmaz, 2004:150) Mankurt oğlu tarafından öldürülen Nayman Ana, oğlunu mankurtluktan kurtaramayarak onu kimliksiz, benliksiz, geçmişsiz ve geleceksiz bir şekilde yaşamaya mahkûm bırakan rejime kurban olarak bırakmak zorunda kalır. Evladını devrimin mahkûmiyetine bırakmak zorunda kalan her anne gibi Nayman Ana da ölürken son çırpınışlarını şu şekilde yapar: “ Colaman! Neredesin? Ben geldim, ben, annen! Neredesin?*

Nayman Ana merakla her tarafa göz gezdirirken, mankurt oğlunun bir devenin ardında diz çökmüş, yayını germiş, ok atmaya hazır beklediğini göremiyordu. Mankurtun gözüne güneş ışığı düşüyor ve bu yüzden tam nişan alabilmek için uygun anı bekliyordu.

Oğlunun başına bir şey gelmiş olmasından korkan Nayman ise seslenmeye devam etti.

-Colaman! Oğlum!

Nayman Ana birden eyerin üzerinde döndü ve oğlunun kendisine nişan aldığını gördü.

-Dur! Atma!

Ancak bunu diyecek kadar zamanı olmuştu. Deveyi mahmuzlayıp hızlandırmak istemişti ama fırlatılan ok vınlayarak sol böğrüne saplanmıştı bile!

Darbe öldürücüydü. Nayman Ana'nın başı sarktı, devenin boynuna sarılmak istediye de tutunamadı, yere yuvarlandı. Ama kendisinden evvel beyaz yazması düştü başından. Ve bu beyaz yazma bir kuş olup havalandı. Ana'nın ağzından çıkan son sözleri tekrar ede ede gökyüzüne uçtu gitti: “ Adını hatırla! Kim olduğunu hatırla! Babanın adı Dönenbay! Dönenbay! Dönenbay!”(Aytmatov, 1996:175) diyen Nayman Ana, evladından ne olursa olsun geçmişini unutmamasını, hatırlamaya çalışmasını vasiyet eder. Yazar, Nayman Ana aracılığıyla bütün gençliğe seslenir. Gençliğin ne olursa olsun köklerinin unutmamasını dolaylı yoldan söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Nayman Ana'dan geriye hareketli kalan son parçası Sarı- Özek bozkırında geceleri kuş olarak gökyüzünde uçar ve bir yolcuya rastladığında “ Adını biliyor musun? Kim olduğunu biliyor musun? Babanın adı Dönenbay! Dönenebay! Diye ötermiş.

-Geçmişini, adetlerini, kökünü asla unutma. Unutursan kimliksiz kalırsın, mankurtlaşırsın! “ diye tembih eder.

İnsanoğlunun geçmişini sildiğinizde geriye ayakta duramayan boş bir çuval kalır. Aytmatov bunun bilincine varmış, Devrimin insanları mankurtlaştırdığını savunmuştur. Eskiden Juan- Juanlar bunu yaparken Sovyet Rusya'sında bu işi Tansıkbayevler, Urazkullar, Seyit Ahmetler yapar. Eskinin savunuculuğunu ise Yedigeyler, Abutalipler, Mümin dedeler yapar. “*Efsane ve mitlerin, toplumların pedagojik eğitimini içeren kültürel kazanımlar olduğunu söyleyebiliriz. Toplumların*

sağlıklı gelişmeleri, geleceğe güvenle ve dünyayı tehdit etmeden açılmaları bu pedagojik eğitimin niteliği ile doğrudan ilgilidir. Nayman Ana'yı oğluna öldürten Juanjuan Efendi ile Nayman Ana Efsanesi'ni Tansıkbayev'e yok ettiren Sovyet sistemi arasında niteliksel açıdan hiçbir fark yoktur. (Korkmaz, 2004:83) diyen korkmaz yazarın duygularına tercüman olur.

Nayman Ana mankurt oğluna geçmişini hatırlatmaya çalışsa da başarılı olmaz. Juan-Juanların direktifleriyle mankurt oğul anasını öldürür. *“Nayman Ana Gömütlüğü, kültürel bellekte bir ölümsüzlük kodu olarak işlev görmektedir. Mitin sonluğu, sonsuzluğa çevrilen sıcak dokunuşu; gündeliğin ölümlülüğüne ait bütün korkunç çağrışımları, ataların ruhlarıyla buluşma sevinci ve heyecanına dönüştürür.”* (Korkmaz, 2004:75) Sarı- Özek bozkırında Nayman Ana'nın mezarının bulunduğu mezarlığa Ana Beyit Mezarlığı ismini veren insanlar bu olayları unutmayıp efsane ve masallar sayesinde yaşatmayı başarmışlardır.

Ana-Beyit Mezarlığı romanda hem geçmişi hem de geleceği barındıran bir konumdadır. Bir taraftan mankurtlaşan insanı zihinlerde yaşatırken diğer taraftan bu mezarlığa uzay üssü inşa edilerek geçmişin kalıntıları silinmeye çalışılır.

Romanda, Ana- Beyit Mezarlığı diye anılan ve Naymanlılara ait olduğu söylenen mezarlıkla ilgili efsane dikkate şayandır. Orada da bir annenin çekmiş olduğu ıstırap anlatılır. Kendi doğurduğu yetiştirdiği çocuğunun aklı çelinerek mankurtlaştırılarak anasını-atasını tanımaması anlatılmaya çalışılmıştır. Rejimin insanı mankurtlaştırdığı, anasını bile öldürecek hale getirdiği anlatılmak istenmiştir.

2.4.3.6. Sabitcan

Yazar Sabitcan tiptemesi ile Nayman Ana efsanesindeki oğlu farklı zamanlarda ama aynı duyarsızlıkla yaklaştırır. Karşı değer aktarlığı yapan Sabitcan yeni yüzyılın mankurtu olur. Nasıl ki Nayman Ana'nın oğlu Naymanalı Ana'ya ilgi göstermez onu tanımazsa; Sabitcan da aynı şekilde babasının cenazesinde babasını yad edeceğine kendine kodlanan kulaktan dolma bilgileri etrafına anlatır ve onların da kirlenmesi için bir tohum atar. Naymanalı Ana'nın oğlu, annesinin kendisi hakkında anlattıklarını anımsayacakken Juan-juanların Nayman Ana'yı fark edip annesinin düşman olduğunu söylemeleri ve annesini öldürtmeleri, aslında yeni Juan-Juanlara göndermedir. Şimdiki Juan-Juanlar da geçmişlerini, atalarını, arayacakken devrim onlara çeşitli dayatmalar yaparak dinlerinden vazgeçmelerini empoze eder. Daha da geniş manada düşünersek dini kurallar yerine devrimin anayasasını işletmeye çalışırlar. *“Dönemin mankurtlaştırdığı bir tip olan Sabitcan, hayata duygusuz bakar. Babasının ölmüş olmasından çok ondan bir an önce kurtulmanın derdine düşer. “Gün Olur Yüzyıl Olur” adlı romanda, babasının ölümü üzerine Boranlı'ya dönen Sabitcan, çağdaş mankurt kimliği ile tipik bir örneğidir... O, köktenci bir tarikatın/ partinin gençlik kolları gibi eğitim veren Sovyet yatılı okullarında okuduğu için, öncelikle evden koparılmış ve sloganik söylemlerle yapay cennet vaatlerine inandırılmıştır.*

“Yazar Aytmatov, Sabitcan'ı evinden uzakta yetiştirerek, ona manevi değerlerden yoksun bir kimlik oluşturur. Annesinden ve babasından alacağı kültürel değerleri alamadığı için kendi kimliğini unutur ve Sosyalist devletin istediği gibi bir yurttaş olur. ”Sovyet yatılı okulları, tüm öğrenciler gibi Sabitcan'ı da kültürel

birikimden soyutlamış ve bakış açılarını daraltan tek bir ideolojinin formatına dönüştürmüştür. Hiçbir konuda derin, kapsayıcı ve kendine özgü bir bilgisi, duyusu, ifadesi yoktur; yalıtık bir yüzdür.”(Korkmaz, 2004:19) Karşı değer aktarı olan Sabitcan, köye geldiğinde insanları kendinin çok değerli bir iş yaptığına inandırmaya çalışır. Yaptığı işler o kadar çoktur ki babasının cenazesinden bir an önce kurtulup o değerli işine –odacı, memur arası bir iş- dönmeyi planlar. Onun bu şekilde kendini değerli görmesine devrim ön ayak olur. İsteddiği gibi, atasını dedesini tanımayan genç beyin devrime hizmet eder. Babasının vasiyeti, nereye gömüleceği, hangi duaların okunacağı onu zerre kadar ilgilendirmez. Devrim zaten Dini yok sayar. Böylece dinsel kaygı taşımayan devrimin yetiştirdiği mankurtlar, devlet adına her şeyi yapabilirler. Sabitcan da dini yok sayanların elinde yetiştikten tek bir dua okumayı bile bilmez. Yedigey ise mankurt olmadığı halde onun da zihninde ancak eskilerden kalma bazı bilgileri vardır. Cenazede de ancak onları kullanır.

Ayzade, babasının cenazesine geldiğinde babasının na'sına kapanarak hem babasının ölümü üzerine duyduğu üzüntü için hem de kendi kör talihi için ağıtlar yakar. Beş çocuğunun olduğunu ve çocuklarının hiçbirinin iyi yetişmediğini hatta büyüğünün babası gibi içki içmeye başladığını söyleyerek ağlar. Bunun üzerine Sabitcan, Ayzade'nin üzerine giderek bir Kırgız kızının babasının cenazesinde sadece babası için ağlaması gerektiğini savunur ve Ayzade'ye kızar. *“Ama bu defa ise Sabitcan da karıştı ve isin tadı asıl bundan sonra kaçtı: "Görölmüş. şey mi bu yaptıkları? Babasının cenazesine mi gelmiş yoksa kendisini rezil etmeye mi! Bir Kazak kızı babasının cenazesinde böyle mi ağlatmış! Eskiden kadınlar ağalarıyla ölüleri yüceltirlermiş, oysa kardeşi, sızlanıp yakınmaktan başka bir şey yapmıyormuş. Yok zavallıymış, mutsuzmuş, bilmem daha da neymiş!..”*(Aytmatov,

1996:41) Sabitcan karşı değer aktarlığı yaparken böyle davranması belki ilerde yaptığı yanlışlardan dönerek ülkü değer aktarlığı yapacağını sinyallerini de verir.

Yazar, kahramanı Sabitcan aracılığıyla Sosyalist devrimin insanları nasıl mankurtlaştırdığını anlatmaya çalışır. Devrim, insanların kendi iradelerini kullanmalarına engel olur. Benliğini kaybeden insanlar ise devrimin istediği gibi robot olur, örf, adet- gelenek ve göreneklerini unutmak zorunda bırakılırlar. “- *Ne sandın ya! insan ancak merkezden verilen programa göre hareket edebilecek. Keyfince yasadığını, dilediğince hareket ettiğini sanacak ama aslında her şeyi, aldığı nefesi bile yukarıdan verilen programa uygun olacak. Oradan ayarlanacak her şey. Bir şarkı söylemen mi gerek? Merkez bir sinyal verecek ve sen şarkı söyleyeceksin. Dans etmen, oynaman mı gerek? Başka bir sinyal verecekler ve sen başlayacaksın oynamaya. Çalışmak mı istiyorsun? Yine sinyalle çalışacaksın, hem de ne çalışmak! Hırsızlık, soygun ya da başka bir suç işlemek olmayacak artık. Bütün bunlar eski kitaplarda kalacak. Çünkü insanın her davranışı, her isi, bütün düşünceleri ve istekleri, her şey, önceden tespit edilecek. Diyelim ki dünya nüfus patlaması gibi bir felâketle karşı karşıyadır, yani insanlar hızla çoğalmakta ve bunları besleyecek kadar besin bulunmamaktadır. Ne yapacağız o zaman? Yapılacak şey belli, doğumları azaltacağız. Tabii toplumun yüksek çıkarları için olacak bu..”* (Aytmatov, 1996:49) Yazar kahramanı Sabitcan aracılığıyla devrimin insanlar üzerinde ne kadar ileri gidebileceğini anlatmaya çalışarak ülkü değer aktarlığı yapar.

Kazangap, Sabitcan'ın körü körüne devrimin askerliğini yapmasını bir türlü anlamlandıramaz. Çünkü o doğru bildiği değerleri savunmaktan asla vazgeçmeyen bir ülkü değer karakteridir. Oğlu Sabitcan'ın Sovyet baskısından kaçıp Doğu

Türkistan'a yerleşen Kazak Kırgızlar'ın Çin baskısına maruz kaldıklarını söyleyerek boşuna devletten kaçtıklarını söylemesi üzerine ülkü değer aktarlığı yapan Kazangap, Sabitcan'ı tersler ve dünyada olan her şeyin hesabının bir gün verileceğini söyler. *"Sabitcan gülerek, kollektifleştirme devrinde Sincan'a (Doğu Türkistan'a) kaçan Kazak ve Kırgızların geri gelmeye başladıklarından söz etti. Çinliler komünlerde onlara hayatı zehir etmişler. Yemeklerini evlerinde kendileri pişirip yemelerine izin vermemişler. Günde üç defa,- aşevlerinde kaynatılan kazanların önünde, büyük küçük sıraya giriyor, tabaklarına ne koyarlarsa onu yiyorlarmış. Öyle güç şartlar altında bırakılmışlar ki, şimdi hepsi varını yoğunu bırakıp kaçıyor, kabul edilmeleri için de Sovyet otoritelerinin elini eteğini öpüyorlarmış.. Bunları dinleyen Kazangap'ın suratı asıldı, öfkeden dudakları titremeye başladı:*

- Gülinecek ne var bunda! diye azarladı oğlunu.

Onun, taparcasına sevdiği, okusun, adam olsun diye hiçbir fedakârlıktan çekinmediği oğluna bu tonda konuştuğu hiç görülmemişti. Öfkeden kanı beynine çıktığı belliydi ve o kendini güçlülükle tutarak ilâve etmişti: "Onların basına gelen bu felâketle niye alay ediyorsun!".

Sabitcan itiraz edecek oldu:

- Alay etmiyorum, olanları söylüyorum sadece.

Babası elindeki çay bardağını bir kenara itmiş, susuyordu. Onun bu suskunluğu da dayanılır gibi değildi.

Sabitcan, şaşkın, omuz silkerek cevap verdi:

- Kime darılıp küstüğünü anlamıyorum. Suç kimin? O zamana, o döneme kızıyorsanız, geçip gitti, artık geri gelmez. Devlete mi kızacağız? Buna da hakkımız yok.

- Bak Sabitcan, ben yalnız bildiğim ise, anladığım ise karışım, anlamadığım şeylere asla burnumu sokmam. Senin de bunu anlayacak kadar akıllandığını sanırdım, ama yanılmışım. İnsan yalnız Allah'a sırt çevirmez, yalnız O'na küsemez. Allah ölüm verirse, bu, hayatının sona ermesi demektir. Çünkü insan doğar ve vakti gelince ölür. Bunun dışında, bu dünyada olan her şeyin hesabı sorulur!”(Aytmatov, 1996:89)
Yazar, Kazangap’ı Sabitcan’a karşı bu şekilde konuşarak eninde sonunda her şeyin hesabının verileceği bir güne dikkat çeker. hem dinsel manada hem de adalet manasında değer aktarlığı yapar.

Sabitcan her fırsatta mankurtluğunu gösterir. Babasının cenazesini Ana-Beyit mezarlığına götürürken Yeddigey’in gösterdiği hassasiyeti göstermeyip Kazangap’ı herhangi birinin defnedilmesi olarak düşünür ve onun gömüleceği yerin önemli olmayacağını vurgulayarak karşı değer aktarlığı yapar. “- Anlıyorum ama elimden bir şey gelmez...

Böyle diyen nöbetçi omuz silkerek, nazik, samimi bir konuşmaya başlamıştı ki Sabitcan onun sözünü keserek ve önemli bir adam olduğunu belirtmek ister gibi tepeden konuşarak sordu:

- Ne oluyor burada? Mesele nedir? Ben Sendika Bölge Sovyeti üyesiyim. Niye durdurulduk?

- Çünkü buradan geçemezsiniz.

- *Nöbetçi yoldaş, tekrar ediyorum, ben Sendika Bölge Sovyeti üyesiyim.*

- *Kim olduğunuz beni ilgilendirmez, giremezsiniz!*

- *Nedenmiş o? dedi Sabitcan bozularak.*

- *Yasak bölge de ondan.*”(Aytmatov, 1996:370) Sabitcan makam ve mevki ile çoğu problemi çözeceğini düşündüğünden Kazangap’ın cenazesini Ana-Beyit mezarlığına getirdiklerinde askerin onlara engel olmasına Sovyet Hükümetinde küçük bir görevi olan Sabitcan bunu kullanarak askerin görevini yapmasına engel olmaya çalışır.

Romanın başından sonuna kadar ülkü değer aktarlığı yapan Yedigey ve Yedigey gibilere bilgiçlik taslayan Sabitcan, en sonunda Yedigey’in sabrını taşırmayı başarır. Kazangap’ın na’şını Malakumdıçap vadisinde gömdükten sonra, atalarının yıllar yılı mezarlık olarak kullandığı Ana-Beyit mezarlığının plan gereği, kaldırılacak olması üzerine Yedigey, kendisinin hükümette önemli bir yeri olduğunu söyleyen Sabitcan’a neler yapabileceklerini sorar. Sabitcan ise yapılacak hiçbir şeyin olmadığını söyleyince Yedigey, ona boşuna okumadığını ve Ana-Beyit mezarlığının yok olmasına izin vermemesi gerektiğini söyler. Sabitcan, Yedigey’in bu sözleri karşısında kendini savunur, kendine ait bir düzeninin olduğunu, eğer yetkililere karşı gelirse bu düzeninin bozulacağını dolayısıyla da bunu yapmak istemediğini, bunların boş işler olduğunu söyleyerek karşı değer aktarlığı yapar. “- *Bunların hepsi masal, Yedike, eski masal.. Adamlar burada dünya çapında, uzay çapında meselelerle uğraşıyorlar, sen de tutturmuşsun "Mezarlığımız, Ana-Beyit'imiz!" diye. Kime ne senin mezarlığından? Kimse dinlemez seni. Onlar için bos şeydir bunlar. Dinlemek söyle dursun bizi yanlarına bile sokmazlar!.*

- *Oraya gitmezsen yanlarına sokulamazsın tabii. Ama konuşmak istersen kabul eder, dinlerler. Hatta ayakta karşılar, ya da otomobile atlayıp buraya gelir, bizi dinlerler. Dağ .değiller ya yerlerinden kımlıdayamasınlar!*

Sabitcan, yan yan ve sinirli sinirli baktı:

- *Bak ihtiyar, senin bu masalların, bu boş şeyler beni hiç ilgilendirmiyor. Ana-Beyit umurumda değil benim, bana hiç güvenme.*

- *Haa, sunu bastan söylesene.. Ne diye masaldır, bos şeydir, falandır, filandır diye geveliyorsun? Demek ki seninle konuşulacak bir şey kalmadı..*

- *Ne sandın ya? İşim-gücüm yok da o boş şeylerle mi uğraşacağım! Hem de niçin? Ne yararı olacak? Bir ailem, çocuklarım var benim. İyi de bir işim var. Durup dururken ne diye rüzgâra karsı işeyeyim? Bir telefondan sonra kıcıma bir tekme atsinlar diye mi? Yoo, ben yoğun bu iste. Beni bağışla. Teşekkürler.*

- *Teşekkürün de senin olsun! Demek kıcına tekme atari armış.. Demek oluyor ki sen kıcından başka bir şey düşünmüyorsun, yalnız kıcını düşünüyorsun!*

- *Evet, tam söylediğin gibi. Yalnız kıcımı düşünüyorum. Sen boşuna konuşuyorsun. Hem sen nesen ki? Bir hiç! Ama biz, soframızda as olsun, ağzımıza tatlı bir şey düşsün diye, kıcımızı düşünmek, kıcımız için yaşamak zorundayız.*

- *Evet, evet anlaşıldı. Eskiden insanları kafaları ile değerlendirir ve kafalarına bakarlardı. Simdi ise kışlarına değer veriyorlar demek!”(Aytmatov, 1996:425) diyen Yedigey, Sabitcan’ın bu davranışından ötürü ona öfkelenir.*

Yedigey, Sabitcan ile girdiği söz savaşından sonra onun böyle davranmasına olsa olsa içine giren bir şeytanın yaptırdığını düşünür. Çünkü normal koşullarda bir insanın etrafında gelişen olaylara bu kadar tepkisiz kalması Yedigey'e göre normal değildir ve bu yüzden Sabitcan'ın bir mankurt olduğuna kanaat getirir. *“Sabitcan denen o herifle! Akıl danışılacak, yardım istenecek bir adam mıydı o! Öğrenim görmüş, okumuş bir adamdır diye, o yüksek memurlara söylenecek lafları bilir diye düşünmesi ne büyük bir hata imiş meğer! O okullarda, o enstitülerde ne öğrenmişti bu adam? Belki onu iste böyle bir adam, bir Sabitcan olsun diye eğitmişlerdi. Belki de bir yerlerde onu bekleyen bir varlık vardı. Onu bekliyor, gelince avucunun içine alıyor, şeytan gibi her şeyi görüp yaptırıyor ve onun iste böyle bir Sabitcan olmasını ve öyle kalmasını sağlıyordu. Sabitcan denen bu herif, yakında insanların telsizle yönetileceklerini büyük bir coşku ile anlatmamış mıydı? Belki de o görünmez güç, Sabitcan'ı şimdiden yönetiyordu!*

Koca Yedigey bunları düşünüyor ve düşündükçe kendini iyice ezilmiş hissediyor, dayanılmaz yürek acısı içinde kıvranıyordu. Sabitcan denen bu genç adama hem kızıyor, hem acıyor ve ondan nefret duyarak mırıldanıyordu:

- *Mankurtsun sen, mankurtsun! Gerçek bir mankurt!*”(Aytmatov, 1996:427)

Yedigey, Sabitcan'ı bu davranışlarından ötürü mankurt olmakla suçlayarak ülkü değer aktarlığı yapar.

2.4.3.7. Şahmerdan

Romanın diğer mankurt kahramanlarından biri de Şahmerdan'dır. Şahmerdan, devleti temsil eder ve her şeyin üzerinde devletin işlerinin devamlılığını takip eder. Yedigey ile telefonda konuşurken Kazangap'ın ölümü üzerine Yedigey'e

nasıl başsağlığı vereceğini dahi bilemez. Karşı değer aktarı olan Şahmerdan, örf ve adetleri hiçe sayan dini bilgilerden yoksun bir çağdaş mankurt olarak karşımıza çıkar. Şahmerdan, atmış yıllık Sovyet rejiminden sonra halen Yedigey'in dua okumakta ısrar etmesine anlam veremez. “- *Ha... Bizim ihtiyar.... Kazangap.... Şey oldu ha?*

- *Sey oldu ne demek?*

Şahmerdan durumu anlatacak kelimeyi bulmakta güçlük çekiyordu:

- *Şey yani., ne derler., yolun sonuna geldi., öldü yani?*

- *Evet*

Ona tek kelime ile cevap veren Yedigey "Bu hayvan herif ölmüş bir adama ne deneceğini bile bilmiyor!" diye geçirdi aklından.

Şahmerdan kısa bir süre sustu. Bu arada telefonda yine cızırtılar, hırıltılar gelmeye başladı. Sonra yine Şahmerdan'ın sesi duyuldu:

- *Yedike, bak azizim... adam öldü diye basımı ağrıtmam benim... ölmüşse ölmüş, ne yapalım yani? Senin işini alacak adam yok elimde. Onun başında dursan ne olacak? Dirilecek değil ya!..*

Yedigey hiddetlendi:

- *Hiçbir şeyden anladığın yok senin! "Başımı ağrıtmam" ne demek oluyor? Sen burada daha iki yıl bile çalışmadın, ben onunla tam otuz yıl birlikte çalıştım, anlıyor musun! Bir yakınımız öldü, onu bos bir odada tek basına bırakamayız, dünyanın hiçbir yerinde yapmazlar bunu!*

- Şey., ölü ne bilecek tek başına olup olmadığını?

- Biz biliyoruz ya!

- Peki, peki babalık, sinirlenip bağırma!

- Bağırmiyorum, sana anlatmaya çalışıyorum.

- Ne yapayım yani? Senin yerine gönderecek adam yok diyorum sana. Hem gece yansında oraya gidip ne yapacaksın?

- Ne mi yapacağım? Dua edeceğim, Yasin okuyacağım, âdetlere uygun olarak kefene koyacağım...

- Dua mı okuyacaksın? Sen mi, Boranlı Yedigey mi dua okuyacak?

- Evet ben! Dua etmesini bilirim ben!

- Yaa, altmış yıllık Sovyet yönetiminden sonra hâlâ dua mı biliyorsun?

- Bırak böyle konuşmayı Şahmerdan! Sovyet hükûmetinin ne ilgisi var şimdi? Tâ eski çağlardan beri ölen bir insan için dua okunur. Ölen bir insandır, hayvan değil!

-Peki peki! Bana öyle bağırma, git oku duanı!”(Aytmatov, 1996:20-21) Rejim insanların dinle olan bağlarını yok etmeyi hedefler ve bunu büyük bir ölçüde başarır. Yedigey’in halen dua hatırlıyor olması ona ilginç gelir. Ülkü değer aktarlığı yapan Yedigey, devrimin bütün baskılarına rağmen ayakta durmaya çalışır.

2.4.3.8. Yedigey

Ülkü değer aktarlığı yapan Yedigey, sevgili dostu Kazangap'ın ölümü üzerine hem anı yaşar hem de çıktığı hatıra yolculuğunda, gerek kendiyle alakalı gerekse uzak tarihle alakalı olayları hatırlar.

Kazangap'ın şehirde yatılı okumuş oğlu Sabitcan, babasının cenazesinin başında sürekli içki içer. Babası ölen birinin cenazede içki içmesi rastlanan bir durum değildir. Normal koşullarda Babasını kaybeden bir evlat gibi ağlaması beklenen Sabitcan, ruhsuzluğunu gösterir. Yedigey'in dikkatini çeken bu durum onu gelecek hakkında kaygılandırır. Kimliğini yitirmeye başlayan gençlik, gelecekte nasıl bir profil sergiler diye düşünmekten kendini alamaz.

Sabitcan, babasını bir an önce gömüp şehre gitmeyi amaçlar. Yedigey ise Kazangap'a yakışır bir şekilde onu defnetmek ister. Ülkü değer aktarı Yedigey ile karşı değer aktarı Sabitcan karşı karşıya gelir. Yedigey yıllardan beri iyiliğini görmüş olduğu eski dostuna son görevini ona yakışır şekilde gerçekleştirmek isterken Sabitcan, Yedigey'in tam zıddı düşünerek ölü için gömüldüğü yerin çok da önemli olmadığını anlatır. Sözüne inandırıcılık katmak için de atalar aktarlığı yapar. İşine geldiğinde geçmişi yok sayarken işine gelmediğinde de onları hiç yaşamamış gibi sayar. *“İste o zaman anlaşıldı ki, Kazangap'ın bu bilgiç oğlu meğer oraya babasının cenaze töreni için değil, onu hemen orada bir çukura bırakıp bu isten sıyrılmak ve bir an önce gerisin geriye dönmek için gelmiş! Ne diye gideceklermiş uzak Ana-Beyit mezarlığına? Engin Sarı-Özek bozkırında bir ölüyü gömecek yer mi yokmuş? Köyün yakınında, demiryolu boyunda bir tümseğe gömebilirmiş onu. Böylece ihtiyar, ömür boyu çalıştığı bu yerde, tren seslerini dinleye dinleye huzur içinde yatar, buna*

memnun olurmuş. Bu arada, sözlerinin arasına eski bir atasözünü de sıkıştırmaktan geri kalmadı. "İnsan ölür, hemen gömülür, bekletilmemeli" dedi. Niçin vakit kaybediyorlarmış, ne önemi varmış gömülecek yerin? Biran önce gömmeliymişler...

..... Mesele yer bulmak ise, yer çok. İslediğiniz kadar yer var. Ama, insanlar yakınlarının ölülerini rastgele bir yere gömmek istemezler. Bunun da sebepleri var elbet. Bir avuç toprağı ölüden esirgeyen kim? (Yedigey sustu, Boranlılar onu sessizce dinliyorlardı) Siz yine de bir düşünün, kararınızı verin. Ben de gidip islerin ne durumda olduğuna bir bakayım. Yedigey suratını asıp kaslarını çatarak onların yanından”(Aytmatov, 1996:33) Yedigey, Sabitcan'ın babasının cenazasına bu şekilde saygısız davranmasına çok üzülür.

Kazangap bir gün Yedigey'e geçmişten bahsederken babasının yanlışlıkla ulaklar tarafından sürülmesinin ardından yıllar geçse de bu olayı unutamadığını söyler. Kazangap'ın ağırına giden topraklarının elinden alınması değil, insanın şerefının elinden alınması, olduğunu söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar. “- Ee, Kazake, sen ve ben zengin insanlar, kulaklar olduk. Yakında bir kere daha malımızı mülkümüzü alıp bizi sürmesinler sakın! dedi.

Kazangap, Yedigey'e sert sert baktı, bıyıklan da diken diken oldu:

- Sözüne dikkat et Yedigey! dedi.

- Saka yaptım Kazake, sakadan anlamaz mısın?

- Bazı şeyler vardır ki onlarla saka yapılmaz!

- Ama Kazake, neredeyse üzerinden yüz yıl geçti bu olayın...

- *Asıl mesele de bu iste. Zaman ne kadar geçerse geçsin, bazı konularda hiçbir şeyi değiştirmmez. Elinden malını mülkünü, varını yoğunu alsalar, bundan ölmezsin. Bunları yine edinebilirsin. Ama senin onurunu kırar, ruhunu öldürürlerse, iste buna çare yoktur...*”(Aytmatov, 1996:90) İnsanların malları elinden alınırsa tekrar mal sahibi olabileceklerini ancak şerefleri ellerinden alınan insanların, üzerinden yıllar geçse dahi bunu unutamayacağını savunur.

Yedigey ve yanındakiler Kazangap'ın cenazesini Ana-Beyit mezarlığına götürürlerken Yedigey, Kazangap'ı mezara koyarken hangi duaları okuyacağını düşünür. Dinsel bir aktarım gerçekleştirmek ister ama bunu tam olarak gerçekleştiremez. Yedigey, dua okumayı, bağlı olduğu dinin gereği olarak görmek yerine dua okumayı geleneksel bir yapı içinde algılar. Bu yapı içinde Yedigey, herkesin dua okumayı bilmesi gerektiğini düşünür. “*Yedigey bunları düşünürken, bir yandan da yan yan ya unuttuğu duaları tekrarlayıp hatırlamaya, Tanrı'ya yönelteceği yakarışları bir sıraya koymaya çalışıyordu. Çünkü insan kalbinde, başlangıç ile son, hayat ile ölüm arasındaki çelişkiyi uzlaştıran, yalnız ve yalnız, bilinmeyen, görülmeyen Tanrı idi. Dualar iste bunun için okunuyordu. Başka türlü Tanrı'ya sesini duyuramazsın, niçin yaratıp niçin öldürdüğünü soramazsın ki! Dünya kuruldu kurulalı insanlar böyle yaşıyor, pek razı olmasa da böyle katlanıyor kaderine. Duaların var oldukları günden beri hiç değişmemesinin, hep aynı sözlerle tekrarlanmasının sebebi de, teselli bulup yatışmaları, boşu boşuna sızlanmamaları içindir. Dualar, yüzyılların okşayıp parlattığı allın külçeleri gibi, dirilerin ölülerin basında söyledikleri en özlü, en süzme ve son sözlerdir. Âdet, gelenek böyledir.*

Yedigey'in aklına şunlar da geliyordu: Allah'ın varlığına ya da yokluğuna inanmak başka şeydir. Ama insan denen yaratık, bu şekilde davranması bağışlanacak bir şey olmasa da, ancak bası sıkıştığı zaman Allah'ın adını anıyor, Allah'tan yardım diliyor. "İnanmayan insan başı ağırmayınca Allah'ı düşünmez.." diyen atasözü de bundan doğmuş olsa gerek. Ne olursa olsun, herkes duaları bilmelidir."(Aytmatov, 1996:112)Yedigey bu sözleri söyleyerek içinde yaşadığı toplumun dini inanışlarına ülkü değer aktarlığı yapar.

Yedigey'in devesi Karanar, bir kış günü yularını koparır ve soluğu Boranlı gibi küçük bir istasyon olan Ak- Monyak istasyonu yakınlarında alır. Çevre halk Karanar'ın azgınlığına dayanamayarak sahibi Yedigey'e bir mektup yazarlar ve bir an önce devesine gelip sahip çıkmasını isterler. Yedigey de bunun üzerine Ak- Monyak'a gider. Mektubu yazan Kupsan ile tanışır ve ondan kendisini bir an önce Karanar'ın bulunduğu yere götürmesini ister. Kupsan ise vaktin bir hayli geç olduğunu belirterek geceyi kendi evlerinde misafir olarak geçirmeyi teklif ederek ülkü değer aktarlığı yapar. *"Hava çabuk karardı. Ne de olsa kış günüydü, gündüzler kısa sürüyordu. Kospan ve ailesi ne iyi insanlarmış meğer! Karısı, yaşlı annesi, beş yaşındaki oğlu (daha büyük yaşla olan kızı Kumbel'de yatılı okuldaymış) ve Kospan'ın kendisi konuklarını ağırlamak için dört döndüler. Ev sıcaktı ve Yedigey'in gelişi de bir canlılık getirmişti. Mutfakta et kaynıyordu. Et pişinceye kadar çaylarını içtiler. Yaslı kadın bir yandan Yedigey'in çayını tazelerken, bir yandan da ona ailesini, çocuklarını, Boranlı'daki hayatlarını, havaların nasıl geçtiğini, asıllarının hangi yöreden ve hangi kabileden olduğunu soruyordu. Kendilerinin Ak-Monyak'a nasıl saplanıp kaldıklarını da anlattı. Yedigey neşelenmişti. Bütün sorulan cevaplıyor, kendisi de bir şeyler soruyor, bir yandan da sıcak bazlamaları eritilmiş*

taze tereyağına banıp atıştırıyordu. Sapsarı inek tereyağı koymuşlardı ve San-Özek'te inek yağı çok az bulunan bir şeydi. Koyun, keçi ve deve sütünden alınan yağlar da fena değildi ama inek sütünden yapılan tereyağının yerini tutamazdı bunlar. İnek tereyağı gerçekten nefisti. Bu yağı onlara Ural eteklerinde oturan akrabaları göndermiş. Yedigey, tereyağına bandığı bazlamaları atıştırırken, bu yağda, yemyeşil çayırların can veren kokusunu duyduğunu söyleyince, ninenin ağzı sevinçten kulaklarına varıyordu. Nine büyük bir coşku içinde, doğup büyüdüğü Yayık topraklarını, onların otlarını, ormanlarını, derelerini anlattı..”(Aytmatov, 1996:314)

Evine gelen misafire evinin imkânlarını sunan Kupsan, eski Türk gelenek ve göreneklerine uygun hareket eder. Kupsan'ın evinde diğer dikkate şayan nokta ise onun da çocuğunun yatılı okulda okuyor olmasıdır. Bu durum aynı zamanda o dönemde yaşayan bütün ailelerin içine devrimin nasıl girdiğinin göstergesidir.

Yedigey, Karanar'ı Ak- Monyak'tan getirmeye gittiğinde orada eski savaş gazisi olan Ernefes ile karşılaşır. Ernek, çok güzel tambur çalar ve hikâye anlatır. Onun bu özelliğinden yola çıkarak Ernefes'i eski zamanlarda yaşayan kamlara benzetebiliriz. “*Mademki sen eski havalan seviyorsun, sana çok eski bir hikâyeyi anlatayım. Yaslıların çoğu bilir bunu, sen de bilirsin. Hem sizin orda Kazangap gibi usta bir anlatıcı var. Ama o ve başkaları sadece anlatırlar, ben ise hem söyler, hem çalarım. Benimkisi bir tiyatro gibi olur. Bugün senin şerefine, Yedike, "Raymalı Aga'nın Kardesi Abdilhan'a Yalvarması" hikâyesini söyleyip çalacağım.*

Yedigey memnun olduğunu belli ederek basını salladı ve Ernefes tamburun tellerine dokundu. O ünlü hikâyenin gidiş melodisi döküldü tellerden. Ve Yedigey'in

gönül telleri de titremeye, yüreği sızlamaya başladı. Çünkü bu defa her olay, hikâyenin her bölümü, onun ruhunda özel yerini buluyor yankılanıyordu.

Tambur, gümbür gümbür ötüyor, Ernefes'in gür sesi de tamburuna eşlik ediyor, ünlü cırav Raymalı Aga'-nın acıklı hikâyesine çok uygun düşünüyordu.”(Aytmatov, 1996:320) Yazar Aytmatov, Ernefes’e böyle bir özellik yükleyerek eski günleri yaşatmaya çalışır ve zaman içinde değer aktarlığı yapar.

Yedigey, Ernefes’in anlattığı “Raymalı Aga’nın Kardeşi Abdilhan’a Yalvarması“ hikâyesini daha önceden Abutalip Kuttubayev’in notları arasında bulan müfettişten de duyduğunu hatırlar. O müfettişe göre bu hikâye ağıza bile alınmayacak çirkefliktedir. Yazar Aytmatov bunun böyle olmadığını ispatlamak için dünyaca ünlü Alman yazarı Gothe’nin de Raymalı Aga gibi ilerleyen yaşına rağmen genç bir kıza aşık olduğunu ve onun için şiirler yazdığını Abutalip Kuttubayev’e anlatır. “*Yedigey o gece Abutalip Kuttubayev'in yazılan arasında "Raymalı Aga'nın Kardeşi Abdilhan'a Yalvarması" hikâyesini de bulan akdoğan bakışlı adamın nasıl kızıp küplere bindiğini, bu hikâyenin nasıl dile alınmaz kötü bir şey olduğunu söyleyerek onu suçladığını da hatırladı. Abutalip Kuttubayev ise büyük bir değer veriyordu bu halk hikâyesine. Ona "Bozkır Goethe'sinin şiirleri" diyordu. Aa, evet, Almanlar'ın da çok ünlü bir sairleri de kocamış yasında genç bir kıza âşık olmuş. Şiirlerinden anlaşılmış böyle olduğu. Abutalip, Raymah Aga hikâyesini Kazangap'tan dinleyerek kaleme almıştı. Çocuklar büyüyünce bunu okusunlar istiyordu. Abutalip, bazı zamanlarda, bazı kişilerin hayat hikâyelerinin, anıların, çektikleri acıların, kitlelere mal olduğunu, o acıların kalabalıklar tarafından paylaşıldığını, yana-yakıla anıldığını söylüyordu. Toplum onlardan ders alır, çok şey*

öğrenir, bir insanın çektiği sıkıntılarda bütün bir devri görürdü. Sonra da bunu, bu büyük dersi, gelecek kuşaklara, yüzyıllar sonrasına aktarırdı...”(Aytmatov, 1996:322) Abutalip’in kayıt altına almaya çalıştığı bu hikayeyle gelecek kuşaklara kültür değeri aktarlığı yapar.

Yedigey ve cenaze konvoyu, Kazangap’ın cenazesini Ana-Beyit mezarlığına defnetmek için çıktıkları yolun sonuna vardıklarında Ana-Beyit mezarlığının etrafının dikenli tellerle örgülü olduğunu görürler. Bu duruma oldukça şaşırarak kalabalık nöbet tutan askerden oraya girmek için izin almaya çalışırlar. Asker izin belgesi olmadan onları içeri alamayacağını söyleyerek görevini yapar. Yedigey, askeri ikna etmek için uğraşırken Sabitcan araya girer ve kendinin önemli biri olduğunu düşündüğünden Sendika Bölge Sovyeti üyesini olduğunu, kapıyı açması gerektiğini söylemesi asker üzerinde olumlu etki bırakmaz. Onun saygısızca lafa girmesine hiddetlenir ve Sabitcan’ı tersler. Sabitcan da bunun üzerine Yedigey’e baştan beridir buralara gelmenin doğru bir düşünce olmadığını söyleyerek öfkesini ondan çıkarmaya çalışır. “ - *Yasak bölge de ondan.*

- *Öyleyse ne çene çalıp duruyorsunuz?*

- *Çene çalan kim? Devesinin üzerindeki su saygıdeğer beye durumu açıklıyorum, sizinle konuşmuyorum bile. Zaten yabancılarla konuşmam da yasak. Nöbetteyim ben.*

- *Demek mezarlığa gitmek imkânsız?*

- *Evet, imkânsız. Yalnız mezarlığa değil, hiçbir yere gidemezsiniz buradan!*

Sabitcan sinirlenmişti. Yedigey'e dönerek öfkeli öfkeli konuştu:

- *Tâ baştan biliyordum zaten, buralara kadar gelmenin iyi olmayacağını biliyordum! Ama beyimiz bir Ana-Beyit tutturdu, başka bir şey demedi. Ana-Beyit'miş! Al sana Ana-Beyit! Gör hayrını!*

Böyle dedikten sonra hiddetle yere tükürdü ve homur-dana homurdana uzaklaştı.

Yedigey, nöbetçinin yanında onun böyle davranışından utanmıştı. Babacan bir tavırla konuştu:

- *Onun kusuruna bakma evlat, dedi, elbette sen görevini yapıyorsun. Ama biz bu ölüyü nereye gömeceğiz şimdi? Bir odun parçası değil ki rastgele bir yere bırakalım!”*(Aytmatov, 1996:370) Yedigey askerin yanında onun öyle davranmasından utanarak askerden özür diler ve başkalarının hataları için bile rahatsızlık duyabilen Yedigey, böylece ülkü değer aktarlığı yapar.

Yedigey, türlü meşakkatlerle sevgili dostu Kazangap'ı vasiyeti üzerine Ana-Beyit mezarlığına defnetmek için getirir ancak mezarlığın etrafının dikenli tellerle örgülü olduğunu görünce hayal kırıklığına uğrar. Atalarının da kendileri gibi ölülerini defnettikleri mezarlık şimdi onlar için izinlerle girmeye çalıştıkları, yabancılaştırıldıkları –mankurtlaştırıldıkları- bir yer olur. Ana-Beyit mezarlığına yapılan uzay üssünden habersiz olan Yedigey, oranın amirlerinden birinin isminin Tansıkbayev olduğunu öğrenmesi üzerine Abutalip'in başına gelenleri, onun da Tansıkbayev isimli bir sorgu müfettişi yüzünden hüküm giydiğini hatırlar. Şimdi de aynı ruhsuz bir Tansıkbayev, onların mezarlığına girmesine engel olmaya çalışmakta ve ülkü değer sahibi olan bu insanlara karşı değer aktarlığı geliştirmektedir. “*Sonra birden "Bu teğmen Tansıkbayev sakın o akdoğan bakışlı Tansıkbayev'in oğlu filan*

olmasın?" diye geçirdi aklından.. "Yok canım, neden öyle olsun? Bu da nerden geldi aklıma? Soyadı Tansıkbayev olan binlerce insan var.. O olamaz. Onun defteri çoktan dürüldü zaten. En iyisi aklımdan çıkarmalıyım onu.. Evet.. ne de olsa, yeryüzünde bir gün geliyor, hak yerini buluyor, kimsenin yaptığı kötülük cezasız kalmıyor. Hak ve adalet var... ve dünya yok olup gidinceye kadar da hep olacak...."(Aytmatov, 1996:376) Yedigey, tecrübelerine dayanarak hiçbir kötülüğün ve zulmün karşılıksız kalmayacağını ve dolayısıyla zulmedenlerin bir gün cezalandırılacağını düşünür.

Yedigey, Alma-Ata şehrine gittiğinde arkadaşı jeoloji mühendisi Yelizarov ile konuşur. Yelizarov o güne kadar kimseyle paylaşmadığı düşüncelerini Yedigey ile paylaşır. Ekim devrimine katılan Yelizarov, devrimden istedikleri başarıyı elde edemeyince hüsrana uğradıklarını anlatır. Şimdi bunlardan ders çıkardıklarını ve toplumun kendisine çeki düzen vermesiyle karşılaştıkları bu güç durumdan kurtulabileceklerini söyleyerek çoğu şeyin düzeleceğinin sinyalini verir. Böylece de gelecek nesillerin ülkü değer aktarıklarına olan inancının artacağını belirtir. *"Yedigey Alma-Ata'dan ayrılacağı gün Yelizarov onu öğle yemeği için gar lokantasına götürmüştü. Trenin kalkış saatine epeyce vakit olduğu için burada yiyip içerek ve içlerini dökerek saatlerce oturmuşlardı. Birbirlerinden ayrılmadan önce, Yedigey, Yelizarov'un başkalarına hiç açmadığı güçlü düşüncelerini ona açtığını anlamıştı. Eski bir Moskovalı komsomol (Komünist Gençlik Birliği üyesi) olan Afa-nasi İvanoviç Yelizarov, 1920'lerde, basmaçlara karşı vuruşmak için Türkistan'a gelmiş sonra da buralara yerleşip kalmış ve kendisini jeoloji (yerbilim) çalışmalarına vermişti. Gençliğinde Ekim devrimine inanmış, ona ümit bağlamış, ama yapılan yanlışların, beceriksizliğin bedelini çok pahalı ödemişler ama denenmemiş bir yolda başlattıkları o hareket yine de durmamış, tarihin özü, anlamı da bu akışta imiş zaten.*

Yine Yelizarov'un dediklerine göre bu hareket şimdi yeni bir güç kazanmış, yeni bir sayfaya gelmiş ki bunun da güvencesi toplumun kendi kendini düzeltmesi, temizlemesi imiş. "Şimdi bu konuyu açıkça konuşabilir hâle gelmiş olmamız da gösteriyor ki iyi bir yola girmiş bulunuyoruz, demek ki gelecek için yeter gücümüz var" demişti Yelizarov. Evet, o gün yemek yerken hep bu konular üzerinde sohbet etmişlerdi." (Aytmatov, 1996:396) Yazar kendisine sözcü olarak seçtiği Yelizarov ile eskiden yapılan yanlışların düzeleceğine olan inanacının arttığını ve kendilerini daha mutlu günlerin meklediğini söyler.

Yedigey, Alma-Ata şehrinden Boranlı istasyonuna geldikten sonra Yelizarov, ona bir mektup gönderir. Mektupta Abutalip'i sorgulayan sorgu yargıcı Tansıkbayev'in görevden alındığının ve Abutalip'in ailesinin Pavlodor denilen uzak bir kasabaya yerleştiğinin haberini verir. Yelizarov mektubunun devamında Abutalip'i sorgulayan yargıcın neye dayanarak Abutalip'i mahkûm ettiğini anlamaya çalıştığını ancak herhangi bir anlam veremediğini, olsa olsa kıskançlık yüzünden sorgu yargıcının onu tutuklamış olabileceğini düşündüğünü yazar. Yelizarov, ayrıca hiçbir çıkarı olmadan Yedigey'in, Abutalip ve ailesi için yaptıklarından dolayı Yedigey'i kutlar. *"Yedigey mektubuna söyle devam ediyordu: "... Bu adamın böyle ağır bir suç islemesine sebep ne olabilir? Onu tahrik eden nedir? Senin bana anlattıklarını ve benzer olayları hatırlayarak bu konuda çok düşündüm ve bu sorulara bir cevap aradım. Onun niçin böyle davrandığını anlamaya çalıştım. Fakat yazık ki tatmin edici bir cevap bulamadım. Abutalip'ten böylesine nefret etmesine, hiç tanımadığı bu adama kin beslemesine sebep ne? Belki de bu, tarihin bazı dönemlerinde insanlara musallat olan bir hastalık, bir salgındır. Belki de, her insanın içinde bulunan gizli bir kıskançlık duygusunun, bir hırsın, onu gizli gizli*

kemirmesi ve böylesine korkunç bir suça itmesidir. Ama anlamıyorum, Abutalip'in nesi, hangi özelliği onda böyle bir kıskançlık duygusunu uyandırmış olabilir? Bunu bir türlü çözemiyorum. Bir insanı iftira ile lekelemek, karalamak meselesine gelince, bu, dünyanın kendisi kadar eski bir usuldür. Bu konuyu burada bulunduğun günlerde çok tartıştık. Bir zamanlar bir insana "dinsizdir" diye kara çaldın mı, onu Buhara pazarında tasa tutarak öldürür, ya da Avrupa'da, diri diri yakarlardı. Simdi, Abutalip'in dosyası tekrar incelenip gerçeklerin ortaya çıkmasından sonra bir kere daha ve kesin olarak inandım ki, insanoğlunun kıskançlık, başkalarını çekememe hastalığından kurtulması, daha çok zaman alacaktır. Bu zamanın ne kadar uzun olacağını bilemem ama, yeryüzünde kötülüklerin, ağır haksızlıkların sürekli gizli kalamayacağını, adaletin, gerçeğin yok edilemeyeceğini bilmek; beni rahatlatıyor ve sevinmem için yetiyor.. Gerçek ve hak, bir defa daha galip geldi. Şüphesiz bu zaferin bedeli çok ağır t oldu, ama zafer kazanıldı. Dünya durdukça da bu böyle olacaktır! Hiçbir çıkarın olmadığı halde, Yedigey, hakkı savunduğun, gerçeği ortaya çıkardığın için, mutluluk duyuyor ve seni kutluyorum...".”(Aytmatov, 1996:395) Yedigey'in hiçbir karşılık beklemeden Abutalip'in ve ailesinin hakkını araması onu romanın ülkü değer taşıyıcısı yapar.

Tansıkbayev, karşı değer aktarlığı yaparak cenaze konvoyunda olanları, kendi dilleri olmayan Rusça'yı konuşmaya zorlaması Yedigey'i çok üzer. Kendilerinin de ana dilleri Rusça olmadığı halde bunu kendi dilleri gibiymiş gibi etrafta konuşmaya zorlayan bu genç subaya ve onun gibi düşünen gençlerin değer aktarlarını hiçe saymalarını Yedigey anlamaya çalışır ama onları bu tutumlarında haklı göremez. Sarı-Özek bozkırında yaşanan tarih, cenaze konvoyunda süslediği devesi, Tansıkbayev gibiler için hiçbir şey ifade etmez. “Tansıkbayev denen bu teğmenin

karsısında Kazangap'ın ölümü ile ilgili her şey, bütün hazırlıklar, merhumu Ana-Beyit'e gömmeye gençleri razı etmek için gösterdiği bütün çabalar, onu San-Özek'e bağlayan bütün değerler, hayaller, düşünceler, San-Özek tarihi, her şey., her şey bir anda anlamını yitirmiş, sıfıra inmişti. Orada, kalbi en ince yerinden kopmuş, kırılmış olarak, tarifsiz kederler içinde öylece duruyordu. Hele o korkak Sabitcan'ın o durusuna hem gülmek, hem ağlamak geliyordu içinden. Çünkü daha dün kadehler dolusu votka içen, ilahlar ve robotlaşan insanlar hakkında akıl almaz şeyler söyleyen, bilgiçlik taslayarak Boranlılar'ın cahilliğiyle alay etmeye kalkışan bu herif, şimdi ağzım açıp tek kelime söylemeye cesaret edemiyordu. Karanar'a, nakışlı-püsküllü örtülerle süslediği, donattığı devesine bakınca da gülmek ve ağlamak istiyordu. Bütün bunlar niçindi? Neye yarayacaktı? Ana dilini konuşmak istemeyen ya da ana dilinde konuşmaya korkan bu küçük adam, Tansıkbayev adlı bu küçük teğmen, Karanar'ın niçin süslendiğini ne bilir, ne anlardı?"(Aytmatov, 1996:404)

Yedigey, kendi öz benliklerine yabancılaşan bu gençlerin hayattan hiçbir şey anlamadıklarını düşünür.

2.4.3.9. Abutalip

Abutalip, cephede savaşırken Almanlara esir düşer. O zamanlar savaş sırasında Almanlara esir düşecek askerlere, kendilerini öldürmeleri emredilir. Öğretmen olan Abutalip ise esir düştüğü sırada yaralı olduğu için kendini öldüremez. Esir kampında çalışırken firar eder ve tesadüfen Yugoslav partizanlara karışır. Partizan madalyası alır. Savaş bittiğinde çalıştığı okula döner. Coğrafya öğretmeni olan Abutalip, Avrupa'dan bahsederken başından geçenlere de değinince öğrencilerden bir tanesi onu vatan haini olmakla suçlar. Olaydan birkaç gün sonra da

il merkezine çağrılarak görevinden kendi rızası ile istifa etmeye zorlanır. İstifa gerekçesi olarak da yeni nesillere moral değerler aktaracak yapıda olmadığı gösterilir. Yazar, Abutalip'in düştüğü durumla değer aktarlığının dönemden döneme nasıl değişebildiğini anlatmaya çalışır.

Romanın değer aktar taşıyıcılarından olan Abutalip, iyi niyetli, ailesine bağlı bir adamdır. Yaşamında çektiği sıkıntılar, onun yakasını bırakmaz ve en sonunda da ölümüne sebep olur.

Yazar, roman kahramanı Yedigey aracılığıyla çocuk yetiştirmede anne ve babanın ne kadar etkili olduğunu anlatmaya çalışarak Abutalip'e ülkü değer aktarlığı yaptırır. *“Yedigey, Abutalip'in aklına, bilgisine değer verir, saygı duyardı. Ama asıl beğendiği tarafta ağır başlılığı, ailesine bağlılığı, çocuklarının iyiliği ve geleceği için kendi hayatını hiçe sayar gibi çalışmasıydı. Kuvvetini de bundan alıyordu zaten. Bu yeni arkadaşını dinledikçe, bir insanın başkalarına yapabileceği en büyük iyiliğin, çocuklarını iyi terbiye etmek, iyi yetiştirmek olduğunu da anlıyordu. Bunun için başkalarının yardımına gerek yoktu. İnsan bu ise her gün zaman ayırmalı, adım adım gitmeli, kendini tamamen ailesine, çocuklarına vermeliydi.*

Sözgeşi, su Sabitcan'ı ele alalım. Daha küçük yastan onu bir yatılı okula vermişlerdi. Sonra çeşitli okullara, enstitülere göndermişlerdi. Zavallı Kazangap, biricik oğlu iyi okusun, şehirlerde oturup iyi bir hayat yarasın diye, elinde avucunda ne varsa harcamıştı. Sonuç ne oldu? Birçok şey öğrenmişti ama, yine de beş para etmezdi, hiçbir işe yaramazdı...”(Aytmatov, 1996:186) Abutalip'in anlattıklarını dinleyerek başkaları için yapılabilecek en büyük iyiliğin iyi çocuk yetiştirilerek yapılacağına kanaat getirir. Hatta Sabitcan ile kıyaslayarak bunu destekler.

Yedigey, Abutalip ile konuşmalarının birinde geceleri neler yazdığını sorar. Abutalip ise, çocuklarının karınlarını doyurup onları büyütmenin her anne-babanın görevi olduğunu, onun diğer anne ve babalardan farklı olarak çocuklarına anılarını bırakmak istediğini söyler. *“Başka çarem yok, ancak geceleri çalışabiliyorum. Çalışma masam yok, onun için çocukların yatmasını bekliyorum. Onlar yatınca Zariife ile geçiyoruz pencere çıkıntısının başına. O kitap okuyor ben ise anılarımı yazıyorum. Daha vakit varken, unutmadan kaleme almak istiyorum onları. Savaş anılarımı, en çok da Yugoslavya’da geçen yıllarımı anlatıyorum. Zaman çabuk geçiyor ve olaylar da çabuk unutuluyor -bir süre sustu-. Çocuklarım için neler yapabileceğimi her zaman düşündüm. Onları yedirip içirmek, terbiye etmek görevimiz. Bunu elimden geldiği kadar yapıyorum. Ama ben birkaç yıl içinde öyle olaylar yasadım, öyle sıkıntılar çektim ki, başkaları bunu yüz yılda göremez, yaşayamaz. Bunca çileli maceraya rağmen hâlâ yaşıyorum iste. Düşündüm ki, kaderin beni o felâketlerden çıkarması belki bir tesadüf değildir. Bunları başkalarına, her şeyden önce çocuklarıma anlatmam, onların ders alması için sağ bırakmıştır beni. Mademki dünyaya gelmelerine sebep oldum, hayatımı, düşüncelerimi bilmeleri gerekir. Ben böyle düşünüyorum. Elbette herkesin kabul ettiği gerçekler, ortak doğrular vardır. Ama herkesin bir de kendi görüşü, düşüncesi, tecrübesi vardır. İşte bu görüşler, o kişinin ölümüyle yok olup giderler. Bir insan, dünya güçlerinin vuruşmasından, ölümle kalım arasındaki birçok halkalardan geçmişse, bu kargaşada yüz defa ölebilecek iken hâlâ hayatta kalmışsa, çok görmüş, çok öğrenmiş olur. Neyin iyi, neyin kötü, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu anlamış olur...”*(Aytmatov, 1996:192) Abutalip anılarını çocuklara aktararak onların

babalarının yaşadıklarından kendilerine ders çıkarmalarını amaçlar ve böylece ülkü değer aktarlığı yapar.

Abutalip Yedigey ile olan konuşmasına devam eder, eskiden insanların miras olarak çocuklarına mal-mülk bıraktıklarını şimdi ise devrimin etkisiyle artık bunları bırakmadıklarını söyleyerek devrimi eleştirir. Kendisinin çocuklarına bırakacak mal ve mülkü olmadığını bunun yerine anılarını yazdığını söyler. Nasıl ki insanlar, ataları hakkındaki bilgilere efsanelerden masallardan ulaşılıyorsa aynı şekilde kendi çocukları da babaları hakkındaki bilgilere onun yazdığı anılardan ulaşacaklarını söyler. *“Eskiden insanlar çocukları için miras bırakırlardı. Bazen iyi, bazen kötü olurdu bu. Duruma göre değişirdi. Ne kadar çok kitap yazılmış, ne kadar çok masal anlatılmış, ne kadar da çok piyes oynanmıştır bu konuda! Niçin? Çünkü bu miraslar çok defa haksız kazançlardan, başkalarının sırtından sağlanan mal-mülk olurdu. Onun için mirasla birlikte birçok günah, haksızlık, kötülük meydana gelirdi. Ama Allah'a şükürler olsun ki, şimdi miras meselesi diye bir şey yok. Benim bırakacağım mirasın ise kimseye bir zararı olmayacak. Benim mirasım, benim ruhumdan, benliğimden yazılarımdan ibaret olacak. Savaş yıllarında görüp yaşadığım olayları anlatan yazılardan ibaret. Çocuklanma bırakacağım başka zenginliğim yok. Burada, bu San-Özek bozkırında karar verdim buna. Hayat beni, yok olayım, yitip gideyim diye, yavaş yavaş buralara kadar itti. Ben de bütün yasadıklarımı, gözlemlerimi, ak kâğıda kara yazılarla dökeceğim ve miras olarak bunları bırakacağım çocuklanma. Yarınlara, bütün arzulanma, belki onlarla ve onlarda ulaşırım.. Benim yapamadıklarımı belki bir gün onlar gerçekleştirirler.. Onların çağında hayat bizimkinden bile daha güç olacak. Onun için daha küçük yasta bazı şeyleri öğrensin, akıllarını baslarına toplasınlar...”*(Aytmatov, 1996:194) Abutalip'in, çocuklarına

hazırlamaya çalıştığı anılar ile çocukları ve kendisi arasında kültür değeri aktarlığı yapmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Abutalip, Boranlı'da kaldığı süre zarfında kültür değeri taşıyıcılığı yapar. Bu itibar ile bakıldığında Yazar Aytmatov'un düşünceleri ile paralellik gösterir. Eserlerinde yapmaya çalıştığı kültür aktarıcılığını Abutalip de Gün Olur Asra Bedel romanında yapmaya çalışır. Yörede anlatılan efsaneleri, masalları ve türkülerini kayıt altına alarak onları unutulmaktan kurtarmaya çalışır. *“Zaman çarkı dönüş hızını arttırıyor. Bununla birlikte, kendi kuşağımız için son sözü yine kendimiz söylemeliyiz. Atalarımız bu maksatla bazı efsaneler, masallar söylemiş ve kendilerinden sonraki kuşaklara ne kadar büyük insanlar olduklarını anlatmak, kanıtlamak istemişlerdir. Biz de bugün atalarımız hakkındaki yargımızı bu efsanelere bakarak veriyoruz. İşte, çocuklarım için benim yaptığım da bundan farklı bir şey değildir. Benim efsanelerim, benim savaş yıllarımı anlatıyor. Partizanlarla birlikte geçirdiğim yılları yazıyorum. Neler olduğunu, neler görüp neler yaşadığımı bir bir anlatıyorum. Büyüdükleri zaman bunları okuyup anlayacaklarını, yararlanacaklarını umuyorum. Buna inanıyorum. Başka düşüncelerim de var: Çocuklar San-Özek bozkırında büyüyecekler. İyice büyüdüğü zaman, hiçbir zaman değeri olmayan berbat bir yerde yaşadıklarını söylemesinler kendilerine. Onun için bizim eski türkülerimizi de teker teker kaydediyorum. Onları kaydeden bir yazar olmasa zamanla unutulup gider ve bir daha kimse hatırlamaz. Bana göre bu türküler bize geçmişimizi anlatan belgelerdir. Senin Ukubala çok türkü biliyor. Bunları hatırladıkça bana söylemeye söz verdi.*

Yedigey övünçle cevap verdi:

- A, tabii, çok türkü bilir, çok da güzel söyler. Soyu, kökü Arallı'dır onun. Biz, Aral kıyısında doğup büyümiş Kazaklarız. İnsan denize açılınca türkü söylemek gelir içinden, deniz insana ilham verir. Ve deniz söylenen türküyü anlar. Yürekten duyarak söylediğin türküyü o da yürekten ve hemen kabul eder.

- Doğrudur. Çok haklısın. Geçen akşam yazdıklarımı okudum. Ben de, Zarife de çok duygulandık, gözlerimiz yasardı. Ne güzel türküler yakarmış eskiler! Her türkü tek başına bir tarih sanki. Öyle içten, öyle canlı ki, insan türküyü yakanları, söyleyenleri karsısında, yanı başında görür gibi oluyor. Onlar gibi yaşamak, onların acılarına ortak olmak, onlar gibi sevmek istiyor. Daha yakından tanımak istiyor onları. O nesiller iste bu türkülerde, bu türkülerle yaşamaya devam ediyorlar. Kazangap'ın karısı Bikey'e de rica ettim. Bana Karakalpak türkülerini yazdıracak. Onları ayrı bir deftere yazmak istiyorum. Böylece birde Karakalpak türkülerini defterimiz olacak..."(Aytmatov, 1996:196) Yedigey'in karısı Ukubala ile Aral Göl'ü çevresinde söylenen türkülerini, Kazangap'ın karısı Bikey ile de Karakalpak türkülerini kayıt altına lamaya çalışarak milli değerlerin aktarılmasına yardımcı olur.

Abutalip, Yedigey'in bilgilerinden faydalanmak için efsanelerde duyduğu bazı kuşların gerçek olup olmadığını sorar. Aytmatov son romanı olan 'Edebi Nişanlı' romanında ele aldığı efsanede yer alan ve 'Nişanlım kim?' diye öten kuş gibi Ana- Beyit efsanesinde öten Dönenbay kuşunun varlığını kahramanları aracılığıyla ispatlayarak bu hikâyelerin gerçek olduğunu okuyucularına anlatarak kültür değer aktarlığı yapar. Yedigey, gerçekte görmediği bu kuşların olabileceğini düşünerek onlara gerçeklik atfeder ve onları değerli kılar. Abutalip de çocukları için kaydetmeye çalıştığı efsanelerdeki bu kuşların varlığına inanarak çocuklarının da

inanmasını ister. “- Yedigey, bak ne diyeceğim.. Çoktandır sormak istiyordum. Şu dönenbay kuşu.. Böyle bir kus gerçekten var mı? Sen hiç rastladın mı?

- Aa, Dönenbay mı? Bir efsane o!

- Biliyorum, ama efsaneler de çok defa bir gerçeğe dayanır. Meselâ su bizim sariasma kuşunu ele alalım. Bizim Semireçye yöresinde yasar. Çahılar, bağlar arasında, sabahlara kadar öter, birbirlerini çağırırlar. "Nişanlım kim? Nişanlım kim?" diye ötermiş. Belki bir ses benzeşmesinden dolayı öyle demiş, yakıştırmış olabilirler. Olsun. Niçin öyle öttüğünü, öyle dediğini anlatan bir masalı da var. Belki ötüşlere "Dönenbay! Dönenbay!" seslenişini andıran kuşlar daldır. Efsaneye de o yüzden geçmiş olabilir?

- Bilmiyorum. Bunu hiç düşünmedim doğrusu. San-Özek'te çok dolaştım ama, bu isimde bir kusa rastlamadım.; Böyle bir kus yok sanıyorum..

Abutalip dalgın dalgın:

- Belki... belki yoktur, dedi.

Yedigey kendi söylediklerinden telaşa kapıldı:

- Yoktur diyorum ama o zaman Dönenbay efsanesi de; bir uydurma olur. Büsbütün de uydurma değildir herhalde...

- Neden uydurma olsun.. Şu Ana-Beyit mezarlığı gerçekten var, yerinde durup duruyor. Ve oralarda bir şeyler olduğunu da biliyoruz. İşte bu yüzden ben 'dönenbay' diye bir kusun varlığına inanıyorum. Bir zaman gelecek, onu bir gören olacaktır. Çocuklar için böyle yazacağım. “(Aytmatov, 1996:197) Çocuklarının atalarının

mirası olan bu efsanelerine olan inanaçları, gerçek olmasına ait inançlarını canlı tutmaya çalışarak kültür değeri aktarlığı yapar.

Yedigey, Abutalip ile yaptığı bu konuşmayı hatırladıktan sonra Sarı- Özek bozkırında Abutalip gibi çalışma yapan ikinci ismi Yelizarov'u hatırlar. Eğer onların yaptığı bu çalışmalar olmasaydı, sözlü kültürde yaşatılmaya çalışılan birçok folklorik unsurun yok olacağına inanır. Yazar, kendi yaşayış tarzıyla paralellik gösteren Abutalip ve Yelizaraov ile kültür değeri aktarıcılığı yapar.

Yedigey, müfettiş olan Tansıkbayev'in sorgusu sırasında Abutalip'in neler yazdığı, sorusuna anılarını yazdığı cevabını vermesi üzerine Tansıkbayev hiddetlenir. Yedigey göre gayet doğal olan bu olay devrimin askeri olan Tansıkbayev'in hoşuna gitmez. Çünkü mankurtlaştırmaya çalıştıkları insanların içinden birinin çıkıp başından geçen olayları anlatması, Tansıkbayev gibilere de milli belleğin geri gelebileceği kaygısı uyandırır. Bu da hedeflenen programın askıya alınmasını gündeme getirir. *"Bu olayı, ne cephede ne de daha sonra hiç kimseye anlatmamıştı. Bazen bu korkunç olay düşünce girer, kâbuslar içinde sıçrayıp kalkardı yatağından. Böyle gecelerin sabahında, ruhsuz bir insan gibi dolaşır, nereye gideceğini bilemez, ölmek isterdi... Ve şimdi, akdoğan bakışlı adamın karşısında o olayı hatırlamış, ürpermiş, yine midesi bulanmıştı. Yine kin tutmuştu onu. Bununla birlikte, karşısındakinin kendisinden daha kurnaz, daha akıllı olabileceğini de düşünüyor ve bu da ona çok dokunuyordu. Adam masasına eğilmiş bir şeyler yazarken Yedigey onun iddialarında birtakım boşluklar bulmaya çalıştı. Bulmuştu aradığını. Adamın söylediklerinde bir mantıksızlık, bir hile ve şeytanlık vardı. "Anılar" sadece anı idi. Bir insan "düşmanca anılar" yazmakla suçlanabilir miydi? Bir insanın anılan 'dost'*

ya da 'düşman' olabilir miydi? Anılar geçmişte yaşanmış olaylardı ve bugünü anlatmıyordu. Anılar, geçmişteki olayların olduğu gibi yazılmasıydı.

Heyecandan boğazı kuruyan Yedigey, yine de çok sakin olmaya çalışarak şöyle dedi:

- Bir şeyi bilmek istiyorum. Sen diyorsun ki., (adama kasıtlı olarak 'sen' diye hitap etmişti. Böylece ondan korkmadığını, korkup boyun eğmek niyetinde olmadığını anlatmak istemişti. Hem onu nereye sürecekdiler? San-Özek'ten daha kötü bir yer yoktu ki.. Onun için son sözünü tekrar ederek sordu) Sen diyorsun ki düşmanca anılar yazmış. Bunu anlamıyorum. Anıların düşmanı dostu olur mu? Benim bildiğim, geçmişte olan, şimdi olmayan şeylerin olduğu gibi hatırlanmasıdır anılar. Sen demek istiyorsun ki, insan geçmişindeki iyi olayları hatırlasın, kötü olayları hatırlamasın. Nasıl olur bu? İnsan bir düş görürse bunu hatırlar. Peki bu korkulu bir düşse, başkalarının hoşuna gitmeyecekse, onu hatırlamasın mı?"(Aytmatov, 1996:227)

Yedigey, Abutalıp'ın yerine kendini koyar ve bir Alman askerini nasıl boğazladığını hatırlar. Tansıkbayev'in Abutalıp'i nasıl "düşmanca anılar" yazmakla suçladığını anlayamaz.

Yedigey, müfettiş Tansıkbayev tarafından sorgulanırken Tansıkbayev, Abutalıp'in neden yatılı okullara karşı olduğunu sorar. Abutalıp kültürlü ve eğitimli biri olarak gelecek nesillerin karşılaşacağı köksüzleşme problemini önceden fark eder ve Kazangap ile karısı Bike'nin oğulları Sabitcan'ı uğurlarken kaygılarını dile getirmeleri üzerine o da yatılı okullara neden karşı olduğunu açıklar. *"Bizim burada en yaşlı işçi Kazangap'tır. Onun oğlu Kumbel'deki yatılı okulda okuyor. Herkes biliyor ya, biraz haylaz, yaramaz bir çocuk. İşte, geçen eylülde, adı Sabitcan olan bu*

çocuğu, deve sırtında okula götürecekti. Annesi, yani Kazangap'ın karısı Bikey ağlamaya, sızlamaya başladı: "Yatılı okula gideli sanki bizim yabancımız oldu. Ne evini biliyor, ne ana-baba tanıyor! Felâket bu!" dedi. Okumamış cahil bir kadın iste. Ama ne yapsınlar, çocuklarını okutmaları gerek, onun için de uzak yere göndermek zorunda kalıyorlar...

Akdoğan bakıslı adam sözünü kesti:

- Anlaşıldı anlaşıldı! Kuttubayev ne dedi, sen onu anlat!

- Tamam iste, o da oradaydı. Bikey'e ana yüreğinin onu yanıltmadığını söyledi. Başka çaresi olmadığı için çocukları yatılı okula gönderme zorunda kaldığımızı, bu yüzden yatılı okulun çocuğu anadan babadan ayırdığını, evden uzaklaştırdığını, bunun da herkes için zor ve dertli bir şey olduğunu söyledi. Ama başka çare yok ki. Çok iyi anlıyorum onu. Bizim çocuklarımız da büyüyor, şimdiden acı acı düşünüyorum doğrusu... Çok kötü bir durum..”(Aytmatov, 1996:232) Devrime göre mankurtlaşan nesilleri en iyi yetiştirme yeri yatılı okullardır.

2.4.3.10. Kazangap

Kazangap, babasının ulaklar tarafından sürülmesinden sonra kendisine yapılan psikolojik baskılara dayanamayarak köyünü terk eder. Olayların ardından altı yıl geçtikten sonra tekrar köyüne dönmek isteyen Kazangap, köyünde halen militanların olduğunu öğrenince köyüne gitmeyerek önce Kumbel istasyonunda, ardından da Boranlı istasyonunda çalışmaya başlar. Hayatı boyunca ülkü değer aktarlığı sergileyen Kazangap, Yedigey'e de babalık yapar. Her konuda onu aydınlatır. Ona hediye ettiği deve de bunun bir kanıtıdır. Allah'a olan inancı onu

ayakta tutar. Yaşadığı olayların hepsini Allah-ı Teâla'nın nasip ettiğine inanır. “- *Bak Yedigey, dedi, hepimiz insanız. Her şeyi düşünebiliriz. Ama atalarımızın bir sözü var: "Mal iyesi Hüdadan" der. Hüda, Karanar'a başkasının değil, senin sahip olmanı istemiş, sen de olmuşsun. Başka türlü olamazdı. Başkasının eline geçse kim bilir ne olurdu. Belki de ölüp giderdi hayvan. Belki bir uçurumdan yuvarlanırdı. Demek ki bu mal sana nasıpmış. Benim başka develerim de oldu, hepsi iyi develerdi ve bazıları da Karanar'ın anası Akbaş'ın yavruları idi. Seninse bir tek deven var. Sana armağan edilmiş. Dilerim Allah'tan yüz yıl hizmet etsin sana. Ama böyle düşünmemeliydin, senden bunu beklemezdim...*” (Aytmatov, 1996:102) Yedigey'e hediye ettiği devenin ünlenmesi üzerine Yedigey'in ona deveyi hediye etmekten pişman olup olmadığını sorunca ona her şeyin Allah'tan geldiğini, kendisinde kalınca belki de böyle ünlü bir deve olamayacağını söyleyerek kader inancının kuvvetli olduğunu gösterir. Kazangap bu şekilde davranarak dinsel değer aktarlığı yapar.

Kazangap, Boranlı'da yaşayan en bilge kişilerden biridir. Yaptığı işlerde her zaman mantıklı davranarak onlara ülkü değer aktarlığı yapar. Yedigey, Karanar'ı Ak-Monyak'tan getirmeye gittiğinde; Zarife'nin Kazangap'tan yardım isteyerek Yedigey yokken Boranlı'yı terk etmek istemesinden Yedigey'in ona karşı bir şeyler hissettiğini anlar. Yedigey'in Ak-Monyak'tan geldikten sonra Kazangap'a hesap sorması üzerine, Kazangap, Zarife'nin akıllıca davrandığını, Ukubala'ya yapılabilecek yanlışlığı önlediği için de Zarife'ye teşekkür etmesi gerektiğini söyler. Yedigey ise Kazangap'ı aşktan ve sevgiden anlamamakla suçlar. “-*Onu buradan gitmeye siz mecbur ettiniz, gitmesine siz yardım ettiniz!*”

Kazangap'm yüzü kızgınlıktan ya da utançtan pancar gibi kızardı ve basını ağır ağır sallayarak cevap verdi:

- Bak beni iyi dinle! Olaya bu açıdan baktığına göre, yalnız bizim için değil, Zarife için de kötü düşündüğün anlaşılıyor! Bu kadın senin gibi akılsızlık etmediği için Tanrı'ya şükretmelisin. Senin kafanla hareket etseydi bu isin sonu nereye varırdı? Bunu düşündün mü hiç? Ama o düşündü ve daha vakit varken, is isten geçmeden, gitmeye karar verdi. Gitmesi için benden yardım isteyince, yardım ettim elbet. Nereye gittiğim ne ben sordum, ne o söyledi. Kaderinin götürdüğü yere gitti o, anlıyor musun? Giderken kendisinin ve senin karının onuruna gölge düşürebilecek tek söz söylemedi. Birbirleriyle dostça, insanca helalleşip ayrıldılar. Seni büyük bir felâketten kurtardıkları için ayaklarına kapanıp teşekkür etmen gerekirdi. Hem insan, Ukubala gibi bir kadını hayatla ancak bir kere bulabilir. Onun yerinde başka bir kadın olsaydı dünyayı dar ederdi sana, sığınacak bir delik bulmak için Karanar'dan da uzaklara, dünyanın öbür ucuna kaçardın...”(Aytmatov, 1996:338) diyerek Zarife'nin akıllıca davrandığını söyler.

2.4.3.11. Adilbay

Kültürel değerlere bağlı, ülkü değer aktarlarından biri olan Adilbay, Kazangap'ın nereye defnedileceğine dair Yedigey ile girdiği tartışmada Sabitcan'ın yanlış davrandığını ona anlatmaya çalışır. Babasının Yedigey gibi bir dostu olduğu için çok şanslı olduğunu, böylelerin artık kalmadığını dolayısıyla da Yedigey'e karşı çıkmayıp babasının Ana- Beyit mezarlığına gömülmesine ses çıkarmaması gerektiğini anlatmaya çalışarak ülkü değer aktarlığı yapar. Genç olmasına rağmen Sabitcan gibi düşünmemesi Adilbay'ı devrimin mankurtlaştıramadığının kanıtıdır. “- Gel su gölgeye çekilelim de biraz konuşalım seninle, demişti.

Konuşmaları uzun sürmedi. Adilbay, Sabitcan'ı razı etmek için uzun uzun lâfa gerek görmeden kesin konuştu:

- Beni dinle Sabitcan, rahmetli babanın Boranlı Yedigey gibi, bir dostu bulunduğu için Allah'a şükretmelisin. Onu âdetlerimize göre Ana-Beyit'e gömmemize engel olmaya çalışma sakın. Acele isin varsa, gitmek istiyorsan, seni burada tutan yok. Çek git. Senin yerine de bir avuç toprak atarım ben!

Sabitcan bir şeyler söylemek istedi:

- Ama, ölen benim babam ve ne yapacağıma...

Adilbay sözünü bitirmesine fırsat vermedi:

- Baban olmasına baban, ama sen kendinde değilsin!

- Sen de abartıyorsun... dedi Sabitcan, -Ama karşı gelemeyeceğini anlayarak sözünü değiştirdi- Pekâlâ, böyle bir günde tartışacak değiliz. Ana-Beyit'e gömülse ne çıkar, sadece biraz uzak olduğunu düşünmüştüm..."(Aytmatov, 1996:39) Yedigey ve Adilbay ülkü değer aktarları oldukları için gelenek ve görenekler yaşatmak onlara düşer. Yedigey, köyde ondan başka ölen kişinin nasıl yıkanacağını bilen biri olmadığından o da öldükten sonra kendisini yıkayacak bir kişi olsun diye Adilbay'a ölüyü yıkarken nelere dikkat etmesi gerektiğini öğretmeye çalışır ve böylelikle de kültür aktarlığı yapar.

2.4.3.12. Raymalı ağa

Raymalı Ağa, Begimay'a aşıktır, fakat ağanın çok yaşlı, kızın ise torunu yaşında olması bu aşkı imkânsız kılar. İlk başta toplum ve töreler buna karşı çıkar ve

kardeşinin abisine sahip çıkması istenir. Abdilhan abisini önce uyarır daha sonra baş edemeyince Begimay’la aralarındaki haberleşme araçlarını yok etmeye çalışır. Tamburunu, eyerini ve atını alır. Ağanın sürünerek olsa dahi Begimay’a ulaşacağını söylemesi üzerine kardeşi Abdilhan, onu bu seferde kayın ağacına bağlar. Akrabaları ile tören düzenleyerek Raymalı Aga’nın iyileşmesini sağlamaya çalışırlar. *”Toplumun, kaba bir kütle halinde insanlık onurunu çiğnediği, aşağıladığı ve tüm iletişim araçlarını tahrip ettiği Raymalı, insan olarak insanca çarelerin tükendiğini, zavallılaştığını hisseder. Dünyadan, insanların cehenneme çevirmek için bilinçsizce yarıştıkları dünyadan çekip gitmek, göklere ağmak ister.”* (Korkmaz, 2004:57)

2.4.3.13. Değer aktarı olarak mekân

Yazar, kahramanı Yedigey, aracılığıyla örf ve adetlerine bağlı yaşayan insanların daha rahat ve mutlu yaşadıklarını kanıtlamak ister. Bunun için de Kazangap’ı Ana-Beyit mezarlığına gömmek için götürecekleri gece Uzun Adilbay’ın evine erkek komşularını davet ettirir. Orada Yedigey’in ağzından Adilbay’ın evinin çok huzurlu, eşinin iyi bir eş, çocuklarının ise akıllı olduğunu söyler ve böylece aile saadeti yaşayan bu aileye ülkü değer aktarlığı yaptırır. *“Yedigey, Uzun Adilbay’ın kapısından içeri adım atınca başka bir dünyaya gelmiş gibi oldu. Daha önceleri de Adilbay’a komsu ziyaretinde bulunmuş ve her defasında aileyi mutlu, huzurlu görerek sevinmişti. O evde rahat hissediyordu kendini. Bugün de orada olabildiği kadar çok kalmayı istiyordu. Böylece, yitirdiği gücü toplayacak, kendine gelecekti. Buna ihtiyacı vardı.*

Adilbay da diğerleri gibi bir demiryolu işçisiydi ve kazancı onlarınkinden fazla değildi. O da iki oda bir mutlaktan ibaret küçük bir evde oturuyordu. Ama,

bambaşka bir atmosfer vardı o evde: Huzurlu, temiz, aydınlık. Yaptığı çay dil farklı değildi. Ne var ki Yedigey'e burada içliği çay süzölmüş bal gibi tatlı gelirdi. Adilbay'ın karısı da her zaman çok iyi karsıladı konuklarını. İyi bir ev kadınıydı. Çocuklar ise uslu, terbiyeli idiler... Yedigey onların daha bir süre Sarı-Özek'te kalacaklarını, sonra başka bir yere, daha iyi şartlarda yaşamak için göç edeceklerini düşünürdü. Onlardan ayrılmayı hiç istemese de onların iyiliği için böyle olmasını islerdi.”(Aytmatov, 1996:43) Yazar, mekânları kullanarak yaşanan ile geçmiş an arasında değeri aktarlığı köprüsü kurar. İnsanların yaşadıkları yerler ile psikolojileri arasında ilgi kurarak mekânları işlemeye çalışır.

2.4.3.13.1. Aral gölü:

Roman kahramanı Yedigey, savaşta beyin sarsıntısı geçirdiğinde evine gönderilir. Doğduğu toprakları savaş öncesi gibi bulacağını zanneden Yedigey, Aral Göl'ü kıyısında yer alan Cangeldi isimli köyüne vardığında hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını ilk haberini karısı Ukabala verir. Yedigey, askere gittiğinde henüz altı aylık olan oğlu o askerdeyken ölmüştür. Zaten kendisi de askere gittiği gibi sapasağlam geri dönmemiştir.

Aral gölü hem Kazangap için hem de Yedigey için önemli bir yere sahiptir. *“Aral Gölü, fiziksel boyutları olan reel bir nesneden öte, geçmişte yaşananların birikimini içeren tasarımsal nitelikli bir bellek nesnedir.”(Korkmaz, 2004:42)*

Kazangap ve Yedigey, Aral Gölü ile, kendi varlıklarını devam ettiğini düşünürler. İkisinin de kurumasından korktukları şey, aslında gelecek nesillerinin ağaçsız köksüz değeri yoksun yetişmeleridir. *“Aral gölü, Kazangap ve Yedigey'in nesneler belleğindeki en önemli imgedir. Kendi varoluş ve yok oluş serüvenlerini bile*

Aral Gölü tasarımıından hareketle yaparlar.”(Korkmaz, 2004:43) Hem Yedigey hem de Kazangap için Aral Gölü kültürel mirastır.

Yedigey, Boranlı İstasyonundan gelip geçen trenlerin uğultusunu Aral Göl’ünün fırtınalı olduğu günlerde çıkardığı seslere benzeterek duyu aktarlığı yapar. Yedigey kendisi ile Kazangap’ın yakın dost olmasını, ikisinin de Aral Bölgesinden oluşlarına bağlar. Kazangap ile sık sık Aral Göl’ünden bahsederek o günleri yâd eder. Yedigey, gittikçe Küçülen Aral Göl’ü ile tarihi bellek arasında bir bağ kurar ve manevi değerlerin yok olduğu gibi Aral Göl’ünün de yok olmasından korkar. Hatta yazar, Aral Göl’ünün sularının çekilmesiyle yaşadıkları arasında bir bağ kurdurur. Nasıl ki Aral Göl’ü sularını kendi içine çekmişse insanlar da kendi benliklerini kaybeder. İkisinin de doğası bozulur. İnsanlar karşı değer aktarlığı yaparken göl de kurur. *“İstasyondan gelip geçen trenlerin gürültüsü, tuhaf bir ses benzerliğiyle, Boranlı Yedigey'e, Aral denizinin fırtınalarını, bu fırtınaların uğultusunu hatırlattı. Yedigey o denizin kıyısında doğup büyümüş ve savaş yıllarına kadar orada yaşamıştı. Kazangap da Aral Kazakları'ndan idi ve çok sıkı dost olmalarının belki en önemli sebeplerinden biri de buydu. San-Özek'le, Aral'dan, o doğup büyüdükleri vatandan, sık sık ve hasretle söz ederlerdi. Kazangap'ın ölümünden az önce, ilkbaharda, doğup büyüdükleri yeri görmek için oraya gitmişlerdi. Yedigey, ihtiyar Kazangap'ın, dünya gözü ile oraları son bir defa daha görmek, Aral'la vedalaşmak istediğini şimdi çok iyi anlıyordu. Keşke gitmeseydiler. Çünkü Aral'ın gittikçe çekilip küçülmekte olduğunu görünce pek üzölmüşlerdi. Gerçekten de o koca deniz kuruyup iyice küçölmüş ve onlar kıyıya ulaşmak için eskiden denizin dibi olan ve şimdi killi bir çıplak düzlük hâline gelen yerde on kilometre kadar yürümüşlerdi. Bu durumu görünce Kazangap içini çekerek söyle demişti: "Dünya kuruldu kurulalı Aral vardı,*

simdi o bile kuruduğuna göre insan ömrünün l f  mı olur?" İhtiyar Kazangap sunu da söylemişti: " ld ğ m zaman beni Ana-Beyit'e g mmeni istiyorum Yedigey, Aral'a gelince, bu onu son görüşüm olacak!"“(Aytmatov, 1996:54) diyen Kazangapg l n kuruması ile insanların mankurtlaştırılmaas  arasında bağ kurar.

Aral G l’  Yedigey için her zaman en mutlu günlerini geçirdiği yer olarak hafızasına kazınır. İnsanoğlu ne yaşarsa yaşasın çocukluğunu  zler ve o günlere dönmek ister. Yedigey de en huzursuz olduğu o anlarda Aral G l’ ne s ğınır ve o günlerde rahatlar. Karanar’  Ak-Moyan istasyonuna getirmeye gittiğinde de ruhu allak bullaktır. Kendisine göre Zarife çocuklarıyla ona atkı göndererek mesaj göndermek istemiştir, bu durumdan haberdar olmayan Ukubala ise hiçbir şeyden habersizdir. Yedigey kendisini böyle bir çıkmazda hissederken rüyasında çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği Aral G l’ünün kenarında bulur. *“Nereye gidecekti, ne yapacaktı? Zarife'ye neler söyleyecek ve Ukubala'ya ne cevap verecekti? Yook, yoklu bir çıkış yolu! Sonunda uykuya dald  ve dalar dalmaz da kendini Aral kıyılarında buldu. Aral'ın koyu mavisinden ve şiddetli r zg rdan bası d niyordu. Eskiden, t  çocukluk yıllarında olduğu gibi, kendini suya attı. Köpüklü dalgaların üzerinde kanat  ırpan bir mart  idi sanki. O engin denizin yüzeyinde, mutluluklar içinde s z liyoruz, s z liyordu. Ve bu arada Ernefes'in tamburu inim inim Raymalı Aga'nın acıkl  hikâyesini çalıyordu. Sonra 'altın mekre' balığını Aral sularına salıverilişini gördü. Balık iriydi, kıvrakt . Onu suya götürürken hayvanın k p r k p r canlılığını, bir an önce sulara dalıp kendi dünyasına kavuşmak için çırpınışlarını hissetti. Yedigey yuvarlana yuvarlana gelen dalgaların üzerinden y riyor, yüzüne çarpan rüzgâra gülüp geçiyordu. Sonra ellerim gevşetti. Altın mekre, denizin koyu maviliğinde p r l p r l parlayarak, sulara dald  gitti... Uzaklardan bir müzik geldi kulaklarına.. Ve,*

biri, kara talihi için yanıyor, yas döküyordu..”(Aytmatov, 1996:324) Yedigey en çıkmazda olduğu anlarda, en mutlu olduğu zamanları yani Aral Gölünü hatırlayarak huzur bulur.

2.4.3.13.2. Sarı- Özek bozkır:

Romanda sıkça adı geçen Sarı- Özek Bozkır, Yedigey’in Jeolog arkadaşı Yelizarov’un anlattıklarına göre daha yeşildir. Orada yaşayanlar ise şimdiye göre daha huzurludur. Jeolog Yelizarov’un bahsettiği dönem Juan Juan’lardan önceki yaşayan insanların dönemidir. Yazar Aytmatov, hazırladıkları bu kurguyla aslında Sosyalist devrimden önceki dönemi kasteder. O zamanki insanlar ülkü değer insanlar oldukları için doğa da onlara teşekkür eder ve bütün imkânlarını insanlara vermeye çalışır. *“Yelizarov'un ballandıra ballandıra anlattığı o zamanlar herhalde çok gerilerde kalmıştı ve belki de istilacı Juan-Juanlann gelişinden de eski idi. Buraları istila etmiş olan Juan-Juanlar çoktan tarihten silinmiş, izi tozu kalmamıştı. Yoksa, bunca insan San-Özek'e nasıl yerleşir, nasıl yazardı? Yelizarov "San-Özek bozkırın unutulmuş bir kitabıdır" derken hiç de haksız sayılmazdı. Yine Yelizarov'a göre Ana-Beyit mezarlığının hikâyesi de asılsız bir hikâye değildi. Bazı bilginler yalnız yazılı belgeleri tarih sayarlar. Peki, eskiden kitap belge yazılmamışsa ne olacak?”*(Aytmatov, 1996:53) Yazar kahramanı Yelizarov’a Ana- Beyit mezarlığına ait efsanenin tarihi kaynaklarda yer almadığını, bunun kültürde yaşatılarak unutulmadığını söyler. Dolayısıyla yazar, kültür değer aktarlığını mekan aracılığı yapar.

2.4.3.13.3.Orman-Göğsü gezegeni:

Sovyet- Amerikan ortak projesi olan Demiurg projesi kapsamında Parite uzay istasyonunda görevli iki kozmonot arkalarında hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolurlar. Konvansiyon yetkilileri bu durumdan oldukça endişelenerek biri Nevada'dan diğeri Sarı-Özek uzay üssünden iki uzay aracı gönderirler. Trampfen adı verilen uzay üssüne yetişen kozmonotlar, orada görevli olan Parite1-2 ve Parite2-1 kozmonotlarının seyir defterine not bırakarak Orman- Göğsü adı verilen bir gezegene araştırma yapmak üzere gittiklerini öğrenirler.

Demurg projesinde görevli olan Parite 1-2 ve Parite 2-1, Orman- Göğsü'ne üstlerinin haberi olmadan giderek onlara verilen emirlerin dışına çıkar ve cezalandırılırlar. Parite 1-2 ve Parite 2-1 insanlık adına bu keşfi yapmak istediklerini söylerler de üstlerini ikna edemezler.

Orman-Göğsü'ne giden kozmonotlar, gönderdikleri mesajlarla dünyanın içinde bulunduğu çıkmazı, aslında insanların meydana getirdiğini söyleyerek değer aktarlığı yaparlar. *“Yeryüzünde siyasî çatışmalardan uzak kalmak çok zor, belki imkânsız bir şey. Ama uzun zamandan beri, günlerce, haftalarca gezegenimizden uzakta yasadıktan ve yerküreyi bir otomobil tekerleği kadar küçülmüş haliyle seyrettikten sonra, su kanyaya vardık ki, toplumları öfke ve umutsuzluğa sürükleyen, bazı ülkeleri atom bombasına sarılma durumuna getiren son yılların enerji bunalımı, aslında büyük çapta bir teknik meseledir ve ülkelerin birbirleriyle anlaşıp uzlaşmalarından daha önemli değildir. Bu durumu görüp anlamak bize üzüntü veriyor.”*(Aytmatov, 1996:67) Dünya'da yaşanan toplumları öfke ve mutsuzluğa

götüren hatta onları atom bombası yapmaya sevk eden asıl sebebin, teknik bir sıkıntıdan kaynaklandığını yazarlar.

Orman- Göğsüne giden astronotlar, dünyadakinden çok daha ileri bir medeniyetle karşılaşır. Dünya'nın büyük sıkıntısı olan enerji üretme işini, akıllıca hareket ederek çözmüş olduklarını görürler. *“Ama bizi en çok şaşırtan, en çok etkileyen, şehirler ve kasabalar oldu. Gezegenin tabii güzellikleri arasında yükselen bu yüksek yapılar, orada şehirciliğin, şehirleşmede ulaştıkları düzeyin çok yüksek olduğunu gösteriyordu. Mavi saçlı uzaylıların şehirleri yanında, Manhattan bile çok sönük kalır. Bizim anladığımıza göre Orman-Göğüslüler'in, evrendeki akıllı yamuklar arasında, çok orijinal, çok üstün bir yeri var. Burada kadınların gebeliği on bir ay sürüyor. Tabii Orman-Göğsü gezegeninin on bir ayı ortalama insan ömrü de oldukça uzun. Yine de; onlar için en büyük mesele, en önemli mesele, insan ömrünü uzatmak imiş. Ortalama insan ömrü 130- 140 yıl. Ama içlerinde 200 yıl yaşayanlar da var. Gezegenin toplam nüfusu 10 milyarı aşmış.”*(Aytmatov, 1996:119) Yazar, Orman- Göğsü gezegeninin dünya gezegeninden ilerde olmasını savaşmak yerine kendilerini bilim alanında ilerlemelerine bağlar. Dolayısıyla bir çıkarım yapar; insanların sonu gelmez kavgalar ve çekişmeler sonucu Orman- Göğüslülerin bilim alanında kat ettikleri mesafeyi alamadıklarını kaydeder ve ülkü değer aktarlığı yaparlar.

Astronotların Orman- Göğsünde edindikleri en önemli gelişme çoğu problemi çözmüş olmalarına rağmen kendi gezegenlerinin içinden gelen ve gezegenlerini kuraklaştıran probleme önlem alamıyor olmalarıdır. Orman-Göğsü yetkilileri, yaşamlarını devam ettirebilecekleri başka bir gezegen ararken Ay'da da araştırma

yaptıklarını ve Ay'ın da kendi gezegenleri gibi bir problem yaşayarak kuraklaştığı sonucuna vardıklarını anlatırlar. Parite 1-2 ve Parite2-1, kozmonotları bunun üzerine Dünya'ya çok yakın olan Ay'da bu gibi bir gelişmenin yaşanmış olmasından dolayı Dünya'da da yaşanabileceğini düşünürler. Kozmonotları şaşırtan diğer bir olay ise, Orman-Göğüslülerin milyonlarca yıl böyle bir tehlikeye maruz kalmadan yaşayabilecekken o tehlike ile bu gün baş başa kalmış gibi önlem almaya çalıştıklarıdır. *“Orman-Göğüslüler gezegenlerinde daha milyonlarca yıl öyle bir tehlikeye maruz kalmadan yasayabilirler. Buna rağmen, sanki gezegende yasayanlar o tehlike ile bugün karşı karşıya imişler gibi, bunu en önemli mesele sayıyor ve önlemek için kolları sıvamış bulunuyorlar. Bu gezegende yasayanlardan herhangi birinin aklından "Benden sonra tufan!" gibi haince bir düşüncenin geçmemiş olması mümkün müdür? Ama gezegende yıllık brüt gelirin önemli bir bölümünün, iç kuraklığın yayılmasını önlemek masraflarına ayrıldığını öğrenince, biz, bunu aklımızdan geçirdiğimiz için utandık..”*(Aytmatov, 1996:121) Orman-Göğüslülerin hatta milli gelirin büyük bir kısmının bu problem için kullanılıyor olması ve insanların buna ses çıkarmamaları kozmonotları oldukça şaşırtır.

Koazmonotları şaşırtan diğer bir nokta ise Orman-Göğsü gezegeninde yaşayan halkın devlet ve savaş gibi kavramlardan haberdar olmamalarıdır. Yazar Aytmatov, başka bir galakside bulunan Orman-Göğsü diye adlandırdığı bir gezegen tahayyül ederek geleceğe ait umutlar beslemek ister. Dünya'da yaşanan savaşların, çekememezliklerin bir gün son bulacağını umut eder. *“Şüphesiz onların da sosyal hayatta insan mantığını tâ ilk çağlardan beri ağır baskı altında tutan, çok düşündüren, ahlâkî, fikrî konularda büyük problemleri var. Uygarlık ve refah düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun, on milyardan fazla insanın bir arada, hiçbir meseleleri*

olmadan yaşayabilmesi o kadar kolay bir şey değil. Bununla beraber, karşılaştığımız bir gerçek bizi büyük bir şaşkınlık içinde bıraktı: Bu gezegenin insanları, devlet denilen kurumun ne olduğunu bilmiyorlar. Para, savaş, silah gibi şeylerden haberleri bile yok. Belki uzak geçmişlerinde savaşmış, devletler kurmuş, para kullanmışlardır. Bunun sonucu olarak başka sosyal davranışlar içinde bulunmuşlardır. Ama bugünkü aşamada, devlet gibi zorlayıcı bir kurulusu, savaş gibi mücadele biçimlerini bilmiyorlar. Eğer onlara, bizim gezegenimizde ardı ardına, kesilmeyen ve yıkıma, götüren silahlı çatışmaların olduğunu söylesek, anlatmaya kalkışsak, şüphesiz bunu pek saçma bulacak ya da meselelerin çözümü için çok barbarca, çok vahşi bir usul olarak görecektir.

Onların gezegeninde hayat, bambaşka ilkelere, esaslara göre kurulmuş ve biz dünyalılar kendi düşünce tarzımızla bunu kolay kolay anlayamayız. Orman-Göğüslüleri öyle yüksek düzeyde bir ortak yasama bilincine varmışlar ki, savası bir kavga, bir mücadele sekli olarak kesinlikle reddediyorlar. Bu durumda, evrenin kavrayabildiğimiz sınırlan içinde en yüksek uygarlığın onların uygarlığı olduğunu düşünüyorsunuz. Belki onlar, zaman ve uzamın (vüsatın) insanın denetimi altına alındığı ve bunun akıllı yaratıklar için başlıca yasama sebebi, yasama amacı sayıldığı çok yüksek bir bilim düzeyine ulaşmış bulunuyorlar. Ve bu gelişme, bu evrim, yeni, üstün, sonsuza kadar sürececek bir asamaya girmiş bulunuyor.

Biz, birbiriyle karşılaştırılması mümkün olmayan şeyleri karşılaştırmaya kalkıyoruz. Zamanla dünyalılar da ilerleyip bu düzeye geleceklerdir. Şimdiden bu umudu ve övüncü veren belirtiler var. Yine de bizi karamsarlığa iten su düşünceden kurtulamıyoruz: Ya yeryüzündeki insanlar, trajik bir yanlışla ile tarihin ancak bir

'savaşlar tarihi' olduğuna kendilerini inandırırırlarsa? 0 zaman tâ basından beri yanlış, çıkmaza sürükleyen bir yol tutmuş olmuyor muyuz? Bu durumda nereye gideriz? Sonumuz ne olur? İnsanlar, tuttukları yolun felâkete götürdüğünü, mertçe kabul etmek cesaretini gösterebilecekler mi?' (Aytmatov, 1996:122) Yazar, kozmonotlar aracılığıyla Orman-Gögsünden mesajlar gönderir ve insanlığı ülkü değer olmaya davet eder.

2.4.13.4. Boranlı istasyonu

Sarı- Özek bozkırında yer alan ve yedi sekiz hanedan oluşan çok küçük bir yol bakım istasyonudur. İnsanlar burada çok zor koşullarda yaşadıklarından fırsatını bulur bulmaz Boranlı'dan kaçmaya çalışırlar. Boranlı'da yaşamak zorunda kalan insanlar başka çareleri olmadığından gelip yerleşmek zorunda kalanlardır.

Kazangap'ın ailesi ulaklar tarafından dağıtıldıktan sonra karısı Bike ile önce Kumbel'de çalışır ardından Boranlı'ya gelip yerleşmek zorunda kalır. Yedigey, savaştan hasta olarak döndüğünden eski işini yapamaz ve köyünü karısı Ukubala ile terk ederek önce Kumbel'de çalışmak zorunda kalır, ardından da Kazangap'ın teklifi üzerine Boranlı'ya yerleşirler. Abutalip ve ailesi de hiçbir yerde tutunamadıklarından Boranlı'da yaşamaya mecbur kalırlar.

Yazar, Boranlı istasyonu ile Alma-Ata şehri arasındaki uçurumu göstermek için birbirinin tamamen zıddı olan bu iki şehri kıyaslar. Boranlı'nın düzlük bozkırına karşılık Alma-Ata şehrinin dağlık ve sulu olmasını, büyük büyük binaları, yaşam koşullarının rahatlığını göstererek bu iki şehirde yaşayan insanların yaşam kalitelerini gösterir. Ayrıca Boranlı gibi küçük bir kasabada yaşayan insanların

haklarını arayabilmek için Alma-Ata gibi büyük şehirlere ihtiyaç duyduğunu göstererek mekân ile insan psikolojisi arasında aktarlık yapar.

2.4.3.13.5. Ana-Beyit:

Mekânsal olarak geçmişle gelecek arasında kurgu oluşturmakta oldukça başarılı olan yazar, Ana- Beyit mezarlığını konu alarak geçmişle gelecek arasında kurgu kurmayı başarır. Yedigey, sevgili dostu Kazangap'ı Ana- Beyit mezarlığına gömmeye götürürken Ana-Beyit Mezarlığı hakkında efsanevi bilgiler verirken diğer taraftan da şimdiki kullanılış amacını açıklar. Yedigey, Yelizarov'dan Sarı- Özek bozkırında önceleri yaşayan Juan- Juanların yaptıkları zulümler sonucunda telef olduklarını öğrenirken Sarı-Özek bozkırındaki coğrafik değişiklikleri ve orada yaşayan Juan- Juanların akıbetleri hakkında da bilgi edinir ve Ana- Beyit mezarlığına neden Sarı- Özek Anıt Kabri dendiğini de anlatarak mekânsal değer aktarlığı yapar.

Yelizarov, Juan- Juanların akıbetinden bahsederken onların soylarının yok olduğundan bahseder. Bir kış günü üstü buz tutan İdil nehrini geçmeye çalışan Juan- Juanlar, malları ve evlatlarıyla suya gömülürler. *“Simdi, vaktiyle San-Özek'i baştan basa istilâ eden Juan-Juanlar'ın oturduğu yerden geçiyorlardı. Başka yerlerden gelen ve buralarda uzun süre kalan Ju-an-Juanlar kötü bir nam bırakmışlardı. Onlarla bölgenin yerli göçebe aşiretleri arasında, su kuyuları ve otlar yüzünden ardı arkası kesilmeyen savaşlar olurdu. Savaşı bazen berikiler kazanırdı bazen ötekiler. Yenilenler topraklarından bir bölümünü kaybeder, kazananlar ise kendi topraklarını büyütür, ama yine yan yana yaşamaya devam ederlerdi. Yelizarov'un anlattıklarına göre o zamanlar sürü beslemeye elverişli olan San-Özek, uğrunda savaşımaya değermiş. O zamanlar, ilkbaharda ve sonbaharda bol yağmur yağarmış, büyükbaş ve*

küçükbaş hayvan sürülerini beslemeye yetecek kadar bol ot bitermiş buralarda. Bundan başka buraya tüccarlar gelir, panayırlar kurulur, her türlü alış-veriş yapılırmış. Fakat bir zaman gelmiş, iklim birden değişmiş, yağmurlar yağmaz, otlar bitmez olmuş, kuyular kurumuş. Sürülerine ot bulamayan göçebeler ve buraları uzaktan gelip işgal eden Juan-Juanlar sürülerini alıp dağılmışlar. Juan-Juanlar bir daha hiç görülmemiş. Simdi Volga denen 'İtil' nehri boyuna gitmişler ve orada batıp yok olmuşlar. Ne geldikleri yeri bilen var, ne gittikleri yeri. Bir söylentiye göre de lanetlenmişler, kargılamışlar. Kısın İtil'in üzerinden geçerlerken buzlar yarılmış, çoluk-çocuklan, malları davarlarıyla buzların altında kalmışlar...

San-Özek'in yerlileri olan Kazaklar ise ülkelerini terk etmemişler. Yeni yeni kuyular kazıp su buldukları yerlerde toplanmışlar. Yine de pek تنها imiş. San-Özek ancak savaştan sonra, su taşıyan tankerler ise koyulduğu zaman başlamış. Tanker sürücüsü bölgeyi iyi tanırsa, otlakta, üç-dört ayrı yerdeki sürülerin su ihtiyacını karşılıyormuş. Büyük sürü sahipleri, çevredeki sovhozlar ve kolhozlar o zamanlar buralarda mandıralar kurmayı, böyle bir yatırımın neye mal olacağını ve risklerini bile düşünmüşler. İyi ki bunu düşünürken epey zaman kaybetmişler ve bu arada, Ana-Beyit yakınında bir şehir oluşuvermiş. "Posta Kutusu" diyorlardı bu adsız şehre. 'Posta Kutusu'na gittim', 'Posta Kutusu'ndan geldim', 'Posta Kutusu'ndan sunu aldım., bunu aldım" diyorlardı. Posta Kutusu zamanla büyümüş, bir asfalt yolla bir yandan uzay üssüne, öbür yandan demiryoluna bağlanmış ve buraya yabancıların girmesi yasaklanmıştı. İşte, San-Özek'te bu defa endüstrileşmiş bir yerleşim kurulması böyle olmuştu.

Orada geçmiş ten kalan tek iz Ana-Beyit mezarlığı idi. Devenin çift hörgücü gibi tıpatıp birbirine benzeyen ve bu yüzden Ekiz Tübe (İkiz Tepe) denilen iki tepenin üzerindeydi Ana-Beyit. Bu mezarlık bölgenin ven kutsal mezarlığı sayılıyordu. Eskiden bazı aileler ölülerini buraya öyle uzak yerlerden getirirlerdi ki cenaze alayı geceyi bozkırda geçirmek zorunda kalırdı. Ve ölünün yakınları merhumu Ana-Beyit'e gömmüş, ona böyle bir saygı gösterebilmiş olmaktan haklı bir gurur duyarlardı. Halk içinde en çok sayılan, sevilen, bilgili, haklı bir üne sahip insanlar buraya gömülürlerdi. Her şeyi bilen ve bölgeyi çok iyi tanıyan Yelizarov mezarlığı 'San-Özek Anıt Kabri derdi.' (Aytmatov, 1996:149) Yazar, Juan- Juanlara böyle bir son hazırlayarak onları cezalandırır. Mankurtlaştırdıkları esirlerin öcünü onlardan aldırarak efsanede dahi olsa ülkü değer aktarlığı yapar.

Yazar Aytmatov, kahramanı Yedigey aracılığıyla anlattığı Ana- Beyit mezarlığına ait efsanede, mezarlığa neden bu isim verildiğini anlatarak manevi değer aktarlığı yapar. “Bununla birlikte, bir defasında, adı tarihe Nayman, Ana olarak geçen bir göçebe kadın, oğlunun basına gelenlere dayanamamış, onu kurtarmak istemiş. Efsane böyle anlatır. Ana-Beyit mezarlığının adı da buradan gelir. "Ana-Beyit" 'ana barınağı, ana huzuru' demektir.” (Aytmatov, 1996:151) . Juan-Juanların esir aldıkları oğlunu kurtarmak isteyen Nayman Ana, oğlu tarafından öldür ve gömüldüğü yere de Ana- Beyit “ana barınağı, ana huzuru” dendiğini anlatır.

Ana-Beyit Mezarlığı Yedigey ve diğer soydaşları için kutsal bir mekândır. Yedigey, atalarının yaptığı gibi ölülerini bu mezarlığa gömmek ister ve sevgili dostu Kazangap’a olan saygısını ve son görevini yerine getirmek için onu kutsal bildikleri Ana-Beyit mezarlığına gömmek isteyerek ülkü değer aktarlığı yapar. Ancak Yedigey

bu sayfıyene fikre ulaşamaz. Yüzyıllardır mezarlık olarak kullandıkları mezarlık artık uzay üssü olarak kullanılmakta ve içeriye izinsiz girilememektedir. “*Ana-Beyit ovasına girmişti. Cenaze alayının biraz açığında, yanda, kızıl tüylü Yolbars koşuyordu. Dili bir karış sarkmıştı Yolbars'ın.. Birden karsılarına hiç beklenmedik bir engel çıktı: Dikenli tellerle çevrilmiş bir çit, bir duvar vardı önlerinde. Yedigey tel örgüyü görünce olduğu yerde şaşırıp durdu. "Hay aksilik!" diye geçirdi aklından. Üzengiler üzerinde doğrularak Karanar'ın sırtından sağa sola aktı. Ama, sağda da, solda da dikenli telden yapılmış engel uzayıp gidiyordu. Her beş metrede bir toprağa sağlamca gömülmüş dört köşe beton direklere birkaç sıra hâlinde sarılan dikenli teller geçit vermiyor ve bu geçit vermez engelin ne başı görünüyordu ne sonu! Belki gerçekten yoktu bası sonu. Bütün bir alanı çepçevre kuşatıyor ve onlara geçit vermiyordu. Simdi ne yapacaklar, yollarına nasıl devam edeceklerdi?”*(Aytmatov, 1996:366)

“*Tahmin ettiği yerde gerçekten de bir geçit vardı. Daha çok yaklaştıkları zaman Yedigey, o geçidin açılır-kapanır bir parmaklık olduğunu fark etti. Ama besbelli, sağlam ve çok dikkatli korunan bir kapıydı bu. İki yanında kocaman beton direkler vardı. Biraz ileride, yolun kenarında, tuğladan yapılmış küçük bir yapı bulunuyordu. Yapının dışa dönük cephesi, çevreyi iyi gözetleyebilmek için boydan boya camla kaplıydı. Ayrıca yapının damında iki projektör görünüyordu ki besbelli geceleyin girişi ve çevresini /aydınlatmak için kullanılıyordu. Bu girişten içeriye doğru asfalt bir yol uzanıyordu. Bütün bunları gören Yedigey'in sanı sıkıldı, şüpheyeye endişeye kapıldı.”*(Aytmatov, 1996:368) Rejim, mankurtlaştırmaya çalıştığı bu insanların karşısına bu sefer de atalarından kalma mezarlığa girmelerine engel olmaya çalışarak çıkar.

Ana-Beyit mezarlığına Kazangap'ı gömmeye giden cenaze ekibine Tansıkbayev, yasak bölge olduğu için onların mezarlığa girmelerine engel olur. Hatta onları yabancı oldukları için Ana-Beyit mezarlığına alamayacağını söylemesi Ayzade'nin ayyaş kocasının bile zoruna gider ve Tansıkbayev'e karşı çıkararak ülkü değer aktarlığı yapar. *“O âna kadar ağzını açıp tek kelime söylemeyen ayyaş damat kendini tutamayıp itiraz etti:*

- Yabancı da ne demek? Kimmiş yabancı? Biz burada yabancı mıyız?

Damadın hiddetten yüzü kıpkırmızı, dudakları mosmor olmuştu.

Uzun Adilbay da destekledi onu:

- Doğru söylüyor, ne zamandan beri yabancı olduk kendi toprağımızda?

Ayyaş damat sınırın asmamak için sesini yükseltmemeye çalışarak ve Rusça'sı da zayıf olduğu için ağır ağır konuşarak devam etti:

- Burası bizim toprağımızdır. Burası bizim mezarlığımız, bizim kendi mezarlığımız. Biz San-Özek insanların ölülerimizi buraya gömmeye hakkımız vardır. Çok, çok önce, Nayman-Ana buraya gömüldü.. O zaman kimse bilmiyordu bir gün gelecek de burası yasak bölge olacak...”(Aytmatov, 1996:406) Rejim, insanları kendi mekânlarında ve kültürlerinde yabancı olmaya iter.

2.4.13.6. Alma-Ata

Boranlı istasyonundan kırk sekiz saat uzaklıkta bulunan Alma-Ata şehri, Boranlı'nın aksine yeşillikli, Sarı-Özek bozkırının alabildiğince düzlüklerine karşı engebeli bir yapısı ile Yedigey'in aklını başından alır. Boranlı'da kullandıkları

devenin aksine otomobillerin kullanılıyor olması aynı zamanda iki şehir arasındaki uçurumu da gösterir. Biri halen deve kullanırken diğeri çağ atlayarak otomobil kullanır. “Şehrin bir basından öbür basına dimdik uzanan yol, kavakların, parkların arasından geçip yukarılara doğru çıkıyordu. Yelizarov arabayı yavaş sürüyor ve önemli yerleri gösteriyordu Yedigey'e. Resmî binaları, mağazaları ve konutları işaret ederek, bunların son yıllarda arttığını da söylüyordu. Şehrin ortasına gelince, büyük bir meydanın ortasında duran görkemli binayı hemen tanıdı. Resimlerini çok görmüştü o binanın. Hükümet konağı idi orası. Yelizarov da tam o sırada aynı binayı göstererek:

- İşte Merkezî Komite orada, dedi.

Bu binanın yanından geçtiler. Ama bir gün sonra oraya geleceklerini ikisi de bilmiyordu. Oradan sola saptıkları zaman, Yedigey, yine resimlerinden, Kazak Operası binasını da tanıdı. Sonra evlerin iki blok ötesinde yine dağlara, Medeo'ya doğru uzanan yola girdiler. Şehir merkezini geride bırakarak, özel Şahıslara ait bahçeli evlerin, sulama arklarının arasından ilerlediler. Arkların suyu o karşık dağlardan geliyordu. İki yanda uzanan bahçeler çiçeklerle doluydu.

- Ne kadar güzel! dedi Yedigey.

- Bu mevsimde gelmiş olmana seviniyorum. Alma-Ata'nın en güzel olduğu günlerdir bu günler. Kışı da pek fena sayılmaz ama ilkbaharda insanın yüreği coşkularla doluyor, ruhu kanatlanıyor!

- Bu da sizin mutlu olduğunuzu gösterir, dedi Yedigey. Eski dostunun öyle olmasına sevinmişti.”(Aytmatov, 1996:390)

Yedigey, Yelizarov'a Alma-Ata'nın çok güzel olduğunu söyleyince Yelizarov, Alma-Ata'ya gelen baharı bir başka bahar olarak değerlendirir. Yelizarov, Yedigey'e tabiatın, baharının rejim değişikliğiyle Sovyet Rusya'sına yeni bir açılım kazandırdığını hissettirmek ister. Nasıl ki mevsimsel olan bahar, gelen yazın habercisi ise, rejimdeki değişimler ve yenilenmeler ülke adına girilecek yazın habercisidir. “- *Bu bahar başka bahar, söylediğim o coşku başka coşkudur Yedigey. Hayat değişmelerle, yenilenmelerle doludur. Her değişim ömrün geçip gittiğini gösterse de, hayata anlam kazandırır ve insan yaşamak ister. Senin de basına gelmedi mi, insan hastalanır ve sonra iyileşir, iyileşince hayatın değerini daha iyi anlar, ondan yeni bir tat alır.*

Yedigey içtenlikle cevap verdi:

- Böyle bir şeyi pek hatırlamıyorum, ama o beyin rahatsızlığından sonra...

- Sen bir boğa kadar güçlüsün Yedigey, benim söylemek istediğim başka. Bu yenilik için bu bahar ilk adımı Parti'nin kendisi attı. Beni mutlu eden, coşturan yenilik budur. Salisen bir çıkarım olmayacak ama böyle bir değişme beni umutlandırıyor. Tıpkı gençliğimde olduğu gibi umut doluyum. Belki ihtiyarladığım için böyle düşünüyorum. Ne dersin?

- Ben de buraya tam iste bu yenileşme olayı ile ilgili olarak geldim Afanasi İvanoviç.”(Aytmatov, 1996:391) Yazar, doğa ve siyaseti birleştirerek kahramanlarına empati kurdurur ve geleceğin ülkü değer aktarlığını yapar.

2.4.3.14. Romanın diğer değer aktarları

2.4.3.14.1. Uzak istasyonuyla bağlantının kesilmesi:

Yazar Aytmatov, Ana- Beyit mezarlığına yapılan uzak istasyonu konu edinerek hem Sovyet Rusya'sının uzak araştırmalarına verdiği önemi belirtmek ister hem de bu araştırmalar neticesinde verilen emirlere uymayan kişilere verilen cezanın neler olabileceği hakkında okuyanları düşündürmek ister. Sovyet ve Alman hükümetlerinin ortak projesi olan Demiurg projesi ile gündeme gelen Parite 1-2 ve Parite 2-1 kozmonotlarının uzayda kendi üslerine haber vermeden bulundukları uzak gemisini terk eder, Orman- Göğsü adı verilen ve Dünya dışı yaratıklarla irtibata geçen kozmonotları affedemeyerek aldıkları ortak kararla onları uzak boşlukta bırakırlar.

Uzayda bırakılan bu iki kozmonot, yaptıklarının gerekçelerini haklı sebeplere dayandırarak anlatsalar da üslerini ikna edemezler. Yazar Aytmatov, oluşturmaya çalıştığı kurguyla Sovyet Rusya'sının emirleri çiğneyenlere ne sebeple olursa olsun ne kadar gaddar davranabileceğini göstermek ister. Böyle davrananları da ne sebeple olursa olsun karşı değer aktarı olarak gösterir.

2.4.3.14.2. Dini inanışlar:

Sovyet Rusya'sı insanları birer kişilik olarak görmektense onları sistemin bir parçası olarak kullanmayı tercih eder. Bunun içinde kendi yetiştirdiği gençleri, istediği düşünceyi yayabilmek için kobay olarak kullanır. Bu gençler, çok fazla bilgiye sahip olmayan, araştırma yapma yerine kulaktan dolma bilgilerle insanları aşilayarak yıllar yılı inandıkları dinlerini bile ellerinden almaya çalışlar. “*Sabitcan'ın*

anlattığına göre, Hintliler, insan öldükten sonra ruhunun, yasayan başka bir canlının bedenine girdiğine inanırlarmış. Herhangi bir hayvanın, hatta bir karıncanın bedenine bile girebilirmiş ölen insanın ruhu. Her insanın doğmadan önce bir kuş, bir hayvan, bir böcek olduğuna da inanırlarmış. Bu inançlarından dolayı da hayvanları öldürmezlermiş. Yollarına bir yılan, meselâ bir kobra çıkacak olsa bile ona dokunmaz, eğilir, geçip gitmesini beklerlermiş.

Çok tuhaf şeyler işitiyordu insan bu dünyada. Bunların hangisi doğru, hangisi yalan, nereden bileceksiniz? Bu geniş dünyanın bütün sırlarını nereden bilebilirdi?”(Aytmatov, 1996:23) Benliğini kaybeden insanların tek amacı sosyal devletin çıkarlarını korumak olur. Sosyalist devletin savunucularından olan Sabitcan, istenildiği gibi davranarak insanların inanç sisteminden şüphe duymalarında etkili olur.

Nayman Ana oğlunu bulduktan sonra oğluna kim olduğuna, isminin ne olduğuna, memleketinin nere olduğuna dair sorular sorması sonucunda oğlunun hiçbir şey hatırlamıyor olması Nayman Ana’yı, isyan ettirir. *“Bir insanın elinden malı-mülkü, bütün zenginliği hatta hayatı bile alınabilir, diye söylendi, ama insanın hafızasını almak gibi bir cinayet islenir mi? Ey rızık veren Tanrı! Eğer varsan, insanların aklına böyle bir şeyi nasıl getirirsin? Yeryüzünde zulüm, kötülük az mı ki!”(Aytmatov, 1996:167)* Allah’a yalvaran Nayman Ana, dünyada bu kadar kötülük varken neden insanların aklına mankurtluğu getirdi diye hayıflanar.

Zarife’nin hiçbir şey söylemeden Boranlı’yı terk etmesi üzerine Yedigey, Karanar’ı suçlar. Karanar’dan öç almak için onu döverken elinden kaçan Karanar’a daha da hiddetlenir, küfreder ve yaşadıklarından o kadar bunalır ki olayı Allah’ı

inkara kadar götürür. Daha sonra değer verdiği bir bilim adamı olmasına rağmen Yelizarov'un Allah'ı inkâr etmesine karşı çıkıyorken şimdi kendisinin böyle bir şey yapıyor olmasını anlayamaz. Öfkelenen Yedigey, çaresizliğinden dolayı düşünür. “- Tanrı yok! Yok! Mademki o bile insan hayatı ile ilgilenmiyor, insanın derdinden anlamıyor, başkalarından ne beklersin! Yok iste! Tanrı yok!

Sarı-Özek kırında, karanlıklar içinde ve yapayalnız, yüreği kan ağlarken, böyle isyan etmişti. O güne kadar hiç böyle sözler çıkmış değildi ağzından. Halta, her zaman örnek aldığı Yelizarov, bir bilim adamı olarak Tanrı'nın olamayacağını söylediği zaman ona karşı çıkmış, inancından asla vazgeçmemişti. Ama iste bugün böyle isyan ediyor ve Tanrı'nın olmadığını bağıra bağıra söylüyordu.

Yerküre, evrenin ebedî rüzgârlarında yıkana yıkana dönmeye devam ediyordu. O, güneşin etrafında dónedursun, o saatlerde soğuk, beyaz ve ıssız bir çölde diz çöküp oturan bir adam da dönüyordu onunla birlikte. Hiçbir kral, hiçbir imparator, hiçbir hükümdar devletini yitirdiği için Boranlı Yedigey kadar umutsuzluğa düşmemiş, onun kadar acı duymamış ve ağlamamıştı.”(Aytmatov, 1996:337) Zarife'nin gitmiş olduğuna öfkelenen Yedigey, aşk ızdırabı çeker.

Kazangap'ın na'sını yasak bölge olduğu için Ana-Beyit mezarlığına gömemeyen Yedigey ve canaze ekibi sonunda Nayman Ananın oğlu için çok gözyaşı döktüğü Malakumdıçap vadisinde defnetmeye oy birliğiyle karar verirler. Cenaze namazı kıldırmak en yaşlılarına -içlerinde cenaze namazı kılmayı bilen tek kişi olan Yedigey'e- düşer. “Yedigey, arkasında duran gençlerin gülüşüklerini, fısıldaştıklarını duymadığına sevindi. O sırada ona: "Ey ihtiyar, basımıza imam mı oldun? Bu lâflarla kafamızı şişirme de su ölüyü bir an önce gömüp dönelim!"

diyebilirdi bu dinî-geleneği unutan gençler. Bundan sonra ayakta dimdik durarak dua okumaya başladı. Bilen yaşlılardan işittiğine göre, dinin beşiği olan Arap ülkelerinde cenaze namazı oturarak değil, ayakta kılınıyordu. Öyleydi ya da değildi. O anda Yedigey başının göğe yakın olmasını istiyordu.

Okumaya başlamadan, basını önce sağa, sonra sola çevirdi. Sonra yere eğdi ve yine yukarı kaldırdı. Böylece, insanoğlunun, gündüzleri gecelerin takip etmesi gibi şaşmaz bir şekilde bu dünyaya gelip sonra da günü gelince onu bırakıp gitmesi kanunu, değişmez düzeni ve bu âlemi yaratan Yüce Allah'ı selamlamış oldu.”(Aytmatov, 1996:417) Yedigey, cenaze namazı kıldırma çalışarak dinsel değer aktarlığı yapar. Yedigey de aslında dinini tam olarak bilemez, bildikleri de kulaktan dolma bilgilerden öteye geçmez.

Yedigey, kulaktan dolma bilgilerle cenaze namazını kıldırttıktan sonra Kazangap'ın na'sının mezara indirilme vakti gelir. Yedigey, ezberinde olan duaları okuyarak ülkü değer aktarlığı yapar. “Kazangap'ın cesedi, Yedigey'in önünde o karanlık çukurun kenarında idi. Boranlı Yedigey alçak sesle dualarını okumaya başladı. Her insan için doğusundan itibaren geçerli olan ve ebediyen geçerli olacak dualardı bunlar. Dünyanın kuruluşundan itibaren, geçmişte, şimdi ve gelecekte, her insan için, her devirde geçerli, önce peygamberlerin kavrayıp bize vasiyet ettikleri, herkes için kaçınılmaz, herkes için es değerde olan, hayatın ve ölümün sırlarını açıklayan, kaderi anlatan dualar... . Yedigey bunlara kendi kafasından, kendi kalbinden ve kendi hayat tecrübesinden doğan düşüncelerini de katmaya çalışıyordu. Çünkü insan bunları yasadıkça öğreniyordu ve herhalde öğrenmek için yasıyordu:

"- Ey Yüce Allah'ım, eğer dedelerimin kitaplardan öğrendiği, benim de dedelerimden duyup öğrendiklerimi işitiyorsan, kendimden söyleyeceklerimi de işit. Bunların birbirine engel olmayacaklarını düşünüyorum.

"Malakumdıçap vadisinin kıyısında, bu ıssız ve uzak yerde kazdığımız mezar çukurunun basında toplandık. Kazangap'ın mezarını burada kazmak zorunda kaldık. Çünkü onu atalarımızın vasiyet ettiği mezarlığa gömmedik, buraya getirmeye mecbur olduk. Gökyüzünde bir çaylak, el açıp Kazangap'la vedalaşmamızı seyrediyor. Ey büyük Allah'ım, günahımızı bağışla, Kazangap kulumu rahmetle kabul et! Eğer lâıyk ise, ruhuna ebedî huzur ver! Bize düşeni yerine getirmeye çalıştık. Gerisi sana kalmış." (Aytmatov, 1996:418) Yedigey'e göre dua okumayı bilmek, dünyanın varoluşundan itibaren her insanın bilmesi gereken, kaderi anlatan bir rehberlerdir.

Yedigey, Kazangap'ı gömdükten sonra etrafındaki gençlere vasiyet olarak kendisinin de Kazangap'ın yanına defnedilmesini ister. Ancak sistem gereği gençlik dini duygulardan yoksun yetişmişlerdir, bu yüzden de Yedigey, hem vasiyet eder hem de gençlerin bu işi yapabileceğinden kaygılanır. Gençler, mankurtlaştırıldığı için Allah'ın varlığına bile şüphe ile bakarlar. "Vasiyetime gelince, onu bugün benimle buraya gelen gençlere bırakıyorum. Beni buraya gömmek suretiyle vasiyetimi yerine getirmek onlara düşüyor. Ancak bir mesele var: Cenaze duamı kim okuyacak? Çünkü bunlar ne Allah'a inanıyorlar, ne dua biliyorlar! Allah'ın var olup olmadığını kimse bilemiyor. Bazıları var, bazıları da yok diyor. Ben Sen'in varlığına, düşünce ve hareketlerime yön verdiğine inanmak istiyorum. Dualarımla Sana seslendiğim zaman, Sen'in aracılığıyla kendime hitap etmiş oluyorum. Ve o anlarda aklıma gelen

fikirler Sen'in fikirlerinmiş gibi geliyor.”(Aytmatov, 1996:419) Yedigey onların bu bakışının aksine dualarıyla Allah’a seslenir ve kaygılarını Allah ile konuşur gibi anlatır. Yedigey mankurtlaşan gençlerin aksine kendisinin Allah’a inanadığını ve içine doğan duyguların Allah tarafından kendisine hissettirildiğini düşünür. Yazar Aytmatov, Yedigey’e bu şekilde düşündürerek dinsel değer aktarlığı yaptırır.

2.5. DİŞİ KURDUN RÜYALARI

2.5.1. Özet

Roman, Issık-Göl civarında kış aylarına girildiği bir evrede Uzun-Çatı Kanyonu ve Ala –Mengü dağının üzerinden geçen helikopterin sessizliği bozmasıyla başlar. Kısa bir süre önce eşi tarafından aldatılan kurt Akbar, helikopter sesinden çok etkilenir ve korkusundan ulamaya başlar. Sesi duyan Taşçaynar bu fırsattan yararlanarak hamile olan diş kurdun yanına sokularak gönlünü almayı başarır. Yörenin yabancısı olan bu iki kurttan diş olanına bölgede yaşayan insanlar, büyük anlamına gelen Akbar ismini verirler. Diğer kurtlarla mekân savaşı yapan Akbar ve Taşçaynar, onlara Issık-Göl civarının kendilerinin olduğunu kabul ettirirler. Akbar, Taşçaynar ile Issık- Göl’den önce yaşadıkları Mujunkum bozkırında çok acı olaylar yaşarlar.

Taşçaynar ve Akbar’ın birlikte geçirdikleri ilk yaz olan Mujankum yazında bölgenin en güçlü ve en çevik çifti olduklarını diğer kurtlara ispatlarlar. Mujunkum’da saygaları avlayarak hayatta kalmaya çalışan bu iki kurdun, ilk üç yavrusu ilkbaharda Mujankum’da dünyaya gelir. Akbar, yavrular biraz büyüdükten sonra Taşçaynar ile birlikte ilk kez avlanmaya çıkarlar. Çok uzun bir mesafe kat ettikten sonra yorulan Akbar ve Taşçaynar bir ağacın kovuğunda dinlenirken

yavrular da etraflarında dolanırlar. Yavruların merakını hoş kokulu otların içinde yarı çıplak ve sersemleşmiş bir halde bir sağa bir sola yalpalanan adam çeker. Yavrular, meraklarının peşinde adama yaklaşıncı adam da onları görür ve yanına çağırır. Sesleri yattığı yerden duyan dişi kurt bir hamlede oturduğu yerden kalkarak yavrularının yanına gelir ve adamın üzerine atlar. Adam can havliyle bozkırı terk ederken Akbar da yavrularını önüne katarak oradan uzaklaşır.

Mujankum'a kış geldiğinde yavruları iyice büyüyen Akbar, Taşçaynar ve yavrularıyla beraber gerçek manada bir sayga avına çıkarlar. Sessiz saygaları avlamak için otlu bir tümseğin üzerinde beklerlerken daha önce hiç duymadıkları ve fırtınaya benzeyen bir ses ve büyük bir kuşu andıran helikopterle irkilirler. Helikopterin geldiği gibi gitmesinin ardından tekrar sayga avına çıkan kurt ailesi, helikopterin beş yıllık plana uymak için saygaların yerini bulmaya ve onları avlamaya geldiğinden habersizdirler. Saygaların üzerine inerek onları ürküten helikopter, saygaların kaçışmalarına sebep olur. Saygaları avlamak için peşlerinde olan kurtlar da ne olduğunu anlamadan onlarla birlikte kaçışmaya başlarlar. Bu amansız katliamın ardında sadece Taşçaynar ve Akbar hayatta kalır. İnsanlar saygaları avlarken inlerini de telef ettiklerinden Akbar ve Taşçaynar, inlerini terk etmek zorunda kalırlar. Mujankum bozkırında ölü saygalarla birlikte onları toplamakla görevli altı kişi de geceyi bozkırda geçirmek zorunda kalır. Bu altı kişiden biri, elleri ve kolları bağlı saygalarla yatan Abdias'tır. Papazlıktan atılan Abdias ile şoför olduğu için içmeyen Kepa, haricindekilerin hepsi ayyaş, evsiz ve barksız insanlardır. Çetenin (cuntanın) patronu ordudan atılan Boss'dur. Diğerleri ise; Mişas, Galkin (hamlet),ve Mujankumlu Uzakbay'dır.

Papaz okulundan atılan Abdias, Genç Militanlar isimli mahalli bir gazetede iş bulur. Mujunkum ve Çoisk bozkırında yetişen ve her geçen gün gençler arasında kullanımı aratan uyuşturucunun nasıl temin edilip ticaretinin nasıl yapıldığını öğrenmek ve Genç Militanlar adlı gazetede yayınlamak için Orta-Asya'ya gider. Orada edindiği bilgileri “Gezi Notları” başlıklı yazılarında anlatmaya başlar. Bu notlar arasında bir kurt ailesiyle karşılaştığını ve çok korkulu anlar yaşadığını da kaydeder. İlk başta büyük bir ilgiyle karşılanan röportaj, önce ertelenir, ardından da askıya alınır.

Abdias, röportaja nasıl karar verdiğini anımsar. Genç gazeteci arkadaşı Nikiforoviç'in uyuşturucu kullanımından yakalanan yeğeni Paşa'yı kurtarmak için gittiği Alma- Ata şehrinde, sorgu yargıcının, kendisine Paşa gibi birçok gencin bu işle ilgilendiklerinin ve gazeteci olarak Nikiforoviç'in bu konuyu araştırmasını ister. Abdias da arkadaşının anlattığı bu olayı dinledikten sonra keten tohumu toplayıcısı olarak içlerine sızmayı, orada yaşananları gazetede yayınlamaya karar verir.

Bir öğleden sonra Moskova'ya gelen Abdias, Moskova tren istasyonunda kendisine yardım edecek Ütü isimli hamalı bulur. Ütü, onu diğer uyuşturucu toplayıcıları (Kolgezer) ile birlikte geceleyin Kazan trenine binmesi için yardım edeceğini söyler ve Abdias'tan saatin gelmesi için beklemesini ister. Abdias, tren vaktinin gelmesini beklerken Moskova sokaklarında gezer, bu esnada iki kişinin Puşkin Müzesindeki konser için bilet sattığını görür ve müzeye konser dinlemeye gider. Bulgar Kilise Korosu'nu dinlerken çok büyük haz duyar.

Kazan treninin kalkış saati yaklaşıncı Ütü, Abdias'ı, Lenka ve Petruha ile tanıştırır ve hep beraber trene binerler. Tren Volga Nehrini geçerken Abdias, Lenka

ve Petruha hava alıp sigara içmek için sahanlığa çıkarlarken Abdias da onlara eşlik eder. Petruha orada Abdias'a kolgezerlikte en önemli şeyin kimseye yakalanmamak olduğunu söyleyerek yakalanmaması konusunda onu uyarır. Abdias, genç yaşta bu denli zor ve pis bir işte çalışan bu gençlere acır ve onları bu hale getiren inanç ve devlet sistemini eleştirir. Ardından kiliseye reform getirmek istediği için papazlık okulundan atıldığını anımsar.

Kaçakçıların treni bozkıra doğru ilerlerken Abdias, bu gençleri nasıl doğru yola getirebilirim diye düşünür. Kendilerini paranın tutsağı yapan bu gençlerin kendini anlayamamasından kaygılanır.

Tren yolculuğunun dördüncü gününde şafakta görünmeye başlayan dağlar Çuisk ve Mujunkum'a yaklaşıldığının ilk işaretini verir. Petruha ayrılmaya çalıştıktan sonra trenin bir yerinde bulunan şefin yanına gider. Şeften aldığı emirleri, Abdias ve Lenka'ya anlatır. Petruha, Abdias'a yeni olduğu için kendisi ve Lenka ile birlikte hareket edeceğini anlatır.

Kaçakçılar, dikkat çekmeden Calpak-Saz'da trenden inerler ve şefin verdiği görev yerlerine gitmek üzere yolla ayrılırlar. Abdias, Petruha ve Lenka dikkat çekmemek için önce Uçkunduk'ta birkaç günlük badana işi bulurlar. Abdias burada çalışırken evin sahibini ziyarete gelen motosikletli bayanı görür ve ondan çok etkilenir. Badana işini bitiren kolgezerler, yaklaşık bir saat yürüdükten sonra haşhaşlarla dolu bozkıra varırlar. Petruha, Abdias'a haşhaşı gösterir ve buradan patrona hediye olarak bir miktar macun toplaması gerektiğini de söyler. Abdias ve diğerleri ot toplamak için etrafa yayılırlar. Abdias ot kokularından sarhoş olmaya başlayınca sağa sola yalpalanırken birden karşısına çıkan üç kurt yavrusuyla burun

buruna gelir. Ne olduğunu anlamaya çalışırken dişi bir kurdun üzerine atladığını fark eder. Şef için topladığı macunu bırakarak olanca gücüyle oradan kaçar. Arkadaşlarının yanına vardığında nefes nefese başından geçenleri anlatır. Bir taraftan ölümden kurtulmanın rahatlığını diğer taraftan uyuşturucunun insanlara verdiği zararın ezikliğini içinde hissederek başka bölgelere dağılan kolgezerlerle buluşma noktasına varmak için Petruha ve Lenka ile yola koyur. 330 kilometre yürüdükten sonra buluşma noktasında herkesten önce varırlar. Trenler geçerken trende bulunanların çantalarını fark etmelerine engel olmak için çantalarını saklarlar. Petruha; Abdias'a ve Lenka'ya hiçbir yere ayrılmadan kendisini beklemelerini söyleyerek diğer kolgezerlerin yanına gider.

Petruha kolgezerlerin yanına gidip geldikten sonra Grişan'ın ayağını incittiği için ot toplayamadığını söyleyer ve Abdias ile Lenka'dan topladıkları otların bir kısmını ona vermelerini teklif eder. Petruha'nın teklifini kabul eden Abdias, Petruha'nın isteği üzerine hem otları Grişan'a vermek hem de patronla tanışıp macunu getiremediği için ondan özür dilemek üzere diğer kolgezerlerin yanına gider. Orada şefin aynı zamanda Grişan olduğunu anlar.

Abdias ile konuşan Grişan, Abdias'ın tavırlarından onun gerçekten haşhaş toplamak için gelmediğini anlar ve aralarına sızma sebebinin ne olduğunu söylemesini ister. Abdias, onlarla beraber oraya uyuşturucu kaçakçılığı yapmaya gelmediğini, yaptıkları işin yanlış olduğunu, onları doğru yola getirmek için geldiğini itiraf eder. Grişan, Abdias'ın böyle konuşmasından dolayı onu, yeni İsa olarak adlandırır ve teorilerinin hiçbir anlam ifade etmediğini söyler ayrıca; canını kurtarmak istiyorsa bir an önce gitmesini de tavsiye eder. Abdias, Grişan'a bunu şuan yapamayacağını çünkü gençlerin ona ihtiyaçlarının olduğunu söyleyince Grişan

daha da hiddetlenir ve kendisini Mesih rolüne çok fazla kaptırdığını, bir an önce kendisine gelmesini, yoksa onu öldüreceğini ima eder. Abdias, Grişan'ın tehdidine aldırmadığını, küçük Lenka'nın, Petruha'nın ve bu gruptan olan bütün çocukların başına gelenlere karşı kaygısız kalamayacağını söyleyince Grişan, ona bu görevi kimin verdiğini sorar. Bu görevi ona vicdanının verdiğini, topladıkları haşhaşlarla kendileri zengin olacak diye başka insanlara geçici zevk vererek, onları felakete yıkıma sürüklediklerini söyler. Grişan ile kolgezer gençleri uyuşturucu batağından kurtarmak için bahse girer.

Kolgezerler, hazırladıkları planı işleterek Çalpak-Saz'a doğru yol alan yük trenini durdururlar ve gizlice trene binerler. Kaçakçıların hepsi, vagonlara yerleşirler ve rahat bir nefes alırlar. Petruha, patron Grişan'dan izin alarak haşhaş içmeye başlarlar. Petruha, Abdias'a da teklif eder, ancak Abdias, Petruha'nın ikram ettiği otu trenden atar. Ardından kendi haşhaş dolu çantasını alarak, taşıdıkları şeyin; baştan çıkaran, kötülük getiren, bir zehir olduğunu söyleyerek çantasının içindekileri de trenden aşağıya atar ve gençlere dönerek onlardan da aynısını yapmalarını ister. Lenka haricinde kalan diğer üç kişi Abdias'ı döverler ve onu trenden aşağı atarlar. Çıkan kavgaya karışmayan Grişan Abdias'ın trenden atılmasını zevkle izler. Abdias, Grişan'dan yardım istememesini, çarmıha gerilen İsa'nın beklenen sözleri söylememesine benzeterek o gün İsa'nın yaşadıkları ile kendi yaşadıklarını aynileştirir.

Abdias, trenden dövülerek atıldıktan sonra kendinin, yolun kenarında bir hendekte olduğunu ve üstüne yağmur yağmaya başladığını fark eder. Müthiş acılar içinde bir tümseğe sürüne sürüne çıkarken İsa'nın havarileri ile yediği son akşam yemeğini anımsar. Yüzyıllar önce yaşanan bu olayda kader nasıl işliyorsa Abdias'ın

kaçakçılarla yaşadığı olayda da aynı şekilde işler. Her ikisi de yaşanacakların önüne geçmez. Abdias bütün geceyi hayalinde kendisinden yüzyıllarca önce yaşamış olan Mesih İsa'yı kurtarmaya çalışmakla geçirir. Aklına bu seferde Moskova'da iken gittiği Bulgar Korosu gelir, Koronun içinde kendine çok benzeyen kişiyi ve onun içten söylediği ilahileri çocukken kendisinin de ne güzel okuduğunu anımsar ve o duaları tekrar eder.

Abdias, güç bela olduğu yerden kalkarak ilerlemeye çalışırken kendisine doğru bir kamyonun geldiğini fark eder. Köylü çift Abdias'a kimin onu bu hale getirdiğini sorarlar, Abdias ise kimsenin yapmadığını trenden düştüğünü söyler. Kazak çift, bu konuşmanın ardından Abdias'ı kamyonlarına alarak Calpak-Saz tren istasyonuna bırakırlar. Durumu oldukça kötü olan Abdias, trenlerin kalkış saatlerine bakarken bir polisin dikkatini çeker ve ondan kimlik ister. Polise gazeteci olduğunu söylese de polisi inandıramaz ve polis, Abdias'ı karakola götürür. Karakolda kaçakçı arkadaşlarının hepsini bir hücreye atılmış olarak görür. Ancak içlerinde sadece Grişan yoktur. Abdias hücrenin yanına giderek onlarla konuşmak ister, ama kaçakçılar onu tanımadıklarını söylerler. Abdias kendisinin de onlardan biri olduğunu ve bu yüzden polisten kendisinin de tutuklanmasını talep eder. Ancak polisler onun akıl hastası olduğunu düşünerek serbest bırakırlar. Tren istasyonundaki bekleme yerlerinde fenalaşan Abdias, oradaki kişiler tarafından Çalpak-Saz hastanesine kaldırılır. Doktoru sayesinde iyileşme kaydederken Uçkunduk'ta gördüğü ve unutamadığı motosikletli kız, doktorun arkadaşı olarak onu ziyarete gelir. İnga Fedorovna da Abdias gibi o bölgeye görevli olarak gönderilenlerdendir. Fedorovna, Mujunkum'daki kenevirleri incelemek için gönderilmiş, hatta konuşmalarının arasında Petruha ve Lenka ile kenevir toplamak için çıktıkları

bozkırda üstlerinden geçen helikopterin içinde İnga ve kenevirlerin kimyasını bozarak yok etmeye çalışan arkadaşları da vardır.

Abdias, iyileşince küçük Prioksk şehrindeki evine trenle giderken aşık olduğu İnga'ya da durduğu istasyonlarının her birinden mektup atar. Prioks şehrindeki çalıştığı gazeteye giden Abdias, kimsenin onun bu zorlu seyahatiyle ilgilenmediğini görür ve bu duruma oldukça üzülür. Bunun üzerine Abdias, kendisi gibi uyuşturucuya düşman olan İnga'nın yanına gidip oraya yerleşmeyi düşünür. İnga, birgün Abdias'a ekim ayında Calpak-Saz'a gelip gelemeyeceğini sorar. Abdias da bunun üzerine parası olmadığı için elinde kalan eski kitaplarını satar ve Calpak-Saz'a gider. Ancak İnga'yı evinde bulamaz. Kapıya sıkıştırılan notta İnga, acil Cumbul'a gitmek zorunda kaldığını, eski kocasının çocuğunu almak için Cumbul'da mahkemeye başvuracağını öğrendiğini ve buna mani olmak için gittiğini ve evinin anahtarını arkadaşına bıraktığını, isterse alabileceğini yazar.

İnga'yı evde bulamamanın hayal kırıklığını yaşayan Abdias, Calpak-Saz garında ne yapacağını düşünürken kendine yeni işi için paraya ihtiyacı olan kişiler arayan ölü hayvan toplayıcısı Bos ile tanışır ve hiçbir şey sormadan onlarla Mujunkum'a gitmeyi kabul eder. Abdias, bu sefer de saygıları katleden bir çetenin içinde kendini bulur. Çetenin patronu Bos üyeleri ise ayyaş Mişas, Kepa, Hamlet Galkin ve yerli Uzakbay'dır. Aynen kolgezerlere yaptığı gibi bunları da kendince doğru yola getirmek ve saygıları katletmelerine engel olmak için uğraşır. Ancak yine de başarılı olamaz. Çete üyeleri ona önce içki içirmek için zorlar, hırpalılar ve dini inanışıyla dalga geçerler. Ardından da Abdias'ı saksavul ağacına Hz. İsa'yı çarmıha gerdikleri gibi gererler ve bozkıra terk edip giderler. Ölüme terk edilen Abdias kendinden geçmiş vaziyette ağaçta sallanırken birden karşısında daha önceden haşhaş toplarken

gördüğü yavruların annesi dişi kurt belirir. Taşçaynar, ağaçta sallanan Abdias'a saldıracakken Akbar, ona engel olur ve bir insan gibi onun yanına sokularak yavrularına ve tahrip olan Mujankum bozkırına inler. Abdias'ın başı aşağı inip sallanırken birden kamyon ve bir motor sesi duyulur. Sesleri duyan Akbar ve Taşçaynar bir daha Mujankum bozkırına dönmek üzere oraları terk ederler.

Mujankum bozkırını yaşanmaz hale getiren insanlardan kaçan kurt ailesi, kendilerine yuva olarak bu Aldaş gölü yakınlarını mekân tutarlar. Burada tekrar yavruları olur. Tam hayata tutunacakken gene insanların gaddarlıklarıyla karşı karşıya kalırlar. Keşfedilen değerli madenlere ulaşmak için insanoğlu bu seferde diğer canlıları hiç düşünmeden bütün sazlığı ateşe verirler. Akbar ve Taşçaynar yavrularını kurtarmak için yangından göle doğru kaçarlar. Anne ve baba kurt ancak ağızlarına birer yavrularını alıp karşı tarafa geçebilirler. Karşıya geçtiklerinde ise yavrularının boğulduklarını görürler. Artık buranın da güvenli olmadığını düşünerek orayı da terk edip üçüncü kez yeni bir hayat kurmak için Issık-Göl'e gelirler.

Taban bölgesinde araştırma yapmak için gelen jeoloji ekibine başçoban Bazarbay Noygutov kılavuzluk yapar. Ekibi para karşılığı Issık-Göl civarında istedikleri yere götüren Bazarbay eve dönüşünde ekibin verdiği votka şişesini içmek için mola verir. Bu sırada çocuk ağlamasına benzer sesler işiten Bazarbay, sesin kaynağına doğru yol aldığı anda korumasız dört kurt yavrusunu görür ve hiç sonunu düşünmeden bu yavruları inlerinden atının yem heybesine atarak oradan uzaklaşır. Akbar ve Taşçaynar, üçüncü kez bu sefer Issık-Göl bölgesinde dört yavruya sahip olurlar ve onlara yiyecek bulmak için yavrularını inlerinde yalnız bırakmak zorunda kalırlar. Döndüklerinde bir atının inlerinin yanından uzaklaştığını görünce Akbar, yavrularının atlı tarafından kaçırıldığını anlar ve Taşçaynar ile atının peşine düşerler.

Yavruların yaşıyıp yaşamadığını kontrol etmek için atından inen Bazarbay, atının garip davranışlarından kurtlar tarafından izlendiğini anlar ve atına atlayıp olabildiğince hızla oradan uzaklaşarak korunaklı bir yer arar. Karşısına hiç sevmediği köy ağasının ağılı çıkar ve oraya sığınmak zorunda kalır. Bahçeden içeri giren Bazarbay, rahat bir nefes alır. Atın heybesinde bir şeyin kımıldandığını gören Boston'un oğlu Kençe, Bazarbay'a içinde ne olduğunu sorar. Bazarbay, oradakilere çok büyük bir ganimet elde etmiş gibi kurt yavrularını gösterir. Kurt yavrularına biberonla koyun sütü içirirler. Kence onlarla oynamaktan çok zevk alır. Bu esnada Bazarbay da iyice rahatlayarak kendisine içki ister ve Boston'un yardımcıları Rızkul ve Murat ile içki içerler. Vakit hayli ilerledikten sonra Bazarbay, kurt yavruları ile kendi ağılına gitmek için evden dışarı çıkacakken asılı olan tüfeği yanına almak ister. Ancak Gülümhan buna Boston'un izin vermeyeceğini söyleyerek Bazarbay'ın silahı almasına engel olur. Evde Boston olmadığı için misafiriyle ilgilenen Gülümhan, Bazarbay'ın yanına çiftliğin çobanları Rızkul ve Murat'ı da katarak Bazarbay'ın kaçırdığı kurt yavrularıyla evine gitmesine yardımcı olur. Taşçaynar ile Akbar ise saklandıkları yerden Bazarbay'ın yavrularıyla oradan ayrıldığını fark etmezler ve orada beklemeye devam ederler.

Evine dönen Boston, önce çiftlikteki ağılları kontrol eder sonra evine girer. Önce oğlu Kence'yi yatağında sevdikten sonra Gülümhan'a Kıdırmat adlı kişiden öğrendiklerinin doğru olup olmadığını sorar. Gülümhan gece yaşananları olduğu gibi Boston'a anlatır. Boston, Gülümhan'ın Bazarbay'ı misafir etmesinden değil, kurt yavrularını Bazarbay'ın çiftliğe getirmesinden ve kurtların yavrularının halen orada olduğunu zannetmesinden kaygılanır. Çünkü Boston, kurtların çalınan yavrularını alabilmek için her şeyi yapabileceklerini bilir ve eğer yavrular, tahmin ettiği kurtların

(Akbar ve Taşçaynar) yavrularıysa o zaman durumun daha da zor olduğunu düşünür. Boston, kurtların yavrularını halen kendi ağılında olduğunu düşündüklerinden onları rahat bırakmayacağını tahmin eder. Nitekim de öyle olur. Kurtlar bundan sonra her gece uluyarak yavrularını Boston'un ağııldan almak isterler.

Boston birgün kurtların serzenişlerine son vermek için Bazarbay'a gider ve kurt yavrularını satın alıp inlerine götürüp koymayı teklif eder. Ama Bazarbay, Boston'un kişilikli duruşun, işindeki başarısını ve karısını, kıskandığından Boston'un teklifini kabul etmez. Boston'u, devletin planına karşı gelmekle suçlar. Bazarbay plana göre yaban hayvanlarının yok edilmesi öngörülürken Boston'un yaban hayvanlarının neslinin devamı için onları inlerine götürmek istediğini iddia edeceğini söyleyerek Boston'u tehdit eder. Kurtlar ise bu esnada üzüntülerinden inlerini terk eder, amaçsızca etrafta dolaşırlar. İnsanlardan öç almak için insanlara ve insanlara ait hayvanlara zarar vermeye başlarlar.

Bazarbay, bir taraftan sattığı kurt yavrularından kazandığı paraları lokantada içki içerek bitirirken diğer taraftan insanlara Boston'a nasıl kafa tuttuğunu anlatarak keyiflenir.

Ernazar, başına gelen faciadan üç sene önce Boston'un yanına gelerek, bir ağıl reisinin gerektiği gibi çalışmadığı çiftliklerde kendisi gibi çalışkan çobanların emeğinin boşa gittiğini söyleyerek Boston gibi çalışkan ağıl reisinin yanında çalışmak istediğini söyler. Boston da bu teklifi kabul eder ve beraber yaptıkları işlerden zevk alarak çok güzel çalışırlar. Boston üretimin daha da artması için her ağılın kendine ait olatma yerinin olmasını ister. Ancak yönetim toprakların hepsinin Sovyet halkına ait olduğunu söyleyerek Boston'a karşı çıkar. Bir gün Ernazar'ın

aklına daha iyi otlaklar bulma fikri gelir ve Boston'a koyunları otlatmak için Ala-Mengü dağının ötelerindeki Keçibel yaylasına götürmeyi teklif eder. Ernazar'ın fikri Boston'un çok hoşuna gider ve yönetimden izin almak için sovhoz müdürü İbrahim Çotbayeviç'e gider ve Ala-Mengü'nün ötesinde bulunan eski yaylalardan yararlanmak istediğini söyler. İlk başta keşif için Ernazar ile gideceklerini, sonra bütün çobanlarla yazı orada geçirmek istediğini söyler. Bu arada Çotbayeviç, Boston'un çalışmalarından duyulan memnuniyet dolayı Moskova'da düzenlenen VDNKh'ye davet edildiğini söyler. Boston bunun duyunca çok mutlu olur ve karısı Arzıgül'ün de Moskova'yı görmek istediğini söyleyerek onu götürüp götüremeyeceğini sorar. Çotbayeviç ise buna hücre sekreteri Koçkorbayeviç'in onayının gerektiğini söyler. Boston ismi duyunca rahatsız olur ve Çotbayeviç'e, Koçkorbayeviç'e gerçekten ihtiyacının olup olmadığını sorar. Çotbayeviç, onu merkeze gönderemeyeceğini çünkü daha önce ceza aldığını ve bir daha ceza almak istemediğini söyler, ardından Ernazar ile çıkacağı yolculukta kendi ismini bu işe karıştırmadan ne yapmak istiyorsa yapabileceğini ekler.

Boston, kurtların her gece gelip evlerinin ulumasından bıkar. Kendi sıkıntıları bu kadar çokken onların uluması da artık onu çileden çıkarmaya başlar. Ernazar'ı, Keçibel yaylasına keşif için çıktıkları o günü, hatırlar. Her şey gayet güzel başlar. Geceyi çıkacakları dağın dibinde geçirirler. Sabah olduğunda tırmanacakları Ala-Mengü dağının üzerinde atalarının açmış olduğu patika yolu bulurlar ve dağın ilerleyen kısmının karla kaplı olduğunu fark ederler. İki buçuk saatte dağın zirvesine varırlar. Zirveden aşağı inerken karla kaplı alanın oynadığını fark eden Boston, Ernazar'ın çılgılığıyla arkasının döndüğünde onun uçurumdan aşağı yuvarlandığını fark eder. Dipsiz bucaksız uçurumdan yuvarlanan Ernazar'dan Boston ne kadar

seslense de artık ses gelmez. Bir o yana bir bu yana koşturan Boston bir türlü Ernazar'ın düştüğü çukurun içine varamaz ve en sonunda köye giderek köyden yardım getirmeye karar verir. Ertesi sabah kendisiyle beraber altı adam Ala-Mengü dağlarına tırmanırlar ve Ernazar'ın donmuş cesedini bulurlar. Boston için bu olaydan sonra en zor olanının Ernazar'ın karısı Gülümhan'a Ernazar'ın öldüğünü anlatmak olduğunu anımsar.

Bu olaydan birkaç ay sonra Boston'un karısı Arzıgül hastalanır ve yataklara düşer. Öleceğini hisseden kadın kocasından o öldükten sonra Gülümhan ile evlenmesini vasiyet eder. Boston bu vasiyeti gerçekleştirerek Gülümhan ile evlenir ve Kence isimli oğulları dünyaya gelir.

Yine bir gece kurtlar ağlarının önünde tekrar ulumaya başlarlar. Boston ne yapacağını artık iyice şaşırır. Oğlu ve karısı bu seslerden iyice rahatsız olurlar. Boston kurtları korkutmak için bahçeden dolandıktan sonra tekrar eve gelir ve dilini tutamadığı son toplantıyı hatırlar. Boston her zaman savunduğu gibi o günde ortak mülkiyet yerine kişilere verilecek topraklarla verimin artacağını savunur. Her zamanki gibi Koçkorbayev bu sefer de Boston'a bu fikirlerinin yanlış olduğunu ve onlardan vazgeçmesini ister ve sosyalist rejimde kimsenin mal sahibi edilemeyeceğini vurgular. Boston'un üreten biri olarak haklı olabileceğini düşünenlere Koçkorbayev, Bazarbay'ın ağzından Boston'u, kurtları inlerine bırakarak üremelerini sağlamak ve böylece devletin malı olan koyunlara zarar vermesini yardımcı olmakla suçlar. Boston bu suçlamalara daha fazla dayanamayarak Koçkorbayev'i sovhoza geldiğinden beri, hiçbir şey yapmadan gazete okumakla ve çobanları korkutmakla geçirdiğini ve hayvan yetiştiriciliğinden anlamadığı için de kurt yavrularını neden inlerine koymaya çalıştığını anlamamakla

suçlar. Koçkorbayev, Boston'un kendisine iftira attığı gerekçesiyle parti huzurunda hesap vermesini ister.

Toplantının ertesi günü göl kenarındaki bahçede bulunan ağaçları budamakla akşamı eden Boston, Kence'ye uzun zamandır oyuncak almadığını hatırlayarak oyuncak mağazasından oyuncak almaya gider. Dönüşte çok acıktığı için bir lokantaya girer. Cam kenarında oturmuş yemeğin gelmesini beklerken arka masadan içki içip yemek yiyen Bazarbay'ın sesini tanır ama ona dönüp merhaba deme ihtiyacı duymaz. Ayyaş Bazarbay, Boston'un yanına gelerek rezillik çıkarmaya çalışır. Onu, Enazar'ı kasıtlı öldürüp karısı ile evlenmekle suçlar. Boston ise kendisini zor zapt ederek çocuğa aldığı oyuncağı masada unutarak evine gider. Bütün bu anlamsız suçlamalardan, baskılardan sıkılan Boston o gece kurtların sesinden yine rahatsız olurlar ve onları evin etrafından uzaklaştırmak için bahçeye çıkararak bir iki el havaya ateş açar. Boston hem bu iki kurdun ağıla verdiği zararı önlemek hem de geceleri artık rahat uyuyabilmek için bir plan hazırlar.

Ertesi sabah yardımcılara hayvanları ağıldan dışarı çıkarmamalarını, her zamankinden fazla yem vermelerini, su oluklarını da yemlik olarak kullanılmasını emreder. Sonra kuzularla beraber yirmi koyunu sürüden ayırarak önüne katar ve meradan uzaklaşır. Kendisi için iyi konumlanmış bir yerde elinde silahla kurtların kuzulara saldırmasını bekler. Beklediği gibi de olur. Akbar'ın kuzuya saldırmak üzere olduğunu gören Boston tam ona ateş edecekken arkadan gelen sese yönelir ve Taşçaynar'ın üzerine atlamak üzere olduğunu görür, silahını ateşleyerek Taşçaynar'ı öldürür. Akbarı öldürmek üzere döndüğünde ise Akbar'ın öldürdüğü koyunu orada bırakarak kaçtığını görür. Boston kayalık alanda bir çukur açarak Taşçaynar'ı oraya

gömer. Gece yarısı olduğunda Akbar, Taşçaynar'ın yeni açılmış çukuru üzerine yatar ve geceyi orada geçirir.

Akbar, Taşçaynar'ı kaybettikten sonra hayata daha da bir küser ve yaşamını küçük canlılar avlayarak ve kuytulara dolaşarak geçirir. Vaktinin çoğunu geçmişte yaşadıklarını anımsayarak geçiren Akbar, son yavrularının halan hayatta olabileceği düşüncesiyle Boston'un ahır etrafına uğramaktan da kendini alıkoyamaz. Akbar'ı hayatta tutan yegâne düşünce zaten budur.

Boston ise, bir taraftan yayla ile ilgili işlerle uğraşırken diğer taraftan da yöneticilerle uğraşmak zorun da kalır. Koçkorbayev, Boston mahalli komiteye şikâyet eder. Mahalli komite üyelerinden oluşan komisyon üyelerinden bazıları, Boston'u haklı bulurken bazıları ise ne olursa olsun parti sekreterine hakaret ettiği için ceza almasını ister. Komisyon üyeleri ayrıca Bazarbay'a kurt yavruları ile ilgili bir de yazı gönderirler. Boston, hayvanların yaylaya çıkışını aksatmamak için komisyonun çağırdığı iki toplantıya da katılamaz. Diğer hayvan yetiştiricileri gibi Boston da çobanlarla hayvanları yaylaya gitmeleri için bir gün önceden yola çıkarır. Kendisi de geride kalarak Gülümhan'a ve bekçinin karısı Aslıgül'e yardım ederek çadırların ve malzemelerin kamyonlara yüklenmesine yardımcı olur. Akbar ise, etraftaki sessizliğin ne olduğunu anlamak, yavrularından haber alabilmek için avıla girer. Sabah olunca evdeki herkes hazırlıklarla uğraştığı için Kence'nin bahçede tavukların peşinde bir o yana bir bu yana koştuğunu kimse fark etmez. Tavukların peşinde koşan Kence tavukların etrafında beliren köpeğin kurt olduğunu anlayamadığından Akbar ile oyun oynamaya başlar. Akbar da çocuğun kendi yavruları gibi bir yavru olduğunu anlar ve Kence'nin kendisine dokunmasına izin verir. Ardından Kence'yi inine götürmek için ceketinden tutarak sırtına atar. Bu

esnada Kence, acı bir çığlık atar. Çamaşır asmaya bahçeye çıkan Aslıgül, Kence'nin çığlığını duyar, Kence'nin bir kurt tarafından kaçırıldığını görür ve bağırmaya başlar. Can havliyle silahına sarılan Boston Akbar'ın peşine düşer ve kurttan yavrusunu bırakması için ona yalvarır. Boston'un peşine takılan Gülümhan ile Aslıgül de çığlıklar atıp kargışlar okuyarak koşarlar. Sesleri duyan Akbar daha da hızlı koşmaya devam eder. Boston önce korkutmak amaçlı havaya ateş eder, ardından kurda nişan alır, kurt yere yığılır. Kurdun yanına koşan Boston, halen nefes alan, can çekişen kurdun yanında oğlunun cansız yattığını, kurşunun göğsünden geçtiğini görür. Son bir ümit Kence'yi kucağına alan Boston, sendeleyerek Gülümhan'a ve Aslıgül'e doğru ilerler. O ana kadar olanların şokunda olan Boston, isyan ederek bağırır.

Çocuğun cesedini kamyona koymak için bahçedeki yatağa yatıran Boston, Gülümhan'ın onun yanına sığışıp geceler boyu uluyan Akbar gibi, acılar içinde dövündüğünü görür ve elindeki tüfeğiyle kimseye bir şey söylemeden kurtları başına salan Bazrbay'ın ağılına gider. Önce Bazarbay'ı öldürür, ardından da kendini Issık-Göl'ün mavi sularına bırakır.

2.5.2. Kahramanlar

Romanın başından sonuna kadar kendi yaşantısından izlerle beraber Sovyet Rusya'da gelişen ve değişen rejimin yansımaları takip ettiğimiz bir dişi kurttur. Akbar, yörede yaşayan çobanların kurda verdiği isimdir. İlk olarak Akdalı (Akcıdav) olarak kullandıkları isim zamanla Akbörü olarak kullanılmaya başlanmış onun ardından en büyük anlamına gelen Akbar, mavi gözlü dişi kurda verilen isim olarak kalmıştır. Akbar üç kere yavru dünyaya getirir ancak üç batını da insanlar yüzünden kaybetmek zorunda kalır.

Taşçaynar (Taş Çiğner): Dişi kurdun eşidir. Romanda Akbar'ın her daim yanında yer alır. Son yavruları Bazarbay tarafından kaçırıldıktan sonra Akbar ile beraber yavrularını kurtarmak için çabalar. En sonunda da insanlardan öç almak için koyun öldürürken Boston tarafından öldürülür.

Abdias Kallistratov: Pskov civarında bir papaz çömezinin oğludur. Dik alınlı, soluk yüzlü, kendi neslinden olan birçok insan gibi o da saç sakallı, ruhen tatminsizlik içinde olan biridir. Papaz okulundan atıldıktan sonra “Genç Koministler” adlı yerel bir gazetede çalışmaya başlar. Gazetede çalışarak kiliseye ve kilisenin dogmatik düşüncelerine karşı gelmek, dini inkâr eden emperyalist sisteme karşı Tanrının varlığını açıklamak ister. Bunun için önce kenevir toplayıcısı olarak kaçakçıları yola getirmek ister; ancak başarılı olamaz. Ardından yaban hayvanlarının ölümlerini toplayan bir çetenin içinde kendini bulur ve orada da düşüncelerini yaymak ister; ama oradaki serüveninin faturasını bu sefer canıyla ödemek zorunda kalır.

Barbara: Abdias'ın ablasıdır. Pedagoji enstitüsünde okumak isteyen Barbara, din işlerinde çalışan bir babanın kızı olduğu için eğitimle ilgili herhangi bir şeyle ilgilenmesini izin verilmez ve bu yüzden mühendislik eğitimi almak zorunda kalır.

Bos Kandalov (Patron): Asıl adı Kandalov ya da Handalov'dur. Ordudan atılmadan ve ölü hayvan toplayıcısı çete ile biraraya gelmeden epeyce önce disiplinli bir bölüğün kumandanlığını yapmış bir teğmendir. Genellikle herhangi bir işi olmayan kişileri bulup kötü işlerde çalıştırmakta yeteneklidir. İnga'yı evinde bulamayan Abdias, amaçsızca tren istasyonunda dolaşırken Bos ile tanışır ve onun teklifi üzerine bozkıra ölü saygaları toplamak için gider. Abdias, bozkırda düşüncelerini yaymak isterken Mesih İsa gibi ağaca gerilerek ölüme bırakılır.

Kepa: Ölü hayvan toplayıcılarından biri olan Kepa kamyon şoförlüğü yapan evli biridir.

Mişa Şabaşnik: Cuntanın (çetenin adı) ikinci üyesidir. Oldukça kuvvetli, verilen her türlü işi yapan ağzı bozuk biridir.

Galkin (Hamlet): Çetenin diğer üyelerindendir.

Uzakbay: Cuntanın en zararsız, özsaygısı olmayan kişidir. Grubun en zararsız olan Uzakbay, Mujunkum yakınlarında doğmuştur. Bu yüzden de çetenin içinde daha çok Yerli diye hitap edilir. En belirgin ve beğenilen özelliği, hiçbir şeyi izzetinefis meselesi yapmayışı, özsaygısının bulunmayışındır. Ne denirse kabul eder, her teklife uyar, bir şişe votka için Kuzey Kutbuna bile gitmeyi kabul eder. Eskiden traktör sürücüsüyken kendini içkiye kaptırarak çok sarhoş olduğu bir gece, traktörü yolun tam ortasında bırakır. Hızlı gelen bir araba bu traktöre çarpar ve arabanın sürücüsü hemen orada ölür. Uzakbay, bu olay üzerine iki yıl hapse mahkûm olur. Cezasını çekerken karısı, çocuklarını da alıp onu terk eder. Hapisten sonra, sürücülük belgesi de alındığı için, işsiz kalır. Bir mağazada hamallık yapıp kafayı demlerken Bos, Uzakbay'ı çeteye katılmaya davet eder. Uzakbay da hiç tereddüt etmeden Bos'un peşine takılır.

Lenka: Annesini hiç tanımamış ve üç yaşına kadar Murmansk'ta yetimler yurdunda kalmıştır. Sonra çocuksuz bir çift kurallara uygun olarak onu evlat edinir. Evlat edinen koca, Küba taraflarına uzun seferlere çıkan bir geminin kaptanıdır. Bu olaydan beş yıl sonra ailenin durumu bozulur, kaptanın karısı da bunun üzerine genç sevgilisiyle Leningrad'a kaçır, kocası ise limanda kendini içkiye verince başka bir işe aktarılır. Çocuk da okulda başarılı olamayınca, üvey babasının halası ile muhasebeci

erkek kardeşi arasında bocalayıp kalır. Sonunda çocuk zapt edilemez bir hale gelir ve bu aileyi terk eder. Eski denizaltı eri iyi bir insanın yanında yaşamaya başlar, ama emekli asker, çocuğun üzerine hiçbir otorite sağlayamaz. Lenka canının istediğı gibi hareket eder. Zaman zaman ortalıktan kayboluyor, sonra yine meydana çıkar. Henüz on altı yaşındadır.

Petruha: 20 yaşında kenevir toplayıcısı gençtir. Hem sigara hem de uyuşturucu kullanır. Abdias'ın onları doğru yola sokmasına izin vermez ve Abdias'ı dövölerek onun trenden atılmasına yardımcı olur.

Grişan: Kenevir toplayıcılarının şefidir. Çetenin diğeri üyeleri ile beraber Mujankum yakınlarında topladıkları uyuşturucuları trenle Moskova'ya getirmek için beklerken Abdias ile Tanrı'nın varlığını, ona ulaşmayı ve vaat edilen cennetten bahsederler. Grişan, kendisinin de insanlara yardım ettiğini; ama bunu Abdias'ın yapmaya çalıştığı gibi değil, onlara uyuşturucu vererek yaptığını söyler ve Abdias ile iddiaya girer. İddiaya göre, Grişan tren yolculuğı sırasında gençleri engellemeyeceğine söz verir. Abdias da bu süre zarfında gençleri kendi safına çekmeye çalışır; ancak gençler onu dinlemeyerek döver ve trenden atarlar. Böylece iddiayı Grişan kazanmış olur.

İnga Fedorovna: Abdias'ın sevdiği kadındır. Yaban kenevirlerinin yok edilmesi için yürütölen programın içinde görevlidir. İnga, Kırgız bozkırında, bulunan Cambul şehrinde doğar, öğrenimini Taşkent'te tamamlar. İnga, Abdias ile tanışmadan üç yıl önce, oğlu İgor doğduktan az sonra, kocasından ayrılır. İgor, İnga'nın, ikisi de doktor olan ve Cambul'da oturan anne ve babasının yanında kalır. Hava Kuvvetlerinde pilot olan eski kocası ise yeniden evlenir ve çocuğun velayetini almak ister; Ancak İnga,

İgor'u kocasına vermek istemez ve bunun için Abdias'ı evine davet etmiş olmasına rağmen kocasının dava açacağını duyar duymaz memleketi Cumbul'a gitmek zorunda kalır.

Bazarbay Noygutov: Ayyaş, başçobandır. Akbar ve Taşçaynarın yavrularını inlerinden çalarak Boston'un evine getirir. Böylece hem Boston'un sonunu hem de kendi sonunu hazırlamış olur. Yavruları inlerinden çalınan Akbar ve Taşçaynar, onları çalan Bazarbay'ı takip ederek Boston'un çiftliğine girdiğini görürler. Bazarbay'ın gecenin ilerleyen vaktinde yavru kurtlar ile avıldan ayrıldığını görmedikleri için de her gece avılın önüne gelerek yavrularını almak için ulurlar. Boston kurtların ulumalarına son vermek için Bazarbay'a giderek önce yavru kurtları inlerine koymayı teklif eder. Boston, Bazarbay'ın bu teklifi kabul etmeyeceğini anlayınca bu sefer de para karşılığı kendisine satmayı ve yavru kurtları nereden almışsa oraya koymayı önerir. Hiçbir şekilde tekliflerini kabul etmeyen Bazarbay, Boston'u devletin politikasına karşı çıkmakla suçlar. Çünkü devlet yaban hayvanlarından kurtulmayı planlamaktadır. Bütün yaptığı teklifleri reddeden Bazarbay en sonunda yavru kurtları şarap karşılığında birine satar. Bazarbay, yavru kurtlardan kurtulur ancak Akbar ve Taşçaynar bir türlü Boston'un çiftliğinin önünde ulumaktan vazgeçmezler. Hatta şiddet göstermeye başlayarak koyunlar ve insanlar saldırmaya başlarlar. Artık kurtların sesinden bıkan Boston bir plan hazırlayarak onlardan kurtulmak hedefler ama sadece Taşçaynar'ı öldürebilir. Eşi öldükten sonra amaçsızca etrafta dolaşan Akbar bir gün yine Boston'un çiftliğine yavruları bulmaya gittiğinde Boston'un oğlu Kence'yi kendi yavrularına benzetir ve onu inine götürmek ister. Akbar'ın peşine düşen Boston Akbar'a yalvarsa da Akbar, Kence'yi bırakmaz. Bunun üzerine Boston ateş etmek zorunda kalır ve hem Kence'yi hem de Akbar'ı

öldürür. Boston oğlunun cesedini gömmeye götürmek için kamyonu koyduktan sonra kimseye haber vermeden Bazarbay'ın evine gider ve Bazarbay'ı öldürür.

Gök Tursun: Bazarbay'ın karısıdır. Kocasının ayyaşlığı yüzünden çoğu işi kendisi yapmak zorunda kalır. Boston'un kocası Bazarbay'ı öldürdükten sonra kendisini de öldürmesini ister. Çok çile çektiğini ve artık yaşamak istemediğini söyler. Ayrıca Yavru kurtlar konusunda kocasını çok uyardığını ancak onu dinlemediğini ve bir şişe şaraba sattığını söyler.

Boston Urkunçiev: Köy ağasıdır. Kader ona pek merhametli olmamıştır. Babası o daha sekiz yaşındayken savaşta ölür, birkaç yıl sonra da annesini kaybeder. Hepsi kendisinden büyük olan kız ve erkek kardeşlerinin bazıları ölür, bazıları da kendiışlerinden ona ayıracak zaman bulamazlar. Bu yüzden Boston, çocukluğundan itibaren yalnız kendisine güvenir, kendine çizdiği yolda hedefine ulaşmak için çalışır. En sonunda avıl ağası olur. Verimi daha arttırabilmek için mera yerlerine mülkiyet getirilmesini savunur; ama her seferinde yönetim tarafından sosyalist devrime aykırı diye reddedilir. Bir gün kendisi gibi çalışkan olan Ernazar'ın teklifi üzerine atalarının hayvanlarını otlatmak için götördükleri Ala-Mengü dağlarının ötesinde yer alan Kışibel yaylasına götürmek için müdür İbrahim Çotbayevič'ten izin alır. Boston ve Ernazar, hayvanları tehlikeye atmamak için önce kendileri yolu keşfetmek isterler. Çıktıkları yolculukta Ernazar uçurumdan düşer ve ölür. Bu olaydan üç dört ay sonra Boston'un karısı hastalanır ve vasiyet olarak kocasına Ernazar'ın karısı Gülümhan ile evlenmesini vasiyet eder. Boston bunun üzerine Gülümhan ile evlenir ve Kence isimleri oğulları olur. Tek dertleri plana göre daha fazla verim elde etmek olan ailenin yaşantısı, komşu çiftlikte çalışan Bazarbay'ın dört yavru kurdu avıllarına

getirmesiyle değişir. Yavrularını takip eden kurtlar, Bazarbay'ın yavru kurtları götürdüğünü fark edemezler ve yavrularını halen avılda zannettikleri için avılda yaşayanlara uluyarak k buslu geceler yaşatmaya başlarlar. Boston kurtların sesinden bıkar ve buna bir son vermek için Bazarbay'a gider ve ondan kurt yavruları inlerine bırakmayı teklif eder. Bunu kabul etmeyen Bazarbay'a bu sefer de para ile satmayı teklif eder. Boston'un çalışkanlığını, dürüstlüğünü, evine ve işine bağlılığını kıskanan Bazarbay onu bu teklifini reddederek Boston'u devletin başlatmış olduğu yaban hayvanlarını yok etme politikasına karşı gelmekle suçlar. Boston çaresiz kurtlara katlanmak zorunda kalır. Bir gün yönetimin düzenlediği toplantıya katılan Boston, hücre sekreteri Koçkorbayev ile tartışır. Koçkorbayev, Boston'u yönetime karşı gelerek mülk sahibi olmaya çalışmakla, devletin yürüttüğü yabani hayvanları yok etmek yerine onları yaşatmaya çalışmakla,  alışanı Ernazar'ın ölümüne sebebiyet vermekle suçlayarak cezasını çekmesi için onu yönetime şikâyet edeceğini söyler. Boston bir taraftan kurtların sesini susturmanın yolunu düşünürken diğer taraftan hayvanlarla beraber yaylaya çıkma mevsimi geldiği için onun hazırlıklarını yapar. Bir gün kurtları pusuya düşürür ve erkek kurt olan Taşçaynar'ı öldürür. Taşçaynar öldükten sonra amaçsızca etrafta dolaşan Akbar, yine de yavrularının yaşadığına dair bir umut onu Boston'un çiftliğine götürür. Çiftlikte ki çalışanlar yaylaya hayvanları otlatmak için g t rd klerinden çiftlikte son hazırlıkları yapmak için sadece Boston, Gülümhan, bekçinin karısı Aslıgül ve Boston'un oğlu Kence kalır. Kence bahçede tavuklarla oynarken Akbar çiftliğe girer ve Kence'de kendi yavrularının sıcaklığını hissederek onu inine götürmek için sırtına atar. Bu esnada Aslıgül durumu görür ve bağırmaya başlar. Boston silahı aldığı gibi dişi kurdu kovalamaya başlar. Durmak istemeyen kurda ateş etmek zorunda kalan Boston hem

oğlunu hem de dişi kurdu öldürür. Oğlunu kucağında evine getiren Boston hiçkimseye söylemeden elindeki silahla bütün yaşadıklarına sebep olan Bazarbay'ın çiftliğine giderek onu öldürür. Ardından kendini de Issık-Göl'ün sularına bırakarak intihar eder.

Enzar: Boston'un yardımcısı ve Gülümhan'ın ilk kocasıdır. Boston ile daha iyi verim alabilmek için hayvanları eskiden o bölgede yaşayan insanların yaptığı gibi Ala-Mengü dağlarının arkasında yer alan Kiçibel yaylasına otlatmaya götürmek isterler. Bölgeyi keşfetmek için yola çıkan Boston ve Ernazar, Ala-Mengü dağını tırmanırken Ernazar'ın ayağının kayması sonucu Ernazar uçurumdan aşağı düşer ve orada ölür.

Gülümhan: Boston'un ikinci karısıdır. Boston'un ilk karısı Arzıgül'ün vasiyeti üzerine Boston, ölen dostu Enzar'ın karısı Gülümhan ile evlenir. Mutlu bir evlilikleri ve Kençe adlı oğulları vardır.

Arzıgül: Boston'un ilk karısıdır. Kendisinin öleceğini anlayınca kocası Boston'a daha önceden kocası ölen Gülümhan ile evlenmesini vasiyet eder ve böylece hem Gülümhan'ın hem de kendi çocuklarının sahipsiz kalmasına engel olur.

Rızkul: Boston'un yardımcısıdır.

Murat: Boston'un ikinci yardımcısıdır.

Müdür İbrahim Çotbayevîç: Devrimin yetkili temsilcisidir. Yönetime ters gitmeyip bir daha sürülmek için Lokal Komitenin gönderdiği işe yaramayan Koçkorbayevîç'i geri göndermez ve bu yüzden Boston ile tartışır.

Kokorbayev: Partinin hücre sekreteridir. Devletin çıkarlarını korumak üzere devlet tarafından çiftliğe gönderilen Koçkorbayev, çobanlara yardım etmek, onların sorunlarına çözüm aramak yerine, hiçbir şeyle ilgilenmez. Meralara daha iyi bakılabilmesi, üretimin artması için çobanlara mülkiyet hakkı verilmesini isteyen Boston ile tartışır ve onu yönetime şikayet eder.

2.5.3. Romanın Değer Aktarları

Dişi Kurdun Rüyaları, Cengiz Aytmatov'un çevre sorunlarına kayıtsız kalmadığı bir eseridir. Yazar, ilk önce haşhaş kaçakçılığı yapan gençlerin yaşadıkları dramı konu edinir, ardından yaban hayvanlarının leşlerini toplayan gençleri ve yaşantılarını süzgeç altına alır. Bu yapıyı öncelikle doğanın sahibi kurtlarla işlemeye başlar daha sonra da manevi değerleri yüksek Abdias ve Boston'u konu edinerek ülkü değer yapılarını ele alır.

Cengiz Aytmatov yayınladığı bu eseriyle kendi coğrafyasının sınırlarını aşarak bütün dünyayı ilgilendiren konularla ilgili romanlar yazmaya başladığını gösterir. Bütün dünyayı ilgilendiren doğanın tahrip edilmesi konusu yazarın bu romanında belirginleşir. Aytmatov'un kaleme aldığı konular Rusya coğrafyasını değil bütün dünyayı ilgilendirir. Doğaya müdahale eden insanın doğayı nasıl yaşanmaz hale getirdiğini adım adım takip ederiz. Öncelikle doğada salınım halde bulunan bir bitkiyle kendini bilmez kişilerin kazanç elde etmek uğruna milyonlarca insanı etkileyebildiğini görürüz. Ardından doğada yaşayan ve kimseye zararı olmayan saygaların topluca nasıl katledildiğini, en sonunda da inlerinde kendi hallerine bulunan yavruların hayatlarının nasıl alt üst edildiğini gözlemleriz. Yazar tarafından karşımıza serilen tablodan kendimize değer aktarları geliştiririz. Bu değer

aktarlarından çoğunu tabiatı ve kendi benliklerini yok eden karşı değer aktarları oluşturur.

Romanda dişi kurt Akbar ve eşi Taşçaynar'ın yaşamlarına paralel ilerleyen Abdias, Boston gibi ülkü değer insanın yaşam öyküsünü anlatırken toplumu derinden etkileyen inanç, para, iyilik-kötülük gibi konular ve toplumsal sorunlarla birleştirilerek işlenir. Romanın başından sonuna kadar değişmeyen tek kahraman Akbar'dır. Hayvan olarak Akbar'ın çektiği sıkıntılar, insanların doğaya ve doğada yaşayan canlılara verdikleri zararlar ilahi bakış açısıyla işlenir. Ülkü değer insanların karşısında karşı değer aktarlarının çok olması ülkü değer insanlarını oldukça zorlar. Abdias, savaşı uğruna can verirken, Boston başına gelenlerin tüm sorumlusu olarak gördüğü Bazarbay'ı öldürdükten sonra kendi hayatını da sonlandırır.

2.5.3.1. Akbar (Dişi kurt)

Akbar, yörede yaşayan çobanların kurda verdiği isimdir. İlk olarak Akdalı (Akcıdav) olarak kullandıkları isim zamanla Akbörü olarak kullanılmaya başlanmış onun ardından en büyük anlamına gelen Akbar, mavi gözlü dişi kurda verilen isim olarak kalmıştır.

Mujankum'da başlatılan hikâyede, geriye dönüş tekniğiyle roman kahramanı Akbar'ın yaşadıklarını, insanların başlarına türlü felaketler açmadan önce ilk yavrularını Mujankum'da dünyaya getirdiklerini, Akbar'ın Taşçaynar ile yardımlaşarak nasıl avlanabildiklerini öğreniriz. Ayrıca; Mujankum'a insanlar, gelmeden önce tabiatın kanunlarının doğası gereği işlediğini ve bu düzeni ancak beklenmedik bir felaket ya da insanoğlunun bozabileceğini de öğreniriz. Yazar, romanında böyle bir tasviri tablo çizerek doğa kanunlarının aktarlığını yapar.

Sembolik olarak kadını temsil eden dişi kurt, annelik vasfıyla ön plana çıkar. Yavrularını koruyup kollamak, hayatta kalabilmeleri için nasıl davranmaları gerektiği gibi çeşitli konularda onlara yol göstererek ülkü değer aktarlığı yapar. *“Yavru kurtlar, bozkırın ruhuna bürünen analarının davranışlarını dikkatle izleyerek avlanmanın yönünü belirleyecek havayı koklamayı, avını sürünerek yaklaşmayı, sinmeyi, sabırla ve özenle beklemeyi öğrenirler.”* (Aytmatov, 1990:25) Akbar yavrularına hayatta kalmanın temel kanunu olan avlanmayı öğretmeyi düşünerek her anne ve babanın yavruları için yapmaya çalıştığı, kendi ayakları üstünde durma yetisini kazandırmayı amaçlarlar.

Anne ve babaların en büyük hayali çocukları eğer doğmamışsa doğması, ilk agulaması gibi bebeğe özgü davranışları izleyip keyiflenmektir. Dişi kurt olan Akbar da aynen hamile bir kadın gibi doğacak yavrularını, onların yapacakları sevimli hareketleri hayal ederek heyecanlanır. *“Akbar, sabırla beklediği an geldiği zaman, karnını, donmuş otlara değecek kadar yere alçaltarak, nefes bile almadan yavaşça ilerleyecek, saygalara iyice sokulacaktı. O kadar yakınlarına gelecekti ki, onların hiçbir şeyden kuşkulandan sakın sakın bakışlarını görecekti...”*

Akbar, bu ilk avı, yavruları için ilk büyük deneme, ilk sınav olacak bu seferi, gözlerinde öylesine canlandırdı ki, ah çeker gibi, özlem dolu bir inilti çıktı ve kendini olduğu yerde zor tuttu...

Ana kurt işte bunları hayal ediyordu.” (Aytmatov, 1990:27-28) Akbar soyunu devam ettirecek olan bu yavrulara onlar daha doğmadan şefkat besler. Yazar, Akbar’ın annelik vasfını kullanarak yeryüzündeki bütün annelik sıfatı taşıyanları içgüdüsel olarak birleştirir.

Yazar Aytmatov, kendi yaşadıklarından öğrendiğine göre hayal edilen çoğu güzel düşünce mutlu sonla bitmez. Bunu en güzel örneği dişi kurt Akbar'ın kurduğu hayalin hiçbir zaman gerçekleşmemesini gösterebiliriz. Hatta bu hayali Sovyet Rusya'sının insanlara empoze etmeye çalıştığı ancak gerçekleştiremediği değerler sistemi olarak da düşünebiliriz. *“Ana kurt işte bunları hayal ediyordu. Bunlar ona tabiatın, kim bilir belki daha yüce bir gücün telkinydi. Ama gelecekte bu hayalleri defalarca, acılar içinde kıvranarak hatırlayacaktı. Bu umutların bedeli gelecekte döneceği gözyaşları olacaktı. Çünkü hayalden doğan umutlar, genellikle zaman içinde kırılıp giderler, temelleri yoktur. Tıpkı köksüz bazı ağaçlar ve çiçekler gibi ... hayallerin trajik kaderi budur. Ama yine de hayalsiz yapamayız. İyiyi ve kötüyü tanıyacağımız bu yolda yürüyebilmek için hayaller gereklidir...”*(Aytmatov, 1990:28) Hayaller insanı hayata bağlayan aktarlardır. Onlar olmadan insan hayattta mutlu olamaz.

İçgüdüsel olarak her insanın kendini en güvende hissettiği yer evidir. Bu diğer canlılar için de aynısıdır. Akbar da daha önce hiç duymadığı helikopter sesinden korunma ihtiyacı hissederek inine sığınır. *“İnine taş yağın yağın düşen dişi kurt Akbar, kovuğun dibine, karanlık dehlize doğru kaçtı. Yay gibi fırlamış, sonra durup tüylerini kabartmış, dövüşmeye, meçhul düşmanın üzerine atılmaya hazır bir durum almıştı.”*(Aytmatov, 1990:8) İnsanoğlu hayvanlara o kadar acımasız davranır ki hayvanların inlerine girerek yavrularını kaçırma hakkını bile kendilerinde görürler.

Roman dişi kurt olan Akbar'ın, insanlara karşı verdiği mücadeleyi konu edinir. Buna paralel gelişen yapı içinde yazar, temsili karakteriyle etrafında yaşanan ve gittikçe artan doğal yaşamı yok etmeye yemin etmiş insanların doğanın dengesini nasıl bozduklarını anlatır.

Hayallerinin gerekleŖme zamanının geldiđini dűŖűnen Akbar, ilk yavrularıyla uygun zamanı kollayarak sayga avına çıkar. Avda saygalarla birlikte insanlar tarafından avlanmaktan son anda kurtulan Akbar ve TaŖaynar yavrularını bu katliamdan kurtaramazlar. BeŖ yıllık kalkınma planına gűre hayvanlar insanlar tarafından bilinçsizce olarak katledilir.

Akbar, hayatı boyunca tam ű kere anne olur. İlk dođurduđu yavrularını, saygalara dűzenlenen toplu katliamda kaybeder. İkinci yavrularını, deđerli maden çıkarmak için bozkırda ateŖ açan insanlardan kurtulmak için nehri geçerken kaybeder. űűncű yavrularını ise Bazarbay isimli ayyaŖ bir insanın yuvasından almasıyla kaybeder. Trajik olan bu hikayede yazar, Akbar’a, analıđı temsil ettirerek çocuklarını kaybediŖ acısını okuyucuya hissettirir ve bűylece Akbar ile duygu aktarlıđı yapmayı baŖarır.

Akbar, yavrularını ve TaŖaynar’ı kaybettikten sonra kendileri için en gűlű bilip ondan medet umdukları Bűrű-Anaya seslenerek ondan yardım ister. *“Ey kurtların ilahesi Bűrű-Ana! Bana iyi bak. KarŖında ben varım, ben Akbar. Bu sođuk dađlarda karŖına dikilen benim. Yapayalnız, talihsiz Akbar. Acılarım çok bűyűk. Nasıl ađladıđımı iŖitiyor musun? Nasıl uluduđumu, nasıl hıçkıra hıçkıra ađladıđımı duyuyor musun? Bűtűn varlıđım ıstırap oldu, memelerim yararsız sűtle doldu... Sűt verecek, besleyecek kimsem yok. Yavrularımı yitirdim. Nerde yavrularım, nerde? AŖađılara in Bűrű-Ana, in de yanıma otur, sen ve ben birlikte ađlayalım. AŖađılara in kurtların tanrıçası. Seni dođduđum topraklara gűtűreyim, artık kurtların orada, o bozkırda yaŖama hakları yok. Bu hakkı aldılar bizden. Dađlarda yaŖama hakkımız da yok. Hiçbir yerde kurtlara yaŖama hakkı yok... AŖađıya inmek istemiyorsan beni de oraya ek Bűrű-Ana! Ben, Akbar, yavruları çalınan ana kurt! Seninle birlikte Ay’da*

yaşamak, oradan kanlı gözyaşlarımı yeryüzüne akıtmak istiyorum. Beni işit Börü-Ana! Börü-Anaaa! Börü-Anaaa! Beni anla, gözyaşlarımı anla Börü-Anaaa!”(Aytmatov, 1990:338) Başlarına gelen acı olaylardan sonra Akbar, dünyada yaşamak istemez. Börü-Ana ile gökyüzüne çekilmek ister.

Akbar her anne gibi çocuklarına düşkün onlarla ilgili hayalleri olan yaşamının kaynağına çocuklarını oturtmuş onların geleceği için elinden geleni yapmış ancak başarılı olamamış bir annedir. Yazar Akbar’a çizdiği annelik modeliyle diğer annelere de mesaj göndererek ülkü değer aktarlığı yapar.

2.5.3.2. Abdias kallistratov

Papaz çömezi (diyakos)’nin oğlu olan Abdias için ilk önceleri her şey planlandığı gibi gelişir. İyi bir papaz olacağı düşünülen Abdias, kilisenin doktrinlerini tartışmaya ve değiştirmeye başlayınca papazlık okulundan kovulur. “Genç Koministler” adlı bir mahalli gazetede çalışmaya başlar. Abdias, gazetede “Tanrı ve insan” görüşlerini açıklamayı planlar. Ama bu hayalini gerçekleştirmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü bir tarafta kilisenin dini doktrinleri, diğer tarafta ise dini tamamen inkar eden materyalist, ateist sistem vardır. “Ona göre, modern dünyada “Tanrı ve insan” anlayışı günün en önemli ve heyecanlı konusu olacaktı. Böylece o, bazı ideolojik uygunsuzlukların da yardımıyla ve ustaca ifadelerle, eski teolojinin dogmaları ile çelişen kendi doktrinini ortaya çıkaracaktı.

Abdias’ın bu hayal ve umudu gülünçtü. Çünkü karşısında iki kuvvet, fethedemeyeceği iki büyük ve sağlam kale vardı. Bu kuvvetler de birbirleriyle uyuşmazlık içindeydiler: Bir yanda Kilisenin asırlık öğretileri bulunuyordu ki, bu kale, dinin saflığını her türlü sapmalara karşı kıskançlıkla koruyordu. Öte yanda ise,

dini tamamen inkâr eden bilimsel materyalizm ve ateizm kalesi vardı. Zavallı Abdias, iki değirmen taşının arasında kalmış gibi bu devlerin arasında çarpınıyor, ama yine de ümidini yitirmiyordu. Er veya geç insanların tarihi gelişimiyle Tanrı anlayışının gelişmesi üzerine olan görüşlerini açıklama fırsatını kaderin ona vereceğine inanıyordu. Gittikçe artan insan potansiyelinin yakında kritik bir aşamaya ulaşacağını ve o zaman insanların bu endüstri sonrası çağda kendileriyle Yaradan arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamak gereğini duyacaklarını düşünüyordu. Fikirleri henüz pek iyi açıklanamamıştı: Bu fikirler şimdilik geçiş aşamasında ve tamamen polemik konusu durumundaydılar. Ama dinin resmi muhafızları bu kadarcık şüpheyi bile bağışlamıyorlardı. Bağlı bulunduğu piskoposluğun yetkilileri de onu, fikirlerini inatla savunduğu için kovmuşlardı okuldan.”(Aytmatov, 1990:46)

Abdias, bütün bu olumsuzluklara rağmen bir gün mutlaka bu düşüncelerini yayabileceğini düşünerek geleceğe dair umut besleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Abdias, Mujankum’da elleri kolları bağlı kamyonun arkasında yatarken derin düşüncelere dalar. Sevdiği kadını ve ona kavuşmayı hayal eder. Ona kavuşamamanın verdiği imkânsızlıkla Allah u Teala’nın insanoğluna kendini tanımları için hazırladığı köprüyü kurar. *”Ama bu düşünceler kalıcı değildi, gelip geçiyor, yüreğindeki ateşi daha da körüklüyor, kavuşma ne kadar imkânsız görünüyorsa, o da yalnızlığa karşı o kadar metin olduğunu hissediyordu. Bununla beraber, boğucu sıkıntılar ona Allah'a olan inancının ne kadar güçlü ve içten olduğunu da hissettiriyordu. Yüce Yaradan'ın insana dünyevi aşklar vererek, onun var olmasının en büyük sevincini de yarattığını keşfediyordu. Tanrı'nın lütfu akıp giden zaman kadar sonsuzdu, çünkü her aşk ayrı ve tekti...*

Gözlerini dolunaya çevirerek:

-Yüce Yaradan'a hamdolsun, diye mırıldandı, bir de kalbimizi aşka açan Allah'ın lütfunun ne büyük olduğunu anlayabilseydi bu ay..."(Aytmatov, 1990:48)
Yazar Abdias'ı dünyevi aşktan ilahi aşka geçiş yaptırarak dinsel değer aktarlığı yaptırır.

Moskova'da diğer uyuşturucu toplayıcılarının gelmesini beklerken meydana dolaşmaya karar veren Abdias, kendisine bilet satmaya çalışan kişiden müzenin içinde kilise korosunun ilahi söyleyeceğini öğrenir. Duruma oldukça şaşırان Abdias, Bulgar Kilisesi'nin eski korosunun resitalini dinleyeceği için çok mutlu olur. Koro o kadar içten ilahiler söyler ki Abdias yaşadığı andan uzaklaşarak soyut bir an yaşamaya başlar. Birden daha önceden okuduğu bir Gürcü hikâyesi "Altı Adam ve Yedinci" aklına gelir; Devrimin devam ettiği yıllarda yeni rejim Gürcistan'daki direnişçileri yok edecekken Guram Çohadze adında bir reisin kumandasında çok kanlı bir direniş gösterirler. İşte o günlerde bir Çekist onun çetesine sızma görevi verirler. Bütün zorluklara rağmen çeteye sızmayı başaran çekist Sandro, Çohadze'nin önemli adamlarından olur. Bir gün kan dökülen bir savaştan geri dönerken çalılıkların arkasına saklanan Sandro, onları nehrin üzerinde pusuya düşürür ve içlerinden sadece altı kişi ve Sandro kalır. Sandro görevini tamamlamak için hiçbir şey olmamış gibi tekrar Guram'ın yanında yer alır ve onlarla beraber dağlara gider. Bu kadar katliamdan sonra buralarda kendilerini yaşatmayacaklarını düşünen Guram ülkelerini terk edeceklerini söyler. Çohadze, ülkelerini terk etmeden önce son bir gece topraklarında kalarak topraklarıyla vedalaşmak ister. Yanındakilere çeşitli görevler verir. Bazılarına yakın köylerden şarap, tuz ve ekmek getirmesini, Sandro

ve yanındaki bir kişiden ise odun toplamasını ister. Kendisi de yanına birini alarak avlanmaya çıkar. Akşam olduğunda herkes görevini yerine getirir. Büyük bir ateş yakarlar ve etrafında yemek yiyip, şarap içip türkü söylerler. Ateşin odunlarını uzağa koyan Sandro, ara sıra odunların yanına gider, gelir. Son sefer odun almak için gittiği yerde sakladığı silahla altısını da kurşuna dizer. Yanlarına varır önce bütün atları serbest bırakır ardından da başına dayadığı tek kurşunla kendisini vurur. Abdias, bu hikâyeyi hatırlayarak değer aktarlığı yapar.

Abdias, hatırladığı bu hikâyeye ile devrimin kardeşi kardeşe kırdırıldığını hatırlar. Aynı dilden, dinden olan insanların birbirlerini öldürmesini devrim sonucu çıkan iç savaşlara bağlar. Sandro'nun ölümünü ise herkesin farklı anlayabileceğini söyler. Bu durumu kendisi ise şu şekilde yorumlar; kendi kardeşlerini öldürdüğü için vicdan azabı çeker ve kendisini de öldürür. *“Devrimin yolları korkunç izlerle doludur. iç savaş bir millet için daima bir faciadır. Bir yanda tarihteki yeniliklere karşı koyanlar, öte yanda, var olanı kökünden sarsarak kendi akımlarını hızlandırmak için sabırsızlık gösterenler vardır. Başka türlü olsaydı, bu Gürcü baladının sonu da başka olurdu. Fakat ödenen bedel, olayların, eylemlerin teminatıdır. Yedinci adam ölmeyebilir ve zaferinin meyvesini yiyebilirdi, ama anlaşılmaz sebeplerden dolayı öyle olmuyor: Bunu herkes kendine göre yorumlayabilir. Bu saf ruhun beyaz yelkenleriyle donatılmış kilise ezgileri gemisiyle varlık okyanusunun sonsuzluğına açılan benim için, bu hikâyenin sonu, yedi adamın bir ağızdan söyledikleri o şarkıların derin anlamına, hepsinin aynı dinden oluşlarına çok uygun düşmektedir.”*(Aytmatov, 1990:86)

Abdias, kolgezer gençleri doğru yola getirmek için Grişan ile girdiği iddiada sonucu onları doğru yola getirmek ister. “-*Bakın çocuklar! dedi, Abdias çantasını kaldırıp sallayarak. Bunun içinde taşıdığımız şey, kötülük getiren, baştan çıkaran bir zehirdir. Para hırsı ile gözleri kör olan sizler de bu zehri insanlara dağıtmak istiyorsunuz. Hepiniz, sen Piotr, sen Mohaç, sen Lenia, sen Kolia! Hepinizin yaptığı bu! Grişan'ı saymıyorum.*” (Aytmatov, 1990:165) Abdias gençlere topladıkları haşhaşın kötülük getiren, baştan çıkaran zehir olduğunu söyleyer ve gençlere ülkü değer aktarlığı yapar.

Abdias, Grişan ile girdiği iddiayı kaybeder ve kaçakçılar onu döverek trenden aşağıya atarlar. Abdias bu esnada Mesih İsa'nın başına gelenlerle kendi başına gelenler arasında ilgi kurar. Her ikisi de kurtulabilecekken doğru bildiklerinden geri adım atmayarak sonlarını hazırlarlar. “*Hayalden yoksun olmayan her insan, az çok tarihle eş zamanlı olabilir, geçici ve çeşitli zamanları bir başka kılık ve ortamlarda düşünce halinde yaşayabilir. Düşüncesinde yaşattığı bu zaman bazen yüzlerce, binlerce yıl uzakta da olabilir. Fakat uzak bir geçmiş bir insanın kendi gerçeğine, gerçek durumuna çok yakınsa, çok uzak bir geçmişteki acı olayları bütün benliği ile benzer şekilde bizzat yaşamışsa; bu, ancak bir mazlumdur, zamanın trajik bir kurbanıdır, çünkü o olayların seyrini ve bütün sonuçlarını önceden bilmektedir. Hiç bir şeyi değiştiremeyeceği için de ona sadece ıstırap çekmek kalır. Yaşanan o olaylarda asla gerçekleşmeyecek olabilir adalet kavramı için, kendi hayatını feda etmek kalır. Bununla beraber gerçeğin galebesini ta geçmişte bile görmeyi istemek, bu susamışlık, kutsaldır. Büyük fikirler böyle doğar ve nesiller arasındaki ruhani bağ böyle kurulur, dokunur, örülür: Dünyanın mayası budur, bu sayede tecrübeler birikir ve sürekli olarak nesillere aktarılır. Ve bu sonsuz anısta, iyi ve kötü insanlığın sınırlı*

zaman ve mekânında, aynı dalgalar üzerinde yüzer giderler...”(Aytmatov, 1990:207)

Zaten yaşananların böyle sonuçlanacağını bilen Tanrı kendilerine böyle bir kader çizmiştir. Abdias, yaşadıklarının bir kader unsuru olduğunu düşünerek ülkü değer aktarlığı yapar.

2.5.3.3. Bos kandalov (Patron)

Ordudan atıldıktan sonra ölü hayvan toplayıcısı çete ile çalışmaya başlar. Çeteye eleman bulup onları yönetmekle görevli olan Bos, işini gayet iyi yapar. Adam seçiminde de oldukça başarılıdır. İşe yaramayan, ayyaş, hayattan beklentisi olmayan adamları toplamakta oldukça başarılıdır. Ancak Abdias, noktasında yanılır. Onu çete için tehlike olabileceğini önceden anlayamaz. *“Abdias da onlar gibi olsaydı (başlangıçta en parlak öğrencilerden biriydi ve öğretmen rahipler tarafından çok beğeniliyordu) Kandalov'la hiç karşılaşmayacaktı. Bu sabık teğmen ise papazları samimi olarak çağırdığı görüyordu ve hayatı boyunca, merak saiki ile de olsa, bir kilisenin kapısından içeri adımını atmamış.”*(Aytmatov, 1990:44) Abdias'ın papaz oluşu Bos'u rahatsız eder. Bos'a göre papazlar çağdışılığı temsil eder, hayatı boyunca bir kere bile kiliseye gitmeyen Bos, inançsız biri olarak karşı değer aktarlığı yapar.

2.5.3.4. Grişan

Kenevir toplayıcılığı yapan gençlerin patronu olan Grişan, kenevir toplarken ayağını incitir ve bu yüzden kendisi için kenevir toplayamaz. Petruha Grişan'a yardım etmek için topladıkları kenevirlerin bir kısmını ona vermeyi Abdias'a önerir. Abdias kabul eder ve Grişan ile tanışmak için onun yanına gider. Grişan'ın konuşmalarından onun kültürlü biri olduğunu anlayan Abdias, onun patron olduğunu anlar. Grişan, Abdias'ın isminin kilise ile alakalı olduğunu düşündüğünü söyler ve önceden insanların Tanrıya inandıkları için soy isimlerinin sonuna Tanrıya bağlılıklarını ifade eden sıfatlar kullandıklarını bahseder ve Abdias'ın da soy isminin

böyle bir soy isim olduğuna inandığını söyler. *“Nadir rastlanan bir isim. Kutsal Kitap'tan alınma bir isim...*

Grişan, kelimeleri uzata uzata, tadını anlamak istercesine üzerlerine basa basa konuşuyordu. Devam etti:

-Evet, Abdias, kilise kokan bir isim. Vaktiyle insanlar Tanrı'ya inanarak yaşarlardı. Onun için de Rusya'da Preçistinki'ler, Bogolepov'lar Blugovestov'lac (dine ve Tanrı'ya bağlılığı gösteren sıfat-isimler) vardı. Sanırım senin soyadın da bu tür bir şey olsa gerek?

-Soyadım Kallistratov.

-Evet, dediğim gibi. İkisi iyi uyuyor. Benim adım çok basit, bir proleter ismi.

Beni Grişan diye çağırırlar. Ama bunun önemi yok.”(Aytmatov, 1990:144)
Abdias, Grişan'ın Tanrı kavramına bu kadar uzak olmasını devrimin insanlar üzerinde bıraktığı etkiye bağlayarak onu karşı değer aktarı olarak görmesine sebep olur.

Grişan, Abdias'ın dinle alakalı biri olduğunu anladıktan sonra kendisinin dinle alakalı olmadığını anlatır; ama konuşmanın ilerlemesinde Abdias'ın kendisinin Tanrı ile konuştuğuna inanmaması gerektiğini söylemesi Grişan'ın aslında Tanrı'yı bilen biri olduğunu gösterir. *“Grişan, kaşlarını çatarak ve bastonu ile oynayarak trenin geçmesini, sessizliği bekledi. Gürültü tamamen uzaklaşınca zavallı Abdias'ın yüzüne sert, aynı zamanda alaylı bir şekilde baktı:*

Söylemek istediğin her şeyi sabırla dinledim. Doğrusunu söylemek gerekirse, hiç olmazsa merakım yüzünden dinlemeye değerdi. Ama seni hayal kırıklığına uğratacağım için üzgünüm. Eğer kendi iç dünyanda Tanrı ile yalnız kendinin konuşabildiğini sanarak gururlanıyorsan, bunun pek sayın kişiliğine tanınmış bir ayrıcalık olduğunu düşünüyor ve benim gibi bir insanın da Tanrı ile temas kurabileceğini aklın almıyorsa, tam anlamıyla çuvallıyor, saçmıyorsun.”(Aytmatov, 1990:152) bu sözler Grişan’ın Tanrıyı bildiğinin kanıtıdır.

Grişan, Abdias’a Tanrı’ya giden başka bir yolun daha olduğunu ve bu yolu da insanlara kendilerinin sunduğunu söyler ve devam ederek vaiz ve dualarla verilmeye çalışılan mutluluk duygusunu, insanlara uyuşturucu vererek onları Tanrıya yaklaştırdıklarını söyler. “-Asla, değişen bir şey yok! Saf kuruntun o senin! şunu bil ve sakın küçük dilini yutma, Kallistratov, benim Tanrı’ya giden ayrı bir yolum var. Ben O’na varmak için servis merdivenini kullanıyorum. Senin Tanrı dediğin, sandığın kadar ulaşılması zor bir şey değil...

-Peki, servis merdiveniyle Tanrı huzuruna çıkınca ne elde ediyorsun?

-Seninle aynı şeyleri, insanların mutlu olmalarına, uyuşturucu sayesinde, Tanrı’ya ulaşmalarına yardım ediyorum. Sizin bütün o vaiz ve dualarınızla veremeyeceğiniz şeyleri veriyorum onlara... Tanrıya en etkili şekilde yaklaşmalarını sağlıyorum.

-Onları, ulaşmak için sana peşin ödeme yaptıkları bir Tanrı’ya mı yaklaşıtıyorsun? Otları mı? Uyuşturucu sayesinde mi? Senin için Tanrı’yı tanımak, O’na ulaşmak sevinci bu mu?

-Niçin olmasın? Sen bunu bir küfür, kutsal şeylere bir hakaret mi sayıyorsun? Evet, evet! Benim laflarımı duymak bile sana pisliğe gömülmek hissi veriyor! Bir rakip çıktı karşına, senin sahana girmeye cesaret eden bir rakip. Evet, işin aslı öyle: Söz konusu olan, esas olan, para ve uyuşturucudur. Çünkü her şeyi yöneten, her şeye hükmeden paradır. Sanıyor musun ki sen Tanrı'nın parayla hiç ilgisi yok? Kiliselerde ve başka yerlerde parasız bir şey yapabiliyor musunuz?"(Aytmatov, 1990:153)

Abdias, Boss'a insanlara bunu para karşılığı uyuşturucu vermekle yaptığı için onu yadırgar. Boss sözlerinde haklılığını ispatlamak için para ile satın alınamayacak hiçbir şeyin olmadığını hatta Tanrının bile satın alınacağını söyleyerek karşı değer aktarlığı yapar.

Grişan tezini daha da desteklemek için insanların yüzyıllardır, cennet vaadiyle gerçeklere, baskıya, zulme boyun eğmek zorunda kaldıklarını anlatır. Kendilerinin uyuşturucu ile vaat etmeyip yaşattıklarını söyler. *"İşte böyle oluyor ve olması da pek tabiidir. İlk yaratıldığı günden bu yana insana ne olmayacak vaatlerde bulundular, hakaret ve saldırıya uğradığı zaman ne masallar anlatılar ona! Tanrı'nın cennetine gideceğini, demokrasiyi, eşitliği, kardeşliği, kolektif hayattaki ve komünlerdeki mutluluğu vaat ettiler ona. istediğin gibi yaşayacaktın ve uslu olursan bunun ödülü cennete gitmek olacaktı. Aslında bütün bunlar havada kalan laflardır! Ben ise, mutsuzlara, talihsizlere bütün sıkıntılarını unutturma fırsatını veriyorum. Ben bir yıldırımsavar gibiyim."*(Aytmatov, 1990:154)

Grişan uyuşturucu ile insanlara vaatlerde bulunmayıp bu cennetleri yaşattıklarını söyleyerek karşı değer aktarlığı yapar.

Grişan, Abdias’a bir iddiada bulunur. Eğer, Abdias, trene binen kolgezer gençleri kendi safına çekebilirse, yenilgiyi kabul edip kaçacağını söyler. “-Tren durunca, senin kayıt kütüğünde bulunanların hepsi toplanacak (Grişan böyle derken baş hareketiyle yolu göstermişti). O zaman onları saptırmaya, bu küçük Lenka’ları, cesur Petruha’ları din yoluna sokmaya, ruhlarını kurtarmaya çalışabilirsin Büyük Mesih! Ben hiç karışmayacağım, ağzımı bile açmayacağım. Ben orada değilmışım gibi hareket edebilirsin. Eğer onları kendi safına çekebilersen, senin Tanrı’nın cemaatine katabilersen, ben çekip gideceğim. Yenilgiyi kabul edip kaçacağım. Çok açık değil mi? Nasıl, var mısın iddiaya, meydan okumaya?

-Kabul.”(Aytmatov, 1990:156) Grişan, Abdias’ın bu işi yapamayacağını bildiğı ve kendi savunduğı tezlerin doğru olduğuna inandığı için bu teklifi rahatlıkla yapar.

2.5.3.5. İnga fedorovna

Abdias’ın ilk görüşte âşık olduğu kadındır. İnga da Abdias’ı sever ancak söz konusu olan çocuğı olunca Abdias’ı yanına çağırması olsa dahi onun gelişini bekleyemez. “İnga’nın bazı meseleleri vardı. Üç yıl önce, oğlu İgor doğduktan az sonra, kocasından ayrılmıştı. İgor şimdi, İnga’nın, ikisi de doktor olan ve Cumbul’da oturan anne ve babasının yanında kalıyordu. Hava kuvvetlerinde pilot olan eski kocası ise yeniden evlenmeye hazırlanıyor, çocuğun durumu hakkında İnga ile görüşmek istiyormuş. İnga hele şimdi Demiryollarında Çalışanlar Cemiyeti’nin anaokuluna kabul edilebileceklerini bildirdikleri oğlunu, kocasına vermek istemiyordu.”(Aytmatov, 1990:246) İnga da roman kahramanı Akbar gibi yavrusunun izini sürer.

İnga Fedorovna ile Abdias, ölkü değerkilik noktasında aynı ölküde birleşirler. Abdias uyuşturuu tüccarlarını doğru yola getirmeye çalışırken İnga da bu otları imha etmeye çalışarak insanlık adına iyi işler başarmış olurlar.

2.5.3.6. Gök tursun

Bazarbay'ın çilekeş karısıdır. Kocasının içki içmesinden ve bütün işleri kendisine bırakmasından bıkmıştır. Ayyaş gezen kocasıyla sürekli kavga eden Gök Tursun, kocasının dayağından da sık sık nasiplenir. Hatta lakabı bu dayakların eseridir. Dayaktan yüzü gözü mor olduğı için köy halkı Gök Tursun diye çağırırlar. *“Pis karı! Ne kadar dayak yese yine de o yılan dilini tutmuyor! Kaç defa boğazını sıkmişti onun. Neredeyse öldürecekti. Gözleri yuvalarından fırlayacakmış gibi olmuştu. Sonra, sonra tek kelime söylememeye, hiç ağzını açmamaya söz vermişti de canını kurtarmıştı. Ama bütün bunlar ders olmamıştı ona. Dayaktan yüzü gözü morartı içinde, gömgök olduğı için “ Gök Tursun “ lakabını takmışlardı ona.”*(Aytmatov, 1990:273)

Yaşamı çillerle dolu olan Gök Tursun, hem çok çalışır hem de çalışmalarından dolayı ne kocası tarafından ne çocukları tarafından gerekli teşekkürü olabilir. Çocukları okumaya adam olmaya gönderdiği halde okulda eğitim alacaklarına iyice zıvanadan çıkarlar. İçki sigara gibi kötü alışkanlıkları kullanırlar. Bu durum Gök Tursun'u çok rahatsız eder. Ama elinden bir şey gelmez. Kocaya bakarsanız ayyaş, okul müdürüne bakarsanız o da ondan ayyaş. Bu çocuklar bu halde kimi örnek alıp olun yolunda gidecekler diye düşünerek çaresizliğini anlatır. *“Çocuklar ayağımanın dibinden ayrılmıyor, ağabeyleri yatılı okulda birer serseri, birer hayta olup çıktılar, tatilde geldikleri zaman tıkmaktan başka bir şey yapmıyorlar,*

bana yardım etmek için parmaklarını bile oynatmıyorlar. Üstelik fosur fosur sigara içiyorlar. Gizli gizli votka içtiklerine de eminim. Onlara bir bakan, terbiye veren yok ki. Okul müdürü de ayyaşın teki zaten. Sen de onlara çok iyi örnek oluyorsun doğrusu! Sarhoş olup sızmadan başka bir şey yapmıyorsun! İyi ki at evin yolunu biliyor da, içki âleminde alıp getiriyor seni buraya, yoksa şimdiye kadar çoktan bir yerlerde sızıp gebermiştin!”(Aytmatov, 1990:272) Yazar, Gök Tursun’a içinde yaşadıkları toplumun bozuk yapısını anlattırarak ona ülkü değer aktarlığı yaptırır.

Çilekeş hayatında kendini mutlu edip hayata bağlayacak sebepler bulamayan Gök Tursun umutsuzluğa kapılır. “*Gök Tursun, çaresiz yakınmaktan ve kaybolan geleceğine bir anne duyarlığı hayıflanmaktan başka bir şey yapamaz.*”(Korkmaz, 2004: 98) Gök Tursun’un çıkmazı o dönemde yaşayan çoğu aileden farksızdır. Devrim bir taraftan insanca yaşamayı unuttururken diğer taraftan da manevi değerlerini ellerinden alır. Çocuklarını yatılı okullarda büyüttürerek aileden kopuk köksüz nesiller yetiştirir.

Hayatı boyunca gün yüzü görmeyen içkici kocası tarafından tartaklanan kadın, Boston’un Bazarbay’ı öldürdüğünde kendisinin de ölümünü isteyen mutsuz bir kadındır. “*Gök Tursun, bin defa lanetlediği kocasının cesedine abanmış, ağlaya ağlaya konuşmaya devam ediyordu:*

-Köpek gibi yaşadın, köpek gibi öleceğini biliyordum zaten! diyordu. Boston’a bakarak da :”Beni de öldür katil! Beni de bir köpek gibi öldür! “ diye bağırıyordu, “ Bir an bile rahat yüzü görmedim, sevinmedim ben! Bezdim, bıktım bu hayattan!”“(Aytmatov, 1990:390) Geçmişinin sıkıntılarla dolu olması, geleceğinin

yani çocuklarının umut vaat etmemesi Gök Tursun’a ölüm istemekten başka çare bırakmaz.

2.5.3.7. Arzıgül

Boston’un ilk karısıdır. Kocasını çok seven bir kadın olarak karşımıza çıkar. Hastalanıp yataklara düştüğün de bile kocasının sıkıntı çekmesi için çözümler arar. Kocasının mutluluğu ve rahatı için kadınlık kıskançlığını bir tarafa bırakarak ülkü değer aktarlığı yapar.

“Arzıgü:

-Her şey zamanında yapılmalı. Hastahaneye geldiğim günden beri çok düşündüm. Zaten burada en iyi meşgale düşünmektir. Seninle birlikte geçirdiğimiz hayattan çok memnunum ve kaderimden de hiç şikayet etmiyorum. Allah’ın yardımıyla kızlarımız büyüdü ve artık kendi başlarına hareket edebilirler. Onlar hakkında konuşmam gerek ama, şimdi değil. Ben şimdi en çok seni düşünüyor, senin için korkuyorum. İnsanlarla pek iyi geçinemiyorsun, çok katısin ve kimsenin önünde eğilmek istemiyorsun. Artık genç olmadığını unutma. Ben yok olduktan sonra, içine kapanıp kalma. Uzun zaman yalnız yaşama. Cenaze töreninden sonra ne yapacağını iyi düşün. Ben yeniden evlenmeni istiyorum.”(Aytmatov, 1990:352)

2.5.3.8. Gülümhan

Ernazar’ın eski karısıdır. Ernazar’ın ölümünü oldukça zor kabullenir. Ailesine çocuklarına bağlı bir kadın profilindedir. Arzıgül’ün vasiyeti üzerine Boston ile evlenir. Kocasını Boston evde yokken onlara sığınan kurt hırsız Bazarbay’a kapılarını açar. Elinden geldiğince etrafındakilere yardımcı olmaya çalışır.

2.5.3.9. Boston

Oldukça çalışkan bir köy ağasıdır. Sekiz yaşında savaşta babasını, ondan birkaç yıl sonra da annesini kaybeder. Sürekli çalışır ve en sonunda ağıl sorumlusu olur. Hayvanlarını daha iyi otlatabilmek için toprak mülkiyeti ister. Ancak yönetim - Koçkorbayev- bunun sisteme aykırı olduğunu söyleyerek her seferinde onu bu isteğini geri çevirir. *“-Yoldaş Urkunçiev, derdi, artık anlamış olmanız gerekir ki bizde topraklar kişilerin değil, halkın malıdır. Anayasada böyle yazılıdır. Toprak yalnız halka aittir. Ama siz, her şeyin size verilmesini istiyorsunuz: Kış ve yaz meralarının, ağılların, çayırkların özel mülkünüz, malınız olmasını istiyorsunuz. Sosyalizm ilkelerine tamamen aykırı olan böyle bir şeyi kabul edemeyiz. Bizi ne büyük bir hataya sürüklediğinizi anlıyor musunuz?*

-Ben hiç kimseyi hiç bir yere sürüklemiyorum. Benim ağılım bana ait değil de halka ait ise, gelsin, benim yerime işleri halk yapsın. Nasıl yapacağını görmek isterdim doğrusu. Yaptığım işin sahibi ben değilsem, herhalde bir başka sahip olmalı.

-Sahibi halktır yoldaş Urkunçiev. Kaç kere tekrarladım, iktidarın tek sahibi Sovyet halkıdır.

-Halk mı? Peki sana göre ben neyim? Ben halktan biri isem, niçin hiçbir gücüm, hiçbir şeyim olmadığını anlayamıyorum. Sen gençsin, okumuşsun, birçok şey öğrenmişsin, ama nasıl oluyor da, ben, bana anlattıklarından hiçbir şey anlamıyorum? *“(Aytmатов, 1990:323) Boston o dönemde yaşayan diğer köy ağaları gibi kolhozun iyiliğini ve üretimini her şeyin üstünde tutar.*

Boston, yönetim toplantılarının birinde koyunları otlatmak yerlerin kimsenin malı olmadığı için hor kullanıldığını dolayısıyla da koyunların yeterince beslenemediğini, böylece de sürdürülen plana yetişilemediğinden dolayı çalışanların ellerine yeterince para geçmediğinden bahseder. “-Tabii, tabii, benim ne yapmam gerektiğini siz yöneticiler benden iyi bilirsiniz! Ama maalesef, koyunlarla uğraşan yine de benden başkası değil. Beni, halkı bir tehdit aracı gibi kullanarak korkutamaz, susturamazsınız. Eğer tek hakem halk ise, ben buna karşı değilim. Ama halkın da iyi düşünmesi gerek. Sürülerimiz yıldan yıla artıyor. Şimdiden sadece küçükbaş hayvanların sayısı kırk bine ulaştı. Birkaç yıl önce bu kadar artacağına kimse inanmazdı. Ama aynı zamanda otlaklar küçüldü, yün üretme planı ise büyüdü. Bugüne kadar hayvan başına 3,7 kg. yün elde ediyordum. Hepiniz biliyorsunuz, yirmi yıl önce 2 kg. yün alıyorduk. Bu kadar zamanda, hayvan başına 1,7 kg. yün artışı sağladım. Nasıl bir emekle, nasıl bir çaba ile oldu bu! Bu sene bu miktarı 500 gram daha arttırdılar. Nasıl elde ederim bunu? Sihirbaz mıyım ben? Plan hedeflerine ulaşmazsam, adamlarım prim alamayacaklar. Hepsinin geçindirmek, beslemek zorunda oldukları aileleri var. Bu şartlar altında kendilerini tüketmeleri neye yarar? Bütün yıl tek bir gün dinlenmeden koyunlara bakmaları neye yarar? Her ağılın şefi, diğerinin otlaklarına akbabalar gibi üşüşürse üretim nasıl artar? Toprak herkese ait ise, kimseye ait değil anlamına geliyor, o zaman da herkes alıyor ve anlaşmazlıklar sürüp gidiyor. Bu arada sen, parti sekreteri olarak, bu işleri düzeltmek için parmağını bile oynatmıyorsun. Senin yüzünden de müdür, elleri kolları bağlı kalıyor! Beni kör mü sanıyorsun!” (Aytmatov, 1990:324) Yazar, o dönemde insanların çektikleri sıkıntıları anlatarak yaşayan insanlara sözcülük yaparak sistemi eleştirir.

Boston, Ernazar ile Ala-Mengü dağlarının ötesinde bulunan eski yaylalara gitmek için solhoz müdürü İbrahim Çotbayevîç'in yanına giderek izin alır. Konuşmanın arasında Çotbayevîç, Boston'a çalışmalarından duyulan memnuniyet için Moskova'da bulunan müzeye davet edildiğini söyler. Boston, buna çok sevinir ve karısını da götürüp götüremeyeceğini sorar. Çotbayevîç ise buna hücre sekreteri Koçkorbayevîç'in onayının gerektiğini söylemesi üzerine Boston'un morali bozulur ve Çotbayevîç'e onun gibi gereksiz birini neden başka bir yere göndermediğini sorar. Çotbayevîç ise daha önce lokal komitenin böyle bir elemanını geri gönderdiğini ve geri gönderdiği için de sürüldüğünü dolayısıyla da Koçkorbayevîç'i gönderemeyeceğini Boston'a anlatır. *"-Bu tutumuna hiç şaşırmadım İbrahim Çotbayevîç, Lokal komitede iken bir defa seni terslediler. Oysa sen işleri düzeltmek için, durumu değiştirmek istemiştin, onlar ise kulağını çektiler. Seni onun için mi attılar buraya?"*

-Evet, doğru. Ve artık ceza görmek istemiyorum. Bir tecrübe yeter de artar bile.

-Bu da gösteriyor ki herkes yalnız kendisini düşünüyor. Bunun fena bir şey olduğunu söylemek istemiyorum. Yalnız, insan bunu daha akıllıca yapabilir. Cezalandırılması gerekenler, yenilik getirenler olmamalı, yapması gerektiği halde, bir şey yapmadan elini kolunu kavuşturup oturanlar olmalı. Ama bizde her şey tersine zaten...

Müdür sırttı:

-Çok iyi muhakeme ediyorsun.

-Bana hep böyle derler. Ama ben de artık gezgin bir misafir gibi yaşamaktan bıktım. Durmadan yer değiştirtince çobanlar çalışmak istemiyor. Bunda da şaşılacak bir şey yok. İki üç gün gayret ediyor, sonra yoruluyorlar... Boş yere çırpınıyor, kendimizi mahvediyoruz. Koçkorbay da tepende durup, hiç bir şey senin değil, sen sahip değilsin, der durur.”(Aytmatov, 1990:328) Boston çalışkan ve yaptığı işlerden emin bir ülkü değer aktarı olarak İbrahim Çotbayev’in kendini korumak adına Koçkorbayev’i başka bir yere gönderemeyecek olmasına hiddetlenir. Koçkorbayev’in kendisinin hiçbir şey yapmadan akşama kadar oturduğunu, kendilerini anlamadığını ve tepeden sürekli emirler yağdırdığını söyler.

Ernazar, Boston’a koyunlara daha iyi otlaklar bulmak için Ala-Mengü dağlarının ötelerinde bulunan Kiçibel yaylasına götürmeyi teklif eder. Boston’a da mantıklı gelen bu teklifi yönetime sunar ve yönetimden izin alarak Enazar ile keşif için yola çıkarlar. Önce at ile çıktıkları yolu daha sonra at ellerinde yürüyerek gitmeye çalışırlar. Ernazar, atalarının Ala-Mengü dağlarını geçerken yaptıkları duayı hatırlayarak dinsel değer aktarlığı yapar. “-Ernazar, dedi, ne müthiş soğuk değil mi? İnsanın iliklerine işliyor. İyi ki kürkleri almayı unutmadık.

-Kürkler yetmez. Eskiden, Ala-Mengü’yü aşan çobanlar soğuktan korunmak için bir dua okurlarmış. Buna “Geçit duası” derlermiş. Biliyor musun bu duayı?

-Hayır.

-Ben biliyorum, dedemden dinlemiştim.

-Söyle öyleyse.

-Çok iyi hatırlamıyorum, yarısını unuttum galiba.

-Hiç yoktan iyidir, hatırladığın kadarını söyle.

-Pekâlâ, sen de benim söylediklerimi tekrar et Boston. Okuyorum:

*Ey Gök Tengri! Ey bu soğuk göklerin Tengrisi! Buzlu geçidi aşarken
yolumuzu açık tut! Yardımını esirgeme!*

*Sürülerimizi ölüm kargaşasına düşürme! Onların yerine havada uçan kara
kargayı al!*

Çocuklarımızı soğuktan öldürme! Onların yerine havada uçan guguk kuşunu al!

*Eyerlerimizin kollarlarını iyice sıkacağız, öküzlerimizin sırtına semerleri sıkıca
bağlayacağız ve sonra yüzümüzü sana döndüreceğiz. Yolumuza engel çıkarma ey
Tengri! Geçiti aşmamıza, yeşil otlaklara, serin sulara ulaşmamıza yardım et. Bizi
öldürme. Canımız yerine bu duamızı kabul et, ey Tengri!..”(Aytmatov, 1990:333)
Yazar atalarının okuduğu duayı Ernazar’a okutturarak manevi değer aktarlığı
yaptırır.*

Boston, Ernazar’ın tamamını hatırlayamadığı duanın hepsini hatırlayamıyor
olmasına oldukça üzülür. Ernazar, Boston’u teselli etmek için sistemin okullarında
duaların gericilik olduğunun öğretildiğini, dolayısıyla üzülmemesi gerektiğini söyler.
“-Boş ver! Zamanımızda bu tür dualara kimsenin aldırdığı yok. Okulda bize bunların
gericilik olduğunu, cehalet devrine ait şeyler olduğunu öğretiler. Şimdi insanlar
uzayda geziyor.

*-Uzayın ne ilgisi var bununla. Uzayda gezmek dua etmeyi unutmamıza sebep
olabilir mi? Zaten uzayda gezenlerin sayısını parmaklarınla bile sayabilirsin. Ama
bütün öteki insanlar yeryüzünde yaşamaya devam ediyor. Ve insanları yaşatan uzay*

değil, dünyadır. Atalarımız, babalarımız hep dünyada yaşadılar. Uzayla bir işimiz yok bizim. İsteyen gitsin uzayda yaşasın. Onların gelenekleri onlara, bizim törelerimiz bize aittir...

-Söylemesi kolay Boske, Koçkorbayev gibi herifler eski adetlerimizi yermekten, aşağılamaktan hiç geri kalmıyorlar. Hatta evlenme düğünlerimizi bile gereği gibi yapmıyormuşuz. Nikâh sırasında niçin öpüşmüyorsunuz? diyorlar bize. Gelin kaynatasıyla niçin dans etmiyor? diyorlar. Çocuklarımıza da iyi adlar vermiyormuşuz. Sözde, yeni doğanlara verilecek isimler için bir Yeni isimler listesi varmış. Yukarıdakiler onaylamış bu listeyi. Bizim ananelerimize uygun isimler yerine bunları vermeliymişiz çocuklarımıza. Hatta ölülerimizin gömülmesine bile karışıyorlar. Ölülerimizi kendi adetlerimize göre gömdüğümüz için bize çıkışıyor, kavga ediyorlar. Nerdeyse insanlara nasıl ağlamaları gerektiğini de öğretecekler! Eski usule göre ağlamayın, gözyaşlarınızı yeni usule göre dökmelisiniz, diyorlar.”(Aytmatov, 1990:333) Ernazar sistemin bu şekilde onları adet gelenek ve göreneklerinden soğuttuğunu söyler ve ülkü değer aktarlığı yapar.

Ernazar öldükten birkaç ay sonra Boston’un karısı Arzıgül de rahatsızlanır ve ölüm döşegindeyken Boston’a Gülümhan ile evlenmesini vasiyet eder. Boaton karısı Arzıgül’ün bu istediğini söylediği gün kendini hiçbir yere sığdıramaz ve Issık-Göl’e gider. “Issık-Göl sakinleri göl yakınında yaşıyorlar ama, boşuna, kıyısında gezintiye çıktıkları yok. Tatile çıkanlar eskiden beri hep böyle söyler, alay ederler. Ama o akşam, Boston hastahaneden çıkar çıkmaz, hep uzaktan seyrettiği bu harika güzellikteki sıvı mavinin kıyısında, yalnız dolaşmak ihtiyacını duyacaktı birden bire.

Rüzgarın, görünmeyen bir saban demiri gibi suyun üzerinde oluşturduğu muntazam çizgiler üzerinde koşuşan köpüklü dalgalara bakacak, ağlayacak, bu dalgalara karışıp yok olmak isteyecekti... Dalgalar bir yükseliyor, bir devrilip batıyor, sonra kendi köpüğünün içinden yine meydana çıkıyordu. Onların bu hali gibi, onda da yaşamak arzusu, ölüp ölüp diriliyordu..”(Aytmatov, 1990:353) Boston kendisi ile Issık-Göl’ü özdeşleştirir. Dalgaların köpürüp yok olmasını ardından tekrar doğmasını izler ve kendi duygularına tercüman olan bu dalgalarla aynileşir.

Kendisi evde yokken inlerinden kaçırdığı dört yavruyu ahırına getiren Bazarbay, Boston’a çeşitli dertler açar. Kurtlar, yavrularının halen o ağılda olduğunu düşündüklerinden her gece Boston’un çiftliğinin önüne gelir ve ulumalarıyla herkesi rahatsız ederler. Boston da bu rahatsızlığa son vermek için Bazarbay’a gidip kaçırdığı kurt yavrularını kendisine satmasını ve aldıkları yere götürüp koymayı teklif eder. Bazarbay, Boston’un güçlü duruşundan, her şeyinin yolunda gitmesinden onu kıskanır ve yavruları ona vereceğine bir şişe votkaya başkalarına vereceğini söyler. Bazarbay, ülkü değer aktarlığı yaparak yavruları anne ve babası ile kavuşturmaya çalışan Bostan’a karşı gelir. “-Kurt yavruları için geldim buraya. Bak, onları almak için bir de heybe getirdim. Onları bana ver, götürüp yerlerine koymalıyız.

-Ne demek istiyorsun? Hangi yerlerine?

-Onları aldığın inlerine.

-Ha, demek bunun için geldin! Ben de kahraman işçimizin ağıldan ayrılış sebebini pek merak etmiştim, dedi alaylı bir sesle. Yalnız bir şeyi unutuyorsun: Ben senin yanında çalışan bir emekçi değilim, senin gibi bir çoban başıyım, bana emir

veremezsin.

-Sana emir verdiğim filan yok! Söyleyeceklerimi sükunetle ve sonuna kadar dinle. Kurtların bu olayı unutacaklarını sanıyorsan çok yanılıyorsun...

-Ne olacak? Unutmasınlar. Onların ruh halini düşünecek değilim. Hem bundan sana ne, hiç anlamıyorum!

..... Boston kendini savunur gibi elini kaldırarak bağırdı:

-Hey, yavaş ol bakalım, bu tehditleri bir yana bırak da, seni bu derece kızdıran sebebi söyle bana.

-Bir de soruyorsun değil mi? Sen devletin çıkarlarına karşı geldin! İşte sebep bu. Büyük şefler yabani hayvanların imhasını emrediyor, sen ise tam aksine, onları koruyorsun, rahat rahat üremelerini istiyorsun. Kendini herkesten daha akıllı sanıyorsun değil mi? Çalıştır bakalım o koca kafanı biraz. Ben bir batında doğan kurtları yok ettim ve böylece devlete en büyük iyiliği yaptım. Sen ise, daha da çoğalsınlar diye onları yuvalarına götürmek istiyorsun. Üstelik bana da rüşvet vermeye kalkıyorsun!

-Sana zırnık kadar rüşvet vermeyi düşünmedim ben! Sana ihtiyacım mı var benim! Bütün istediğim o kurtları satın almak. Beni şikâyetle, mikayetle, mahkeme ile korkutacağını sanma! Bu tür tehditleri savurmadan önce çok iyi düşünmen gerekir, hele insan senin gibi rezilin biriyse. Mademki o kadar yiğitsin ve devletin iyiliğini istiyordun, yavrularını çalmadan önce bizi o büyük kurtlardan, özellikle de o dışı kurttan kurtarman gerekirdi. Eğer cesaretin yoksa bunu yapacak daha cesur birini bulurdun.”(Aytmatov, 1990:313) Bazarbay, Boston’un kurt yavrularını yerine götürüp koymakla devlet politikasına karşı geldiğini savunur.

Boston oğlunun ölümünden sonra bütün bu yaşananlara sebep olan Bazarbay'dan öç almak için onu öldürür. Ardından da kendini Issık-Göl'ün mavi sularını bırakır. Tıpkı Arzıgül'ün vasiyetini açıkladığı gün gibi o gün de Boston Issık-Göl'e gider ve orada huzur bulmayı düşler ve kendini gölün mavi sularına bırakarak mekân aktarlığı yapar.

2.5.3.10. Romanın değer aktarı olarak mekân

Yazar, roman kahramanı Akbar'ın yaşadıklarından yola çıkarak, insanların doğayı nasıl tahrip ettiklerini ve dolayısıyla da insanların kendi adları adına başka canlılara nasıl karşı değer geliştirebildiklerini anlatmaya çalışır.

2.5.3.10.1. Mujankum

Yazar kurgusunda, Mujankum bozkırında yüzyıllarca huzur içinde yaşayan canlıların, insanların doğa el atmaya başlamasıyla bozkırın yaşanmaz hale gelişini anlatır. Yazarın deyimiyle “İlahi- varlıklar”ın o bölgeye gelmesiyle, vahşi doğanın dengesini nasıl bozduklarını, nesli tükenen saygaları, nasıl bilinçsizce avladıklarını anlatır. *“İnsanlar, ilah-varlık'lar! Mujunkum bozkırında onlar da sayga avlıyordu. Önce at sırtında gelmişlerdi buralara. Üzerlerinde deri elbise, ellerinde yay ve ok vardı. Sonra ateşli silahlarla geldiler, şimşek gibi çakan ve yıldırım püskürten silahlar! Bağrışarak atlarını dötrnala sürüyor ve saygalar her yöne kaçıyordu. Uçsuz bucaksız bozkırın çalılıklarında onları bulup vurmak yine de zordu. Ama bir gün, bu ilah-insanlar, arabalarla sürek avı düzenlemeye başladılar. Tıpkı kurtlar gibi, antilopları yorgunluktan düşüp bayılıncaya kadar kovalıyor, sonra vuruyorlardı. şu son zamanlarda ise helikopter kullanmaya başladılar. Önce havadan sürünün yerini keşfediyor, sonra nişancılar arabalarla oraya hareket*

ediyor, saatte yüz kilometreden fazla hız yaparak saygaların kaçmasını engelliyorlardı. Arabalar, helikopterler ve hızlı ateş eden filintalar, Mujunkum bozkırındaki denge ve düzeni altüst etmişti...”(Aytmatov, 1990:15) Doğaya karşı saygısı olmayan bu insanlar, gelecek nesillere de saygıları olmadığı için sadece kendi o anki ihtiyaçlarına odaklanırlar.

Sovyet Rusya’sının insanlara verdiği sıkıntılar saymakla bitmez. İlk başta safiyane başlayan düşünceler, asıl hedefine ulaşmadan kimlik değiştirerek insanların menfaatleri yerine onları köleleştiren bir sisteme doğru sürükler. Sistemin yanlışlarını düzeltmek yerine verilen görevleri yerine getirmek zorunda kalan insanlar, kendilerince çözüm yolları bulmaya çalışırlar. Buldukları çözüm yollarından biri de kendi beslenme programları adına Mujankum bozkırındaki saygıları avlamaktır. *“İnsanların, kendi beslenme programlarını uygulamak için onların en sevdikleri av hayvanlarını toptan öldüreceklerini, bunun için sabırsızlandıklarını nereden bileceklerdi? Beş yıllık planın son üç ayına girdikleri halde bu bölge insanların durumu hiç de iyi değildi. Plan hedeflerinin çok gerisinde kalmışlardı ve yerel yönetimin açığöz memurlarından biri Mujunkum'daki tabii kaynaklara başvurulmasını teklif etmişti. Bu dâhiyane fikre göre önemli olan, etin kalitesi değil, miktarı idi. Bu teklif, halk nazarında, ciddi ciddi sorgulamalar karşısında, utanılacak duruma düşmekten, aşağılanmaktan kurtulmak için tek çıkar yol olarak görünmüştü.*

Bozkır kurtları, yerel yönetimlerin telefon üstüne telefon emri aldıklarını, onlardan plan hedeflerinin gerçekleşmesi için ne pahasına olursa olsun et bulmaları istendiğini nasıl bilebilirlerdi? Çok geride kaldınız, tembellik ediyorsunuz, yakında

yeni beş yıllık plan yapılacak, işçilere ne diyeceğiz? Plan nerde kaldı, et nerde? Mutlaka yapılması gereken bir iştir bu! diyordu, merkezdekiler.

Yerel organlar da cevap veriyordu:

“Ne pahasına olursa olsun planda öngörülen işler yapılacak, on gün içinde sonuç alınacaktır, yeterli kaynaklarımız vardır, tedbir alınmıştır...”“(Aytmatov, 1990:33)
Kendileri için başka canlıların yaşama hakkını elinden alan yetkililer karşı değer aktarlığı yaparak doğanın dengesini bozarlar.

Mujankum’da başlayan sayga katliamı bir günle sınırlı kalmayıp birkaç gün devam eder. Sisteme göre her şey devletin malı olduğundan vahşi doğa da yaşayan canlılar da devletin birer malıdır. “Organizatörler bu avı üç dört gün daha sürdürmek niyetindeydiler: Havadan yapılan gözlemlere göre, yöneticilerin el atılmamış mahalli kaynaklar diye adlandırdıkları pek çok sürü vardı. Bunlar Mujankum’un batısında, en kumlu bölgelerde olmalıydılar. Mademki böylesine zengin kaynaklar vardı, bunları da bir an önce beş yıllık plana sokmalıydılar. Bu, bölgenin yararına olacaktı. Mujankum seferini gerçekleştiren resmi görüş buydu. Ama çok iyi bilinir ki her resmi görüşün ardında, olayların yarattığı bazı özel sebepler bulunur. Bu sebepler, bu durumlar da her zaman insan faktörüne dayanır. Oysa insanlar kendi çıkarlarına, kendi hırslarına, kendi kusur ve erdemlerine göre hareket ederler. Bu açıdan bakınca, büyük bozkırın uğradığı faciayı bir istisna sayamayız. Mujankum geceleyin, isteyerek ya da istemeyerek, bu katliamı yapanları da barındıracaktı.”(Aytmatov, 1990:38) Her şeyin devletin malı olduğu düşüncesinden yola çıkan yetkililer, kendilerinden başka yaşayan canlıların yaşam

haklarını ellerinden almaktan çekinmezler. “El atılmamış mahalli kaynaklar” diye bir de kılıf uydururlar;

2.5.3.10.2. Issık-Göl

Aytmatov, çoğu eserinde mekan olarak tercih ettiği Issık-Göl’ü, Dişi Kurdun Rüyaları adlı eserinde de kullanır. Yazar genellikle göllere tarihi bir değer yükler. Kahramanlarını göle getirerek bulundukları kötü atmosferden bir nebze olsun onları kurtarmaya çalışır. Roman kahramanı Arzıgül’ün öleceğini anlayarak Boston’a arkadaşı Gülümhan ile evlenmesini vasiyet ettiği gün, Boston Issık-Göl’e gider. Boston evlerinin Issık-Göl’e yakın olmasına rağmen oraya daha önceleri gitme ihtiyacı duymamasına kendisi de şaşırır. *“Rüzgarın, görünmeyen bir saban demiri gibi suyun üzerinde oluşturduğu muntazam çizgiler üzerinde koşuşan köpüklü dalgalara bakacak, ağlayacak, bu dalgalara karışıp yok olmak isteyecekti... Dalgalar bir yükseliyor, bir devrilip batıyor, sonra kendi köpüğünün içinden yine meydana çıkıyordu. Onların bu hali gibi, onda da yaşamak arzusu, ölüp ölüp diriliyordu...”*(Aytmatov, 1990:353) Aytmatoev eserlerinde Issık-Göl’ü, Aral Göl’ünü konu alarak kültür değeri aktarlığı yapar. Okuyucuların bu mekânları unutmamasını sağlar.

Boston’un ikinci kez Issık-Göl’e gelişi ise kendisini Issık-Göl’ün sularına bıraktığı güne rastlar. Başına bir sürü dert açan ve oğlunu öldürmesine sebep olan Bazarbay’ı öldürdükten sonra intihar için Issık-Göl’ü seçer. Tıpkı Beyaz Gemi romanındaki çocuk gibi Boston da kendini Issık-Göl’ün sularına bırakır.

2.5.3.11. Dini inanışlar

Üçüncü şahsın bakış açısıyla bu eserini kaleme alan Cengiz Aytmatov, diğer eserlerinde olduğu gibi Dişi Kurdun Rüyası adlı eserinde de dini düşüncelerini okuyucuları ile paylaşarak değer aktarlığı yapar. *“Burada genel olarak kaderin akıl ermez bir akışı, özel olarak da herkesin ayrı ayrı kaderi ve olayları meydana getiren sayısız durumları üzerinde biraz düşünmek yerinde olacak. Çünkü Allah bu durumların sahibi ve hâkimidir: Eğer Abdias Papaz Okulunda başarılı olsaydı, Kiliseye hizmet ederek kendini gösterse ve rahipliğe terfi etseydi, Boss'un onunla hiçbir meselesi olmayacaktı.”*(Aytmatov, 1990:44)

“Tabii; olsaydı... bilseydi... gibi şartlarla, gelecekte olacakları kimse önceden bilemez. Kaderi okumak mümkün değildir. Bu konuda en basit bir işçi için bile ayrıntılı bir fiş dolduramayız. şimdi yaptıkları iş de diğer işlerden farklı değildi. Hayvan ölüsü yerine patates toplamaya da gidebilirlerdi pekala. Aradaki fark pek büyük sayılmazdı. Yumru yerine avda öldürülen hayvanları topluyorlardı şimdi. Eğer Boss garda rastladığı bu boşgezerin bir kaçık, bir akıl hastası olduğunu bilseydi, şimdi ondan, az daha kuvvetini ve otoritesini hiçe indirecek olan bu tehlikeli kaçıkları zahmetsizce kurtulma yolunu aramak zorunda kalmazdı. Çünkü Boss, amirlerinin özünde yeniden itibar kazanacağını da umuyordu. Beklenmedik ve saçma bir sebeple işlerin bu noktaya geleceğini kim bilebilirdi? Kandalov'un düşünceleri daha çok içmek ve fitil gibi sarhoş olmak arzusu uyandırıyordu onda. içmek, çok hızlı yapabildiği bir şeydi: Önce yarım kadeh votkayı bir solukta içerdi, sonra bir daha ve bir daha, derken, her şeyi kıpkızıl görmeye başlardı. şuurunu kaybeder, kendini tutamazdı... Sonra, işin sonunu getirmek için, kalan bütün içkiyi içerdi... Ama şimdi

bunu yapmaya cesaret edemiyordu, sonu kötü olurdu çünkü...”(Aytmatov, 1990:45)

Abdias’ın patronu Bos ile tanışmasını kaderin onlara ördüğü bir ağ olarak düşünür. Bos’un, eğer Abdias’ın başına açacağı dertleri önceden bilme yetisi olsaydı, bunu asla yapmayacağını Bos’a düşündürerek “kader” kavramı üzerinde durur.

Yazar kader kavramını bu sefer de Abdias üzerinden göstermek ister ve onun Mujankum bozkırında ne işinin olduğunu sorguladır.

“Ah bu Abdias! Ne işi vardı onun bu Allah’ın cezası yerde! Kader işte. Yine kader! Bütün olaylar bir araya geliyor kaderi tamamlamak için. Nice zamandan beri, çok uzak bir bölgede, bütün bu meseleler askıya alınmıştı...”(Aytmatov, 1990:45)

Papaz okulunda okurken aykırı düşüncellerinden dolayı okuldan atılan Abdias, düşüncelerini arkadaşına anlatır. Arkadaşı ona eğer orta çağda yaşamış olsaydı şimdiye kendisinin kafasının uçurulacağını söyler. Abdias’a göre; çağın gereklerine uymayan ve tamamen eski inanç sistemi ile kendini ayakta tutmaya çalışan inanç sisteminin artık değişerek insanların ihtiyaçlarına cevap vermesi gerektiğini düşünür.

“Bu çocukları uyuşturucu kullanmaya iten bütün özel sebeplerin ötesinde, topluma bağlı bazı başka sebepler de vardı ki, modern dünyanın bu ağır yarayı almasının asıl sebepleri bunlar olabilirdi. Damar damar oluşan, çok sıkı bir ağ şeklinde örgütlenen, hastalığı toplumun bütün organizmasına bulaştıran bu faktörler kolayca anlaşılır gibi de değildi...”

Onun amacı, tek kurtuluş yolunun, herkesin ruhen yenileşmesi, içinde bir çalkantının olması ile açılacağını göstermekti. Gömüldükleri bu iğrenç, yüzkarası durumdan onları ancak bu yol kurtarabilirdi. Onun cesaret ve iyi niyetlerle dolu bu

fikirlerinin ona nelere malolacağından da henüz hiç haberi, en küçük bir şüphesi yoktu.”(Aytmatov, 1990:92)

-Çok haklısın Viktor Nikiforoviç, somut sebepler yok. Zaten öylesi de pek basit olurdu. Sözkonusu olan benim kendi durumum değildir. Mesele, kilise geleneklerinin çağımıza ters düşmesidir. Eski zamanlarda, bir toplumun henüz doğuş halindeki bilincine uygun düşen bir doktrini bugün ciddiye almak mümkün değildir.

Teolojinin varlığını koruyabilmesi için tek çare, dünyadaki bütün inançların odak noktası, merkezi olarak yeni bir Tanrı anlayışının ortaya çıkmasıdır. Bu Tanrı bizim çağdaşımız olacaktır. Günün ihtiyaçlarına cevap veren başka bir iman anlayışı. Ortodokslukla benim aramdaki tek uyumsuzluk, benim Ortodoksluktan kopmamın tek sebebi, işte budur.”(Aytmatov, 1990:95) Henüz küçük yaşlarda sigara içen, uyuşturucu kullanan ve uyuşturucu toplayıp satan gençliğin olmasını inanç sistemindeki zayıflığa bağlar ve bunu kendisinin değiştireceğine inanır. Yazar kahramanı Abdias aracılığıyla ülkü değer aktarlığı yapar.

Abdias, papaz okulunda okurken “Çağımız Tanrısı” diye bir düşünce sistemi geliştirir. Abdias’ı bu düşünce sisteminden alıkoymak için kilise, en yetkili papazlarından birini getirir. Koordinatör peder, Abdias’a bu düşüncelerinin yanlışlığını anlatmaya çalışır. “Ona, Koordinatör Peder diyorlardı. Orta yaşlı, çok ihtiyatlı, saygıdeğer bir insandı ve mevkiine çok yakışıyordu. Alışılmamış bir olay sebep olmuştu o gün onun gelişine. Huzuru bozan suçlu ise, en yetenekli öğrencilerden biri olan Abdias Kallistratov idi: Kutsal Kitabı yeniden yazmak, Çağdaş Tanrı gibi şüpheli bir görüşü yaymak hatasını işlemiş, yoldan sapmıştı. Koordinatör Peder, tabii bir uzlaşma sağlamaktan, ayrılan kuzuyu tekrar sürüye

katmaktan, onu doğru yola çekmekten yana idi. Yani, skandal duyulmasın diye, onu Kilise camiasında bırakmak istiyordu ve buna yetkisi vardı. Bu konularda kilise, laik kurumlardan farklı hareket etmiyor, ailenin kirli çamaşırlarını başkalarına göstermek istemiyordu. Abdias'tan daha tecrübeli olan Peder Dimitri, böyle hareket edecek, onu babaca azarlayacaktı biraz.”(Aytmatov, 1990:97) Abdias doğma fikirlerle dolu olan dinlerinin çağın gereklerine cevap vermediği için reform yapılmasında ısrar eder. Koordinatör papaz, Abdias karşısında daha fazla alttan alamayarak onu okuldan atılmakla tehdit eder.

Abdias kendini savunurken şu sözleri söyler; *“Materyalistler bile bizim kavrama gücümüzün dışında bir âlem olduğunu kabul ederler. Yüce Tanrı söz konusu olunca bu hüküm daha da doğru olur.*

-Beni bağışlayın monsenyör, olayları olduğu gibi ifade etmek gerekir:

Bilincimizin, vicdanımızın dışında bir Tanrı yoktur.”(Aytmatov, 1990:99) Koordinatör peder, Abdias’a kilisenin doğrularını tartışmadan olduğu gibi kabul etmesini şu şekilde tavsiye eder;

“ Tekrar ediyorum, seni azarlayacak ya da sana yemin ettirecek değilim. Bu kadar ilkel bir usule önem vereceğini de sanmıyorum. Fakat ileri sürdüğün fikirler, pek kabul edilir şeyler değil. Fark etmiş olmalısın ki seninle iki eşit insan olarak konuşuyoruz. Üstelik oldukça zekisin. Ben de samimi olacağım. Kilisenin çıkarı, zekanın onun öğretisine karşı çıkmamasını gerektirir. İlahi kurallara, dinin hizmetine kayıtsız şartsız kendini vermeni ister. Görüyorsun ya apaçık konuşuyorum... Ama bir baba gibi senin kulaklarını çekmeye de hakkım var.”(Aytmatov, 1990:101) Koordinatör papazla söz savaşına girip kendini kabul ettirmek isteyen Abdias,

papazın onu için sunduğu iki yoldan birini kabul etmesini ister. “O kadar hızlı gitme bakalım, dedi koordinatör kaşlarını çatarak, senin iyiliğin için kafana sokmak istediğim şeyi anlamak istemediğine göre, biraz daha açık konuşmaya çalışacağım. Önce şunu söyleyeyim ki, iman dağını tırmanıp da kendi çelişkisinin kurbanı olan insanların sen ne ilkisin ne de sonuncusu olacaksın. Kilise böylelerini çok gördü. Büyük davalar kayıp vermeden kazanılmıyor ve bu yoldaki kazalar da kaçınılmazdır. Ama senin durumunda olanlar için bir tek alternatif vardır: Ya yanlış yola sapan, bütün şüpheleri atarak doğru yola döner, kesin olarak ve bütün gücüyle gerçek imanı kabul eder, ona coşku ile ve artan bir enerjiyle sarılır, böylece büyükleri tarafından affedilir; ya da, inatla yanlış yolda gitmeye devam ettiği için bir sapık olarak kiliseden kovulur, aforoz edilir. Üçüncü bir yol olmadığını iyice anlıyor musun? Fikirlerin hoşgörü ile karşılanamaz. Yeterince açık anlatabildim mi?

-Evet monsenyör, ama ben de çok açık bir şekilde bu üçüncü yolun zarureti ne inanıyorum, bu yalnız benim için değil, dinin selameti için de zaruri görünüyor.

-Hadi canım sen de!

Peder alay eder gibi başını salladı ve devam etti: Gerçekten fikirlerin çok şaşırtıcı. Zahmet olmazsa bana Hristiyanlığı selamete çıkaracak bu üçüncü yolun ne olduğunu anlatır mısın? Yoksa bu da yeni bir tür devrim mi olacak?

Koordinatör bu sözleri sinsice söylemişti. Ama Abdias cevap vermekte gecikmedi:

-Bu yüzlerce yıllık uyuşukluktan silkinip kurtulmak, dogmatizmi unutmak ve insana Tanrı'yı kendi özünün doruğu olarak görme hürriyetini tanımak gerek...”(Aytmatov, 1990:102-103) Abdias ise pederin söylediği gibi iki yol değil, ona üçüncü bir yolun

olduğunu ve bu yolun doğmalarla değil kendi özüne dönmekle olduğunu söyleyer ve dinsel değer aktarlığı yapar.

Abdias, kaçakçılarla kenevir toplamak için çıktığı yolda gençlerin Tanrı'ya bakış açısını değerlendirerek dinsel değer aktarlığı yapar. Gençlere göre Tanrı yaşlıların dillerine doladıkları sözcükten ötesi değildir.

“Bugün toplumumuzun değer olarak benimsediği şeyler aslında tamamen bozulmuş, topa tutulmakta... Tanrı kavramına gelince, çocukluk çağlarından beri onlar Tanrı'yı; ihtiyar bunakların dillerine pelesenk ettikleri tekerleme gibi görürler. Hem sonra, kolay kazanılan paranın yanında güzel sözlerin ne değeri olur? Şu günlerde herkesin tekrarladığı gibi, büyük bir teşekkür hiçbir şeye yaramaz, ama para, nereden gelirse gelsin, at keseye!” (Aytmatov, 1990:107) Abdias, uyuşturucu kaçakçıları ile çıktığı yolda Petruha isimli genç ona bu işi girmeden ne işle uğraştığını sorar. Abdias da papaz okulundan atıldığını söyler. *“Abdias dürüst olmak istedi:*

-Hiç karaborsacılık yapmadım. Saklayacak bir şeyim yok. Daha önce ben seminerde, yani papaz okulunda iken...

Petruha her şeyi beklerdi de, bunu beklemezdi.

-Ne dedin, ne dedin! Papaz mı olmak istiyordun yani?

-Evet ya.

Petruha'nın gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Şaşkınlığını belirten bir ıslık çaldı.

Sonra devam etti: Peki kendin mi ayrıldın, kapı dışarı mı ettiler?

-İkisi de oldu, orada kalmadım sonunda.

-Çok tuhaf! Demek Tanrılarını seninle paylaşmak istemediler ha?

-Öyle diyebiliriz.”(Aytmatov, 1990:116) Petruha bunun üzerine Tanrı ile alay eder. Petruha’nın din ile dalga geçmesi, Sovyet Rusya’ında yaşayan gençlerin dine bakış açısını gösterir, her birinin dine karşı, birer karşı değer geliştirdiğini söyleyebiliriz.

Petruha, Abdias’ın pederlikten atılma olduğunu öğrenince ona Tanrı’nın olup olmadığını sorar. Abdias, Tanrının varlığını kabul ederken Petruha Tanrıyı kabul etmez ve Abdias’a Tanrı var ise nerede olduğunu sorar. “-Söylesene, sen çok şey biliyorsundur... Tanrı gerçekten var mı?

-Zor bir soru sordun Piotr. Bazıları için var, bazıları için yok. Kişisine göre değişiyor. Zaten insanlar var oldukça, onları Yaratan'ın da var olup olmadığını hep soracaklar.

-Peki, diyelim ki var. Nerede bulunuyor?

-Düşüncemizde ve sözlerimizde...

Petruha bir süre hiçbir şey söylemeden düşündü. O sırada vagon tekerleklerinin gürültüsü daha çok duyulmaya başladı. Çünkü biri, vagonların birleştiği yerdeki kapılardan birini açık bırakmıştı. Petruha gidip onu kapadı. Bir süre daha kulaklarını o sağır edici gürültüden ayıramadı. Sonra sordu:

-Demek öyle. Bana göre Tanrı yok. Peki sen ne diyorsun Abdias, sana göre var mı?

-Evet var, hem de var olması şart.

Petruha şaşırmiş, şoke olmuştu:

-Yaa, hiç anlamıyorum. Eğer Tanrı'ya ihtiyacın var idiyse, bizimle ne halt etmeye geldin?

Abdias, yer ve zamanın bu konuyu tartışmaya uygun olmadığını düşünerek kaçamak ve uzlaşıcı bir cevap verdi:

-Ee, çünkü benim de paraya ihtiyacım var.

-Tamam, mangırla Tanrı arasında bir seçim yapman gerekiyordu, sen de mangırı seçtin.

-Bir bakıma evet, şimdilik..."(Aytmatov, 1990:117) Abdias, bir Hristiyan olmasına rağmen dinindeki aksaklıkları görerek onu eleştirir ve böylelikle de dinsel değer aktarlığı yaparak her insanın düşünerek Allah'ı bulabileceğine inanır.

Abdias, Grişan ile girdiği söz savaşında Grişan Abdias'a kendilerini doğru yola getirme görevini kimin verdiğini sorar. Abdias, bu görevi ona kimsenin vermediğini vicdanının buna müsaade etmediğini söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Grişan, kendilerini yargılama hakkını nereden aldığını sorar. Abdias bunun üzerine Tanrının iyiliğinin iradelerde ifade bulunduğunu, insanlara vicdan yoluyla tesir ettiğini söyleyerek dinsel değer aktarlığı yapar. *"-Ama ben sizi bırakamam! Sen bir güçten söz ediyorsun. Hiç kimse bana bir vekalet vermiş değil. Ben yalnız vicdanımdan emir alır, onun dediğini yaparım. Hoşuna gitmezse beni hesaba katmayabilirsin, ama ben vicdanıma uymak zorundayım. Sen kendi kaderinin hakimi olduğunu iddia ediyorsun, bunu anladık. Ama kaderler birbirinden ayrı değildir.*

Doğum ve ölüm dışında onları hiçbir sınır ayıramaz. Hayatımız bu ikisi arasında bir kumaşın ipleri gibi birbirleriyle iç içe, üst üstedir. Sen ve senin kumanda ettiklerin bu haşhaşla pek çok kişiye felaket, yıkım getireceksiniz. Zengin olmak için bozkırdan topladığınız işte budur. Geçici bir zevk verdiğiniz insanları, yıkıma ve umutsuzluğa sürüklüyorsunuz.

-Ve şüphesiz sen de kendinde bizi yargılama hakkını buluyorsun değil mi? Nasıl yaşamamız, ne yapmamız gerektiğini senden mi öğreneceğiz?

-Ben yargıç değilim, sadece içinizden biriyim, yalnız:

-Yalnız ne?

-Yalnız biliyorum ki üzerimizde bir Tanrı vardır. Kalbimizin, muhakememizin asıl ve en büyük düzenleyicisi O'dur.

-Yine Tanrı ha! Ne demek istiyorsun?

-Tanrının iyiliği bizim irademizle ifadesini bulur. O bizim içimizdedir. Bize vicdan yoluyla tesir eder.”(Aytmatov, 1990:151) Abdias, aklının önderliğinde bulmaya çalıştığı doğrulardan hareketle Grişan’a kaçakçılığı bırakıp doğru yola, insanlık yoluna girmeye çağırır. Kendileri ve vicdanlarıyla birleştiren Tanrı ile barışmaya davet eder. “-Peki, bundan sana ne? Bu yolu biz kendimiz seçtik, sen değil.

-Evet, gerçekten bu senin seçimin, ama yalnız seni ilgilendirmiyor. Çıkmazdan kurtulmanın da bir yolu olduğunu anla artık. Vakit varken, nedamet getirin. Bozkırda, gökyüzüne karşı, kaçakçılık işine tamamen son vereceğinize yemin edin, bu

haranı kazancı terk edin, içinize çöreklenen kötülüğü çıkarıp atın: Kendinizle ve vicdanları birleştiren Tanrı ile barışın...

-Ya sonra?

-Sonra yeniden ve tam anlamıyla insan olacaksınız.”(Aytmatov, 1990:152) Abdias kaçakçılar tarafından trenden atıldıktan sonra Mesih İsa ile kendisinin yaşadıkları arasında ilgi kurar ve yüzyıllar önce yaşanan olayların halen hatıralarda canlı tutulmasının gerekli olup olmadığını düşünür. Aydınların bütün amacının insanların kendilerini bulmaktan geçtiğini söylemelerine rağmen neden bu yolun meşakkatinin bitmediğini düşünür. Bütün insanlığın şuan bunu biliyor olmasının hiçbir faydasının olmadığını, maddeci bilimin çağdaş insanı tanımlarken herhangi bir dine mensup etmemekle fedakârlık, sadakat ve merhamet kavramlarını yitirdiklerini ve dolayısıyla Abdias, herkesi benliğine getirecek yeni bir dinden bahsederek onlara dinsel değer aktarlığı yapar. Ancak insanların yeni silahlara bu kadar bağımlı iken bunu nasıl gerçekleştirebileceklerini düşünerek kaygılanır.

“Nereye vardık? Elimize ne geçti? Aydın zekaların iddia ve temin ettikleri gibi, insanların bütün çabalarının amacı kendilerini arayıp bulmak ise, sahip bulundukları muhakeme kabiliyetini geliştirmek ise; bu yol daha başlangıcından itibaren niçin bir meşakkat, bir zulüm yolu olarak alındı? Kim böyle yaptı?

Evet, ne faydası var? Küçük çocuklar da dahil herkes her şeyi çok uzun zamandan beri bildiğine göre faydası ne? Maddeci bilim, bütün öteki dinler gibi Hristiyanlığı da gömmeye, yok etmeye çalışmadı mı? Bunları olanca gücüyle süpürüp atmaya, kuvvetli bir elle ilerlemelerin ve tek takip etmemiz gereken kültürün dışında bırakmaya çalışmadı mı? Çağdaş insan, ilk bakışta hiçbir dini inanca

ihtiyacı yokmuş görünüyor: Bu inanışları, uzun zaman öncesine ait basit işaretler gibi tarih bilgileri arasındaki yerine koymak yetiyor, çağımız insanına. Din eski bir etaptır ve modası çoktan geçmiştir onun için... Peki, böyle düşünerek nereye geldik? Konuya daha yakından bakalım: En gerçekçi teorilerle gülünç durumlara düşürerek kaldırıp attığımız o eski fedakarlık, sadakat ve merhamet kavramlarının yerini alacak ne var elimizde? İmanın yerini alabilecek ne bulduk? Hiç şüphesiz son derece üstün bir şey olmalı, çünkü yeni daima eskiye tercih edilir! İşte, öyleyse, yeni din, yeni ve eşsiz kudretteki din, yakında bütün dünyaya hükmedecek yeni din: En müthiş silahlarla donatılmış askeri güç! İnsan bu kadar bağımlı, böylesine buyruk altında bulunmuş muydu hiç! İnsan hayatı her an, büyük devletlerin savaşı başlatmaları veya bundan sakınmaları şıklarına sıkı sıkıya bağımlıdır. Böyle bir durumda, atom silahlarına sahip devletler dışında hangi ilahlara bel bağlayacağız? Sunaklarında, insanların tapması için bomba maketlerinin sergilendiği ve duaların generaller portresi önünde yapıldığı bir tapınağın kurulması düşünülmeli henüz... Ama çağımıza uygun kiliseler işte bunlar olacak!”(Aytmatov, 1990:211) diyen Abdias, gelecekteki insanların kiliselerde Hz. İsa’nın portresi önünde dua etmeyeceklerini, onun yerine genarallerin portrelerinin önünde ayin yapılacaklarını, savaşı kazananların dine de hükme yetkisini ellerinde bulunduracaklarını savunur.

Abdias, trenden atıldıktan sonra kendini çok aciz ve kimsesiz hissettiği bir an çocukken okuduğu ilahiler aklına gelir ve onlara sığınarak dinsel değer aktarlığı yapar. “Gökyüzü yeni yeni aydınlanmaya başladı, herkes uykuda, ben günlük duamı okuyarak Sana sesleniyorum, her şeyi bilen Yarlıgayıcı Tanrım! Her şeyden önce seni düşünüyorsam ve her gün sıkıntılarımı sana tekrarlıyorsam, bu bencilliğimi bağışla. Ama ben, nefes aldığım sürece bunları söylemeyi tek amaç bildim....

....Ey bağışlaması bol Tanrım! Bizi karanlıkta bırakma, bu dünyada iyiyi kötünden ayırmamıza yardım et....

.... ey yargılayıcı Yüce Tanrım. Ölümlü ölümsüz bütün umutların sığınacağı liman Sensin. Sen her yerde hazır ve nazırsın. Teselli veren Sensin. Her şeyin evrensel kaynağı Sensin. Bunun için de, geçmişte, bugünde, gelecekte, bütün zamanlarda hep sana yöneleceğiz. Artık hayatta olmayacağım, Sana yakaramayacağım, hiç kimsenin yakaramayacağı zamanda da bu gemi yoluna devametsin, ta sonsuzluğun sınırlarına kadar... Amin.”(Aytmatov, 1990:221-222) Hatırladığı ilahide ezeli ve ebedi olan Allah’a yalvararak ondan yardım diler.

Yazar, Abdias aracılığıyla Hıristiyanlığın getirilerini anlatmaya çalışırken diğer taraftan da Hıristiyanlığın hem doğmalarını hem de yanlışlarını eleştirir.

2.6. KASANDRA DAMGASI

2.6.1. Özet

Amerka’da yayınlanan Tiribün gazetesi çalışanları o gün sıra dışı bir hareketliliğe sahiptir. Gazete çalışanları oldukça tedirgin ve bir o kadar da heyecanlıdır, kendini uzay rahibi olarak tanıtan bu kişinin düşüncelerini bir an önce rakiplerinin eline geçmeden kendileri yayınlamak isterler. Diğer tarafta ise Avrupa’dan ülkesine dönmek için uçakta olan ünlü Fütürolog Robert, olanlardan habersiz okyanusu aşarak ülkesine dönmektedir. Okyanusun üzerindeki uçak, fütüroloğa o güne kadar rastlamadığı ancak rüyalarında gördüğü olaya -balinalar sürü halinde yüzdüğüne- şahit olur. Robert nereden bilecekti bu balinalarla kendi sonunun aynı olacağını. Bu muhteşem olayı karısı Jessi’ye haber vermek için telefona sarılan Robert, Jessi’nin anlattıkları karşısında heyecanlanır. Amerika’da Tiribün gazetesinin yayınlamış olduğu haberle yer yerinden oynadığını öğrenir. Kendisini Uzay Rahibi Filofey olarak adlandıran uzaya gittikten sonra dönmeyerek orada kalan astronot Andrey Andreyeviç Kriltsov, yaptığı araştırmalar sonucunda henüz embriyo iken kişinin doğup doğmayacağına karar verebilecekleri bir buluş yaptığını ve bunu da insanlarla paylaşmak için Roma Patriğine bir mektup yazdığını ve bu mektubun da Tiribün gazetesi tarafından yayınlandığını Brok’a anlatır.

Filofey, Roma Papasına gönderdiği mektupta insanlığı ilgilendiren çok önemli bir buluşu keşfettiğini söyler: Henüz embriyo iken dünyada başına gelebilecek olumsuz olayları hissederek kaderlerine isyan eden ceninler, bunu bir işaretle annelerine hissettirirler. Filofey, doğuma olumsuz tepki veren bu embriyoların gönderdiği işareti bulduğunu, annelerinin alnındaki bu işarete Kasandra

Damgası, embriyoya ise Kasandra Embriyosu ismini verdiğini yazar. Ayrıca bu embriyoları taşıyan annelerin gönderdiği ışınla daha net seçildiğini bu şekilde doğmak istemeyen embriyoların daha kolay ayırt edilebileceğini söyler. Katolik kilisesi kurallarına göre kürtajın yasak olduğunu ve buna kendisin de kesinlikle katıldığını yazan Filofey, gittikçe artan, insanı tehdit eden kötülükler karşısında doğmak istemeyen embriyolara da hak vermek gerektiğini belirtir. Tek amacının Tanrı'nın izniyle insanlığı uyarmak olduğunu belirterek mektubuna son verir. Ayrıca Filofey, insanların bu olaya nasıl tepki vereceğini Tribün gazetesi vasıtasıyla öğrenmek istediğini de belirtir.

Fütürolog Robert Bork, Jessi'yle uçaktan yaptığı telefon konuşmasının ardından uykuya dalar, gördüğü rüyanın etkisiyle uyanır. Rüyasında balinalarla okyanusta yüzdüğünü ancak gökte iki güneşin varlığıyla irkildiğini okyanusun kaynadığını görür. İkinci güneşin ne manaya geldiğini anlayan Bork, bunu daha önce anlayamadığı için kendi kendine hayıflanır. Tıpkı gençlik yıllarında olduğu gibi Kasandra embriyosu onu heyecanlandırır. Havaalanında Jessi, Robert'i karşılar. Eve giderlerken durum değerlendirmesi yapan çift, eğer söylenenler doğruysa insanların huzurunun kaçacağını düşünürler. Balinaların toplu olarak kendilerini sahile vurmalarına anlam vermeye çalışan Bork'un aklına Avustralyalı Kiffer'in fikirleri gelir. Ona göre balinalar intihar etmekteydiler. Doğaya aykırı olayları sezinleyen hayvanlar, insanların pervasızca hayatlarını harcamalarını ve kendilerini yok etmelerini bu şekilde protesto ettiklerini savunur. Bu gibi düşüncelerin ardından eve varan Bork, kimseyle görüşmek istemediğini karısına söyler. Ancak Jessi, kendisine sormadan devlet başkanlığına aday olan Oliver Ordok'a telefonla konuşabileceklerine dair söz verdiğini söyler. Bork, eskiden tanıdığı Ordok'un çok

inatçı biri olduğunu bildiği için eninde sonunda onunla istediği konuşmayı yapacağını tahmin ettiği için Jessi'ye üzülmemesi gerektiğini söyler. Çok geçmeden Oliver Ordok telefonun diğer ucundan Bork'a seçim yarışında seçmenlerin kafasını karıştıran Filofey'in düşünceleri hakkında neler düşündüğünü öğrenmesi için yardımcısı felsefeyle ilgilenen Anthony Younger'in kendisini tavsiye ettiğini söyleyer ve konu hakkındaki görüşlerini sorar. Bork bu sorunun cevabının zor olduğunu, cevap bulabilmek için bütün insanlığın bir araya gelerek düşünüp karar vermesi gerektiğini belirtir. Ya Filefoy'in düşüncesini kabul edecek ya da onu yok sayarak hayat yoluna devam edileceklerdi. Ortaya atılan bu düşünce karmaşasından Bork çeşitli çıkarımlar yapar, ona göre Kasandra embriyosu genlerinden getirdiği kötülüğü örtbas etmeden kendini sonlandırabileceği düşüncesinde karar kılar. Bu düşünce karşısında Ordok, şaşkınlık geçirir. Robert, bunun sadece kendi düşüncesi olduğunu söyler. Ordok seçim yarışında kaybetmek istemediğini belirterek olayların gidişine göre yol belirleyeceğini söyler. Robert, bilim adamı olarak Filofey'in düşüncelerine katıldığını belirtir. Oliver aralarındaki bu konuşmanın kimse tarafından bilinmeyeceğini söyleyerek resmi olmayan konuşmalarına son verirler.

Ertesi gün Bork fakültede ders anlatır, ardından eve dönmüştür. Şehirde herkesin panik içinde olduğunu Jessi'ye anlatan Bork, bazılarının Filofey'in düşüncelerini insana tecavüz olarak değerlendirdiğini, bazılarının ise bu düşünceleri yok sayıp hayatlarına devam etmeleri gerektiğini düşündüklerini söyler. Bu arada Jessi, Bork'a Oliver'in adamlarından Anthony Younger adlı birinin telefon açtığını ve kendisiyle görüşmek istediğini bildirir. Çok geçmeden Robert Bork'u arayan Younger, Oliver Ordok'un kitle iletişim araçlarından sorumlu grupta yer aldığını belirterek Alfa-Beysbol adlı spor salonundan Ordok'un halka sesleneceğini ve isterse

televizyondan dinleyebileceğini bildirir. Bu arada Bork’la konuşma fırsatı bulan Younger, onun Filefoy hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalışır. Bork, insanoğlunun kendini geliştirmek yerine sürekli olarak birbirlerini yok etmeye yönelik düşünceleri olduğundan aklen ilerleme kaydedilmediğini, Filofey’in icadıyla da artık insanların genetiğine inildiğini anlatır. Bunu çok ilginç bulan Younger, insanoğlunu bekleyen bu tehlike karşısında hayrete kapılır.

Spor salonunda Oliver Ordok konuşmasına başlar. Büyük bir kalabalığa seslenen başkan adayı Ordok, halinden memnun konuşmasını tamamlayıp kürsüden inmeye hazırlanırken salondan sesini yükselten öğretmen Anna Smith, Filofey’in Tribün gazetesinde yayınlanan mektubu hakkındaki görüşlerini sorar. Ordok, Filofey’in bu buluşuyla insanlığın bir imtihan karşısında olduğunu ve Kasandra işaretiyle de tehlikenin yaklaşmakta olduğu izlenimini uyandırdığını belirtir. Bu açıklamadan sonra salondan uğultulu sesler artar ve Melez bir kadın ortaya atılarak kendi anında da Filefoy’in belirttiği işaretin olduğunu söyleyerek bu işareten dolayı doğmamış çocuğunu kürtajla yok etmenin çok da doğru bir karar olmadığını söyler. Ardından konuşmayı bu sefer de erkek bir doktor sürdürür. Ona göre de Dünya’nın dışında yaşayan birinin insanlara karışmaya hakkı olmadığını, kendilerinin birer denek olmadıklarını söyler. Ardından sesler ve düşünceler gittikçe şiddetlenir, hatta Filefoy’un evrenden kovulması gibi düşünceler ortada gezinir. Salonun gerginliğini yatıştırmak isteyen Younger, buradaki toplantının asıl konusunun Ordok’un seçmenleriyle buluşması olduğunu söyleyerek ortamı yatıştırmaya çalışır. Bu fırsattan yararlanan Ordok, tekrar mikrofonu eline alarak bu sefer de seçmenlerinin duymak istediği şeyleri söylemeye başlar. Filofey’in insanın genetiğiyle oynamaya çalışan insanlık düşmanı olduğunu ve dünyadaki temsilcisinin ise üniversite hocası

olan Robert Bork olduğunu açıklar. Anthony Younger ise Ordok’a Robert Bork’la resmi olmayan bu konuşmaya dayanarak onu suçlamasının yanlış olduğunu söylese de kalabalık da Ordok da buna kulak asmaz.

Olayları evinden takip eden Bork hiç beklemediği bu olay karşısında şaşkınlık geçirir. Planladığı ancak yazma aşamasına geçirmedeği düşüncelerini - Filofey’in buluşunun haklı yönlerini- bir makale yazarak yayınlamayı düşünür ve harekete geçerek yazmaya başlar. Aynı gece Dünya’nın farklı bir yerinde Kızıl Meydan’da insanlar yine sokaklara dökülür. Burada ise sorun silahsızlanmaya giden ülkelerin artık silah almayacakları dolayısıyla da yüzlerce insan işsiz kalacağıdır. Meydanı, işsiz kalma korkusuyla dolu bu insanlar, silahsızlanmayı protesto ederek doldurmuşlardır.

Robert gecenin ilerleyen vakitlerinde evinin terasına çıkarak hava almaya çalışırken ilerdeki golf sahasına gözü ilişerek eski arkadaşı Prof. Max Fried aklına gelir. Rüyasını hatırlar. Rüyasında Max, Robert’e ayda golf oynaması için kendisiyle oraya gelmeye davet eder. Robert, kısa bir süre önce ölen arkadaşının ona bir mesaj gönderdiğini şimdi daha iyi anlar. Bork, Jessi’nin getirdiği fakslarla tekrar yaşadığı zamana döner. Jessi, Bork’a gelen faksların hepsinin Younger’den geldiğini ve bir an önce kendisine ulaşması gerektiğini yazdığını söyler. Ayrıca isterse Ordok’la yapmış olduğu konuşmayı yalanlayabileceğini ya da Filofey’in savunucusu olarak yoluna devam edebileceğini ve gerekirse Filofey’le bir konuşma ayarlayabileceğini, böylece de Filofey’in Kasandra Damgasını nasıl bulduğunu, nasıl bir önlem alınabileceğine dair kendi aralarında karar verebileceklerini söyler. Düşününce bunun haklılığına karar veren Robert, makalesini tamamlayıp Trübün gazetesine göndermeyi, felsefi açıdan Filofey’in düşüncelerinin doğru olabileceğini kanıtlamaya karar verir. Sabah

olduğunda makalesini tamamlayan Robert, onu gazeteye faksılar. Diğer taraftan Jessi bir yığın insanın evin önünde toplandıklarını ve polise haber vermek istediğini söyler. Bork ise şimdilik buna gerek olmadığını, eylem şiddetini arttırırsa ancak o zaman bunu yapabileceklerini söyler. Bu arada Younger, Bork'u arayarak makalesinin Tribün gazetesinin yetkilileri tarafından okunmak üzere uzay rahibi Filofey'e gönderildiğini ve eğer kendisi de kabul ederse Filofey'le bir konuşma ayarlayacağını bildirir. Younger, üç arkadaşı ile uzay bağlantısı gerçekleştirmek üzere gerekli teşkilatla yola çıktıklarını ve kendileri gelene kadar hiçbir şekilde evden dışarı çıkmayarak onu beklemelerini Bork'a söyler. Bork insanların Kasandra embriyolarını objektif olarak algılamaya hazır olmadıklarından Filofey'i ve onun gibi düşünenleri susturmak istediklerini Younger'e söyler. Younger dış basında ve Amerika'da bütün dünyanın bu konuya odaklandığını ve herkesin galeyana geldiğini söyler. Bu arada evin dışarısından sesler yükselmeye başlar. Diğer taraftan ise Younger'e gelen bilgiye göre Bork'un evinin önünde durumlar karışır. Bunun üzerine Bork'a bağlanan Younger, hemen polise haber vermesi gerektiğini ve oraya ulaşmak için çok az bir mesafe kaldığını söyler. Bork dışardan gelen seslere daha fazla dayanamayarak onların karşısına çıkıp Kasandra damgasını dikkate almaları gerektiğini aksi taktirde insanlığın sonunun yaklaştığını bildirmek ister. Bork, Jessi'nin engel olmaya çalışmasına rağmen onu dinlemeyerek öfkeli kalabalığın önüne çıkar. Protestocular karşısında sağlam bir kaya gibi duran Bork, Kasandra damgasının insanların günahı ve belası olduğunu ve herkesin onlarla mücadele etmesi gerektiğini söyler. Göstericilerden bir kadın öne atlayarak alındaki damgayı gösterir ve Filofey'in hayatına karışmasına itiraz eder. Bu arada diğer göstericiler de

galeyana gelir ve Bork'u linç ederler. Oraya vardığında Bork'u kanlar içinde gören Younger, onu hastaneye götürse de doktorlar Bork'u hayata döndüremezler.

Bork'un ölümünden sora uzay rahibi Filofey ile konuşma görevi Younger'e kalır. Bork'a olan vefa borcu dolayısıyla tepkileri üzerine toplayacağını bile bile bu görüşmeyi gerçekleştirir. Görüşmede bir sunucu ve konuk olarak da Filofey ile Younger vardır. Filofey, insanlığın gelişme kaydetmek için sürekli yeni buluşlar icat ettiğini ancak bu ilerleme insanoğlunun kendi çıkarlarına ters düştüğünde onu reddettiğini ve bu şekilde devam ettiği sürece de insanlığın kendi sonlarını kendilerinin hazırlayacağını söyler. Konuşmayı yöneten sunucu, Dünya'nın çeşitli yerlerinde yaşayan insanlarla canlı bağlantı kurar. Bağlantıların sonucunda insanlar, huzurlarını kaçırdığına inandıkları Filofey'in ölümünü isterler. Filofey bütün bu olanlardan sonra insanlığı uyaramayacağını anlar ve insanlığın artık rahat etmesini, kendisiyle beraber uzaydan gönderdiği ışınların yok olacağını, böylelikle de Kasandra damgası diye bir işaretin kalmayacağını söyler. Kendini uzay boşluğuna bırakmak için hazırlıklarını tamamlayan Filofey, son olarak Anthony Younger'i manevi oğlu olarak atadığını kendi ölümünden sonra istasyona gelen kişilerin Kasandra damgasına ait bulgulara ulaşabileceğini ve Younger'e de anılarını bıraktığını isterse onları açıklayabileceğini vasiyet eder. Filofey, kendini uzay boşluğuna bırakmadan son bir kez dünyaya baktığında kendi gibi okyanustaki balinaların da toplu olarak intihar hazırlığında olduğunu görür ve o da onlar gibi uzay yolculuğunda intiharını gerçekleştirir.

Uzay rahibi Filofey, Anthony Younger'e bıraktığı anılarına annesinin kendisini yetimhanenin merdivenlerine bıraktığı yıllardan başlar. Yetiştirme yurdunda kapı önündeki küçük merdiven anlamına gelen Kriltsov soyadı da o

yıllardan kalmadır. 1942 yılının sonbaharında yetimhaneye bırakıldığını adının Andrey Andreyeviç Kriltsov olduğunu ve annesinin kendisini o merdivene bırakmak için mutlaka geçerli bir sebebi olduğuna inandığını yazar. Arkadaşlarının Vava dedikleri Valeriya Valentinovna yetiştirme yurdunda müzik öğretmeni olarak çalışan iyi yürekli bir kadındır. Onun düşündüğüne göre Kriltsov'un babasının Rusya'nın Ruzi şehri civarına gelen Alman tank birliklerinde görev yapan Alman subaylarından biri olabileceğini düşündüğünü Kriltsov'a hissettirir. Ayrıca Andrey'e annesinin ve babasının kim olduğuna takılmayıp eğitim hayatına devam etmesini çünkü çok başarılı biri olacağına inandığını söyler.

Yazar Andrey'in anılarını okumaya devam eder. Bütün olayların önemsiz gibi görünen hamilelik ve insanın doğuşuyla ilgili tıp semineriyle başladığını yazar. Andrey işinde ilerlediğinden kendine olan güveni daha da artar ve hükmetme hırsıyla dolduğunu, kapalı laboratuvarlarda çalışmaya başlamasıyla da ününe ün kazandığını belirtir. Bilimsel deneyle bile olsa kimin doğacağına, nasıl ve hangi ebeveynlerden doğacağına bizzat karar verdiğini bu durumun da kendinde kibir oluşturduğunu yazar. Suni döllenme yoluyla anonim doğan bireyler fikri, ilk defa hayvanların suni döllenmesiyle gerçekleşir, ardından da insanlar üzerinde bilimsel olarak kullanılmaya başlanır. Andrey, ilk başta bu olayları sadece bilimsel açıdan değerlendirir, bilimi ileriye götürmek olarak algılamayı tercih eder. Zaten ona problemin sadece döllenme kısmıyla ilgilenmesi gerektiği, sonrasında da onlara ne olacağıyla ilgili kafa yormaması gerektiği söylenir. Andrey, karısı Yevgeniya'ya haksızlık ettiğini, hamile kaldığında onu kürtaja nasıl zorladığını yazar. Yevgeniya giderken Andrey'e belki başka biriyle evlenip çocuk sahibi olabileceği için mutlu olacağını söyler. Bu olaydan sonra Andrey, işini sorgulamayan biriyle

evlenebileceğini düşünüp hayatına devam eder. Bu süreçte bilim alanında Rusya’da onun ismini duymayan kalmaz. Gizli yürütülen bir programda görev alır. Kimse tarafından bilinmeyen laboratuvarlarda X-bireyler yani anonim bireyler oluşturur. Kısa süre sonra bu kısaltma devrimin parolası olur. X-bireyler oluşturmak için hapishaneden mahkûm kadınlar seçilir. Kadınlara ceza indirimi karşılığında bu bireyleri taşıma ön görevi verilir. Andrey, deneklerin –kadın mahkûmların- biyolojik olarak bu X-bireyleri taşıyıp taşıyamayacaklarının ilk muayenesini yapar. Mahkûmlardan Runa Lopatina adlı kadın, denek olarak gelmeyle çok ilgilenmediğini sadece bu yaşananların masal olup olmadığını anlamak için bu oyuna katıldığını, döllenme işinin tanrıya ait olduğunu söyler. Hiç beklemediği bu çıkış karşısında ne yapacağını bilemeyen Andrey aklına bile getirmekten çekindiği soruları sormaya başlar. İlk araştırmaları tamamlanan Runa hücresine gönderilirken doktora, elveda der. O gün ne manaya geldiğini anlamayan Andrey, ertesi gün Runa’nın bir an önce gelmesini bekler. Kendi kendiyile hesaplaşmasına olanak sağlayan bu insanla bütün her şeyi geride bırakıp gitmeyi hayal eder. Hapishaneden mahkûmları getirmekle görevli memurun getirdiği acı haberle sarsılır, Runa kliniğe getirirlerken kaçmak ister ve görevliler tarafından öldürülür. Andrey bu olaydan sonra Runa’nın niçin böyle bir yola girdiğine dair kendi kendine sorular sorsa da gerçek cevabın ne olduğuna dair bir fikirde sabit kalamaz ancak emin olduğu bir şey vardysa o da deneylerinin ilk kurbanı olduğudur. Andrey, gerçek hislerini Runa’ya anlatamaya fırsat bulamadığından Runa’nın onu her zaman X-bireyler oluşturmak için kendi bilimsel buluşlarını kullanan bir soysuz olarak hatırlayacağından üzüntü duyduğunu yazar.

X- bireylerin üretimine son verildikten sonra sonlarının ne olacağına dair hiçbir fikri olmayan Andrey, vicdan azabı duyar. Anthoney Younger’e bıraktığı anılarında tüm yaşadıklarını geride bırakarak uzayda bir görev aldığını ve böylece nasıl Uzay Rahibi Filofey olduğunu açıklar.

2.6.2. Kahramanlar

Andrey Andreyeviç Kriltsov (Uzay Rahibi Filofey)

Rus Hükümeti adına çalışan bir bilim adamıdır. Dünya’da yaptığı bilimsel çalışmalardan rahatsızlık duyarak kendini uzayda yaşamaya mahkûm eden Filofey, orada edindiği bilgileri dünyada yaşayan insanlarla paylaşarak vicdanını rahatlatmayı çalışan ve akıbetinde kendini uzay boşluğuna bırakan bilim adamıdır.

Bilimsel alandaki buluşlarıyla ünlenen Andrey Andreyeviç, bu ününe ün katmak için bilimin şartlarını biraz daha ileri taşıyıp anne ve babası belli olmayan bireyler oluşturma çalışmaları yapar. Daha sonra bu programın adını da alacak olan “X- bireyleri” oluşturma fikrini geliştirir. İlk başlarda kendinin de anne ve babası olmadığı için bu durum onu etkilemez. Yaptığı bu iğrenç çalışmaları, bilimin adına yaptığını beynine kabul ettirir. Anne ve babası belli olmayacak bireyleri taşımaları için mahkûm kadınlar tercih edilir. Böylece çocuk doğduktan sonra ellerinden daha kolay alınması planlanır. Ceza indirimi alacak bu kadınlar doğuracakları çocukların akıbetini düşünmezler. Onlara hazırlamış oldukları ve çocuklar üzerinde hakları olmadığına dair bir protokol imzalatırlar. Araştırma binasına çeşitli kontrollerden geçirilmeleri için getirilen kadın mahkûmları kontrol eden Andrey, çeşitli testler sonucunda onların bu çocukları taşıyıp taşımayacağına karar verir. Muayenelerinden birini yaparken kontrole getirilen mahkûm Runa Lopatina’nın onu sorgular

nitelikteki konuşması Andrey'i kendine getirir. Yaptığı işin yanlışlığını fark eder ve bütün bu çalışmalarını geride bırakarak Runa Lopitana ile oradan uzaklaşıp yeni bir hayat kurmayı planlar. Bu arada eski karısı Yevgeniya'ya yaptığı haksızlıkları düşünüp pişman olur. Karısını çok kez kürtaj olmaya zorladığını ve onun doğurma hakkını elinden aldığı için pişmanlık duyar. Andrey, duygularını ve planlarını Luna'ya itiraf etmek için beklerken onun kaçmak üzereyken askerler tarafından öldürüldüğünü öğrenir. Oluşturdukları X-bireyler, bu olay haricinde amacına uygun yetiştirmeye başlarlar. Proje gereği sadece bu bireylerin doğdurulup yetiştirmesiyle ilgilenen Andrey, onların gelişimlerinde meydana gelen aksaklıklar neticesinde kendini suçlar. Ortamdan uzaklaşmak maksadıyla başka bir projenin içinde bu sefer de uzayda yönetilen bir programın içinde görev alır.

Uzaydaki çalışmalar bitip uzay ekibi Dünya'ya dönerken Andrey, Dünya'ya dönmeyi reddederek orada kalıp çalışmalarına devam eder. Araştırmaları sonucunda dünyaya gelmek istemeyen embriyoların ana rahmindeyken annelerine gönderdikleri işaretlerin varlığını tespit eder. Bu buluşunu dünyada yaşayan insanlarla paylaşmak isteyerek Roma Papasına bir mektup gönderir. İcat ettiği bir ışığın varlığından bahseder. Işık sayesinde hamile olan anneler, karınlarındaki embriyoların duygularını hissedeceklerini iddia eder. Doğmak istemeyen embriyolar, annelerine ışığın sayesinde görünür hale gelecek olan ve alınlarının ortasında bir leke olarak belirecek olan işareti gönderirler. Filofey'e göre bu embriyolar dünyaya gelmeyi reddederler. Mektup, Filofey'in beklediğinin aksine dünyanın her tarafındaki insanlar tarafından tepkiyle karşılanır. Anne olmak isteyenlerin doğurmak ve anne olmak haklarının ellerinden alınamayacağına dair görüşler ileri sürülür. Çoğunluğun sesine uymayan fütürolog Robert Bork ise Filofey'e hak verdiği için bunu canıyla öder. Dünyadaki

gelişmeleri uzaydan takip eden Filofey ise kendiyle canlı bağlantı kuran Anthony Younger'e insanlar tarafından yanlış anlaşıldığı için üzgün olduğunu belirterek uyarılarını dikkate almayan insanlığın gözü önünde kendini uzay boşluğına bırakarak intihar eder. Manevi oğlu olarak atadığı Anthoney Younger'e de anılarını bırakır.

Robert Bork (Fütürolog)

Gelecek hakkında tahminlerde bulunan Amerikalı ünlü bir bilim adamıdır. Uzay Rahibi Filofey'in ortaya çıkmasından önce gördüğü rüyalar ona bir şeylerin değişeceğinin haberini verir. Avrupa'da katıldığı kongreden Amerika'daki evine dönerken uçak yolculuğu tercih eden Bork, bindiği uçaktan dışarıyı seyrederken okyanusta garip bir olay ilgisini çeker. Rüyalarında olduğu gibi balinaların aceleleri varmış gibi heyecanla toplu olarak yüzmekte olduklarını görür ve bu olayı karısı Jessi ile paylaşmak için ona telefon açar. Jessi'ye tıpkı rüyalarında gördüğü gibi balinaların okyanusta toplu olarak yüzdüklerini söyler. Jessi ise dünyanın ve ülkenin şuan kendini uzay rahibi olarak tanıtan kişinin Papa'ya göndermiş olduğu mektupla ilgili konuştuklarını söyleyerek mektubun mahiyetinden bahseder. Bork, şaşkınlık içinde tekrar balinalara döner. Avusturalyalı bilim arkadaşının daha önce de gerçekteşen böyle bir olaya karşı yaklaşımı aklına gelir, ona göre balinalar toplu olarak intihar etmektedirler. Uçakta bunları düşünürken bir an kendini balina olarak onların yanında bulur, hep beraber okyanusta yüzerken gökyüzündeki iki güneşin varlığıyla ürperir ve yaşadığı zamana döner. Uçak yolculuğu anlam veremediği bu duygular içinde sonlanır. Havaalanında kocasını karşılayan Jessi, eve dönüş yolunda herkesin merakını cezbeden ve cevabının ne olacağını bilmedikleri soruları kocası

Bork'a sıralar. Bork çok yorgun olduğunu, bir an önce dinlenmek istediğini belirterek daha sonra bunları konuşmaları gerektiğini söyler. Jessi ise daha önceden tanıştıkları Oliver'in ısrarlarına dayanamayarak onun adına telefonla konuşma sözü vermek zorunda kaldığını Bork'a anlatır.

Kendini uzay rahibi Filofey olarak tanıtan astronot, bütün insanlığı ilgilendiren açıklamaları ile insanların kafasını karıştırır. Amerika'daki genel seçimler öncesi böyle bir durumun ortaya çıkması başta siyasiler olmak üzere her kesimi rahatsız eder. Oldukça hırslı ve kazanmak için herkesi harcayabilecek yapıya sahip olan Oliver Ordok isimli politikacı da bu durumda ne yapacağını bilemez. Yardımcılarıyla beraber yapacağı seçim propagandası konuşmasında uzay rahibi Filofey'in ortaya attığı ve hamile kadınların çoğunun şiddetle karşı çıktığı Kasandra Damgası'yla alakalı gelebilecek sorulara nasıl cevap vermesi gerektiğini düşünürler. Basın danışmanlarından Anthony Younger; Oliver Ordok'a eskiden tanıştığı ünlü fütürolog Robert Bork'la konuşmasını tavsiye eder. Ordok, Bork'la gayri resmi bir telefon konuşması gerçekleştirir. Telefonda Bork, Ordok'a uzay rahibi Filofey'in düşüncelerinde hiç de haksız olmadığına inandığını söyler. İnsanların gittikçe Dünya'yı yaşanmaz hale getirmeleri, Bork'a göre kendi sonlarını hazırlamaktan başka bir şey değildir. Bu noktada Bork, Filofey'in insanları uyardığını düşündüğünü ve onların bu kötü gidişlerine dur denilebilecek bir buluş icat ettiğine inandığını söyler. Ordok yaptıkları bu telefon konuşmasının ikisinin arasında kalacağını söyleyerek ertesi gün vereceği mitingin televizyonda yayınlanacağını, eğer isterse Bork'un da izleyebileceğini söyler ve böylece konuşmalarını sonlandırırlar. Konuşmanın ardından Bork uçakta gördüğü rüyayı hatırlar ve rüyasını anlamlandırır.

Balinalarla yüzerken gökte gördüğü iki güneş, bu yaşananlardan başka bir şey değildir.

Politikacı Oliver Ordok'un seçim propagandası, söylenen vakitte başlar. Bork da programı televizyondan takip eder. Oliver Ordok'un coşkuyla başladığı mitingde katılım oldukça yüksektir. Her şey yolunda gider, ta ki dinleyicilerden birinin "Kasandra Damgası" hakkındaki görüşleri sorulana kadar. Bundan sonra olaylar çorap söküğü gibi birbirini takip eder. İlk başta Ordok, uzay rahibi Filofey'in düşüncelerine katıldığını söyler. Mitingdeki dinleyiciler ve ekran başında onu dinleyenler hiç beklemedikleri bu açıklama karşısında hayal kırıklığına uğrarlar. Her kafadan ayrı ayrı sesler yükselmeye başlar. Durumun istediği yönde ilerlemediğini fark eden Ordok, kendini kurtarabilmek için dinleyicilerin istediği cevabı verir. Bütün bu yaşadıklarının sorumlusu olarak kendini uzay rahibi olarak tanıtan Filofey'i tayin eder. Halk galeyana gelir. Bunun üzerine Oliver Ordok, doğru yolda ilerlediğini anlayarak ikinci bir hamle yapar ve bu sefer de Filofey'in dünyadaki temsilcisi olarak fütürolog Robert Bork'un ismini verir. Resmi olmayan telefon konuşmasından yola çıkarak Oliver'in siyasi basamak atlamak uğruna Bork'un ismini vermesi, basın danışmanlarından Anthoney Younger'in tepkisine yol açar. İsteddiği cevabı alan halk, mikrofonu eline alan Younger'in Bork'u savunucu sözler söylemesine aldırış etmezler. Bir an önce huzurlarını kaçıran fikirleri ortaya atanları cezalandırmak isteyen halk, Filofey'e ve Bork'a nefret duyarak bunların ortadan kaldırılması gerektiğine karar verir.

Bütün olanları televizyonundan izleyen Bork, hem Filofey'in haklılığını hem de kendi haklılığını ispatlamak için gazetede yayınlanmak üzere bir makale yazmaya

karar verir. Odasına çekilen Bork, gece boyunca çalışır, bir ara mola verdiğinde rüyasında gördüğü ancak şimdi hayatta olmayan arkadaşını hatırlar. Arkadaşının kendisini Ay'da ay golfu oynamaya çağırdığını hatırlar. Sabah olduğunda Jessi; telefonun fişini çektiğini ancak faksın fişini çekmeyi unuttuğu için bir sürü mesaj geldiğini, faksların hepsinin Anthony Younger isimli gençten gönderildiğini söyler. Mesajlarında Younger, Bork'un başına gelenlerden üzgün olduğunu ve eğer isterse uzay rahibi Filofey'le canlı bir bağlantı kurarak ikisini buluşturabileceğini, faksın fişini çekmemesini ve kendisiyle irtibatta kalmasını ister. Makalesini tamamlayarak Tribün gazetesinde yayınlanmak üzere fakslayan Bork, Anthony Younger'den haber beklemeye başlar. Younger, Bork'a faks çekerek telefonunun fişini takmasını rica eder. Oldukça dostça bir telefon konuşması yapan ikili, ne yapmaları konusunda fikir birliğine varırlar. Younger, canlı yayın aracıyla Bork'un bulunduğu şehre birkaç arkadaşıyla gelecek ve burada Filofey'le canlı bağlantı hazırlayacaklardır. Bu arada aldığı bilgiler ışığında Younger, Bork'a evden çıkmamasını, kendisini beklemesini ve kendisiyle sürekli telefon konuşması yapacağını söyleyerek telefonu kapatır. Jessi, Bork'un yanına gelerek öfkeli halkın evlerinin önündeki bahçede birikmeye ve sayılarının artmaya başladığını söyler ve polise haber vermeyi teklif eder. Bork ise Jessi'ye sabretmesi gerektiğini söyleyerek herhangi bir şekilde taşkınlık yapmadıkları için şimdilik polise haber vermeye gerek olmadığını söyler. Bu arada Younger, Bork'a şehre yaklaşmak üzere olduklarını, yazısının Tribün gazetesinde yayınlandığını ve dışarıya çıkmamasını tekrar rica eder. Bork'un evinin önünde biriken halk, protesto sesleriyle Bork'un ve Filofey'in ölmesini isterler. Bork, dışarıdan gelen ve evinin içerine girmeye çalışan halkı yatıştırmak için onlarla konuşmak gerektiğini Jessi'ye söyler. Jessi ise Bork'a bunu yapmamasını çünkü

karşısında kızgın insanların olduğunu söyler. Bork ise Filofey'in bu buluşuyla insanları uyarmaya çalıştığını ve eğer böyle davranılmaya devam edilirse dünyanın daha da yaşanmaz bir yer olacağına inandığını ve bu düşüncesini herkese anlatmak zorunda olduğuna inandığını Jessi'ye söyler. Jessi ise zaten bu işi gazeteye gönderdiği yazısında yaptığını ve ona bir şey olmasından korktuğunu söyler. Bork bu tip insanların gazete okumayacaklarını ve kendisinin açıklama yapması gerektiğine inandığını vurgular. Bu arada dışarıdaki kalabalığa yüzleri boyalı, ellerinde Tribün gazetesi bulunan bir kadın grup Bork'un alnına Kasandra Damgası vurmali gibi slogan atarlar. Diğer taraftan ise Bork hakli sloganları yükselir. Bork, Jessi'nin uyarilarına rağmen kalabalığın önüne çıkmaya karar verir ve dışarı çıkar. Halk Bork'u karşılarında görünce ilk etapta bir sessizlik olur. Bork da bu sessizlikten faydalanarak 'Kasandra Embriyolarının bütün insanlığın belaları ve günahları olduğunu' söyler. Kalabalığın içinden çıkan bir kadın alnındaki işareti göstererek bunun Filofey iblisine ait olduğunu söyler ve elindeki Tribün gazetesiyle Bork'un yüzüne vurmaya başlar. Öfkeli kalabalık fitili ateşlenmiş barut gibi hep beraber Bork'un üzerine yürüyerek onu linç ederler. Anthony Younger, kalabalığın yanına yaklaştığında Bork'u yerde kanlar içinde bulur. Gelen helikopterle hastaneye yetiştirilse de kurtarılamaz.

Jessi

Robert Bork'un karısıdır. Müzisyen bir kadındır. Kocas ile beraber Filofey'in ortaya attığı Kasandra Damgası'ndan dolayı halkın odağı olurlar. Bork'un Filofey'in düşüncelerini öğrenip hakli olabileceğini düşündüğü andan, linç edilmesine kadar geçen sürede kocasının yanından ayrılmayıp ona destek olmaya çalışmıştır.

Kasandra Emriyosu taşıyan annelerin Filofey'in uzaydan kendilerine ne yapmaları gerektiğini söylemesi onları rahatsız eder. Kasandra Damgası taşıyan annelerin Bork'un da Filofey gibi düşündüğünü bilmeleri Bork'a karşı tepki göstermelerine neden olur. Jessi, kendi kızının da hamile olmasına rağmen Filofey'in düşüncelerinin doğru olabileceği fikrini düşünmekten kendini alıkoyamaz. Eğer gerçekten insanlık Filofey'in, Kasandra Embriyosunu ve Kasandra Damgasını dikkate alıp bu konuda kendi özlerine dönüp kendilerini düzeltebilirlerse belki o zaman daha huzurlu bir dünyada yaşayabileceklerine inanır.

Jessi, Bork'un düşüncelerine önem verir. Onun için de ona yardım etmeye çalışır. Oliver Ordok'un kendi çıkarları uğruna Bork'u halk düşmanı ilan etmesine bir türlü anlam veremez. Evlerinin önünde biriken ve Bork'un öldürülmesi için sloganlar atan halkın ona zarar vereceğinden endişelenir. Jessi, kendini ifade edebilmek, Filofey'in düşüncelerinde haklı olduğunu anlatabilmek için halkın önüne çıkan Bork'a engel olamaz. Öfkeli halk, Bork'un düşüncelerini dinlemeye gerek duymayarak onu linç ederler.

Oliver Ordok

Elli dört yaşında Amerika'da devlet başkanlığı seçimlerinde aday olan inatçı, tuttuğunu koparan bir siyasetçidir. Seçim yarışında kendini Uzay Rahibi olarak tanıtan Filofey'in ortaya attığı teorileri karşısında seçmenlerine ne söyleyeceğini bilemez. Basın danışmanlarından Anthony Younger'in tavsiyesi üzerine eski dostu fütürolog Robert Bork'la telefon görüşmesi gerçekleştirir. Bork'la konuştuktan sonra Filofey'in gerçekten insanlığı ilgilendiren önemli bir buluş icat ettiğini kabullenir. Oliver Ordok, düzenlenen seçim konuşmasında Kasandra Embriyosu ve Kasandra

Damgasıyla alakalı sorulara ilk başta Filofey'in düşüncelerinde haklı olabileceği yönünde cevap verir. Söylediklerine halkın tepki göstermesi üzerine geri adım atar ve Filofey'i insanların özgür yaşamına karışmakla suçlar. Hatta ünlü fütürolog Robert Bork'un da Filofey gibi düşündüğünü söyleyerek dikkatleri Bork'un üzerine toplamayı başarır. Galevana gelen halk Bork'u suçlu ilan ederek onu cezalandırmaya kalkar. Oliver Ordok'un siyasi basamak atlamak uğruna Bork'un ismini vermesi, Bork'un hayatına mal olur.

Anthony Younger

Politikacı Oliver Ordok'un basın danışmanlarından biridir. Felsefeyle ilgilenen, gazeteci kimliği olan sağlam karakterli yirmi sekiz yaşlarında genç bir delikanlıdır. Oliver Ordok'un resmi olmayan bir telefon konuşmasını kullanarak fütürolog Robert Bork'u suçlu ilan etmesi Younger'i vicdanen rahatsız eder. Kürsüde elinden geldiğince Bork'a haksızlık yapıldığını söylemeye çalışsa da kendisini dinletemez. Bunun üzerine Bork'a fakslarla ulaşmayı başarır. Bork'un başına gelenlerden üzgün olduğunu ve haklılığını ispatlaması için Filofey'le canlı bir bağlantı kurmayı sağlayabileceğini bildirir. Canlı yayın ekibini ve arkadaşlarını alarak Robert Bork'un evine doğru yola çıkar. Ne yazık ki vardıklarında Robert'in linç edildiğini görürler. Bu olay Anthony'yi, yıldırılmaz. Filofey'le canlı bağlantı kurmayı gerçekleştirir. Canlı yayında düşüncelerini açıklayan Filofey, dünyada yaşayanlar tarafından anlaşılmadığını belirterek kendini uzay boşluğuna bırakır. Younger'i manevi oğlu olarak tayin eden Filofey, uzayda tuttuğu notları ve anılarını Younger'e bırakır. Eğer isterse anılarını yayınlama hakkını Younger'e bırakır. Younger da insanlığı aydınlatсын diye Filofey'in anılarını yayınlar.

Yevgeniya

Uzay rahibi Filofey'in karısıdır. X- bireyler oluşturma sürecinden önce boşanmışlardır. X-bireyleri taşıyacak kadın mahkûmlardan Runa Lopatina'ya âşık olan Filofey, çocuk sahibi olacakken karısına kürtaj yaptırmakla ona haksızlık ettiğini kendine itiraf eder. Hatta karısının ayrılırken ona başka biriyle evlenerek çocuk sahibi olabileceği için mutlu olduğunu söyler. Yevgeniya hakkındaki bilgiler, Filofey'in ağzından edinilen bilgilerden öteye geçmez.

Runa Lopatina

X- bireyler oluşturmak için kuluçka makinası olarak düşünülen kadın mahkûmlardan biridir. Andrey Andreyeviç oluşturduğu X- bireyleri taşıyacak mahkûm kadınlardan olan Runa'yı diğer mahkûmlardan ayıran yönü onun bu projeyi sorgulamasıdır. Muayenehaneye getirilen Runa, muayenesini yapan Andrey'e neden böyle bir işe giriştiğini sorar. Andrey, hiç beklemediği bu çıkış karşısında kendiyile hesaplaşmaya başlar. Yaptığının yanlış olduğunu anlayarak kendine gelmesini sağlayan bu kadınla her şeyi geride bırakarak uzaklaşmak ister. Kendini bu kadar etkileyen mahkûmun yasak olmasına rağmen dosyasını incelemeye karar verir. Dosyasında eskiden öğretmenlik yaptığını, Sovyet karşıtı düşüncelere sahip olduğundan öğretmenlikten atıldığını öğrenir. Andrey, Runa'nın aslında kardeşi İgor Feduloviç Lopatin'in suçunu üstlendiğinden mahkûmiyet giydiğini anlar. Dosyada İgor'un Devlet Sinema ve Sanatı Üniversitesi'ni bitirdiğini ve film yapımcılığı yaptığını, Runa'nın ise kardeşinin görev aldığı şirketin alt birimde çalıştığı yazılır. Runa şirkette kardeşinin çektiği belgeselleri, yasaklı olduğundan arkadaşının evinde saklamayı uygun görür. Bir gün şirkete yapılan baskında kardeşi tutuklanır ve Runa

da arkadaşını uyarmak için arkadaşının evine giderken suçüstü yapılarak tutuklanır. Runa mahkemede bütün yaşananların kendi suçu olduğunu söyleyerek kardeşinin suçunu üstlenir. Mahkeme Runa'yı; yönetime karşı yabancı güçlerle birleşip halkı galeyana getirmekle suçlayarak mahkûmiyet giydirir. Andrey, Runa'nın dosyasını okuduktan sonra ona karşı ilgisi daha da artar. Bir an önce sabah olmasını ve Runa'ya X- bireyleri oluşturma çalışmasında artık çalışmayacağını müjdesini vermek ister. Olaylar Andrey'in dediği gibi gelişmez. Runa X- bireylerden birine anne olmak üzere cezaevinden getirilirken bir bahaneyle aracı durdurur ve kaçmaya başlar. Gardiyanlar da onu vurmak zorunda kalırlar. Runa Lopatin'a, Andrey Kriltsov'un kadınlara özellikle de insanlığa yaptığı kötülüğü düşünmesini sebep olmuştur.

2.6.3.Romanın Değer Aktarları

Romanda kadın ismiyle anılan ve felaketlerin odağında yer alan Kasandra, tarihte de yer alan bir kâhinin adı olarak karşımıza çıkar. Romandaki kâhinlerden ilki Uzay Rahibi olarak bilinen Andrey Andreviç Kriltsov diğeri ise fütürolog Robert Bork'tur.

2.6.3.1. Kasandra efsanesi

Kasandra Efsanesi'nin şu şekilde oluştuğu varsayılır: Truva'nın son kralı Priamos ve Hekube'nin güzel kızı olan Kasandra'nın ikiz kardeşi Helenon ve diğer kardeşleri Hektor ile Paris'tir.

Kasandra geleceği önceden bilmek ve rahibe olarak yaşantısını devam ettirmeyi arzulamakta idi. Tanrı Apollon bu güzel kızı görür ve ona âşık olur. Kasandra'nın geleceği ne kadar çok bilmek istediğinden faydalanarak ona bir teklifte

bulunur. Eğer kendisiyle birlikte olursa ona geleceği bilme yeteneğini vereceğini söyler. Kasandra bunu kabul eder ve Apollon Kasandra'nın ağzının içine tükürerek bu yeteneği ona bahş eder. Bekar bir rahibe olmak istediği için bu yeteneği aldıktan sonra Apollon'a verdiği birlikte olma sözünü yerine getirmez. Apollon bu duruma çok kızarak Kasandra'yı lanetler. Kasandra geleceği görebilecek insanlara söyleyecek ama bunu kimseye inandıramayacak ve kadın olarak aşağılanacaktı. Gerçekten de öyle olur. Kasandra, Truva Savaşı'nı ve savaşın sonucunu bilmesine rağmen kimseyi gördüğü şeylere inandıramaz. Çaresizlik içinde savaşın başlayıp bitmesini izleyen Kasandra, geleceği görebilmesine rağmen kimsenin ona inanmamasının ızdırabını yaşar. Dahası Agamemnon tarafından esir edilerek cariyesi olmaya zorlanır. Rahibe olmak için Apollon'a verdiği sözü bile tutmayan Kasandra şimdi onun cezasını çeker ve Agamemnon'un cariyesi olur. Bunu öğrenen karısı, Kasandra ile ülkesine dönen Agamemnon ve askerlerini Yunanistan açıklarında öldürtür.

Psikolojide, geleceğe dair başkalarını uyarmasına ve doğruları söylemesine rağmen kimseyi kendine inandıramama durumuna Kasandra Kompleksi ismi verilir.

2.6.3.2. Andrey andreyeviç kriltsov (Uzay rahibi)

Romanı başkahramanı olan Filofey, Kasandra 'nın yaptığı gibi bir kehanette bulunur ve dünyadaki bütün insanların ilgisini çeker. Filofey bir değer taşıyıcı olarak seçen yazar, yaşadığımız çağın sorunlarına değinmek ister ve bir senaryo oluşturur; dünyanın her yerinde yaşayan insanlar dünyayı mahvetmeye ve kendi sonlarını hazırlamaya sözleşmiş gibi evrenin sonunu hazırlarlar. Roman Amerika'da Trübün gazetesinde yayınlanan Uzay Rahibi Filofey'in papaya gönderdiği mektupla başlar.

Filofey, Papaya gönderdiği mektupla insanların bir çıkmaza girdiğini ancak bunu fark edemediklerini vurgular. Hristiyan dünyasının din otoritesi olan bir insanın bu konu hakkındaki görüşlerini merak eden Filofey, aynı zamanda gelecekteki insanların erdemli kimlik inşası için ne tür önlemlerin alınabileceğini de öğrenmek ister. *“Ben, doğuma olumsuz tepki gösteren embriyoların gönderdiği işareti buldum. Bu embriyoları taşıyan kadının alnında küçük benekler oluşuyor. Bu beneklere “Kasandra Damgası”, olumsuz sinyaller gönderen embriyolara ise “Kasandra Embriyosu” adını verdim.”*(Aytmatov, 2013:23) Filofey, mektubunda insanların ilk defa duyacağı buluşunu açıklar; Kasandra embriyosu ve bu embriyoları taşıyan anneler.

Uzay Rahibi Filofey düşüncelerine inandırıcılık katıp geçmişle gelecek arasında bir köprü kurarak, buluşunun doğruluğunu anlatmaya çalışır. Papaya gönderdiği mektupta embriyoların çağlar boyunca doğmayı reddettikleri dönemlerde bu lekeleri oluşturduğunu yazar. *“Kasandra embriyolarının gelecek hayatı kabul etmemesi, hiç şüphesiz insan neslinin tüm yaşamı boyunca olmuştur. Fakat o zaman, hatta şimdi bile, hiç kimse bazı hamile kadınların alnındaki küçücük beneğe önem vermemektedir. Ben bu beneğin sadece anlamını çözmekle kalmadım; onu daha iyi ortaya çıkarmanın, görünür kılmanın yolunu da buldum. Bunun için uzaydan yere keşif ışınları gönderiyorum. Uzay istasyonundan gönderilen bu ışınlar ana rahmindeki embriyoların kıpırtılarını kuvvetlendiriyor. Keşif ışınlarının etkisiyle, bir sivilce olarak kabul edilen bu benekler titremeye ve ısıldamaya başlıyor. Keşif ışınları havada gözükmez ve insan vücudu için hiçbir tehlike arz etmez. Uzaydan, istisnasız tüm kıtalara, tüm yeryüzüne bu ışınları gönderiyorum. Bu ışınlamanın amacı bütün Kasandra embriyolarını belirlemektir. Buna, embriyoların “kozmik*

sorgulanması” da denebilir”(Aytmatov, 2013:24) Filofey, şimdi ise kendisinin çok önemli bir buluş icat ettiğini ve buluşunu diğer insanlarla paylaşmak istediğini yazarak ülkü değerler aktarımı yapar.

Efsanedeki Kasandra’nın uzaydaki temsilcisi olan Filofey, onun gibi kimsenin inanmadığı biri olduğundan ortak kaderi yaşarlar. Kasandra gibi gelen tehlikeye karşı insanlığı, Papaya gönderdiği mektup arayıcılığıyla uyarmaya çalışır. *“Fakat bilim omuz silkilmez. Uzay bilgisayarından alınan istatistiğe göre Kasandra embriyolarının sayısı her yıl hızla artmaktadır.”*(Aytmatov, 2013:25) Düşüncelerine inandırıcılık katmak için her geçen gün doğmak istemeyen embriyoların arttığından bahseder.

Filofey, mektupta ayrıca doğmak istemeyen embriyoların yok edilmesinin dini açıdan sakıncalı olduğunu da unutmadığını ancak topluma faydalı olmayacak ona zarar verecek bu embriyoların doğması gerçekten de gerekiyor muydu? diye sorular sorar ve Kasandra Damgasını fark eden annelerin kürtaj yaptırmalarını anlayışla karşılaması gerektiğini söyleyerek çağın sorunlarından olan kürtaj meselesi üzerine dikkat çeker.

Filofey, insanlığı tehdit eden tehlikeleri sıralayarak, böyle devam ederse insanlık diye bir şeyin kalmayacağını belirtir. *“....İşte müstakbel annenin düşünmeden edemeyeceği tehlikeler zinciri: Açlık, varoşlar, hastalıklar ve bunların içinde AIDS, savaşlar, ekonomik krizler, sosyal patlamalar, cinayetler, fuhuş, uyuşturucu bağımlılığı ve uyuşturucu mafyası, etnik çatışmalar, ırkçılık, ekolojik ve enerjik felaketler, nükleer denemeler, kara delikler vs.”*(Aytmatov, 2013:43) Yazar, kahramanı Filofey aracılığıyla insanlığın karşı karşıya kaldığı tehlikelere dikkat

çekerek okuyucusunu bir nebze de olsa düşünmeye sevk eder ve olaylar karşısında ülkü değerler oluşturmaya çalışır.

Filofey, papaya gönderdiği mektubunda insanların Kasandra embriyosunun isteğini gerçekleştirmekte zorlanacaklarını ancak bunu gelecek nesillerin mutluluğu ve huzuru uğruna yapacaklarına inandığını ya da umut ettiğini yazar. Filofey, hep beraber bozdukları dünyayı tekrar inşa etmek gerektiğine inandığını söyleyerek ülkü değer aktarlığı yapar.

Filofey, uzaydan dünyada yaşayanlara çağrı yapar ama görür ki bu çağrısı kayda alınmaz. Aslında Andrey Andreviç bir bakıma dünyada yaşarken zarar verdiği insanlığa kendini borçlu hisseder. Çünkü uzaya çıkıp Filofey olmadan önce anne-babası belli olmayan X- bireyler denilen bireylerin devletin tekelinde çoğalmalarını icat ederek karşı değerler geliştirir. Yazar Filofey'i masumlaştırmak için kendi anne ve babası belli olmadığı için ilk başta bunu yapmakta pek zorlanmadığını söyler. Kadın mahkûm Runa'nın onu sorgular tarzda soru sorması Andrey'i kendine getirir. Annesi ile birlikte olduğu o kısacık zamanda hissettirdiklerini hatırlayarak ana kalbine dönüşünü, yaşamın kötülüklerine bulaşmadığı zamanda ne kadar mutlu olduğunu Younger'e bıraktığı anılarında yazar. “ ... *Hiç kimse inanmasa bile ben o sabahı hayal meyal hatırlıyorum. Bunun böyle olduğuna yemin ederim. Annemin ayakları altında gıcırdayan sert karın sesini hatırlıyorum. O kış sabahı, ne kadar hızlı yürüdüğünü hatırlıyorum. Beni sıkı sıkı kucakladığını, ha bire korkudan irkildiğini, kalbinin acıyla çarptığını hatırlıyorum. O, yürürken hızla nefes alıyor ve devamlı, ağlamaklı bir sesle, gözyaşlarını zor tutarak bana bir şeyler fısıldıyordu.*” (Aytmatov, 2013:202) O kadar küçük bir çocuğun annesiyle yaşadığı bu olaya

kimsenin inanmayacağını söyleyerek, uzaydan seslendiği zaman ile arasında bağ kurar, her ikisinin de inanılması güç şeyler olduğunu düşündürür.

Andrey'in dünyadayken yaptığı en kötü karşı değer aktarımı X- bireylerdir. X- bireyler ile Andrey, anne ve babası belli olmayan fertleri doğurarak onlardan ünsiyet kimliklerini ellerinden alır. Böylece Sovyet Rusya'sının uğraşıp başarmaya çalıştığı sosyal politikayı geliştirerek insanları mankurtlaştırır. Yaşadığı vicdan azabına dayanamayan Andrey, buna daha fazla dayanamayarak uzaya kaçar. Oradan keşfettiği ve insanları kurtaracağına inandığı buluşu insanlarla paylaşarak insanların kendisini affedeceğine dair umudu artar. Ancak yaşadığı olaylar onu tinsel olarak yasaklanan intihar olayına sevk eder.

2.6.3.4. Robert bork (Fütürolog)

Romanın ikinci kâhini ise fütürolog olarak tanınan Robert Bork'tur. Yaşamını, üniversite hocalığı yaparak geçirir. Çeşitli vesilelerle bir araya geldikleri fütürolog arkadaşlarıyla beraber insanlığın geleceğini ve onların kendilerini nelerin beklediğine dair araştırmalar yaparlar. Ama fütürologların hiçbiri sonucun ne olacağına dair kesin bir bilgiye ulaşamaz. Bu noktada yazar, geleceğe ait bilginin İsm-i mahfuzda saklı olduğunun sinyalini vererek, tinsel aktarım gerçekleştirir.

Hisleri oldukça gelişkin olan Robert Bork, uzun zamandan beri rüyalarında balinalar görür. Yine bir rüyasında balinaların okyanusta yüzdüğünü ve okyanusun kaynamaya başladığını diğer taraftan gökyüzünde iki tane güneşin varlığını fark eder. Büyük bir irkilme ile kan ter içinde uyanan Bork çok geçmeden ikinci güneşin Filofey olduğunu anlar. 'Rüya' kavramı Türklerin tarih sahnesinde var olduklarından beri kullandıkları bir metafor olarak karşımıza çıkar. Eski zamanlarda yaşayan bazı

kâhinler de rüyaları sayesinde olacak olaylar hakkında tahminlerde bulunmuşlardır. Yazar da bunu da dikkate alarak Bork'un da bir kâhin olduğunu bu yüzden rüyalarında bazı mesajlar alabileceğini okuyucusuyla paylaşır.

Robert Bork da her ölümlü gibi yılların tecrübesini kullanıp ömrünün son demlerinde bir eser bırakmak ister. Bu eserinin adı “Son Şarkısı“ dır. Önsezilerine göre ileride insanlığı çok daha farklı şeylerin etkileyeceğini düşünür. Bork'un söylediklerini, Filofey destekler nitelikte uzaydan çıkar ve insanlığın tüm yaşantısını alt üst edecek düşüncelerini dünyadakilerle paylaşır.

“ Bitmeyen bir şeyi, kendi “ Son Şarkısı”nı bitirmek zorundaydı. Tabi başarır. Eğer başarır, uzun yılların tecrübeleri ve araştırmalarına dayanarak düşünceleri yeni bilimsel tahminler düzeyine çıkaracaktı. Robert Bork'un fikrine göre, çağdaş insanlık pek çok yeni problemlerle karşı karşıya gelecekti. Bu problemler eskiden hiç bilinmeyen fakat tüm insanları etkileyecek düzeyde olacaktı; yani ansızın güneşin soğuması veya tam tersi daha da ısınmasının her yeri ve herkesi etkilemesi gibi...”(Aytmatov, 2013:17)

Bork, karısı Jessi ile Filofey'i ve Filofey'in düşüncelerinin doğru olup olmayacağına dair konuşurlar. Jessi, kocasının konuşmalarından Filofey'in buluşuna inandığını sezinler ve doğru olması durumunda Kasandra embriyosu taşıyan annelerin ne kadara zor durumda kalacaklarını düşünerek empati kuran Jessi ülkü değer geliştirir. Diğer taraftan Filofey'in buluşu eğer doğruysa ve eğer önlem alınamazsa yani bu embriyolar yok edilmezse insanlığı nasıl bir son beklediğini düşünerek ürperir.

Fütürolog Robert Bork'un olaylara dâhil edilip uzay rahibi ile Kasandra efsanesinde birleştirilmeleri başkanlık seçimlerinde yer alacak Oliver Ordok'un Baork'a " Kasandra Damgası " hakkındaki görüşlerini sormak istemesiyle başlar. Siyasetin çirkefleştirdiği Oliver Ordok, gayri resmi olduğunu söylediği telefon konuşmasını mitingini dinlemeye gelen dinleyicilerle paylaşması sonucu Bork, Filofey'in dünyadaki savunucusu olarak ilan edilir. Galeyna gelen insanlar Filofey'i ellerine geçiremedikleri için Bork'u linç ederek öldürürler. Bork ve Filofey'in kendilerini savunmaya hakları olduğuna inanan Anthoney Younger, bu ikiliyi ekran karşısında dahi olsa buluşturmak için uzayla canlı bir bağlantı kurmak ister. Ancak halk tarafından linç edilen Bork'un ölümü üzerine bu buluşmayı gerçekleştiremez.

Politikacı Oliver Ordok, yakın arkadaşını kullanarak Karşı değer geliştirir. Aralarında kalacağına söz verdiği telefon konuşmasını seçim propagandası yaparak ikiyüzlülük yapar. Olayların akışına göre tavır takınır. Bork'un söylediklerinin doğru olabileceğini bildiği halde, halk kitlesinin buna inanmadığını fark ederek rotasını değiştirir ve çoğunluğun duymak istediklerini söyler. Miting de olayları izleyen Anthoney Younger yapılan haksızlığa daha fazla dayanamayarak ülkü değer geliştirir ve Bork'u savunmaya çalışır. Ama kimseye kendini dinletemez.

Anthoney Younger, Bork'un ölümüyle gerçekleştirilemeyen tarihi buluşmayı canlı bir bağlantı kurarak kendi gerçekleştirir. Filofey'le konuşma fırsatı bulur. Bu konuşma sırasında Filofey, manevi oğlu olarak ilan ettiği Younger'e anılarını bırakır. Anılarında nasıl uzay rahibine dönüştüğünü yazar. Filofey bu konuşmanın ardından insanların Kasandra gerçeğini anlayamamaları üzerine, kendini uzay boşluğuna bırakan Filofey intihar eder. Kasandra Efsanesinde olduğu gibi Filofey'in de Bork'un

da sonu ölüm olur. Bu üçlüyü birleştiren nokta ise kehanette bulunmalarıdır. Kehanetlerinin doğru olması ancak inanılmamak da onlara ortak kader olur.

2.6.3.5. Jessi

Robert Bork'un karısı olan Jessi ülkü değer kadınlardan bir tanesidir. Kocasının başına gelenlerin yakın şahididir. Uzay rahibinin ilk teorilerini gazeteden okuduğu kadarıyla Bork'a Jessi haber verir. Fütürolog olan kocasını bu konuda rahatsız edenlerin olabileceğini düşündüğünden iletişim araçlarını kapatır. Bir bakıma dünyayla alakalarını keserler. Kendi doğrularının gerçek doğru olduğuna inanırlar. Jessi, en büyük yanılsı Bork'un eski okul arkadaşı olan Oliver Ordok'la telefon konuşmamasına engel olmamakla gerçekleştirir. Bu konuşma Bork'un sonunu hazırlar.

Jessi gündemi etkileyen olayları Bork'la konuşur. Bork Avustralyalı Kiffer'le yapmış olduğu konuşmayı Jessi'ye anlatır. Kiffer'in deyimine göre, balinalar dünyadaki olaylara tepki olsun diye toplu olarak intihar etmektedirler. *“ Hiçbir bilim adamı bu garip olayın sebebini açıklayamamış. Kiffer ise ansızın, önümde evrensel karakterli bir manzara açtı.*

Şaşırtıcı bir sonuca varmış. O, balinaların toplu intiharını dünyadaki olaylara tepki olarak değerlendiriyor.”(Aytmatov, 2013:56) Yazar kahramanı Kiffer arcılığıyla dünyada yaşanan olaylara ilk tepkiyi hayvanların verdiğini söyler. Balinaların toplu olarak intihar etmesi, ülkü değer bir davranıştır.

Jessi ile Bork'un konuşmalarından insanların Kasandra Damgası ve Embriyosu hakkındaki görüşlerini öğreniriz. Jessi, romanın çözümlenmesi

noktasında önemli bir yere sahiptir. Çoğu kadının aksine Kasandra damgasının insanlar tarafından değerlendirilmesini düşünerek gelecek kaygısı yaşayarak ve ülkü değer aktarlığı geliştirir. Bork, Kasandra Embriyolarının kayıt altına alınmasıyla gelecek nesillere istatistiksel açıdan bilgi ulaştırılarak yeni nesillerin kendilerine çeki düzen vermeleri ve böylece yanlışların düzeltilerek beden ve ruhsal sağlığı yerinde nesiller için bir fırsat olduğunu düşünür.

2.6.3.6. Runa fedulovna lopatina

Andrey Andreyeviç'in yürüttüğü X-bireyler oluşturma programında kullanılmak üzere görevlendirilen kadın mahkûmlardan biri de Runa Fedulovna Lopatina'dır. Sağduyuyu temsilcisi ülkü değer taşıyıcısı olan Luna, Sovyet rejiminin modern manurtlaştırmasına karşı çıkmak isteyen eğitimli bir kadındır. Aslında inanmadığı, dinsel olarak da mantıklı bulmadığı X- birey oluşturma projesinde Runa, kendini kurban eder. Projeyi uygulayacak olan kişileri sorgulamak ve onların düşüncelerini sağlamak için giriştiği oyunda hedefine ulaştığını yani Andrey Andreyeviç Kriltsov'un düşünmesini sağladığını, hatta bu işi bırakıp gitmek istediğini öğrenemez. Runa, kendisine X- birey döllemek için hapisane aracılığıyla getirilirken vurulacağını bile bile ölüme kaçmış böyle bir olayın içinde yer almaktansa yani mankurtlaştırılmaktansa ölmeyi tercih eder.

X-Bireyler oluşturma düşüncesi, nefsinin eseri olan Andrey Andreyeviç Kriltsov'a aittir. Sovyet hükümeti istedikleri gibi yani mankurt tipi insan, oluşturacakları için bu projeye çok önem verir. Kriltsov, tabiatın doğasına karşı gelmek adına X-bireyler oluşturarak karşı değer geliştirirler. Programa göre öncelikle işe X-birey embriyoları oluşturmakla başlanır. Bu işle Andrey ilgilenir ve sınırsız

yetkiye sahip olur. İşin en zor tarafı embriyoları karnında dokuz ay kimin taşıyacağıdır. Embriyolar doğduktan sonra ise ikinci aşamada emzirme ve büyütme dönemi yer alır. Onun ardından da X-bireyler için yatılı okullar tertiplenir. Böylece embriyo endüstrisi kurulur. Yazar, Andrey'e hazırlattığı bu proje ile aslında kendi içinde bulundukları çıkmazı anlatır. Mankurtlaştırılan halk, geleceğinin ne olduğunu bilmediği bir dünyada yaşamaya mahkûm edilir. Plan hazırlayan KGB yetkilileri, mahkûmiyet giymiş kadınların, cezai indirimi karşılığında X- bireyleri taşıma işini kabul edeceklerini belirtir. Hükümet bir tutanak hazırlattırarak mahkûm kadınların kendilerini kuluçka makinası olarak kullanılmasını kabul ettiklerini, bu çocukları emzireceklerini ve eğer kabul etmeyip aksi halde davranırlarsa da mahkûmiyet sürelerinin arttırılacağını da kabul ederler. Kendi menfaatleri uğruna ne olacağını bilmedikleri bebekleri doğuran anneler, karşı değer aktarı gerçekleştirerek Sovyet hükümetinin ideolojisine hizmet ederler.

Andrey Andreyeviç, hükümetin planı dâhilinde laboratuvara gelen mahkûm kadınların ilk muayenesini yapıp birkaç gün sonra bu mahkûmlara X- bireylerin yerleştirmesini gerçekleştirir. Yine muayenelerin yapıldığı bir gün Runa adlı mahkûm kadın, Andrey'e X- birey oluşturma işinin gerçekten gerekli olup olmadığını sorarak Andrey'in bu konudaki fikrini öğrenmek ister. İnançlarımız gereği, Allah u Teâlâ'dan başka bir kimsenin yaratma gücü olmadığına inanırız. *“Evet, var. İnsanların doğa ve Tanrı tarafından belirlenen yöntemle mi yoksa şeytanın gösterdiği yöntemle mi çoğalmaları gerektiği sorusu sizce problem değil mi?”*(Aytmatov, 2013:254) Yazar, Runa'nın aracılığıyla yaratmanın sadece Allah'a mahsus olduğuna inandığını, Sosyalist devletin ise insanlarda kimlik yitimine sebep olacağını kanıtlamak isteyerek dinsel değer aktarımı gerçekleştirir.

Andrey, duymaktan hoşlanmadığı Runa'nın sözler karşısında neye uğradığını şaşırır. Kendisine bu sözleri söyleme cüreti gösteren Runa'ya karşı içinde hem hayranlık ve hem de onun kim olduğuna dair merak uyanır. Merakını gidermek için dosyasını inceleyen Andrey, Runa'nın aslında öğretmen olduğunu, hükümet karşıtı düşüncelere sahip olduğundan ve kardeşini korumak için onun işlediği suçu üstlendiğini dosyanın içindeki bilgileri öğrenir. Ülkü değer aktarlığı gösteren Runa, kardeşini korumak uğruna kendi hürriyetini kısıtlar. Kardeşi Igor ise Sovyet okulları hakkında bir belgesel filmi çeker. Çektiği filmlerde halkı olumsuz etkileyecek unsurlar bulunduğu düşünüleceğinden bu filmlerin hükümetin eline geçmemesi için kız kardeşi Runa aracılığıyla Runa'nın arkadaşının evinde saklatır. İhbar üzerine Igor yakalanır, Runa ise bu durumu arkadaşına haber vermek üzere arkadaşının evine giderken suçüstü yapılarak tutuklanır. Mahkemede kardeşinin suçunu da üstlenen Runa'nın böylece mahkûmiyet süresi daha da artar. Mahkemede Runa, Amerikalı bir gazeteciyle ilişki yaşamakla da suçlanır. Bu gazetecinin Amerika'ya döndükten sonra bir makale yayınlayarak metresi Runa'ya övgülerde bulunduğu, Sovyet toplumunu rencide edici ithamlarda bulunduğu da kanıt olarak sunulur. Yazar, Sovyet Rusya'nın en şaşalı dönemlerinde devrimlerini gerçekleştirmek için haksız yere insanları suçlamaktan çekinmediğini göstermek için Runa'ya böyle bir senaryo yazar. Runa ise kendine yöneltilen suçları reddederek gazeteciye sadece Rusça öğrettiğini söyleyer ve kendini savunmaya çalışır.

Andrey Andreviç, Runa'nın yaşantısı ve söyledikleri karşısında kendini sorgular. Doğanın kanunlarına karşı gelerek Tanrı'nın işine karışmanın yanlışlığını fark etmesine vesile olan Runa'ya bilinmez bir şekilde bağlanır ve ömrünün geri kalan kısmını bu saçma sapan işleri geride bırakarak onunla geçirmeye karar verir.

“İşte vicdanım konuşmaya başlamıştı ve onu sıradan bir kadın mahkum uyandırmıştı. Anonim ebeveynden doğan anonim çocukların üretiminin, onları kuluçka aracı kadınların yardımıyla yetiştirmenin insanlığa aykırı olduğunu itiraf etmeye beni Runa zorlamıştı.

Onu bana neyin getirdiğini, ölümün eşiğine kadar bizi neyin bağladığını sadece kader biliyor.... Benim elimde olan bir şey değil bu.....”(Aytmatov, 2013:265)

Runa, Andrey Andreviç’in karşısına çıkarak aslında onun vicdanı olur. Andreviç’in kendiyle hesaplaşmasını sağlayarak onun değer aktarımı olan bir insana dönüşmesine vesile olur. Andreviç, içinde yok olmayan insanı duygularını harekete geçiren bu kadına âşık olur. Runa, Andrey’in düşüncelerinde yaptığı değişiklikten habersiz kliniğe getirilirken arabayı bir bahaneyle durdurtur kaçmaya çalışırken öldürülür. Runa, amacına ulaştığını bilemeden öteki âleme geçiş yapar. *“ Sonraları binlerce kez kendi kendime sordum: Niçin böyle yaptı? Niçin? Ne sebepten? Bu ne anlama geliyordu? Çaresizliğin sonucu muydu? Korktuğu için mi? İğrendiği için mi? Nefret ettiği için mi? Ya da bu bir tür protesto muydu?*

Hiç kimse bu soruları cevaplayamaz... Geldiği gibi gitmişti.... O, deneylerimizin ilk kurbanıydı.” (Aytmatov, 2013:269)

Uzay rahibi Filofey, karısı Yevgeniya’dan X- bireyler oluşturma sürecinden önce boşanır. Yevgeniya, kaç kere hamile kalmış olmasına rağmen Andrey onu kürtaj olmaya zorlar ve dinsel karşı değer aktarlığı yapar. Yevgeniya da daha fazla anne olmasına engel olan adama katlanamayarak ondan ayrılır ve ülkü değer aktarlığı yapar.

2.6.3.7. Oliver ordok

Kasandra Damgası, bütün dünyadaki insanları özellikle de kadınları etkiler. Hamile kadınlar, ilk fırsatta yetkili bir ağızdan bu konu ile alakalı bilgi alıp içlerini rahatlatmak isterler. Kasandra damgası ve embriyosunun ortaya çıkışıyla başlayan kargaşada ilk toplu program Oliver Ordok'un seçim propagandasıdır. Seçim mitinginin düzenlediği salonda öğretmen Anna Smith konuşma sözü olarak Oliver Ordok'a Kasandara Embriyoları hakkındaki düşüncelerini sorar. Olliver Ordok da Bork'la yaptığı resmi olmayan telefon konuşmasına dayanarak politikayla alakalı olmamasına rağmen Filofey'in düşüncelerine katıldığını ve insanların bir imtihan karşısında olduğuna inandığını söyler. *“Politikadan uzak olan bu meseleler hakkında fazla düşünmemişim. Ama fikrimce Uzay rahibi Filofey'in daha doğrusu günümüzün büyük bilim adamının bu buluşu insanlığın bir imtihan karşısında olduğunu haber veriyor. Maalesef, şimdiye kadar kendimizi biraz abartılı değerlendirmişiz. Hepiniz gazeteyi okumuşsunuz ve ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Filofey'in işaretini, yaklaşan bir tehlike uyarısı olarak algılamalıyız. Çıkarabileceğim sonuç bu.”* (Aytmatov, 2013:108) Kendi düşüncelerini açıklayan Ordok, salondan gelen uğultuların arasında ne yapacağını şaşırır. Konuşmayı alnında Kasandra damgası bulunan melez bir kadın devam ettirerek durum karşısında çaresizliğini ve kimsenin çocuk doğurmasına engel olmaması gerektiğini aksi takdirde bunun insani haklarına tecavüz olacağını vurgular. *“ Ben krem de pudra da sürdüm. Hiçbir işe yaramadı. Kaybolmuyor. Ne gece ne de gündüz... Demek ki ben bu uzay iblisinin denetimi altındayım. Demek ki o, parmağını gözüme sokarak: ‘Bak, senin yavrun sana karşı, kendi annesine karşıdır, hayata karşıdır, yok edilmek için işaret gönderiyor. Yani o, doğmak istemiyor, hayattan korkuyor.’ diyor. Böyle mi? Ama ona hayattan nefret*

etmeyi kim öğretiyor, kim onu henüz doğmadan ölüme itiyor, kim onu bu güzel dünyadan vazgeçmeye zorluyor? Kim benim özel hayatıma karışıyor? Hangi hakla beni uzaydan şu korkunç keşif ışınlarıyla ışınıyorlar? Bakın biz burada oturmuşuz, bu – bizi inandırmaya çalıştıkları gibi- zeki Filofey ise uzayda kendi ışınlarıyla keşif yapıyor, kadınların içinde Kasandra embriyolarını arıyor.”(Aytmatov, 2013:111)

Aytmatov, romanında melez bir kadına yer vererek, sorunun bütün dünyanın sorunu olduğuna dikkat çekmek isteyerek evrensel bir bakış açısı ile olaylara bakılmasını ister.

Yazar Aytmatov, politikacı Oliver Ordok’la dost olan iki kişinin kendi çıkarları uğruna birbirini harcayabileceklerini anlatmak isteyerek karşı değer aktarı oluşturur. Oliver Ordok kendi çıkarı uğruna arkadaşı Bork’u bile bile ataşe atar. Ordok’un basın danışmanlarından olan Anthoney Younger ise Bork’u savunmaya çalışarak ülkü değer aktarlığı yapar. Onun uğradığı haksızlığa kayıtsız kalamayarak onun uzay rahibi Filofey’i canlı yayında buluşturmak için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır.

2.6.4. Diğer Değer Aktarları

2.6.4.1. Balinaların toplu intiharı

Robert Bork, Avrupa’da katıldığı toplantıdan sonra evine dönerken daha önceleri rüyasında gördüğü balinaları bu sefer de uçak yolculuğu sırasında gerçekten okyanusta toplu olarak yüzdüklerini görür ve balinaların toplu olarak kendilerini sahile vurmalarına anlam vermeye çalışır. Bork’un aklına Avustralyalı arkadaşı Kiffer’in fikirleri gelir. Ona göre doğaya aykırı olayları sezinleyen balinalar toplu olarak intihar etmektedirler. İnsanların pervasızca hayatlarını harcamaları ve

kendilerini yok etmeleri doğadaki canlıları rahatsız eder ve onlar da kendilerince bu şekilde bir protesto yolu bulurlar.

Bork, karısı Jessi'ye Avrupa'dan uçakla gelirken Atlas Okyanus'unun üzerinde gördüğü manzarayı anlatır; balinaların toplu olarak yüzerek kendilerini sahile vurmaya çalıştıklarını, dürtüsel olarak bir şeyleri hissettikleri için bunu yaptıklarını söyler. *"...Kiffer'in fikrinde -bu bana da esaslı bir fikir gibi geliyor- balinalar okyanustaki canlıların radarlarıdır. Onlar uzayın meçhul sinyallerini alıyorlar. Belki de yanardağın ne zaman püsküreceğini ilk onlar hissediyor ve dünya enerjisinin baskıyla sessizce haykırıyorlar. Fakat en büyük gemilerin bile zor dayandığı şiddetli fırtına ve tufanlara karşı koyabilen bu güçlü hayvanlar için en trajik, en tehlikeli şey dünya ruhunda. Bizim anlayamadığımız, dengesizlik yaratan insan felaketleri, insan kötülükleri sinyallerinin alınmasıdır. Galiba onlar için en ıstıraplı şey de bu. Bu senin de bildiğin, hakkında pek çok yazılar yazmış, dağda yaşayanların psikolojisini bozan Alp rüzgârına benziyor. Bir yanardağ ne kadar tehlikesiz olsa da, eninde sonunda lav püskürtecek, sakinleşecek ve sönecek. İnsan kötülüklerinin rüzgârı ise sönmez... İşin aslı bu! Ne yapalım, hayatımız böyle oluşmuş: İyilik az bulunuyor, kötülük ise her zaman çok. İşte, yeryüzünde bizim engelleyemediğimiz, hatta öldürerek işkence ederek, ezerek; kalbimizin derinliklerinde, şuurumuzun katlarında kendimizi menfurca kandırarak haklı çıkardığımız olaylar olduğu zaman, balinaların yeis ve korku içinde bize doğru yüzdüklerini düşün. Çünkü dünya şuuru, çökme, kendi kendini yok etme, yani sonsuzluğa gömülme, mahvolma tehlikesi geçiriyor... Ve bu dünyanın sonu her türlü dilsiz canlıyı korkutuyor. Canlılar bundan sezgisel olarak korkuyorlar. Sence fareler niçin batan gemiden kaçıyor? Asıl bunun için! Konuşma yetenekleri olmayan*

balinalar, bize ne kadar acı çektiklerini, bu durumun onları ne kadar ezdiğini, yıprattığını, kalplerini parçaladığını; bir çıkış yolu, deşarj talep ettiklerini bize anlatamıyorlar. Bunun ne kadar ıstıraplı olduğunu anlayabiliyor muşu? Hatırlıyor musun, birisi bize sokakta gördüğü sağır bir kızı anlatmıştı. Alçak baba, annesini öldürmüş ve bu zavallı da sokakta koşturarak derdini hiç kimseye anlatamıyor ve tramvayın altına atlamak istiyormuş. Galiba bunun aynısı, felaket evrensel çapta, balinalarda da oluyor. Okyanustaki balinalar, muhtemelen, orman yangınları heyecanına metanetle karşı koyuyor, dağlardan kayarak yolundaki her şeyi ütülermiş gibi ilerleyen çığlardan tir tir titriyor, fakat insan davranışlarındaki sapmalara, sadistçe ve kökü kazılamayacak boyutta kötülüklere dayanamıyorlar. Dünya şuurunun taşıyıcıları olan insanların menhus ihtiraslarının durmadan artmasına tahammül etmek onlar için çok zor. Acaba ebediyetin substratumu, daha doğrusu dayanağı olan dünya şuurunun bize emanet edildiğini hiç düşünüyor muyuz? Bunda şüphe ediyorum. Neredeyse içimizde, tabiatımızda ahlakın kırılması, çökmesi, tahrifi baş gösteriyor; bu çöküntüden kötülük ve korku ışınları dünyaya yayılıyor, kozmik adalet –böyle bir adaletin var olduğuna inanıyorum- bozuluyor, hayatın ahengi tahrip oluyor ve işte o zaman balinalar dayanamıyor, sahile yüzüyor ve hep birlikte kendilerini ölüme atıyor, intihar ediyorlar.”(Aytmatov, 2013:59) Yazar balinaların bu şekilde davranarak insanların doğayı pervasızca kullanmalarına karşı ülkü değer aktarlığı yaparak toplu intihar ederler.

Kassandra Damgası romanında Aytmatov, dört türlü intihardan bahseder. Birincisi X- bireyler oluşturmak için seçilen kadın mahkûmlardan biri olan Runa’nın vurulacağını bile bile kaçma girişinde bulunup vurulması, ikincisi balinaların toplu olarak kendilerini kıyıya vurarak intihar etmeleri, üçüncüsü Bork’un linç edileceğini

bile bile dışarı çıkıp Filofey'in düşüncelerinde haksız olamadığını söylemeye çalışırken öldürülmesi, dördüncüsü ise söylediklerine inanılmayan Filofey'in kendini uzay boşluğuna bırakmasıdır. Bu intiharların ortak noktası ise kaybolan değerlerin artık yerine getirilemeyecek olmasına karşı verilen tepki niteliğinde olmalarıdır.

2.6.4.2. Kızıl meydan

Amerikalılar Filofey fırtınası ile uğraşırken Ruslar ise Kızıl Meydan'dandaki protesto ile uğraşırlar. Askeri Sanayi Sektörünü desteklemek için binlerce Askeri Sanayi Sektörü çalışanı, fabrikalarının kapatılmaması için gösteri yaparlar. Dünyayı silahlandıran bu sektör, Batıların kendi çıkarları için fabrikalarını kapattıklarını iddia ederler. *“Kızıl Meydan'da bir insan denizi dalgalanıyordu. Toplanan ve gelmeye devam eden binlerce ASS taraftarı gösterici meydanın sınırlarını zorluyor ve “A-SE-SE!”, ”Döviz”, ”Kremlin bizimdir!”, ”Kremlin bizimdir” bağırırları gökyüzünü sarıyordu.*

Helikopterlerden çekim yapılıyordu. Hatta yukarıdan bile bu devasa volkanik manzaranın tümünü kapsamak imkânsızdı. Konuşmaları mozole üzerindeki güçlü hoparlörlerden verilen genel miting dışında, meydanın çeşitli köşelerinde kendi slagonları, pankartları, posterleri bulunan yerel mini mitingler de oluşuyordu. Lobnoye Mesto olarak adlandırılan tarafta Fidelciler mevzilenmişti. Onlar kendi putlarının posterini ve “Fidel, seninleyiz!”, “Ya sosyalizm ya ölüm!” yazılı pankartlar taşıyordu. Kalabalık ise el ele tutarak zıplıyor ve bağırıyordu: “Ya sosyalizm ya ölüm!” Tarih Müzesi'nin önünde Saddamcılar toplanmıştı. Bu insan batağından “Saddam, sen bizim kardeşimsin!”, “Saddam sen bizim kardeşimizsin!” diye çılgın ve öfkeli bağırtılar duyuluyordu. Yumruklarını ileri atarak “Kadda-fi!

Kad-da-fi! Kadda-Kada-Kaddafi!” bağırtıları da çok ilgi çekiciydi.”(Aytmatov, 2013:137) Kendi çıkarları uğruna meydanda gösteriler yapan Ruslar, karşı değer aktarlığı yaparak silahların kullanıldığı ülkelerde binlerce insanın ölümüne sebebiyet vermeyi umursamazlar.

2.7. EDEBİ GELİN/ DAĞLAR YIKILDIĞI ZAMAN

2.7.1. Özet

Kar kaplanı Jaabars, sürüye yeni gelen genç parslarla kavga eder ve eşini bu genç parslardan eğri kulaklı olanına kaptırır. Mücadelede yenilen Jaabars, sürüden dışlanarak yalnız yaşamaya mahkûm edilir. Belli bir süre başına gelenleri kendine yediremeyen Jaabars amaçsızca etrafta dolaşırken dişisiyle galip gelen erkek parسی görür, öç almak ister ancak bilmediği bir kuvvet onu bunu yapmaya engeller. Kaderine küsen Jaabars, yaşamını devam ettirebilmek için etrafta av aramaya girişir. Daha önceleri ilk atlayışta muflonları rahatlıkla avlayabiliyorken şimdi en güçsüzünü en zayıf olanını birkaç atlayıştan sonra bile avlayamaz. Güçlü hayvanların av artıklarından kalanlarla yetinmekten başka çaresi kalmaz. Jaabars, aldığı yenilgilerden sonra yaşadığı bu yerleri terk edip bütün yaşananları unutmayı düşünür. Üzengili Geçidini geçmek, yeni bir hayata başlamak ister.

Avrasya ismi verilen müzikli restorana Aydana’yı dinlemeye gelen gazeteci Arsen Samancin, müziğin aslında Tanrı’ya doğru giden bir yürüyüş olduğunu düşünür. Arsen, masasında Aydana’nın sahnede yerini almasını beklerken iyi giyimli Avrasya Restoranı’nın genel müdürü olduğunu söyleyen Oşondoy gelir ve üst düzey yöneticilerin restoranda Kanadalı altın yöneticilerini ağırlayacaklarından Arsen’in oradan gitmesini rica ettiklerini söyler. Kendisinin tarafsız bir gazeteci olduğunu

söyleyen Arsen, bu yaptıklarının yanlarına kalmayacağını belirtir. Oşondoy ise gazetecilerin bağımsız olmadığını kimsenin onlara artık inanmadıklarını söyler. Restorandan ayrılırken sahneden Aydana'nın sesini duyan Arsen, onun bu arabacı müziğini “ Edebi Gelin“ operasına tercih etmesine bir türlü anlam veremez.

Samançin, Avrasya Restoranının korumaları tarafından bir taksiye bindirilerek evine gönderilir. Karısından ayrıldıktan sonra bekâr yaşayan Arsen, İngiliz bir gazeteciye verdiği röportajı hatırlar. Röportajda kendini dağlı bir fikir adamı olarak tarif eder. Aydana'yı düşünür ve onun ani bir değişiklikle opera sanatçısı iken afiş popçusu oluşunu bir türlü anlamlandıramaz. Kendisini çaresiz hisseden Arsen, bütün bunlara son vermek için önce Aydan'yı öldürmeyi, ardından da intihar etmeyi düşünür. Arsen'in Aydana için ne kadar çok hayali vardı, bunlardan biri de “Edebi Gelin” efsanesinin sahnede oynanmasıydı. Bu fikir aklına Alman şatosu Heidelberg Şatosunda Aydana sanatçı, kendisi ise gazeteci olarak davet edildiği sırada gelir. Aydana'nın eşsiz konserinden sonra ikili şatonun etrafında gezinir. Aydana Arsen'e en çok ondan neyi dinlemek istediğini sorar. Arsen ise ona “ Edebi Gelin” ariasını dinlemek istediğini söyleyerek efsaneyi anlatır. Efsanede evlenecek olan genç avcı ile nişanlısı kötü niyetli insanların oyununa gelerek evlenemezler. Avcıya nişanlısının eski sevgilisi ile kaçtığını söylerler. Bu olayların üzerine avcı hayatına kahır eder ve kendini dağlara vurur. Nişanlısı ise metafor değiştirerek kuş olur ve avcının akrabalarının yanına gelir. Akrabalarının konuşmalarından onun kendini dağlara vurduğunu öğrenir ve kuş olarak avcıyı aramaya başlar. Aydana Arsen'in anlattıklarından etkilenir ama tam anlamıyla sahnede okuyacağına dair söz vermez. Arsen, besteci Ablayev'le anlaştığını ve şehre indiklerinde onlarla buluşmak istediğini söyler. Olaylar Arsen'in istediği gibi

ilerlemez. Şehir tiyatrosunda sıradan bir oyuncu iken aklını kullanan Ertaş Kurçalov, rüzgarı kendi aleyhine çevirerek ünlü bir şovmen olmayı başarır. Ertaş, Aydana'yı tesirine alarak onun sahne yıldızı olmasına yardımcı olur. Aydana da önüne serilen parayı ve limuzini tercih ederek opera sanatçılığına veda eder.

Arsen, Avrasya Restoranından atıldığı akşam Aydana'yı ebediyen kaybettiğini anlar. İçindeki intikam hırsı onu, Aydana ile yaşananlara sebep olan Ertaş Kurçalov'u ortadan kaldırma fikrine yaklaştırır. Silahı nereden bulabileceğine dair fikir jimlastığı yaparken uykuya dalar. Sabah olunca Mergen adlı av şirketi olan av organizatörü amcası Bektur Ağa Arsen'in evine geleceğini haber verir. Arsen, gizliden gizliye silah bulacağı için sevinir. Bektur Ağa, Arsen'e Tuyuk Car Dağları'nda yabani hayvan avına gelecek olan Araplara, nasıl yardımcı olacakları, nerelerde konaklayıp nasıl davranacakları hakkında bilgiler verir. Yedi gün sonra gelecek olan bu misafirlerle ilgilenip onlara tercümanlık yapma görevini Arsen'e verir. Konuşmalarını devam ettirirken camdan odaya dalan bir çift kırlangıç onlara bir şeyler anlatmaya çalışır. Arsen de Bektur Ağa da buna anlam veremez. Bu olaydan iki gün sonra Arsen, doğduğu yerler olan Tanrı Dağlarının uzantısı, Tuyuk Car Dağları'na gider. Yolda amcasının pars avından elde edeceği paraları hayal eder. Gerçekten de güzel bir para ama bu parayı kimseyle paylaşmayacak olmasının çok acı olduğunu düşünür. Diğer taraftan Aydana'yı düşünür, o an Aydana yanındaymış gibi davranır. Aydana'nın bütün bu olaylar için özür dilediğini hayal eder. Aydana'ya Tanrı vergisi olan sesini Ertaş Kurçal gibi şeytan birisinin yönetmesine izin vermesinin onu rahatsız ettiğini, para ve hırsın ikiz kardeş gibi olduklarını söyler. Aydana gerçekten yanında ve onunla konuşuyormuş gibi devam eder. Aydana, Edebi Gelin olmak gibi bir hayalin peşinden koşmaması gerektiğini zira

çocuğuna bakan anne ve babasının paraya ihtiyacı olduğunu, eskiden bir hiç olan Ertaş'ın şimdi para onda olduğu için her şey olduğunu söyleyerek ortadan kaybolur.

Arsen, köye vardığında kız kardeşi Kadiça, eniştesi, Bektur Ağa, okuldan eski arkadaşı Afganistan'daki savaşta yer almış iyi bir asker olan Taştanbek (Taştanafgan) ve akrabaları karşılar. Arsen, Taştanafgan'a Bektur Ağa'nın kendisi ve beş arkadaşına çok güvendiğini eğer pars avı işi sorunsuz gerçekleşirse iyi şekilde para alabileceklerini söyler. Taştanafgan, Arsen'e beş kişilik ekibin kendisiyle konuşmak istediklerini söyleyerek sabah buluşmak üzere ayrılır. Gecenin ilerleyen vakitlerinde dağı aşamamanın verdiği huzursuzlukla bir o yana bir bu yana savrulan Jaabars kendine uygun bir yer bulup uyuyacakken insan seslerinin gelişiyile bölünür. Gelen ses, Edebi Gelin'in ta kendisidir. Nerede olduğunu bilmediği nişanlısı çobanı arar ve bir taraftan da bir şeylerin olacağını sezinlemiş gibi “şimdi ne olacak“ diye haykırıp ağlayarak dolaşır.

Arsen güne Arap Emirliklerinden Mister Hasan'ın uluslararası ilişkiler dairesi basın sekreteri Robert Lukas'la görüşmekle başlar. Geziye katılan Arap Şeyhleri için önemli olan şeyin çok miktarda pars avlamak ve eğlenmek olduğunu söyleyen Robert, bu işin Mergen şirketinin prestiji açısından önemli olduğunu vurgular. Arsen konuşmadan notlar alır, ilk durak yeri olan Dastorkan da bulunan şefe haber vereceğini bildirir.

Taştanafgan ve arkadaşlarının yanına gitmek için evden çıkan Arsen, bir taraftan da pars avında Araplara tercümanlık yaparken kullanacağı atı görmek için heyecanlanır. Taştanafgan ve diğer beş arkadaşı atları okulun avlusuna bağladıklarını okulda kimse olmadığı için orada toplanacaklarını söyler. Taştanafgan ailelerinin

yaylada olduğunu, Şef Bektur Ağanın isteği üzerine atları ve köpekleriyle ava katılarak sürenci olduklarını anlatır. Geçinmenin zor olduğu bu yerlerde daha fazla kazanabilmek için bu zor işi yapmak zorunda kaldıklarını çünkü pars avlama işinin zor olduğunu geçide sürüp sıkıştırırken onların avı olabileceklerini söyler. Taştanafgan, Arsen ve ekibin diğer üyeleri eski sınıflarında oturup konuşmaya başlayacakları sırada odaya giren kırlangıçlar, sağa sola uçuşmaya başlarlar. Zar zor kuşları dışarı attıktan sonra ciddi bir şekilde konuşurlar. Taştanafgan komutanlık edasıyla diğer üyelere herkesin yerine dönmesini söyler. Taştanafgan, Arapları rehin alacaklarını, bu iş için de Arsen'in onlarla birlikte hareket etmesini ve Araplarla aralarında arabuluculuk yapmasını ister. Arsen bunun delilik olduğunu söylese de onu bu işten vaz geçirmeye ikna edemez. Taştanafgan Arsen'i tehdit ederek istediklerini yapmazsa kendisini öldürüleceğini söyler. Ayrıca ekipteki herkesin silah kullandığını hatta havan toplarının bile olduğunu anlatarak rehine olayını ciddiye aldıklarını anlatmaya çalışır. Ardından planlarını açıklar; Av sırasında diyalog megafonla sağlanacak, Taştanafgan'ın ekibi ile Araplar arasındaki anlaşmayı ise İngilizce ve Rusça bildiği için Arsen yapacaktır. Parsları, Taştanafgan ve diğer sürenciler sıkıştırıp geçide doğru sürerken Arsen de Arapları etrafına mayın döşedikleri mağaraya yönlendirecek ve böylece operasyon başlayacaktır. Arsen onlara fidye ödemeleri gerektiğini yoksa havaya uçurulacaklarını iletacaktır. Arsen elinden bir şey gelmez şekilde hazırlanan ve kendilerince kusursuz olan bu planı düşünüp kaderin neler getireceğini anlamaya çalışırken Bektur Ağa'dan gelen telefonla irkilir. Arsen amcasına her şeyin yolunda olduğunu ve birazdan yanına geleceğini söyleyince Taştanafgan rahatlar. Dışarıda bekleyen ekip üyelerini yanına çağırarak gelip görev dağılımlarını öğrenmelerini ister. Taştanafgan Saksan'ın

yanında kalacağını; Kultay, Jilkış ve Jandos'un ise av hayvanlarını dağlarda daha iyi nerelerde bulabileceklerini tespit etmek üzere görevli olduklarını bildirir.

Okuldan ayrılan Taştanafgan ve Arsen, Orozkul isimli ulakla karşılaşırlar. Ulak, Şef Bektur Ağa'nın Taştanafgan'ı çağırdığını söyler. Bu sırada yolda mekikçi olduğunu söyleyen Eles, onların fotoğraflarını çekmek için izin alır. Arsen, diğer ikiliye göre tanınmış biri olduğundan Eles heyecanlanır ve birlikte fotoğraf çekilmek istediğini söyler ve çekilirler. Arsen Eles'in yanında anlam veremediği bir huzur bulur. Arsen, Eles'e fotoğrafları ne zaman alabileceğini sorar. Hemen buradan ayrılıp ayrılmayacağını soran Eles, Arsen'in de Mergen organizasyonu içinde yer aldığını öğrenince kendisinin de bu organizasyon içinde yer aldığını, misafirlerin fotoğraflarını çekmek ve avın bitiminde kopuz çalıp şarkı söylemekle görevli olduğunu anlatır. Arsen Eles'e fotoğraf işinde profesyonel olup olmadığını sorar. Eles ise gezici bir kütüphanede eğitim fakültesinde okuyarak görev yaptığını ancak özelleştirmeye birlikte verilen maaşın çok az olduğunu dolayısıyla da ek iş yapması gerektiğini ve bu yüzden fotoğrafçılık yaptığını anlatır. Taştanafgan, Eles'in bu anlattıklarından geçinmenin çok zor olduğunu tasdik ettirircesine Arsen'e dönerek rehine olayında haklı olduklarını inandırmaya çalışır. Mergen Şirketi'nin idare binasına yaklaşan Arsen, Eles'den ayrılmak istemezcesine toplantıya katılmak zorunda olduğunu belirterek kendisini ne kadar bekleyebileceğini sorar. Eles ise ne kadar gerekirse gereksin bekleyeceğini söyler.

Köy halkı; Mergen şirketinin hazırlamış olduğu avı, kendi meseleleri olarak kabul eder ve avın iyi geçmesi için idare binasının önüne gelerek dua ederler. Arsen köylülerinin böyle davranmasına oldukça sevinir. Amcası Bektur Ağa, avın son

taktiklerini verdiği sırada Arsen ise Eles'i hayal eder. Geride bıraktığı ne Aydana umurundadır ne de Aydana'nın patronu Kurçalov, şimdi sadece önemli olan Eles'ti. Üzengili geçidi civarında gelişen olaylara Jaabars da anlam veremez, daha önce görmediğı kadar insan görür. Kendini takip eden üç kişiden bile saklanma gereğı duymaz. Bu kişilerin kendine “Koca Kafa” dediklerini bilemezdi ama bir şeyden emindi. O da yakında buraların yerle bir olacağıydı.

Taştanafgan, Arsen'e bütün hazırlıkların tamamlandığını söyleyerek istemiş olduğu tüfek ve silahların hazır olduğunu bildirir. Ayrıca Afganistan'da savaş sırasında taktığı bereyi kafasına geçirdiğı vakit operasyonun başlayacağını Arsen'e hatırlatarak atının ablasının bahçesine olacağını bildirir. ArsenTaştanafgan ile konuştuktan sonra Eles'i alarak arabasıyla köyden uzaklaşırlar. Arsen bütün yaşadığı kötü olayları Eles'in yanındayken unuttur, huzur içinde çevreyi izlerler. Eles, dağların aşklarını beklediğini söyleyerek bu dağlarda yaşayan “Edebi Gelin” efsanesini hatırlatır. Edebi Gelin de onların varlığından memnun avcısını arar. Arsen ve Eles kendilerini doğanın içinde yaşayan parsılara benzetirler. Eles böyle giderse avlanmaya gelen av meraklıları sayesinde artık dağlarda yaban hayvanlarının kalmayacağı için üzüntü duyduğunu hatta avlanmaya gelen Araplara pankart açarak buradan gitmelerini ve parsıları rahat bırakmalarını söylemeyi düşündüğünü söyler. Böyle davranırsa da bütün geçimini bu işe bağlayan köylülerin kendini taş yağmuruna tutacaklarını söyleyen Eles, köylülerin bunun yerine geçimlerini sağlayabilecekleri başka işlerin bulunmasının gerektiğini vurgular. Birlikte güzel vakit geçiren çift, Arsen'in arabasıyla yola koyulurlar. Eles gitarıyla arka koltukta müzik çalar, Arsen ise kendini bulutların üzerinde gezinir gibi hissederek köye varırlar.

Arsen akşam olunca ofise gider. Ofiste Taştanağan Arsen'i karşılar. Vali Kurçubek Altayaviç, Mergen şirketinin av partisinde ava katılan misafirlere hediye vermek üzere iki kartal büstü hazırlatır. Bu kartalları avın bitiminde takdim etmeyi kararlaştırırlar. “Jaabars Planı” olarak adlandırılan plan hazırlanarak avda yapılacaklar maddeler halinde yazılır. Vali Kurçubek, Plana neden Jaabars planı olduğunu sorar. Bektur Ağa ise efsaneye göre kendilerini av karşısında yenilmek bilmeyen parsa benzettikleri için kendilerine bu ismi verdiklerini söyler ve kendilerinin Jaabarsının ise tercüman olan yeğeni Arsen olduğunu söyler. Geceyi bu şekilde tamamlayan ekibi zorlu bir gün bekler.

Jaabars Planı çerçevesinde her şey yolunda ilerler, Misafir avcılar Tuyuk-Car'a sorunsuz olarak gelirler. Arsen, yaş taşı olan Arap Hasan ile Misir'e tercümanlık yapar. Misafirler vahşi hayvan avı onlar için av değil, bir spor aracı olduğunu anlatırlar. Hepberaber yöresel yemekler yedikten sonra Arsen onlara “Edebi Gelin” efsanesini anlatır. Ateşli silahların olmadığı o eski dönemlerde avcının gelinin anne ve babasına pars kürkü hediye etmesi çok ilgilerini çeker. Daha sonra dağları göstererek gelin ve damadın yaşadığı dağların buralar olup olmadığını sorarlar. Arsen kendisi gibi bu efsaneye ilgi duyan bu yabancılara sempati duyar.

Av partisi sabah olunca başlar. Önde kılavuzluk yapan çoban, arkasında şef Bektur Ağa, peşinde ise misafirler ve Arsen ilerler. Onları yakın mesafeden Arap avcılarının beraberlerinde getirdikleri aşçılar ve yardımcılar takip eder. Arsen misafirlere dağın öte tarafında Bektur Ağa'nın kendileri için bir kamp yeri düzenlediğini, orada dinlendikten sonra atları bırakarak yürüyeceklerini söyler. Hep beraber söylenen kamp yerine varırlar. Misafir avcılar, dinlenmek için çadırlarına

çekilince Arsen de kendi için hazırlanan çadırına çekilir. Hayalinde Saratov’a bavul ticareti yapmak için giden Eles’in trenine yetişir ve onunla konuşmaya başlar. Arsen Eles’e “Öldürmek- Öldürmemek” adlı bir hikâye yazdığını ve bu hikâyenin kahramanının ise 2.Dünya Savaşı’na katılan bir asker olduğunu ve bunu bitirip yayınlamaya fırsat bulamadığını söyler. Eles’le tanıştığı için kendini çok şanslı sayan Arsen, vaktinin kalmadığını Tuyuk Car’a gelirken tek amacının öldürme planı için kullanabileceği silaha sahip olmak iken kendisini bu fikirden uzaklaştırdığı için ona minnettar olduğunu söyler. Arsen çadırın dışından gelen seslerle yaşadığı ana döner. Sürenci ekibinden Saksagan gelerek Bektur Ağa’ya her şeyin yolunda gittiğini gözetimde tuttukları iki pars ailesi ile koca kafa diye adlandırdıkları parsın da yakınlarda olduğunu söyler. Ayrıca av başlamadan önce Taşafgan’ın Arsen’i çağırdığını böylelikle misafirler gelmeden önce bölgeyi kolaçan edip avın sorunsuz gerçekleştirileceğini söyler. Bunun üzerine Arsen, Saksaganla atlara binip Taştanafgan’ın yanına giderler. Taştanafgan kafasına geçirdiği kırmızı beresi, omuzundaki otomatik tüfeği ve megafonuyla belirir. Taştanafgan, Arsen’e her şeyin hazır olduğunu, eğer bir aksilik çıkmazsa misafir avcıları, yakındaki etrafı mayınla döşeli Molotaş Mağarası’na getirmesini ve rehinelerin ellerindeki telefonlarıyla memleketlerinden fidyeyi derhal göndermelerini sağlamalarını aksi takdirde öldürüleceklerini söylemesi gerektiğini tekrar hatırlatır. Taşafgan ayrıca Arsen’e eğer dediklerini yapmazsa kendisini de gözünü kırpmadan öldüreceğini ekler. Kamp yerine dönen Arsen, gözünü hırs bürüyen Taştanafgan’ın tehditlerine aldırış etmeden elindeki megafonla Arap misafirleri hedef alarak Rusça, Kırgızca, İngilizce yaban hayvanlarını rahat bırakmaları ve memleketlerine dönerek dağlarını terk etmelerini ister. Arsen laflarının hepsini bitirmeden silahına dokunarak etrafa ateş açmaya

başlar. Bunun üzerine bir taraftan Taştanafgan ve ekibi, diğer taraftan Bektur Ağa'nın adamları Arsen'i silah yağmuruna tutarlar. Atı yere yığılırken kendi de yara alarak yere düşer. Yerden kalkmaya çabalarken yanından geçen yaralı parsı görür ve onun peşinden sürüne sürüne Molotaş Mağarası'na gider. Kanlar içinde can çekişen parsı gören Arsen, daha önceden onu tanıyormuş gibi güçbela yanına gider ve karnına kafasını koyar. Her ikisi de aynı kaderi paylaşarak ölüme beraber giderler.

Ateş hattından canlarını zor kurtaran Misafir avcılar, kaçarak köye gelirler ve hammerlarına binerek hazır halde bekleyen uçaklarına biner giderler. Mergen Av Şirketinin macerasının böyle sonuçlanması Tuyuk-Carlıları çok üzer. Para kapısı olarak gördükleri bu organizasyonun batırılmasının, hayvanları kurtarma adına yapılması ağırlarına gider ve Arsen'in koruduğu parsların kendisini parçalaması için dua ederler. Hızlarını alamayan Tuyuk-Carlılar, Arsen'in ablasının evinin önünde duran arabasının camlarını kırar ve eniştesini de tartaklarlar. Bu olaylar yaşanırken daha önce eşine rastlamadıkları bir yağmur bastırır.

Olanlardan habersiz tren iatasyonundan ablasını arayan Eles, ablasından Arsen'in elindeki megafonla misafir avcılara parsların yakalarını bırakıp evlerine dönmelerini söylediğini ve etrafa ateş açtığını öğrenir. Bunun üzerine Eles, arkadaşlarına evrakları vererek köye doğru hızla yola çıkar.

Mağarada son dakikalarını yaşadığını hisseden Arsen, dünyada bıraktıklarıyla vedalaşmaya başlar: Öncelikle Eles'le vedalaşır, onun ardından Arap misafirlere seslenerek onlara küfrettiği için özür diler. Bektur Ağa'ya işini, soylarını rezil ettiği için, ablası Kadiça ile eniştesinden de özür diler. Aydana'dan ve Aydana'nın patronu Ertaş Kurçal'dan da af diler. İçlerinden en fazla Taştanafgan ile vedalaşmak zor gelir

Bütün bu olayların suçlusu olan kişiyi Allah’a havale eder. Köylülerine seslenerek onlardan da af diler. Arsen son nefesini verirken avcısını arayan “Edebi Gelin”in sesini duyar, belli belirsiz bir şekilde Arsen de ona karşılık verir ve Edebi Gelin ile vedalaşır.

Ertesi gün Eles, ablası ve ablasının kocası Coro hepberaber Molotaş Mağarasına gelirler. Eles, yerde parsın karnında yatan Arsen’i görünce kendini tutamayarak ağlamaya başlar. Ablası Kumar, ona ağlamayı bir tarafa bırakıp bir an önce ölünün defnedilmesi gerektiğini hatırlatır. Eles, Arsen’i çok sevdiğini ve eğer Arsen’den bir çocuğu olmazsa kendisini Tanrı’ya inanmasa da manastıra kapatacağını söyler. Eles ablası ile konuşurken Taştanaşan ve arkadaşları mağaraya gelir ve mağaranın etrafına mayın döşeli olduğunu, mağarayı patlatacaklarını söylerler. Eles, Arsen’in defnedildikten sonra mağaranın patlatılmasını istese de Taştanaşan, öfkeyle karşı çıkar. Mağaranın da Arsen’e patlamayla mezar olacağını söyler. Eles, Arsen’in cenazesinin mağaradan çıkarılmadan patlatılmayacağını yoksa kendinin de mağarada kalacağını söyler. Coro araya girer ve Taştanaşan’dan en azından bir gecelik müsaade ister. Taştanaşan da izin vermek zorunda kalır. Akşam olduğundan mağaranın önünde ateş yakan Eles, eniştesi ile ablasıyla beraber ateşin etrafında otururlar. Eles, Edebi Gelin’in neredesin arayışını duyar ve ona karşılık vererek kendisinin de artık onun gibi olduğunu söyler.

Sabah olduğunda Taştanaşan ve ekibi sedye ve kefen ile gelirler. Bektur Ağa’nın nehrin kenarında arabalarla meftayı beklediğini kar kaplanı parsın ise mağarada defnedilmesini istediğini söylerler. Eles, akrabaları ve Taştanaşan’ın ekibi Arsen’in cenazesini alarak mağarayı terk ederler. Mağarada kalan parsı gömmeye

gelenler ölen parsın mağarada olmadığını görürler. Jaabars ortadan kaybolur. Daha sonraları Jaabars'ın bir gölge gibi dağlarda dolaştığını, karda ayak izi bıraktığını görenler olur.

Romanın epilog kısmında Arsen, öğrencilik günlerinde Savrastov- Moskova arasında tren yolculuğu yaparken 2.Dünya Savaşın'da savaşmış Sergey Vorontsov adlı askerin anlattıklarını hikâye eder. Hikâyenin sonunu tamamlamadığı için yayınlamadan ölür. Arsen'in ölümünün ardından notlarını karıştıran Eles, “Öldürmek – Öldürmemek“ adlı bu hikâyeyi bulur ve okur.

Savaş hattında hiçbir şey eskisi gibi değildir. Göçmen kuşların olduğu gibi bu hat boyunda yaşayan bütün canlıların huzuru kaçar. Saratov istasyonundan çıkan tren savaş hattına gittikçe yaklaşır. Güneş bile artık kan kokar. Askerler trenin geçtiği yerlerden manzarayı izlerler. Manzaraya herkesten farklı bakmayı başardığı ve Tanrının varlığını savunduğu için arkadaşları Sergey Vorontsov'a Peder Sergiy ismini takarlar. Sergey ailesinden ayrılmadan önce onlardan ayrılmanın bu kadar zor olduğunu düşünemez. Arkada yaşlı anne- babası, ablası Veronika kalır. Eğitim için şehrin dışında kampa alınan askerlerle görüşmek yasak olduğundan ablası ona durumlarını mektupla bildirir. Mektubunun birinde babasının hastalandığı için hastanede yattığını ve Nataşka'nın evlendiğini ama bu olaylara üzülmemesini yazar. Aynı okulda okurken Sergey, kominter düşünceli Nataşka'ya âşık olur. Bunu fark eden Nataşka, birgün Sergey'e kendisinin iyi bir düşünce adamı olduğunu onun ise iyi bir yazar olabileceğini söylediğini hatırlar. Bu olaydan çok geçmeden sonra askere çağrıldığını öğrenen Sergey, Nataşka ile vedalaşmak için evinin önüne gider. Nataşka orada Sergey'e mektup yazacağını söyler ama bunu hiçbir zaman

gerçekleştirmez. Savaş hattına asker toplayan tren birgün asker almak için istasyonunda durur. İstasyondaki falcı kadın ısrarla Sergey'in falına bakmak ister. Sergey yok dese de Falcı kadını ikna edemez ve Falcı, Sergey'in falına bakar. Ona bir aşk yaşadığını; ama kaderine yazılmadığı için sonuçlanmadığını, yıldızının ölümsüz olduğunu söyleyen falcı, sadece güneşin kalacağını, atın ise binicisiz kalacağını söyler. Sergey, bunları düşünürken birden annesinin savaşa gitmeden önce söylediği sözleri hatırlar “kimseyi öldürme!” Diğer taraftan babasının ise yaşamak için öldürmenin şart olduğunu söylemesi hatırına gelir. Sergey, öldürülmenin insanın kendi elinde olmadığını ancak öldürmenin kendi elinde olduğunu düşünerek “Öldürmek- Öldürmemek” ikilemini yaşar.

Hikâyenin kahramanı Sergey, anısını Arsen Samançin'e anlatarak hem kendini hem de Arsen'i ölümsüzleştirir.

2.7.2. Kahramanlar

Jaabars (Pars)

Kar kaplanı. Doğa kanunlarına göre güçlü olan güçsüz olanı alt eder. Bu bağlamda yaşanan Jaabars, bir mücadele sonunda eşini; güçlü, genç bir parsa kaptırır. Bu olay üzerine sürüdeki diğer parsler tarafından dışlanarak kaderine mahkûm edilir. Yalnız kalan kar parsi, kolay kolay geçit vermeyen Üzengili geçidini geçmek ve orada kendine yeni bir yaşam yolu bulmak ister. Geçit, aşılması sarp kayalıklarla ve her daim kar örtüsüyle kaplıdır. Geçidin etrafında dolaşıp uygun anı kollamaya çalışan Jaabars, kendisini avlamaya gelen turistlerin varlığından da kendisini piyon olarak kullanacak olan Mergen Şirketinin çalışanlarından da habersizdir. Öldürüleceği günün gecesi Jaabars, yaşamdan bıkmış bir şekilde bir yere

kıvrılır, sabah olmasını bekler. Ne var ki uykuya geçmesine kuşlar izin vermez. Efsaneye göre metafora uğrayan Edebi Gelin, Jaabars'ın etrafında gezinerek nişanlısını arar. Sabah olunca Üzengili geçidini geçmek için son bir hamle yapmaya çalışan Jaabars, anlam veremediği bir kargaşayla karşılaşır ve vurulur. Kendisiyle aynı kaderi yaşayan Arsen Samançin'le beraber Molotaş Mağarası'nda can verir.

Arsen Samançin

Manevi değerlere bağlı, saygı değer bir gazetecidir. Ancak devrin değer yargıları değiştikten sonra itibardan düşer. Meşhurken Aydana Samarova adlı opera sanatçısına âşık olur. Ondan kendi yöresinde yaşadığına inandıkları “Edebi Gelin”in hikâyesini opera sahnesinde canlandırmasını ister. Aydana ilk başta bu teklifi kabul eder. Ancak emperyalist sisteme karşı koyamayarak paranın esiri olur. Opera sanatçılığı yerine sahne sanatçılığını tercih eder. Arsen, Aydana'nın bu davranışını bir türlü kabullenemez. Bunun üzerine hem Aydana'yı hem de patronunu Ertaş Kurçulov'u ortadan kaldırmayı planlar. Planına göre Tuyuk Car'a gelen misafir avcılara tercümanlık görevi yaparak onlarla birlikte ava gidecek, böylelikle de av tüfeğine sahip olup Aydana'yı ve patronunu öldürecekti. Kendi planı haricinde başkaları da plan kurar. Çocukluk arkadaşı Taştanafgan ve Taştanafgan'ın ekibinde yer alan arkadaşları, Arsen aracılığıyla Tuyuk Car'a gelen yabancı avcıları rehin alıp para sızdırmayı düşünürler. Arsen bu fikri kabul etmek istemez; ancak Taştanafgan onu ölümle tehdit eder. Taştanafgan; rejim gereği fakirleşen halkın yaşam mücadelesi verdiğini, hayatlarını devam ettirebilmek, ailelerine daha iyi bir yaşam sunmak için bundan başka çarelerinin kalmadığını savunur ve Arsen'i ikna etmeye çalışır. Başka çaresi olmadığını anlayan Arsen, olayları akışına bırakır. Mergen

Şirketi ve tüm çalışanları misafirleri gelmeden son hazırlıklarını tamamlamak üzere şirketin binasında toplanırlar. Arsen, bu toplantının ardında köyde yaşayan ablasının evine dönerken asıl işinin bavul ticareti yapmak olduğunu öğrendiği Eles ile tanışır. Eles'in yakın köyde yaşadığını, buraya ise yabancı avcılarının fotoğrafını çekmekle görevli olarak geldiğini öğrenir. Arsen Eles ile yaptığı konuşmalardan Eles'in de kendisi gibi manevi değerlerine sahip biri olduğunu anlar ve ona âşık olur. Eles de Arsen'e âşık olur. Arsen, Eles ile tanıştıktan sonra Tuyuk Car'a gelme sebebini unuttur ve onunla yepyeni bir gelecek kurmak ister. Eles ile çıktıkları araba yolculuğunda iyice yakınlaşan ikili hemen hemen her türlü konudan bahsederken parsların öldürülmemesinden, doğal yaşamın korunmasından da bahsederler. Eles ile Arsen av merasiminin ardından buluşmak üzere vedalaşırlar.

Avlanmaya gelen misafirleri Üzengili geçidine götürmek için yola koyulan Mergen Şirketi mensupları ve Arsen, dinlenmek için mola verirler. Mola sırasında Arsen, hayalinde Eles ile konuşur ve daha önce yayınlamaya fırsat bulamadığı “Öldürmek-Öldürmemek” hikâyesinden bahseder. Dışarıdan gelen selerle yaşadığı zamna dönen Arsen, misafirleri ile birlikte eski okul arkadaşlarının hazırlamış olduğu fidye operasyonunun gerçekleştirileceği yöne doğru yol alırlar. Arsen, geçide yaklaştıkları sıra fidye operasyonunun başlayacağını anlar. Elindeki silah ile etrafa ateş açıp kar kaplanlarının rahat bırakmalarını söyler. Bu esnada hem Taştanafta'nın adamları hem de Bektur Aganın adamları Arsen'e ateş ederler ve onu vururlar. Geçidin diğer tarafına geçmeye çalışan Jaabars da ateş hattında kalır, yaralanır. İki kader arkadaşı kendilerini sürükleyerek Molotaş Mağarası'na yol alırlar. Kar kaplanı Jaabars da Arsen de orada yaşamlarını yitirirler.

Aydana Samarova

Opera sanatçısıdır. Ülkede yaşam koşullarının zorlaşması ve sanata verilen değerin azalması gibi sebeplerden dolayı opera sanatçılığını bırakır. Aydana kendinden önce meşhur olan Ertaş Kurçalov'ın desteğiyle show dünyasında yer alır ve sahne sanatçılığı yapmaya başlar. Paranın gücüne tattıktan sonra da Arsen Samançin'e söz verdiği Edebi Gelin ariasını sahnede canlandırmaktan vazgeçer.

Ertaş Kurçalov

Önceleri önemsiz, beceriksiz bir oyuncuyken çağın ihtiyaçlarını önceden fark eder, yozlaşan toplumu arkasına alarak ünlü bir şovmen olmayı başarır ve piyasaların aranan adamı haline gelir. Manevi değerlerine bağlı güçlü bir sese sahip olan Aydana'yı da ikna ederek eğlence pazarına dâhil etmeyi başarır.

Bektur Ağa

Arsen Samançin'in amcasıdır. Arsen'e çok güvenir ve onunla gurur duyar. Yılın dört mevsimi av partisi düzenleyen Mergen adlı av şirketini kurar. Çoğu kişinin geçimlerini nasıl sağlayacaklarını düşündüğü bir zamanda Bektur Ağa'nın durumu oldukça iyidir. Bektur Ağa örf ve adetlerine bağlı, köylüleri tarafından da saygı duyulan bir insandır.

Kadiça

Arsen'in ablasıdır. Doğdukları köyde eşi ve çocukları ile birlikte yaşar.

Taştanafgan (Taştanbek)

Arsen'in köyden okul arkadaşıdır. Afganistan'daki savaşa katılır ve savaş bittikten sonra da köyüne döner. Köyüne döndükten sonra hayat koşullarının gittikçe ağırlaştığını görün Taştanafgan, bunun üzerine geçim sıkıntısı çeken diğer beş arkadaşıyla beraber bir plan hazırlarlar. Pars avlamaya gelen Arapları rehin alarak onlardan para sızdırmayı hedeflerler. Aldıkları paralar ile başka bir yerde hak ettikleri gibi mutlu bir hayat sürmeyi düşlerler. Arap rehinelerle aralarındaki diyalogu sağlamak için eski arkadaşları Arsen'i de onlara sormadan bu plana dâhil ederler.

Saksan

Arsen'in eski okul arkadaşlarından olup Taştanafganla beraber Araplardan fidye almak için kurulan beş kişilik ekibin elemanlarından biridir. Aslında öğretmendir, ancak maddi sıkıntı çekmekte olduğu için sürencilik yapar.

Eles Batirovna

Arsen gibi manevi değerlerine bağlı, çevre bilinci gelişmiş kültürlü genç bir kadındır. Eğitim fakültesinde okurken öğrenim masraflarını karşılayabilmek ve hayatını devam ettirebilmek için çalışmak zorunda kalır. Gezici kütüphane ismiyle bilinen ve şehri dolaşarak kitap okuyanlara hizmet veren otobüste çalışırken otobüsün özelleşmesiyle beraber Eles'in işine son verilir. Eles, yaşamını devam ettirebilmek için sınırda bavul ticareti yapmaya başlar. Bavul ticareti yeterince gelir getirmediğinden fotoğrafçılıkla da uğraşır. Fotoğraf çekimi için geldiği Tuyuk Car'da Arsen ile tanışır. Hayata bakışları, zevkleri birbiriyle örtüşen bu çift birbirine

âşık olur. Beraber çıktıkları araba yolculuğunda Eles, Arsen'e gitar çalar. Arsen ise bu sırada yaşadığı her şeyi geride bırakıp Eles'le evlenerek mutlu olmayı hayal eder. Eles, parsların korunması gerektiğini söyler ve kendilerini parslara benzetir. O sırada dünya, sanki bu ikili için dönüp durur. Gece evlerine dönen ikili, av bitiminde buluşmak üzere ayrılırlar. Eles, işi gereği sabah olunca arkadaşlarıyla bavul ticareti yapacakları tren istasyonu gider. Geri döndüğünde ablası Kumar'dan Arsen'in başına gelenleri öğrenir. Ablası ve eniştesiyle Arsen'i bulabilmek için Üzengili Geçidi'ne giderler. Molotaş Mağara'sına vardıklarında Arsen'in cansız bedeniyle karşılaşır. Eles, resmi olmayan karısı vazifesiyle üstüne düşeni yapar, kimsenin sahip çıkmadığı meftanın gömülmesini sağlar. Arsen'in ölümü ardından hayata küsmeye karar veren Eles, eğer Arsen'den hamile değilse, rahibe olarak manastıra kapanmayı planlarlar. Arsen'in notları içinden yazdığı ve yayınlamaya fırsat bulamadığı “ Öldürmek-Öldürmemek” hikâyesini bulan Eles, onun yayınlanmasını sağlar.

Kumar

Eles'in ablası. Sağduyulu, kardeşine destek olan bir kadındır. Arsen'in başına gelenleri duyunca kardeşiyle beraber kocasını da alıp Arsen'i aramaya çıkarlar. Molotaş Mağara'sında Arsen'in cansız bedenini bulduktan sonra onun defnedilmesi için elinden gelen her şeyi yapar.

Coro

Eles'in eniştesi. Kolhozda koyun yetiştiriciliği müdürlüğü yapmıştır. Eles'le beraber Üzengili Geçidine gelerek Arsen'i arar. Molotaş mağarasında Arsen'in cansız bedeninin bulduktan sonra atalarından öğrendiği gibi başında oturarak ona dua okur. Bu sırada Taştanafgan ve adamları mağarayı patlatmak üzere oraya gelirler.

Cora, onlara itiraz ederek cenazeyi mağaradan çıkarmadan onlara izin vermeyeceğini söyler. Cora, Taştanafgan’la uzun uzun tartıştıktan sonra onu mağarayı o gece patlatmaması için ikna eder. Cora, iyi niyetli, örf ve adetlerine bağlı bir kişidir.

Sergey Vorontsov

Arsen’in “Öldürmek- Öldürmemek” adlı hikâyesinin kahramanıdır. 2.Dünya Savaşı sırasında Almanlara karşı savaşan Rus askerlerinden birdir. Savartov şehrinde yola çıkan trende yer alan Sergey ve arkadaşları önce Moskova’ya ardından da cepheye gönderilirler. Sergey, hem trende yaşadıklarını hem de geriye dönüşlerle yaşam hikâyesini yine bir tren yolculuğunda Arsen Samançin’e anlatır. Arsen ise öğrencilik yıllarında bindiği trende dinlediği bu hikâyeyi yıllar sonra kaleme alır, ancak yayınlamaya fırsat bulamaz. Sergey, trende yolculuk eden diğer askerlere göre daha gençtir, dolayısıyla savaşa giden biri gibi değil de geziye çıkan bir çocuk gibi tren vagonundan ilginç gördüğü yapıları, manzaraları, yanındakilerle paylaşmak ister. Ama yanındakiler onun bu davranışını çocuksu bulup onunla alay ederler. Konuşmalarında Tanrıdan bahsettiği için de arkadaşları ona rahip ismini verirler. Ablasının gönderdiği mektuplardan sevdiği kız Nataşka’nın evlendiğini, babasının ise hastanede yattığını öğrenir. Nataşka’yı; onunla dans edişini, cepheye çağrılmadan önce onunla karşılaşmasını anımsar. Tren garında karşılaştıkları çingene kadının özellikle Sergey’in falına bakmak istemesi ve Sergey’in ölümsüz olacağını söylemesi herkesi şaşırtır. Kimse çingene kadının ne demek istediğini anlayamaz. Vagona binen askerler yollarına devam ederler. Sergey, annesinin “savaşta kimseyi öldürme” sözünü; bunun ardından bu fikre babasının itiraz edişini, savaşta muhakkak öldürmesi gerekeceğini yoksa öldürüleceğini söyleyişini anımsar. Sergey, savaş

kavramının ne kadar acımasız bir kavram olduğunu düşünür. Savaşı kazanmış olabilmek için düşmanın hangi sebeple olursa olsun öldürülmesi gerekiyor oluşunu insanlık dışı olarak düşünür. Sergey, bütün bu düşüncelerin çıkmazında “Öldürmek-Öldürmemek” diye trenin, rayların üzerinde hareket ettiğini hayal eder. Sergey savaş gazisi olarak evine döner. Sergey’i ölümsüzleştiren Arsen’in bu hikâyeyi kaleme almış olması ve böylelikle de yaşatmasıdır.

Nataşka Komintern

Sergey’in hikâyesindeki sevdiği kadındır. Hikâyeye göre Nataşka, komünist düşüncelerinden dolayı daha çocuk denecek yaşta ödül almış biridir. Yılsonu mezuniyeti dolayısıyla verilen baloda Nataşka, Sergey’in yanına gelerek onu dansa kaldırıır. Bu duruma oldukça şaşırın Sergey bu olay karşısında şaşkınlaşır. Kendisine oldukça güvenen Nataşka konuşmaya başlar. Kendisine ilgi duyduğunu itiraf etmesi gerektiğini söyler. Sergey’in ilerde iyi bir gazeteci olacağına inandığını kendisinin ise iyi bir konuşmacı olacağına inandığını söyler. Bu durumun iyi mi kötü mü olduğunu anlamayan Sergey, o günden sonra Nataşka’yı sadece iki kere görür. Son gördüğünde Sergey, Nataşka’ya askere çağrıldığını haber verir. Nataşka bu haberi sıradan bir haber olarak karşılar. Herkesin savaşa çağrıldığını söyleyerek şimdi işinin olduğunu gitmesi gerektiğini ama ona mektup yazacağını söyler. Nataşka verdiği bu sözü hiçbir zaman tutmaz. Sergey askerdeyken başkasıyla evlenir.

Çingene Kadın

Sergey’in el falına bakan ve ölümsüz olduğunu söyleyen falcı kadın. Tren istasyonundaki o kadar asker fal baktırmak isterken onların falına değil illa da Sergey’in falına bakmak için çaba sarf eden kadın tiplemesidir.

2.7.3. Romanın Değer Aktarları

Yazar Cengiz Aytmatov, Edebi Nişanlı romanında Kırgız halkının efsanelerinden biri olan “Edebi Nişanlı” yı ele alır. Kurgusal olarak bu motifin üzerinden hem aşk hem de milli değerlerle örülü bir yapı oluşturur. Eserdeki kahramanlar, üç zamanı içinde barındırır. Birinci zaman dilimi Edebi Nişanlı'nın yaşadığı zaman, İkinci zaman Arsen Samançin ve içinde yaşadığı zaman, Üçüncü zaman dilimi ise, Arsen'in öğrenciyken tren yolculuğunda dinlediği ve Sergey'in yaşadığı zaman dilimidir. Romanda bir de Arsen ile aynı kaderi paylaşan pars Jaabars'ın hikâyesi yer alır. Yazar bu olayları ve kahramanları birbirine bağlayarak okuyucusuna iyi ve kötü değer aktarları hazırlar.

2.7.3.1. Aydana/ Arsen

Aydana güçlü bir sese sahip opera sanatçısıdır. Avrasya Restoran'ı diye adlandırılan Avrupai tarzda dizayn edilmiş lüks restoranda sahne sanatçılığı yapar. Yazar, eserinde mekânı tasvir ederken kendi yaşantılarına benzemeyen bir yer olduğunu belirterek yaşantılarında artık değişmeye başlayan değer aktarlarının olduğunu vurgular. Aydana hakkındaki bilgilere ise Arsen'in onun için düşündüklerinden ve hatırladıklarından yola çıkarak ulaşabiliriz.

Avrasya Restoran'ı müdürü Oşondoy, gazeteci olan Arsen'e yaklaşımı o dönemin toplum yapısını yansıtmaktadır. Yazar, Arsen Samançin'in ile Sovyet Rusya'sında gazetecilerin tarafsız olamadığını bize hatırlatarak Oşondoy ile karşı değer aktarlığı yapar.

Manevi değerlere sahip ülkü değer aktarı biri olduğundan etrafındaki insanların da kendi gibi düşündüğünü zanneden Arsen, Avrasya Restoranı'ndan atılışının ardında Aydana'nın da olduğunu anlayınca "Edebi Nişanlı" alyasının gerçekleşemeyeceğine dair kaygıları artar. *"Meşum düşünce Arsen Samançin'in içinden dışarı çıkmaya çalışıyordu: Onu öldürmek ve hemen de intihar etmek! Sıfır-Sıfır! Ne sana ne bana! Son! Bundan sonra basın ve diğer medya araçlarının ne uyduracağı, doğrucu ve yalancı dillerin ne konuşacağı umurunda bile değildi."*(Aytmatov, 2012:43) Âşık olduğunu zannettiği Aydana'dan nefret etmeye başlayan Arsen, hayallerini yıkan bu kadını yok etmeyi düşünür.

"Edebi Gelin" alyası fikri Arsen Samançin ile Aydana'nın aklına ilk kez Heidelberg Şatosu'nda gelir. Aydana ile Arsen, Edebi Gelin efsanesi ile Heidelberg Şatosu arasında mekânsal olarak değer aktarlığı yaşarlar. İkili şatonun büyüleyici atmosferinde Edebi Gelin'in yaşadığını hissederek. Duygusal olarak birbirlerini anladıkları yer olan bu yerde Arsen, Aydana'ya "Edebi Gelin" efsanesini anlatma fırsatı bulur. Heidelberg Şatosu'nda verdiği konserden sonra gece park gezintisine çıkan çift Edebi Gelinin varlığını orada hissederek. Arsen "Edebi Gelin" efsanesini Aydana'ya anlatma fırsatı bulur. *"- Bizim Üzengili Dağları'nda bugün bile Edebi Gelin'in dolaştığına çocukluğumdan beri inanıyorum. İnaniyor musun?"*

-İnanıyorum, inanıyorum! (Hafif bir gülümsemeyle parmaklarıyla onun boynuna dokunduran Aya memnuniyetle cevap verdi.) Seni dinlemeyi çok seviyorum, beni okşuyormuşsun gibi anlatıyorsun. Seyret Arsen, burası muhteşem, değil mi? Gece, mehtap, masallardaki gibi yanan sokak lambaları. Ve sadece sen ve ben, başka hiç kimse. Hatta parktaki kuşlar bile susmuş. Devam et sevgilim."(Aytmatov, 2012:55)

Biliyor musun, bizim dağlarda şöyle bir gelenek var: Yazın mehtaplı bir gecede Edebi Gelin'i özleyenler, yüksek bir dağın tepesinde bir araya gelerek çok uzaklardan bile görünen bir ateş yakarlar. Kamlar davullarına vurarak dans eder ve ateşin yanına gelmeleri için onun ve kaybolmuş nişanlısının ruhlarını çağırırlar. Kadınlar da ateşin etrafında ağıtlar söyler ve ağlarlar. Anlattıklarına göre, o gelir, karanlık bir köşede durur, baş eğer ve kaybolur. (Aytmatov, 2012:56)

Arsen, Edebi Gelin'in yakın bölgelerde farklı şekillerde (varyantlarla) anlatılmakla kalmayıp yaşatıldığını da belirterek bu efsanenin aynı soydan gelen kişilerin hayata bakışlarını yansıttığına vurgu yaparak ülkü değer aktarlığı yapar. *"Edebi Gelin için ateşler Çin tarafından da yakılıyor. Biliyor musun, sınır çizgisi Üzengili geçidinin arkasından geçiyor ve öbür tarafta da çok eskiden bize akraba olan Kırgız boyları yaşamaktalar. Ama biz hemen hemen hiç görüşemiyoruz. Dağlar ancak yazın geçit veriyor, o da her zaman değil. İşte bir yıl önce gazeteci olarak oralarda bulundum. Ürgenç'ten uçakla oradan da arabayla....Pek çok insanla görüştim ve gazetem için çok ilginç bir yazı çıktı. Ama söz konusu olan bu değil. Orada, Çin tarafından, dağlarda yaşayan Kırgızlar da Edebi Gelin Efsanesi'ni biliyor. Her yıl yazın dolunayda ateşler yakarak ruhları Edebi Gelin'e yardıma çağırma geleneği onlarda da var. Ama Çin Kırgızlarında bizdekinden farklı bir gelenek de var: Orada iki güzel kız, ateşin yanında bir eyerli atı Edebi Gelin'e gerekebilir diye hazır bekletiyorlar."*(Aytmatov, 2012: 57)

Bütün bu anlattıklarından etkilenen Aydana, Arsen'e Heidelberg tepesinde ataları gibi ateş yakmayı önerir. Onların ruhunu yaşatarak o zamana akmak ister. Şatonun konumu dolayısıyla bunu gerçekleştiremeyen çift bu hayallerinden vazgeçerler ve Arsen ona Edebi Gelin efsanesini anlatmaya devam eder: *"Bizim*

dağlarda olağanüstü bir güce ve çevikliğe sahip genç bir avcı yaşarmış. Dağ keçilerini kovalıyor, kurt ve pars avlıyormuş. Kabilesinde pek çok aileyi geçindirebilirmiş avıyla. Halk onu çok seviyormuş. Kabile reisi, bir gün bey olacağını söylüyormuş. Bir gün akrabalarıyla komşu ovaya ziyarete gitmiş ve orada güzel bir kız görmüş. Onlar birbirlerini sevmişler ve genç neredeyse her gün atıyla dağları aşarak kızla görüşmeye gitmiş. Bir gün bir falcı, kıza, gökyüzünde onların aşkını simgeleyen özel bir yıldız olduğunu, düğün gecesi, hava kapalı olmazsa sabaha kadar hiç yerinden kıpırdamayarak dağların üzerinde göz kamaştıracak şekilde parlayacağını söylemiş. Kız bu olayı avcı gence anlattığında, o başka bir falcının ona söylediklerini itiraf etmiş: “Ben seninle evlenmek için bu dünyaya geldim.” Müstakbel gelin de avcıya, her zaman onunla olacağına yemin etmiş.

İşte damat adayı avcı neredeyse tüm akrabalarının refakatinde kızın akrabalarına kızı istemeye gitmiş. Böyle bir eğlence o zamana kadar hiç görülmemişti. Misafirler dağlardan akan nehir kıyısına kurulu yüzlerce çadırı doldurmuştu. Kızın ana babasına, dünür ve akrabalarına getirdikleri hediyeleri bir görsen! Sürülerle çeşitli ev hayvanı, altın külçeler, damat adayı avcıdan ise samur zerdeva ve başka değerli hayvan kürkleri gelmişti. En önemlisi ise damadın omuzlarına birer tane attığı pars kürkleri idi. Bunları ancak en büyük avcı anlayabilirdi. O, baş eğerek bu hediye kızı ebeveynlerine sunulmuştu. Herkes sevinç içinde gelin ve damadı nehir kıyısına götürdüler ve onlar orada nişanlandılar. Bu saatten sonra nehir onların aşkının ve dirliğinin tanığıydı. Düğün yedi gün sonra, bu defa artık dağların öbür yakasında damadın köyünde olacaktı.

Adet olduğu üzere nişan törenini sabahlara kadar kutladılar. Ama burada da kötü kalpli kıskançlar bulunuyordu. Onlar sadece gencin meşhur ve usta bir avcı

olduğunu kıskanmıyor, halk arasında da konuşulduğu gibi, bu zeki ve azimli, yakışıklı ve delikanlının bir gün mutlaka akraba olan boyların reisi, tüm bu civarın beyi olacağından endişe ediyorlardı. Kötü kalpli kıskançlar buna katlanamazdı. Bunun için de korkunç bir plan hazırladılar.

Mertçe, herkesin gözü önünde, teke tek, hem de toprak için değil, servet için değil, iktidar için değil, diğerinin ruhu için ölümüne çarpışsalar ya.... Ama insanın kahpeliği sınır tanımaz ki!

Fitne gizli olgunlaşır. Zaten bunun için fitnedir. O gün, a saatte, nehir kıyısındaki ziyafette kim bilebilirdi ki insanların arkasına saklanarak, kötülük ve nefret kusan başka bir kader, o gizli hazırlanan fitne, aşıkların mutluluğuna doğru yaklaşıyor. Sonra halk ozanları ve akınlar şöyle söyleyecekti: "Güneş o fitneyi bilseydi utancından yüzünü saklayarak gökyüzünde ters dönerdi. Bulutların bundan haberi olsaydı bu ziyafeti buradan uzaklara alıp götürmek için sağanak yağmur yağdırdı."

Nişan ziyafeti, hayatı ses ve gürültüyle doldurarak nehir kıyısındaki ovada sürmüş gitmiş. Özellikle gençler at sporlarıyla coşmuş, ruhları içlerine çekerek çılgınca dans eden ve kamlama yapan kamlar tüm dünyadaki ruhları çağırmış, ama en göz alıcı oyun, âşık gençlerin yapacağı " Gelin Yetiş " adlı geleneksel at yarışı imiş.

Yarışacak olan gelin ve damat en iyi atlara binmiş. Bu yarışta gelini gerektiği kadar öne bırakan damat, doludizgin giderken ona yetişmeli ve öpmeliydi. Bunu başarırca, " üzengide mutluluk, dörtnala gidişte şans var." Demekti...

Gelinin at üzerinde ne kadar güzel oturduğuna bakmak insana zevk veriyor ve insan hayran bakıyormuş. O, sanki bunun için doğmuş gibi boyu posu yerinde, güzel yüzlü, ince yapılı, bir kıza yakışacak giyimliydi. Damat da ona uygun bir delikanlıydı. Onların, yarışı önceden hayal ederek parlayan heyecanlı bakışları, utangaç gülümsemeleri, sabırsızlıkla bu masalsı yarışı bekleyenlerin içini mutlulukla dolduruyormuş. Gelinin arkadaşları “ Hızlı sür, seni yakalamasına izin verme! Bırak da erkekler kadın görsün.” Diye yüksek sesle onu cesaretlendiriyormuş. Damada da nasihatlerde bulunmuşlar: “Bak yetişemezsen alay konusu olursun!” Kamlar da çılgınlar gibi dans ederek ve davul çalarak insanlar ve atları havaya sokmuş....

Nihayet ihtiyarlar işaret vermiş, yarış başlamış. Gelin biraz önde, damat da arkada at koşturmuş. Kıyısında nişanlandıkları nehre doğru gitmişler. Sadece nehir geçidine kadar kovalamaya izin varmış. Eğer damat geline yetişemezse, gelin kahkahalar arasında geri dönerek zafer kazanmış olarak damadı öpecekmiş. Ama genelde damatlar her zaman kıza yetiştirmiş....

Gelin hayatının geri kalanında bu büyük yarışı hep hatırlarmış: Bu, sonsuza kadar birlikte olmayı arzuladığı sevgili nişanlısından “kaçış” imiş. Damat da soydaşlarının bağırtiları ve ıslık sesleri altında ona nasıl yetiştiğini hiçbir zaman unutmazmış.

Bu defa da öyle olmuş: Damattan kaçan gelin bir kuş gibi uçmuş, damat da peşinden gitmiş. Karşıdan esen rüzgâr da onları kucaklayarak öpüyor ve onlara, hayatlarında bu yarıştan daha büyük mutluluğun olmayacağını fısıldıyormuş. Nehir kıyısı görünmüş, onlar ise hâlâ koşuyor, atları daha da kızıyormuş. Gelin, sevmek

ve seilmek için hayatının sonuna birleştirmeye çalıştığı kişinin ona yetişeceği anı bekliyormuş, hem de çok.... O, elinde olmadan dizginleri çekerek ve çizmelerini üzengiye daha sert dayayarak atı yavaşlamaya çalışmış. Damat bir an önce yetişsin de Artık nehir görünmeye başlamış. İşte onlar yan yana, üzengi üzengiye gidiyor ve gözleri önünde daha önce hiç görmedikleri bir dünya açılıyormuş. Bu tür anların sonsuza dek sürmesi ne kötü... İşte hızla giderken onu kucaklamış ve kız da ona sokulmuş. İşte onu öpmüş ve onlar yine, öpüşmüşler. Atlar koşmuş, onlar da sonsuza kadar birleştiklerini bilmiş, hissetmişler. “ Seni seviyorum! Sen benimsin “ diye damat bağırmış. “Ben her zaman seninim “ diye gelin cevap vermiş.

Halk ise sevinmiş ve hep birlikte damadı övmüş: “Aferin! Gerçek bir kahraman! Yol verin! Açılın! O dönüyor! Şimdi o bizimle, biz onunlayız!” Bu nidalarla nişan töreni bitmiş.

Gizli fitne de yok olmamış, yön değiştirmemiş. Hainler dişlerini daha sıkı gıcırdatmışlar. Fitne her zaman kendine bir yol bulur...

Bu arada misafir dünürler, düğün hazırlıklarına başlamak için vedalaşarak memleketlerine dönmüş. Hemen de hazırlıklara başlamışlar. Her şey yolunda gitmiş. Yeni evlilerin ilk gerdek gecelerini geçirecekleri düğün çadırının diğerlerinden aralı, görünen bir yere kurulmasından, dünür ve misafirler için kurulacak çadıra ve hediyelerle yiyeceklerin hazırlanmasına kadar her şey gelenek ve göreneklerin öngördüğü şekilde yapılmış. Ozan ve akınların anlatacağı destanlar, gençlerin şarkı ve dansları, her şey düşünülmüş ve hazırlık yapılmış. O zamanlar böyleydi, düğün bütün akrabaların işiydi.

Nihayet düğüne ve misafirlerin gelmesine bir gün kalmış. Avcı damat iki kardeşiyle sabah erkenden, aziz misafirlerine ikram etmek için av aleti, hediye için ise hayvan postu getirmeye ava çıkmış. Av çok bereketli olmuş. Ama öğleye doğru avcı damadı arayan akrabalarının bağırtıları duyulmuş. Onlar epey kalabalık ve heyecanlı imiş. “ Felaket! Felaket! Durun! Geri dönün!” diye bağırarak başlarına gözlerine vuruyorlarmış. Avcıya kötü haberi vermişler: Dün gece nişanlısı eski sevgilisiyle kaçmış. Onu kalabalık çarşıları olan şehre götürmüşler. Çoğu böyle düşünüyor.

Bu zaman neler olmamış ki! Gökyüzü kapanmış, hava karamış, şiddetli rüzgâr esmiş ve yazın ortasında kış imiş gibi tipi bastırmış. Akrabaları “ Rezalet! Böyle rezil rüsva olmak için ne yaptık? O utanmazı arayıp bulup orada öldürmek gerek.” Diye bağırmış, kendilerini yerlere atmış ve göklere yüz çevirmişler. Hemen aramalara başlamak istemişler. Avcı damat ise sessiz duruyormuş. Şaşırmış, rengi atmış, kıpırdayamamış, sanki nutku tutulmuş.....

Akrabaları aceleyle takip için hazırlık yaparken avcı damadı da harekete geçmesi için dürtüklemişler. Nihayet o, sessizliğini bozarak seslenmiş. ”Durun, susun! Hiçbir yere gitmiyorum! Eğer bu musibet benim başıma gelmişse, ben de o alçak kadını lanetliyorum! Tüm insan soyunu lanetliyorum. Hayvan olmak daha iyi. Şimdi defolun! Bu dünyada bir daha tek bir insanla karşılaşmayacağım, beni de hiç kimse göremeyecek. Duydunuz mu? Defolun! Beni aramayın! Altından inmiş ve yayan dağlara yürümüştü. Bu olanlarla sarsılan akrabalar önce yerlerinde donakalmışlar, sonra onun peşinden gitmişler. Avcı sırta kadem basmış.....

Geri dönen akrabalar, aniden ortaya çıkan gelinin çığlıklarını duymuş. Şimdi o, çırpınarak nişanlısını arıyormuş. Onun hiç de kaçmadığını, olanların sinsî, fecî bir iftiradan ibaret olduğunu henüz hiç kimse bilmiyormuş. Gerçek şu ki, o gece onu gizlice kaçırmış, ellerini bağlayarak atın sırtına atmış ve götürmüşler. Avcı damatla nişanlandığı o nehrin kıyısında, iki kolundan tutarak nehirden geçirmek için ellerini çözmüşler. Bu da onun kurtulmasına sebep olmuş. Hain ellerden kurtularak nehre atlamış. Onu kaçıranlar peşinden atlasa da o, taşkın sulara kaybolmuş. Nehir onu kurtarmış hainleri ise aşağı sürükleyerek taşlara çarpmış. Olağanüstü bir şekilde kurtulan gelin, kuş gibi uçma yeteneği kazanmış ve akrabalarının sırra kadem basmış dedikleri damatla ayrıldıkları yere ulaşmış. Şimdi onlar gelini durdurarak olup biteni öğrenmek istemiş, gelinse yakayı ele vermemiş. Nihayet o da kaybolmuş. O günden beri Edebi Gelin bir efsaneye dönüşmüş ve hâlâ dağlarda onun acı acı ağlaması duyulmaktadır. Edebi Gelin nişanlısını şu şekilde çağırır:

Neredesin, neredesin sana koşuyorum!

Kaçırıldım ama kurtulmayı başardım.

Bakire kaldım ve sana sadığım.

Neredesin, neredesin sevgili nişanlım?

Bakire kaldım dinle beni.

Aşk yeminleri ettiğimiz nehrimiz kurtardı.

Neredesin, neredesin dinle beni!

Peşimdeler, yakalamak istiyorlar beni!

Dağlarda kayboldun avcım benim.

Nehir kıyısında nişanlandık seninle.

Neredesin, neredesin, hangi dağdasın?

Neredesin, neredesin sana koşuyorum.

Nehir kıyısında nişanlandık seninle.

Dağlarda kayboldun avcım benim.

Senin gelinimim, neredesinsen?

Bir daha görüşecek miyiz, seninle.

Aynı nehirden su içtik seninle,

Sadakat yemini ettik nehir üzerinde seninle.

Bir daha görüşecek miyiz seninle?

Nehir hala akıyor sen neredesin?

Hatırla, cevap ver, avcım benim.

Ay üzerine, ruhumuz üzerine aşk yemini ettik.

Nereye kayboldun avcım benim.

Dağlar ayrılır mı?

Bulutlar ayrılır mı?

Güneş dağ boğazlarını aydınlatır mı?

Dağ keçisi sana giden yolu gösterir mi?

Neredesin, neredesin, hangi dağdasın?

Neredesin, neredesin, sana koşuyorum.

Seninle at üzerinde yarışmadık mı?

Seninle at üzerinde doludizgin kucaklaşmadık mı?

Seninle at üzerinde doludizgin öpüşmedik mi?

Tanrılar görsün diye....

İnsanlar görsün diye...

Neredesin, neredesin, hangi dağdasın?

Neredesin, neredesin, sana koşuyorum.

Sensiz ay yok olur benim için,

Sensiz hayat yok olur benim için.

Biz olmadan gökyüzü mutlu olur mu?

Kim, kim bizi lanetledi?

Dağda avladıklarından Tanrılara hediye vermedin mi?

Pars kürklerinden dünürlere armağan vermedin mi?

Sen, eli talihli açık talihli avcı,

Kaderin karşısında bir kabahat mi işledin?

Bir daha ateş etrafında dans etmeyecek miyiz?

Neredesin, neredesin hangi dağdasın?

Neredesin, neredesin sana koşuyorum.

Bir daha hiç görüşmeyelim diye,

Peşimdeler, yakalamak istiyorlar beni.

Neredesin, neredesin, sana koşuyorum.(Aytmatov, 2012: 57- 64) Aydana, Arsen'in anlattığı bu efsaneden oldukça etkilenir, hepsini aklında tutuşuna hayran kalarak avcının nerede olduğunu sarar. Arsen ise bu cevabı vermenin oldukça zor olduğunu ancak iki türlü ihtimal üzerinde durulduğunu söyleyerek anlatmaya başlar ve böylece kültür aktarlığı yapar. İlki dağlarda saklandığı yönündedir, diğeri ise rahibe olup inzivaya çekildiği yönündedir. Ülkü değer taşıyıcılığı yapan Arsen, Edebi gelinin aşkın timsali olarak evrensel bir boyut kazandığına değinerek aşık olan herkesin onunla duygu aktarımı yaşaması gerektiğine inanır. Ona göre insanlara küsen dolayısıyla da kötülüklere başkaldırıp onlardan uzaklaşan nişanlısını arayan Edebi Gelinin isminin anıldığı her yerde bulunduğunu söyler. İsmi ananların yanında olduğuna inandığını söyler. Arsen tekrar Aydana'ya operada Edebi Gelini söyleyerek Edebi Gelinle bütünleşmesi gerektiğini sesinin uzaya kadar ulaşmasını ve bu şekilde bu hikâyenin herkes tarafından bilinmesi gerektiğini heyecanla anlatır. Ülkü değer aktarı olan Arsen, kendilerini lambanın arkasından izlediğini düşündüğü Edebi Gelin

hayalini konuşturur. *“Dinle! O, beni hatırladığınız zaman sizlere, siz âşıklara baş egeceğim günü çok bekledim, diyor. Yıllar, yüzyıllar geçti, bense hep nişanlı kaldım ve bana Edebi Gelin dediler. Ben, hüüzün ve acı içinde dolaşan gelin, ışığı görerek geleyim diye insanlar gece geç saatlerde dağlarda ateşler yakar. Şamanlar yardımcı ruhlarını çağırarak Edebi Gelin’in ne zamana kadar dağlarda dolaşıp avcı nişanlisına sesleneceğini ve ne zamana kadar ağutlar yakıp takipçilerini peşine düşüreceğini sorar. Ruhlar ise her zaman aynı şeyleri söyler: Dünya Edebi Gelin’in sesini kalabalık önünde yüksek sesle söylenen şarkılarla duyacak; bu şarkılarda onun acı kaderi anlatılacak ve Edebi Gelin yeryüzündeki tüm gelinlere seslenerek “ Benim şarkımı gerçek aşkın ve sadakatin bir armağanı gibi kendi nişanlığını söyleyin.” Diyecek. Aya şimdi ruhlar bizi duysun. Onlar Edebi Gelin’in şarkısının senin sesinle büyük kalabalığın, yani seyircilerin önünde söylenmesini bekliyor.”*(Aytmatov, 2012: 68) Yazar, Aydana’ya operada Edebi Gelin ariasını söyletmeye çalışarak kültür aktarlığı yapar. Aydana’yı dinleyen herkesin bu efsanayı hatırlamasını ister.

Aydana, Arsen’in bu anlattıkları karşısında hayranlığını gizleyemez, onun romantik bir hayalperest olduğunu Edebi Gelin efsanesinin operaya aktarılmasının oldukça zor bir iş olduğunu vurgular. Arsen ise bunun gerçekten zor bir iş olduğunu ancak başarılabilirliğini savunur. *“ - Biliyor musun Arsen, sen çatak bir romantiksin. Hayal ederken bile gerçekçi olmalı. Edebi Gelin’i sahnede okumak için müzik, notalar, partiyon, orkestra, sahne düzeni, kostümler, yüzlerce sesli koro ve daha pek çok gerekli. Bak nehrin şarkı söyleyeceğini diyorsun, ama bunun için teknik donanım var mı? Nihayetinde besteci, yapımcı, yönetmen, en önemlisi de bugünlerde zor bulunan para nerede? Opera tiyatrosu sadece bizde değil her yerde buhran yaşıyor.*

Bugün devlet operayı düşünecek durumda değil, dedi.”(Aytmatov, 2012:68) Aydana, Arsen’in ısrarlarına dayanamayarak Edebi Gelin Aryasının ilk hazırlıklarını yapmasını söyler. Aydana bunu bir geçiştirme olarak kabul eder ve Arsen ile bir daha görüşmezler.

Arsen, Aydana ile arasının bozulmasının suçlusu olarak Ertaş Kurçal’ı görür. Çünkü o Aydana’nın pop sanatçısı olarak yükselmesini, para ve şöhrete kavuşmasını sağlar ve böylelikle de Edebi Gelin’i öldürür. *“Edebi Gelin’in semavi görüntüsü Arsen Samançin’in kalbinde onun metaforik olarak algılanan hayalini doğuruyordu (Aynı görüşü o zaman Aydana da paylaşıyordu. Heyecanlarının bile ortak olduğu zaman. Sonra ise ne yapalım, Aydana’nın kafası karıştı. Daha doğrusu kafasını karıştırdılar, onu şov kölesi yaptılar. O da ters yöne giderek “Limuzin” le uzaklaştı.)”(Aytmatov, 2012:52) Ertaş Kurçal, karşı değer aktarı olarak karşımıza çıkar. Aydana’nın aklını çelerek onun milli değerlerine bağlı biri olarak yaşamasına engel olur. Aydana, Kurçal’ın önderliğinde paranın esiri olur ve limuzine (paraya) ruhunu satar.*

2.7.3.2. Edebi gelin

Edebi Gelin efsanesi, Kırgız Edebiyatında şu şekilde anlatılır: *“Kırgız dağlarında olağanüstü bir güce ve çevikliğe sahip genç bir avcı varmış. Bu avcı, kurt ve parsları kolayca avlar, kürkleriyle geçimini sağlarlarmış. Halk bu avcıyı çok sever, saygılarından dolayı da gelecekte kendilerine bir lider olarak görürlermiş. Bir defasında bu genç ve akrabaları komşu vadiye şölene gider, orada avcı, çok güzel bir kızla karşılaşır. Avcı ile kız birbirlerine âşık olurlar. Sonunda avcı damat akrabalarını yanına alarak kızı istemeye gider. Kızın ailesi tarafından olumlu*

karşılanan avcı ve akrabaları kız tarafına çeşitli hediyeler sunarlar. Coşkun topluluk, büyük bir heyecan içerisinde nehrin kıyısına gelir ve yeni çiftin nişanı yapılır. Düğünü ise yedi gün sonra, avcının dağların ardında bulunan köyünde yapmaya karar verirler. Her şey yolunda gider. Bütün hazırlıklar gelenek ve göreneklere göre yapılır. Nihayet düğün arifesi gelip çatar ve misafirler gelmeye başlar. Sabahleyin erkenden avcı ve iki kardeşi saygın misafirler için vahşi hayvan avına çıkarlar. Fakat kıskanç ve kinle dolu olan hasetçiler, avcı ve kız için korkunç bir plan yaparlar. Kızı zorla kaçırarak güya onun eski sevgilisiyle kaçtığını ortalığa yayarlar. Bu durum genç avcının çok ağrına gider ve kızı lanetler. Artık hayata küsen avcı, kızı ve bütün insan soyunu lanetler. Artık yeryüzünde bir insan yüzü bile görmeyeceğim ve beni hiçbir insan görmeyecek diyen genç avcı, kendisini dağlara vurur, izini kaybettirir. Kendisine kurulan kahpece plandan ırmağa atlayarak kurtulan nişanlı kız, sevgilisinin dağlarda kaybolduğunu öğrenince bir kuş gibi uçma yeteneğine kavuşur ve gözlerden kaybolur. İşte o günden beri dağlarda Ebedi Nişanlı Efsanesi anlatılır olmuş.”(Yılmaz, 2010:2)

Cengiz Aytmatov, bu efsane hakkında şunları söyler: “Ebedi Nişanlı ’ya gelince; bu benim efsanem. Ebedi Nişanlı hakkında değişik kültürlerde motif bazında, farklı söyleyişlere rastlamak mümkün. Fakat hiçbirisi benim eserimde yansıttığım gibi değil. Ebedi Nişanlı bir motif değil, tamamıyla mitolojik bir hikâyedir.”

2.7.3.3. Eles/ Arsen

Edebi Nişanlı romanın arka planında iki hikâye ve iki kahraman anlatılır. Biri efsane kahramanı olan ‘Ebedi Nişanlı’ diğeri ise gazeteci Arsen Samançin’in bavul

ticareti yapan sevgilisi Eles'tir. *“Aytmatov’un toplumsal hafızayı özellikle eski gelenekler, inanışlar ve efsanelere dayanarak “canlandırması” vefatından önce yazdığı Dağlar Devrildiğinde/Edebi Nişanlı’da karşımıza çıkar. Modern hayata, onun insani değerleri dışlayan algılama biçimine tüketim toplumuna karşı açık bir tavır alan yazar bu romanında da aşk kavramını “Edebi Nişanlı” adlı efsaneyle tarihi bir zemine yerleştirir.”*(Kurt, 2008) Hikâye kahramanlarından her ikisi de sevgililerini çok severler ancak kötü niyetli insanların oyununa gelerek sevdiklerinden ayrı bir hayat sürmek zorunda kalırlar. Karşı değer aktarlarının oyuncakları olurlar. Eles her ne kadar Edebi Nişanlı gibi kuş olup metafizik âleme geçmemiş olsa da o da hayatta yalnız kalır.

Aytmatov Edebi Gelin romanına konu ettiği Edebi Gelin efsanesi altında yaşadıklarına isyan eder. Öncelikle kültür değerlerinin yok olduğu her şeyin parayla ölçüldüğü bir dünyada yaşatılması gerektiğini düşündüğü değerlere Edebi Gelin motifi ile sahip çıkmaya çalışır. Yazar kendi ile Arsen Samançin ve Edebi Gelin arasında bir bağ kurar. Mili değerlerin savunucuları olarak tayin ettiği kahramanlarına yardımcı olmak için Edebi Gelin’i kuş metaforuna dönüştürür ve unutulmasına engel olur. Arsen’in başına gelecek kötülöklere karşı onu uyarmakla görevlendirir. Arsen kuşun Edebi Gelinle alakalı olabileceğini düşünür, ancak başına geleceklere engel olamaz. Amcası Bektur Aga’nın Arsen’in evine gelip konuşurlarken camdan içeriye giren kuşlar, okulda Taştanaıgan ile toplantı yaparken tekrar camdan içeriye giren kuş Arsen’e Edebi Gelin’i hatırlatır. Kuşlar, ölkü değer aktarı olan Arsen’in hata yapmasına engel olmaya çalışır.

Arsen Samançin, amcası Bektur Aga ile anlaştığı gibi köye gider ve yabancı avcılarının geliş hazırlıklarına karışır. Aslında Aydana ve Ertaş Kurçalov'ı silah bulup öldürmek için geldiği köyde şans eseri Eles ile tanışır. Yazar, manevi değerleri hiçe sayan Aydana ve Ertaş'ı Arsen vasıtasıyla öldürterek toplumdan bu gibi kişilerin ortadan kaldırılmasını hedefler. Eles, aslında bavul ticareti yapar ancak köye gelen misafirlerin fotoğraflarını çekmek için orada bulunur. Hayat felsefeleri birbiriyle örtüşen Arsen ve Eles'in arasında ilk andan itibaren bir sıcaklık yaşanır. Arsen, Eles'e ne iş yaptığını sorar. Eles ise aslında kütüphaneci olduğunu, görevli olduğu kitapbüs'ün özelleştirildiği için yeteri kadar kazanamadığını ve bu yüzden bavul ticareti yapmaya başladığını söyler. *“–Yo, tam değil. Eski kütüphaneciyim. Bir zamanlar eğitim fakültesinde okuyordum. Vilayeti kitapla dolaştığımız bir otobüsümüz vardı. Ona kitapbüs diyorduk. Sonra her şey bitti. Kitapbüsümüzü özelleştirdiler. Maaşları kendiniz biliyorsunuz. Aylık on beş dolara geçinemezsin. İşte bu yüzden başka işlerle uğraşmaya başladım.”*(Aytmatov, 2012:145) Yazar, Eles'in başından geçenleri anlattırarak kapitalist sistemin insanı nasıl bir çıkmaza sürüklediğini anlatmak ister.

Arsen, Eles'i kendine çok yakın hisseder, hatta ilk görüşte ona âşık olur. Eles de ona karşı aynı duyguları besler. Bu ikilinin sevgi trafiğine emperyalist sistemin yok etmeye çalıştığı insanların temsilcisi olan Taştanafgan karşı değer aktarı olarak belirir. Arsen'e, Arapları rehine alırken yardımcı olması için baskı uygular. Arsen ise onun bu baskılarından kurtulmak için Eles'in ablasının evine doğru gider ve Eles'e sığınır. *“ Eles durumunu anlamış gibi onu bekliyordu ve pencereden seslendi:*

-Buradayım Arsen!

Arsen de sanki yalnızca bunu bekliyordu. Tek kelime bile etmeden anlaşımlardı: Şimdi Eles ablasına gidecek, Arsen ise “Niva”sını alarak onların evine yaklaşacak ve onlar birlikte –ayakları nereye giderse- gidecek, gezecek beraber vakit geçireceklerdi. Arsen’i mutlu eden şey, Eles’in onun ruh haline uyum sağlaması idi. Arsen arabasıyla avlu kapısına yaklaştığında Eles artık hazırды. Omuzunda sırt çantası, elinde gitar ve omuzunda pelüş battaniyeyle gülümseyerek dışarı çıktı. Onlar arabada yan yana oturuyor ve her bakışlarında içleri mutlulukla doluyordu.” (Aytmatov, 2012:151) Arsen kendisi gibi düşünen ve ruh ikizi diyebileceği Eles’i tanıdığı için çok mutlu olur. Kendisi gibi düşünen bu kadın köye asıl gelme sebebini (Aydana ve Ertaş’ı öldürme fikrini) unutturur. Hatta bir an önce köyden uzaklaşıp Taşafgan’ı Aydana’yı ve Kurçul’u unutmak ister. “Onun şairane ruh haline kayıtsız şartsız uyum sağlayan, mutluluktan sarhoş olan ve bundan hiç utanmayan Eles:

-Bak Arsen, bu dağlar benim aşkımı beklemiş, ben de bu yüzden sık sık buralardan gelmişim. Ben de bekliyordum; ama böyle olacağını tahmin bile edemezdim. Bizim köylerimizde, buralardaki dağlarda Edebi Gelin’in dolaştığına dair bir efsane var.”(Aytmatov, 2012:153) Yeni bir başlangıç kurup ömrünün sonuna kadar Eles’le yaşamayı düşler. Maddeyi hayatından çıkarıp maneviyatla yaşamak isteyen yazar, kahramanına da aynı şeyleri yaşatmak ister.

Yazar, romanında Arsen’in uğradığı silahlı saldırıdan sonra onu arayan Eles’i Edebi Gelin’deki Gelin’in çobanı aramasıyla özdeşleştirir. “Eğer bilselerdi... Kim bilebilir, kim tahmin edebilirdi ki onun acısı mekanları aşarak b dakikalarda sağanak yağmurla birlikte sevgilisinin kaybolduğu Üzengili Dağları’na yağıyor, o

kendisi ise şimdi Edebi Gelin’le birlikte dağlarda koşuyordu...” Bana yardım et, azizim, Arsen’i mi gördüysen söyle bana!”(Aytmatov, 2012:193) İkisi de sevgililerini arayarak aşklarına sadık bir davranış sergilerler ve ülkü değer aktarlığı yaparlar.

Eles, Arsen’in başına gelenlere kendisinin sebep olduğunu düşünür ve vicdan azabı çeker. Çünkü Arsen’e araba ile çıktıkları gezintide, gelen yabancıların nesli tükenen parsları öldürmelerinden duyduğu ıstırapı anlatır ve bir gösteri düzenlemeyi hayal ettiğini söyler. “ – Kumar, annem gibisin, senden saklayamayacağım: O zaman aptallık ederek Arsen’e “Parslarımıza dokunmayın!” yazılı pankartla ortaya çıkacağımı söylemiştim. Köyümüzde böyle bir şeyin mümkün olmayacağını anlıyordum. Arsen hiçbir şey söylemedi o zaman, ama demekki söylediklerimi kalbiyle benimsemiş ve işte olanlar oldu. Bunu niçin yaptım? (Aytmatov, 2012:197) Yazar, Arsen ve Eles’in arasında geçen diyalogla insanları çevreye duyarlı olmaları noktasında uyarır, her şeyin parayla ölçülemeyeceğini anlatmak isteyerek Eles’e ülkü değer aktarlığı yaptırır.

Arsen’in başına gelenlerden sonra Eles de artık yaşamanın kendine keyif vermediğini, bu yüzden kendisini rahibe olarak manastıra kapatmak istediğini dile getirir. “–Arsen’siz nasıl yaşayacağım? Sanki yüzyıldır beraber yaşamıştık. Rusya’da kadın manastırları olduğunu duymuştum. İyice araştırıp araya gideceğim, gece gündüz ona dua edeceğim, Tanrının varlığına hiçbir zaman inanmasam da. Sadece bir durumda, kader yüzüme gülüp bir çocuğum olursa buna karar veremem.”(Aytmatov, 2012:197) Yazar, Arsen ile Eles’in aşklarının Edebi Gelin’deki gelinin ve çabanın aşkları gibi ölümsüz olduğunun sinyalini verir. Eles’e

Arsen’le olan aşklarının çok kısa sürse de unutamayacak güzellikte olduğunu söyler.

Arsen Samançin ve Mergen Şirketi çalışanları, Arap avcılarını avlanmak üzere Üzengili Dağlarına doğru yola çıkarlar. Önceden planlanmış mola yerine ulaşan av ekibi kendileri için ayrılan çadırlara çekilirler. Arsen de kendisi için ayrılan çadıra çekilerek hayal âlemine dalar; Eles’in bavul ticareti yapmak üzere bindiği trene yetişen Arsen, Eles ile konuşmaya ve onu ne kadar çok sevdiğini anlatmaya başlar. Ardından vaktinin çok kısıtlı olduğunu söyleyerek kendisinden daha önce yazdığı ancak yayınlamaya fırsat bulamadığı hikâyesini yayınlamasını ister. Hikâyesini daha öğrencilik yıllarında tren yolculuğu yaparken Sergey Nikolayeviç adlı gazinin anlattıklarından yola çıkarak oluşturduğunu belirten Arsen, hikâyeyi on yıl önce dinlediğini ancak kaleme almak üzere Nikolayeviç’i aradığında ise vefat ettiğini öğrenir. Kaleme aldıktan sonra Öldürmek-Öldürmemek adlı hikâyenin aslında mezarlıklarda okunması gereken bir hikâye olduğu kanaatine varır. Hikâyesinde savaş kavramına çeşitli yönlerden bakmasına sebep olan bu olaydan sonra insanların cinayet işlemeye nasıl ve ne kadar gereksizce itildiğini anlatmaya çalışır. Yazar Aytmatov, diğer eserlerinde yaptığı gibi bu eserinde de yine “Savaş”ın gereksizliğinden bahseder. Arsen, kendisinin de bu anlamsız çıkmazın içine sürüklendiğini (Aydana ve Ertaş’ı öldürmek) söyler. Onu, bilmeyerek de olsa cinayet işlemekten vazgeçiren Eles’e minnettarlık duyar.

Eles, Arsen öldükten sonra Arsen’in notları arasından bulduğu Öldürmek-Öldürmemek adlı hikâyesini bulur ve yayınlar. *“Öldürmek- Öldürmemek adlı hikâyenin metni Arsen Samançin’in karalamaları arasında buldum. Eserin yayınlandığını görmediği için üzgünüm.*

Okurlar ise her zaman var, yazar hayattayken de o öldükten sonra da. Özellikle öldükten sonra. Arsen Samançin'in not defterinde yazıldığı gibi, "Öldürmek-Öldürmemek" hikâyesini askeri mezarlıklarda yüksek sesle okuyacağım.

Merhum Arsen Samançin'in hep anlattığı Edebi Gelin'in çağrısını duyuyorum! Ben de onunlayım.... Eles"(Aytmатов, 2012:226) Eles, Arsen'in vasiyeti üzerine bu hikâyeyi mezarlıkta okuyacağına söz verir.

Yazar, Edebi Gelin romanının içinde "Öldürmek-Öldürmemek" adlı kısa bir öykü de yayınlar. Sergey, roman kahramanı Arsen Samançin'in yazdığı ve savaş gazisi Sergey Nikolayeviç'in savaş anılarını konu edindiği "Öldürmek-Öldürmemek" hikâyesinde rastladığımız kahramandır. Kahraman, daha çocuk yaştayken trenle savaşa gidişini anlatır. Durdukları bir tren istasyonunda Çingene Kadın kendisine bir sürü fal baktırmak isteyen kişi varken kadın onların falına bakmak istemez ve garip bir şekilde Çingene Kadın, Sergey Nikolayeviç'in falına bakmak ister. Sergey'den anlam veremediği bir elektrik alır. *"-Vah vah, büyük bir savaş olacak, şimdiye kadar görülmemiş ve duyulmamış. Ah, kader, kader! Üzerine kan bulaşmamış, sadece Güneş kalacak ve at binicisi olmadan koşup gidecek. Çingene kadın bu sözleri ortaya söylüyordu, sonra Sergiy'in gözlerine bakarak ekledi:*

-Garip bir aşk yaşamışsın. Üzmüş seni bu aşk, ama boşuna! Yazılmamış kâğıt gibi tertemizsin sen.

-Tabi ya, bizim Temiz âşık olmuş, ona nafîle!

-Nafîle! Diye bir başkası sanki Sergiy'i koruyormuş gibi yapmacık bir ayıplamayla dedi.

-Hep dalga geçersiniz. Anlaşılan bizim rahip boşuna üzölmüş, kız ise kuyruğunu sallayarak kaybolmuş. Sergiy de temiz kalmaya devam etmiş!

-Delikanlı, sen onları değil, beni dinle, çingene kadın askerden kurtulmaya çalıştı. Sen şimdi öbür elini uzat ve sadece beni dinle

Sergiy ‘in avucuna bakan kadın gerildi, bir süre sustu, sonra ise sevinçle bağırdı:

-Sen ölümsüzsün! Bunu kalbimle hissetmişim. Bakar mısın, sen ölümsüzsün! Senin yıldızın çok özel! Nasıl bilmişim! Bu yüzden peşinden geliyordum.”(Aytmatov, 2012: 219) Yazar, falcı kadının ağzıyla “savaş”ın dehşetini anlatır. Amacına ulaşp Nikolayeviç’in falına bakan kadın, ona başından geçenleri söyledikten sonra gelecekle ilgili kehanette bulunur:

Çingen kadın Sergiy’in ölümsüz olduğunu söyler; ancak ölümlü olan insanoğlunun bunu nasıl gerçekleştireceğine dair bir bilgi vermez. Arsen Samançin, Sergiy Nikolayeviç isimli savaş gazisi ile tanışp onun hikâyesini kaleme alana kadar Sergey, Çingene kadının ölümsüzlük tezini destekleyen hiçbir olay yaşamaz. Ne zaman ki Arsen; onun “Öldürmek- Öldürmemek” ikilemini kaleme alır, o zaman Sergey artık ölümsüz olur.

Ebedi Gelin, romanında yazar, Arsen Samançin’le ölümsüzlük noktasında birleşir. Sergey’in hikâyesini kaleme alan Arsen, hem Sergey’in hikâyesini hem de kendi ismini ebedileştirir, dolayısıyla yazar Cengiz Aytmatov da ebedileşir.

2.7.4. Romanın Değer Aktarı Olarak Mekân

2.7.4.1. Avrasya restoranı

Roman kahramanı Arsen Samançin'in sevgilisi Aydana'yı sahnede dinlemek için gittiği restoranın adıdır. *"Doksanlı yılların ürünü olan bu restoran, eski Ordu Evi idi. Avrupa usulü tadilat görmüştü ve jeopolitik anlam taşıyan cafcacflı ve son moda bir isim verilmişti: AVRASYA"*(Aytmatov, 2012: 18) Restoran, jeopolitik anlamı olan ve bunu kendi bünyesinde taşıyan Avrasya ismiyle nitelendirilir. Dönemin Rusya'sından izler taşıyarak mekânsal değer aktarlığı yapar.

Müzik tutkunu olan Arsen, Aydana'nın sesinin çok güzel olduğunu düşündüğünden onun "Edebi Gelin" ariasını okumasını hayal eder. Aydana ise ilk başta Arsen'e yok diyemediği için operada Edebi Gelin ariasını okumayı kabul eder, ancak sahne sanatçılığı, opera sanatçılığına oranla daha fazla para kazandırdığı için sahne sanatçılığı tercih eder. Arsen, bu duruma çok üzülür. Ona göre opera gibi asil bir sanat varken yemek yerken dinlenen müziğin kifayetsiz kaldığına hatta sanatçının değerini düşürdüğüne inanır. *"- Ne kadar çok müşteri var, kadınlar da çok güzel. İçtiği şarabın tesiriyle dili azıcık dolaşıyordu. Anlıyor musunuz, kadınsız restoran restoran değil. (Fransızlar gibi r'leri dalgalandıran Samançin'in sesindeki alaylı ifadeyi muhatabı anlayamadı.) Evet, restoran restoran değil, tiyatro tiyatro değil, çarşı da çarşı değil. İşte yine geliyorlar. Bunlar da çok güzel. Daha yüksekte oturmak isteyenler için balkonda hala yer var. İşte orkestra da çalmaya başlıyor. Nihayet sabırsızlıkla müziği bekliyorum. Zaten bunun için geldim. Avizeler ne kadar güzel İtalyan malı, değil mi?"*(Aytmatov, 2012:21) Kendi imkânlarıyla kapitalist

sisteme başkaldırmaya çalışan Arsen, Avrasya Restoranı genel müdürüne alaylı olarak bunu anlatmaya çalışır.

2.7.4.2. Heidelberg şatosu

Alman kilisesi olan Heidelberg Şatosu, tarihi ve mistik bir havası olması açısından hem Aydana'yı hem de Arsen'i o büyümlü atmosferine alır. Aydana şatoda klasik müzik söyler ve dinleyenlere muhteşem dakikalar yaşatır.

2.7.4.3. Üzengili dağları

Üzengili Dağları, Arsen Samançin'in doğup büyüdüğü yerlerdir. Arsen manevi değerlerine bağılı, onları yaşatmaya çalışan genç bir gazetecidir. Etrafında gelişen ve bir türlü engel olamadığı globalleşmeye karşı kendi kültürel mirasıyla ayakta durmaya çalışır. Bunu yaşatmak için de kendi yöresinde söylenen Edebi Gelin efsanesini, sesinde ilahi bir güç olduğuna inandığı Aydana'ya operada söyletmek ister. Ama Arsen'in bu arzusu hiçbir zaman gerçekleşmez. Onunla aynı kaderi yaşayan kar kaplanı Jaabars da Üzengili dağlarını aşarak yeni bir hayat kurmak ister, ancak o da bunu gerçekleştiremez. Aynı zamanda ancak birbirinden habersiz biri insan diğeri kaplan Üzengili dağlarının arasında bulunan Mollataş mağarasında hayata gözlerini yumarlar. Dün –Edebi Gelin'in yaşadığı zaman- ile bu günü aynı coğrafyada birleştiren yazar Aytmatov, mekânsal aktarlık yaparak okuyucusunun zihninde yaşanan bu yerleri ve efsaneleri canlı tutar.

2.7.5. Dinsel Değer Aktarı

Roman kahramanı, Arsen Samançin, çalıştığı gazetede çeşitli konularda yazılar yazar ve kendi deyimi ile filozofluk yapmaktan hoşlanır. *“Henüz iki gün önce*

“Ruh da ne ki? İstedğin her şeyi onun üzerine yıkabilirsin. İnsanda en önemli şey irade ve bilinç!” Diye beyanda bulunan bir okurla polemiğe girerek, hazırladığı makalede, “Bu böyledir ama bazen fazla önemsememek de, ruhumuzda olanların önemini göz ardı edemeyiz. Ruhsal dürtüler çoğu zaman, hatta tarihi olaylarda bile, başlıca etken olabilir. Ruh, iyiliğin ve kötülüğün ilk belirtilerinin oluştuğu kaynaktır. Ruh, bilinçaltını besleyen aküye benzer!.. diye yazıyordu.”(Aytmatov, 2012:35) Ruhun olmadığını savunan bir okuyucusu ile polemiğe girer ve iyilik ile kötülüğün kaynağının ruhta olduğunu savunur.

Arsen, Yeni Yol gazetesinde gazetecilik yapan arkadaşı Kumaş Baysalov ile yaptığı telefon konuşmasında Alma-Ata şehrinde düzenlenen medya forumundaki konuşmasından dolayı Müslüman, Hristiyan, liberal Baptis, dinlerine mensup din adamları birleşerek itiraz mektubu yazdıklarını öğrenir. Kumaş ise din adamlarının yazmış olduğu gerekçeleri sıralar. Arsen ise söylediklerinin dinle alakalı olmadığını, bu tamamen yanlış anlaşıldığını, bütün bunların mali kaynaklar patronu olan Ertaş Kurçal’ın bir oyunu olduğunu söyler. Arsen bahsedilen medya platformu konuşmasında Tanrıyı yok saymaz. “... Şimdi senin söylediklerini okuyacağım. Mektupta aynen yazmışlar: ”Çağdaş kitle iletişim araçlarının gerçekten de küresel önemi hakkında benim de kendi yaklaşımım, kendi fikrim oluşmaktadır. Bunun için de çağımızda oluşan bilişim alanının hayatımızdaki güncel önemini ve sorumluluğunu hatırlatmakta yetinmeyerek geçmiş zamanların göçebe filozoflarından kalma yorumu ve eski işaretleri de kullanarak sözün evrensel anlamının idrak etmeye çalışacağım. Ayrıca mevcut dünya dinlerinin doğmalarından önce, göçebelik dönemi Kazak- Kırgız şiirlerinden hacimli bir örnek vereceğim. Metnin tercümesi böyle: ‘Söz Tanrıyı göklerde olatıyor, söz evrenin sütünü sağıyor

ve asırlar boyunca, nesilden nesle bizi bu sütle besliyor. Buna göre de 'söz'ün dışında Tanrı da, evren de yok; dünyada 'söz'ün gücünün üstünde güç yok; dünyada 'söz'ün ateşinden daha yakıcı ve kuvvetli ateş yok”

Bu evrensel bilge sözü atlarının üstünden dünyayı seyreden geçmiş göçebe filozoflar, ozanlar tarafından tespit edilmiştir.

-Ee, bunun nesi bizim molların ve papazların hoşuna gitmiyor?

- İşte şu: Onların oy birliğiyle geldikleri fikre göre, Tanrı'nın varlığını reddeden böylesi küstahça bir düşünceyi alenen, söylemek olmaz. Anlıyor musun?

-Evet. Doğruyu söylemek gerekirse onların böyle tepki vereceğini beklemiyordum. Daha geniş düşündüklerini zannediyordum. Ama bu, asıl mesele ile fikrimi değiştirmez.”(Aytmatov, 2012:99) Arsen, Kazak-Kırgız şiirlerinden örnekler vererek sözün gücünü anlatmak ister ve bunda medyanın ne kadar etkili olduğunu vurgular. Bu gücün farkında olan Ertaş, din adamlarıyla birleşerek Arsen'e oyun oynar ve insanları uyandıracak yazılar yazmasına engel olmaya çalışır.

Arsen, Kumaş ile telefon konuşmasını bitirdikten sonra hayalinde Aydana ile konuşur. Aydana'ya yaşadıkları devirde para ve iktidar kimde ise, Tanrının o olduğu algısının geliştirildiğini, onun da diğer insanlar gibi kendisini para ve iktidara kaptırarak manevi değerleri gözardı ettiğini söyler ve Aydana'yı suçlar. “-Biliyor musun, sen akıllı, güçlü, güzel bir kadınsın. İlahi bir sesin var ve ilahi müzikler okumalısın. Oysa sen Tanrı'nın güvenine layık mısın? Şimdi senin tanrın farklı, şov tanrısı, adı da Ertaş Kurçal, Lanet olası Kurçal Miçal. O sadece semizleyen zengin

değil, böyle olsaydı umurumda olmazdı. Ertaş Kurçal, şovmen cüppesi giymiş şeytan. Gücü yetmeyen her şeyden nefret ediyor. Hemen anlamış, kokusunu almıştım...

İşte o yırtıcı koku alma yetisiyle “Patolojik Para ve İktidar Hırsı” adlı makalede kimi kastettiğimi anlamış... Söylemek istediğim, iktidarı ele geçirmek için para gerekmektedir, aynen nefes almak için para gerektiği gibi; paraya ise iktidar gerekmektedir, aynen nefesle hava gibi. Hayat böyle. İktidar ve zenginlik birbirinden ayrı olamaz, parayla iktidar hırsını tatmin etmenin kronik tehlikesi de, bu işte amaca ulaşmak için bütün yolların yapılabilecek her şeyin mübah olmasıdır. Bu durumda kimin alnına ne yazılmışsa o olur, bazıları vuslata eriyor, bazıları da lanetlenerek mezara gidiyor. Bu herif de makalede onun düşman mahiyetinin açığa çıkarıldığını hemen hissetmiş...” (Aytmatov, 2012: 103) Arsen, Aydana’nın ilahi bir sese sahipken Edebi Gelin aryasını okumayıp onun yerine sahne sanatçılığını tercih etmiş olmasını bir türlü kabul edemez. Aydana’yı Tanrısını değiştirip Ertaş Kurçal’ı Tanrı tayin etmekle suçlar.

2.7.6. Diğer Değer Aktarları

Cengiz Aytmatov’un eserlerinde falcı ve büyücülere rastlanır. “Kassandra Damgası” adlı romanda kehanetleri hiç gerçekleşmemiş Yunanlı bir kâhinden bahsedilir. Roman konu olan ve uzaydan insanları uyarmaya çalışan bir bilim adamı, hamile olan kadınların alnındaki işaretten yola çıkarak kehanette bulunur. Onun kehanetleri de en az Çingene kadının kehaneti kadar doğrudur. Ancak insanları huzursuz ettiği için bu kehanete kimse inanmaz. Filofey de bu durumu görünce kendini uzay boşluğuna bırakır. Bu noktada Arsen Samançin’le birleşir. Arsen’in sonu da ölümle noktalılır.

Ünlü yazar Cengiz Aytmatov, yayınlamış olduğu “Edebi Nişanlı” romanını şu şekilde yorumlar: “...Bu, gerçekten çok uzun bir zaman aralığı. Edebiyat, sanat ve sinema dünyasında bakışlar ve anlayışlar öyle değişiklikler gösterdi ki, her şeye yeniden başlamak zorunda kaldım. Açıkçası gün yüzü görmemiş birçok düşüncemi hayata geçirmek, yeni bir başlangıç yapmak için kendimle sayısız mücadele verdim, ne yazık ki bu düşüncelerin hepsi hayal dünyamın raflarında öylece kalakaldı. Dağlar Devrildiğinde adlı romanımı ise sadece 4 ayda bitirdim. Evet, araya uzun yıllar girdi, farkındayım; ama bu arayı kapatmak için gücümün yettiğı ölçüde çaba harcayacağım. Kendimi yenilemek adına sık sık sılayı rahim yapıyor, yazarlık çizgimi ve üslubumu bulmamda en büyük rolü oynayan Moskova’ya gidiyorum.

Son romanımda globalleşmeye karşı bakışım tamamen eleştirel olmakla beraber ben globalleşmeye karşı değilim. Bunun bir realite olduğunu kabul ediyor, göz ardı edilemeyeceğini de biliyorum. Çünkü bu, insanın varlığıyla ortaya çıkmış bir süreçtir. Ne var ki, bu süreç bütünleştirici faktörleri beraberinde getirmesi ve sunmasının yanı sıra büyük zorlukları ve sıkıntıları da getirmiştir. Ben eserimde sadece globalleşmenin ülkeme ve ülke insanıma yaptığı etkileri gözler önüne seriyorum. Öyle ki, globalleşme en uçtaki köylerimize kadar ulaştı; hatta geçmişi çok eskilere dayanan yabani hayvan avcılığı bile bundan nasibini aldı. Basit bir hayat yaşayan çobanlar bile bu talandan bir pay elde etmek için ihanete varan gayretler içine girdiler. Böylece insanların özel hayatları bile kendiliğinden globalleşmenin anaforunda bu sürecin girdabına kapılıp gitti.

Ebedi Nişanlı’ya gelince; bu benim efsanem. Ebedi Nişanlı hakkında değişik kültürlerde motif bazında, farklı söyleyişlere rastlamak mümkün. Fakat hiçbirini benim

eserimde yansıttığım gibi değil. Ebedi Nişanlı bir motif değil, tamamıyla mitolojik bir kahramandır. 200-300 yıl geçti; ama o, iftiraya uğramış gencecik kız hâlâ dağlarda başıboş dolaşmakta ve sevgilisiyle buluşacağı anın hasretiyle yanmakta, ona olan sadakatini anlatmaya ve ispatlamaya çalışmaktadır. Bana göre bu efsanenin sembolleştirdiği tek değer var: Aşk; insanın sahip olduğu en yüce değerdir...”

Nerelere kayboldun avcım söyle bana?

Yol vermez mi dağlar gelsem sana?

Bulutlar dağılmaz mı?

Güneş vadileri aydınlatmaz mı?

Dağ keçisi yollarını aydınlatmaz mı?

Neredesin? Neredesin? Hangi dağdasın?

Nerdesin? Neredesin? Koşuyorum sana hangi yamaçtasın?

(...)

Sensiz ay söner benim için.

Sensiz hayat olmaz benim için.

Gök bizsiz mutlu olur mu ki?

Kim lanetledi, kim lanetledi bizi?

Dağlar bizsiz mutlu olur mu ki?

Kim lanetledi, kim lanetledi bizi?

İnsanın temel meselelerini, aşkını, hasretini, düşüncelerini kısacası insanı anlattı Cengiz Aytmatov. Kökü Manas'tı. Gelenekten geleceğe uzanıyordu düşünceleriyle. Yepyeni ufuklara açılıyordu. Çocukluğunda dinlediği masallar, gençliğinde hasret ve hüznle eşlik ettiği şarkılar, ozanların yaktığı türküler dünya görüşünün temelini oluşturdu. İnsanların gönlünü kazandı eserleriyle. Dünyanın dört bir tarafında okundu.

O, yazılmamış bir tarihin dilini keşfederek sadece insanları ve tabiatı değil, insanın ve tabiatın hâllerini bu dille anlatıyor eserlerinde. Okuyucuyu çeken de onun bu özgün kurgusu ve üslubu oluyor. (Zaman Gazetesi – kitap tanıtımı)

BÖLÜM III

3. SONUÇ

Cengiz Aytmatov'un romanlarını “Değer aktarları” noktasında ele almaya çalıştığımız bu çalışmamızda Aytmatov'un özellikle üzerinde durmaya çalıştığı değere değinmeye çalıştık. Bunları kabaca başlıklar altında toplamaya çalışırsak; ülkü değer noktasında insan tipleri, karşı değer insan tipleri, efsanevi karakter aktarları, mekân değer aktarları, zaman değer aktarları, din aktarları ve diğer aktarlarını sıralayabiliriz. Bunların yanı sıra insan dışı varlıkların yaşantılarına ve onların sembolize ettiği dünyaya da uzak kalmayız.

Toprak Ana romanında yazar, içinde yaşadığı toplumun en derin yarası olan savaşa gidenler ve savaşın ardında kalanlar konu edinir. Ülkü değer insanların yanı sıra karşı değer insanların da var olduğu romanda insanlarla beraber aynı kaderi yaşayan “Toprak” da kendi açısından savaşı değerlendirir. Kendisi gibi ana olan Tolgonay ile savaş sonrasında düzenlenen “savaşta ölenleri anma günü”nde, savaş öncesi yaşananları, savaş sırasında yaşananları, çektikleri sıkıntıları ve kaybettiklerini tekrar yâd ederek o günleri yaşarlar. Tolgonay; kaybettiği oğullarını, kocasını ve gelini düşünür. Kendisi gibi ülkü değer olan kocası ve oğullarının yanı sıra kocasını savaşta kaybeden bir kadının -gelininin- içindeki boşluğu başka bir erkeğe sığınarak doldurmaya çalışırken yaşadığı karşı değerlerle hayatına kast edişinden de bahseder.

Elveda Gülsarı romanında ise; Sovyet rejiminin, yolkıcı Tanabay ile atı Gülsarı'yı nasıl kullandığı ve daha sonra onları paçavra gibi nasıl terk etmişliğe ittiği anlatılır. Yıllar yılı rejim uğruna her türlü sıkıntıyı çeken Tanabay, yolkıcılık

yaparken yetiştirdiği atın elinden alınmasına paralellik gösteren yaşantısı genç çevik bir delikanlı olarak çıktığı yokuşun başında başlar ve yine aynı yokuşta Gülsarı'nın can çekişmesiyle son bulur. Bu bir bakıma yazarın rejimle hesaplaşmasıdır. Her şey çok güzel olacak diye çıkılan yolda bu uğurda hayatını hiçe sayan ölkü değer bir insanın yaşadığı acı tatlı olaylar ile çıkılan yolun nasıl hüsrarla sonuşlandığını gösteren bir serzeniştir.

Beyaz Gemi romanında yazar; sembollerle yüklü, ölkü değer insanlar ile karşı değer insanların ve olayların anlatıldığı bir yapıyı okuyucusu ile paylaşır. Romanın kahramanı olan adı bile belli olmayan Çocuk ile dedesi Mümin Dede ve efsanevi kahraman olan Geyik Ana'nın iç içe geçerek ölkü değerlikleri karşısında; Urazkul ve nine gibi karşı değer insanlarla mücadele edişleri ve bu mücadeleden karşı değer olan insanların galip gelişi trajik olarak anlatılır. İsimsiz Çocuk, örnek aldığı dedesinin efsanevi yaratık olan Geyik Ana'yı öldürdüğünü öğrenince dedesine olan inancı sarsılır ve göldeki “Beyaz Gemi” de çalıştığına inandığı babasına ulaşmak için kendisini gölün sularına bırakmasıyla son bulur.

Gün Olur Asra Bedel romanında, Yedigey'in çok sevdiği dostu Kazangap'ın ölümü üzerine onu Ana-Beyit mezarlığına defnetmeye götürmek için çıktığı yolculuk anlatılır. Yolculukta Yedigey'e Kazangap'ın karşı değer oğlu Sabitcan, kızı Ayzade'nin ayyaş kocası ve köyden üç kişi eşlik eder. Yedigey, bu yolculukta gerek yaşadığı olayları, gerekse uzak geçmişte yaşanan olayları yaşadığı an ile birleştirerek anımsar. Boranlı İstasyonu'nda çalışmaya başladığı günleri, Kazangap'ın kendisine hediye ettiği Karanar'ı ve onu iğdiş etmediği için çektiği sıkıntıları, öğretmen Abutalip ve karısı Zarife'yi ve Zarife'ye olan aşkını, Juan- Juanların Sarı-Özek bozkırında yaşayan halkla girdikleri mücadeleleri, Ana- Beyit mezarlığının efsanevi

hikâyesini ve mankurt Colaman'ı, Abutalip'in Kazangap'tan dinlediği ve kayıt altına aldığı “Raymalı Aga'nın Kardeşi Abdilhan'a Yalvarması” efsanevi hikâyeyi, Aral Göl'ünün onda bıraktığı etkileri anlatır. Romanda Yedigey'in anlattıklarının haricinde bir de ABD- Sovyetler Birliği'nin ortak programına göre hazırlanmış bir projeden bahsedilir. Projeye göre bu iki devlet, Dünya haricinde enerji kaynakları aramak için bir uzay üssü kurarlar ve burada araştırma yapmaları için biri Rus diğeri Amerikan iki astronot görevlendirirler. Ancak beklenmedik bir gelişme sonucunda görevli astronotlar başka bir dünyanın varlığını keşfederler ve orada yaşayanlarla – Orman-Göğüslülerle- irtibata geçerler ve onları daha yakından tanımak için teklifleri üzerine gezegenlerine giderler. Bu durum her iki devletin de hoşuna gitmeyerek hem projeyi yok ederler hem de bu iki astronotla bağlantıyı keserler. Ortak projenin bir ayağı Amerika'da diğeri ayağı Rusya'da Sarı-Özek bozkırında Ana- Beyit mezarlığının sınırları içinde kurulmuş olduğundan Kazangap'ın cenazesini, Yedigey ve cenaze konvoyu, yıllar yılı bildikleri ve atalarını da gömdükleri mezarlığa gömemezler.

Yazar, bu eserinde bir güne yüzyıllar önce yaşanan olayları sığdırdığı gibi bir de Dünya dışında yaşayan bir medeniyetten de bahsederek kendi yaşadığı coğrafyanın sınırlarını aşan muazzam bir eser meydana getirmeyi başarır. Bu kurguları kurarken ülkü değer insanlara; Kazangap, Yedigey, Uzun Adilbay, Nayman Ana, Begimay, Abdilhan, Abutalip, Zarife, Bike, Ukubala gibi kahramanlara yer verir. Ülkü değer olan bu insanların karşısında bir de manevi değerlerini yitirmiş hem çağdaş hem de uzak tarihten bahsederken anlattığı karşı değer insanlara da yer verir. Juan-Juanların esirlerini mankurtlaştırdığı Colamanlar; olduğu gibi çağdaş Rusyası'nın da rejimle insanları mankurtlaştırdığından bahseder.

Çağdaş mankurtun en tipik örneği ise yatılı okullarda yetiştirilen ve manevi değerlerinden yoksun bırakılan Sabitcan'dır. Yazar kahramanlar noktasında ülkü değer ve karşı değer aktarlığını gözler önüne sererken efsanevi karakterler ve mekânsal olarak da bunu yapar. Juan –juanların yaptıkları zulümlerin karşılıksız kalmadığını anlatmak için Yelizarov'a; Juan-Juanların hazin sonunu anlattırarak ilahi adaleti sağlar. Kazangap'ın Abutalip'e anlattığı Begimay hikâyesinde ise; aralarında yaş farkı fazla olduğu için toplum tarafından ayıplanan Abdilhan'ın başına gelenler anlatılır. Yaşlı olan Abdilhan'ın kendi gibi yırcı olan Begimay'a aşkı toplum tarafından yadırganır ve kardeşi ile akrabaları tarafından cezalandırılır. Aral Gölü, Sarı- Özek bozkırı, Ana-Beyit mezarlığı, Boranlı İstasyonu gibi mekanlardan bahseden yazar buralarla ilgili mekan aktarlığı yaparak bu yerleri okuyucularına tanıtarak orada yaşanan olayları anımsatır.

Dişi Kurdun Rüyası adlı romanda doğal dengeyi insanların nasıl tahrip ettiği anlatılır. Doğal dengenin bir parçası olan canlıların kendi dünyalarında yaşadıkları sevinçler, hayaller, üzüntüler anlatılırken diğer taraftan kendileri gibi acı çeken insanlardan ve onların yaşantılarından da söz edilir. Dişi kurt Akbar ve Taşçaynar'ın evlat acısı çekmeleri, evrensel değer aktarı olarak karşımıza çıkarken papazlıktan atılan araştırmacı gazeteci Abdias'ın dini anlamaya ve yorumlamaya çalışmasına da yer verilir. Abdias; gençliği tehdit eden kenevir toplayıcılığının nasıl yapıldığını öğrenmek için çıktığı yolda; toplayıcıları doğru yola getirerek ülkü değer aktarıcılığı yapmaya çalışırken karşı değer insanlar tarafından trenden atılır. Abdias ikinci kez çıktığı yolculukta bu sefer de ölü saygıları toplayan bir çeteyi doğru yola getirmeye çalışırken çete üyeleri tarafından Hıristiyanlığın lideri olan Hz İsa'nın çarmıha gerilmesi gibi kendisi de çarmıha gerilerek ölüme terk edilir.

Kassandra Damgası adlı roman, ismini yunan mitolojisinden alır. Yunan mitolojisinde olduğu gibi roman kahramanı Filofey de çeşitli kehanetlerde bulunur ancak kimseyi buna inandıramaz. İnsanların el birliğiyle dünyayı yaşanmaz hale getirdiğinin anlatıldığı romanda Uzay rahibi Filofey'in dünyada gerçekleştirdiği X-bireyler oluşturma projesinin insanlık adına çok tehlikeli bir buluş olduğunu anlayarak kendisini uzaya hapsedmesi ve orada bütün insanlığı ilgilendiren bir buluşu icat ettiğini açıklaması üzerine kurgulanır. Filofey'i dünyada en iyi anlayan isim fütürolog Robert Bork bir an da Filofey'in buluşunu işlerine gelmediği için kabul etmek istemeyen öfkeli grubun karşısında bulur ve linç edilir. İlk başta X-bireyler oluşturarak doğanın kanunlarına, karşı değerlik gösteren Filofey bunun cezasını kendini uzay boşluğuna bırakarak öder.

Yazarın son romanı olan Ebedi Gelin romanında ise yine doğanın dengesini bozan insanlardan ve kötü niyetli insanların birbirini seven iki insanın kavuşmasına engel olmak için nasıl karşı değer davranışlar geliştirdiğini okuruz. Romanda Jaabars isimli kar kaplanının kendi dünyasında yaşlandığı için nasıl dışlandığını ve yaşam mücadelesini öğreniriz. Jabarasa paralel bir yaşantı süren ve manevi değerlerine bağlı ve bunları elinden geldiğince yaşatmaya çalışan Arsen Samançin'i bunları korumak uğruna verdiği uğraşları da öğreniriz. Arsen'den ilk başta "Edebi Gelin" efsanesini anlattığı sevgilisi Aydana'dan, onu operada arya olarak söylemesi için söz alır. Ancak Aydana, Ertaş Kurçalov'ın sunduğu şov dünyasına ve paraya kapılarak opera sanatçılığı yerine sahne sanatçılığı yapmayı tercih eder. Başına gelenleri gururuna yediremeyen Arsen, karşı değer geliştirerek Aydana'yı ve Ertaş'ı öldürmeyi planlar. Bunun için de silah bulabilmek için amcasının teklif ettiği sayga avına gelen turistlere tercümanlık yapma işini kabul eder. Kendi köyü Tuyuk Car'a giden Arsen,

orada ilkokul arkadaşı Taştanafgan'ın hazırlamış olduğu turistleri fidye için kaçırma operasyonunun içinde bulur. Bu arada kendi gibi manevi değerlerine bağlı Eles'i görür ve ona âşık olur. Bulunduğu durumdan oldukça bunalan Arsen, bütün yaşadıklarını geride bırakarak Eles ile mutlu bir hayat kurmayı hayal eder. Ancak hayali gerçekleşmez. Turistlerle çıktığı sayga avında Taştanafgan'ın planına uymayarak havaya ateş eder. Panikleyen Taştanafgan ve ekip üyeleri hem kar kaplanı Jaabars'ı hem de Arsen'i vururlar. Jaabars ve Arsen son nefeslerini aynı mağarada verirler. Arsen roman boyunca “Edebi Nişanlı” hikâyesini temasa geçtiği herkese anlatarak efsane değeri aktarlığı yapar. Bunun yanı sıra Eles'in, Arsen öldükten sonra bulduğu notlar arasında savaşın anlamsızlığını işlediği Öldürmek-Öldürmemek” hikâyesi ile yazar, “savaş” kelimesine felsefi olarak yaklaşmaya çalışır.

KAYNAKÇA

AKBAŞ, Oktay (2004). “Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim ikinci kademedeki gerçekteşme derecesinin değerdendirilmesi”(Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

AKMATALİYEV, Abdıldacan (1999). “Çingiz Aytmatov’un Eserlerinin Evrensel Özelliğı”, Doğumunun 70. Yıl Dönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Söleni Bildirileri: 8-10 Aralık 1998, Haz. E. Kılıç ve N. Konuk, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, s. 29-37.

ATEŞ, Mehmet (2002). Mitolojiler ve Semboller, (2. Basım), İstanbul: Alfa Yayınevi,

AYTMATOV, Cengiz (1993). Elveda Gülsarı, Ötüken Yayınevi, 1. Basım, Ankara
AYTMATOV, Cengiz (1995). Toprak Ana, Ötüken Yayınevi, 1. Basım, Ankara.

AYTMATOV, Cengiz (1996). Gün Olur Asra Bedel, Ötüken Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul.

AYTMATOV, Cengiz (2013). Kasandra Damgası, Elips Kitap, 5. Baskı, Ankara.

AYTMATOV, Cengiz (1990). Dişî Kurdun Rüyaları, Ötüken Yayınevi, 13. Basım, İstanbul.

AYTMATOV, Cengiz (2011). Beyaz Gemi, Elips Kitap, 25. Baskı, Ankara.

AYTMATOV, Cengiz (2012). Edebi Nişanlı/ Dağlar Yıkıldığı Zaman, Elips Kitap, 6. Baskı, Ankara.

ÇETİN, Altan (2010). Kutadgu Bilig’de Türk aile kültüründe bir babanın oğul imajı ya da süre giden bellek/kültür. Millî Folklor, 22(85), 122-132.

ERBAY, Kübra (2002). Cengiz Aytmatov’un Eserlerinde Tabiat, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ERCİLASUN, Bilge (2013). “Cengiz Aytmatov ve Geleceğe Bakış”, Türk Roman ve Hikâyesi Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 478- 493.

ERCİLASUN, Bilge (2013). “Cengiz Aytmatov’un Romanlarında Tabiat”, Türk Roman ve Hikâyesi Üzerine, Akçağ Yayınları, Ankara, s. 415- 422.

FRANCİONE, Gary L. (2008). Hayvan Haklarına Giriş: Çocuğunuz mu Köpeğiniz mi?, İletişim Yayınları, İstanbul.

GARİPER, Cafer– KÜÇÜKCOŞKUN, Yasemin (2012). “Mit ve Roman Üzerine Kısa Bir Bakış”, Bizim Külliye, S. 51, s. 35.

GÖKALP ALPASLAN, Gonca (2014). “Cengiz Aytmatov’un Elveda Gülsarı, Dişi Kurdun Rüyaları, Ebedi Gelin: Dağlar Yıkıldığı Zaman Romanlarında Hayvan Zihni”, TÜBAR-XXXVI / -Güz

KAVCAR, Cahit (1999). Edebiyat ve Eğitim, Engin Yayıncılık, Ankara.

KOLCU, Ali İhsan (1999). Cengiz Aytmatov Üzerine yazılar, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

KORKİN, Vladimir (2009). “Edebiyatın Misyonu”(Cengiz Aytmatov’la Röportaj-1989), (Çev. O.Söylemez ve A.Yılmaz), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KORKMAZ, Ramazan (2004). Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri, Türksoy Genel Müdürlüğü, Ankara.

KORKMAZ, Ramazan (2009). “Suların Sırrını Ödünçleyen İnsan: Aytmatov”, Cengiz Aytmatov, Haz. Ramazan Korkmaz, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 13-19

KURT, Mustafa (2008). Aytmatov’da unutma ve hatırlama, Türk Yurdu, Eylül.

MORTENSEN, Reidun (1998). Çürük Bir Toplumda Ekoloji ve Ahlak: Cengiz Aytmatov’un Kıyamet’inde Doğal Anlayışın Edebi Bir Analizi, Tromsø Üniversitesi, Tromsø.

ÖZBAY, Murat ve KURTULUŞ TAYŞI, Esra (2011). Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, s. 21-31.

ÖZHER, Bahar (2006). Beyaz Gemi Adlı Romandaki Yüce Birey Arketipi, Bilig, Bahar, sayı 37

PİRVERDİOĞLU, Ahmet- BARANOĞLU, Sahin (2008). “Millilikten Evrensele Cengiz Aytmatov”, Cengiz Aytmatov, Ebedi Gelin: Dağlar Yıkıldığı Zaman, (Çev. A. Pirverdioğlu), Elips Kitap, Ankara, s. 227-235.

SARIGÜL, Ahmet, (2007). Ebedi Nişane Benim Efsanem, Zaman Kitap Eki, s. 23

ŞAHİN, İbrahim (1999). “Onlar da İnsandı ve Dişi Kurdun Rüyalarında Tabiat” Doğumunun 70. Yıldönümünde Cengiz Aytmatov Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, Haz. E. Kılıç ve N. Konuk Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

YILMAZ, Irmak, (2010). Milli Olandan Evrensele: “Cengiz Aytmatov’un Dağlar Devrildiğinde Ebedi Nişanlı” Romankalarına Akseden Folklorik Unsurlar, Karadeniz Black Sea Dergisi, S. 2, s. 123- 140